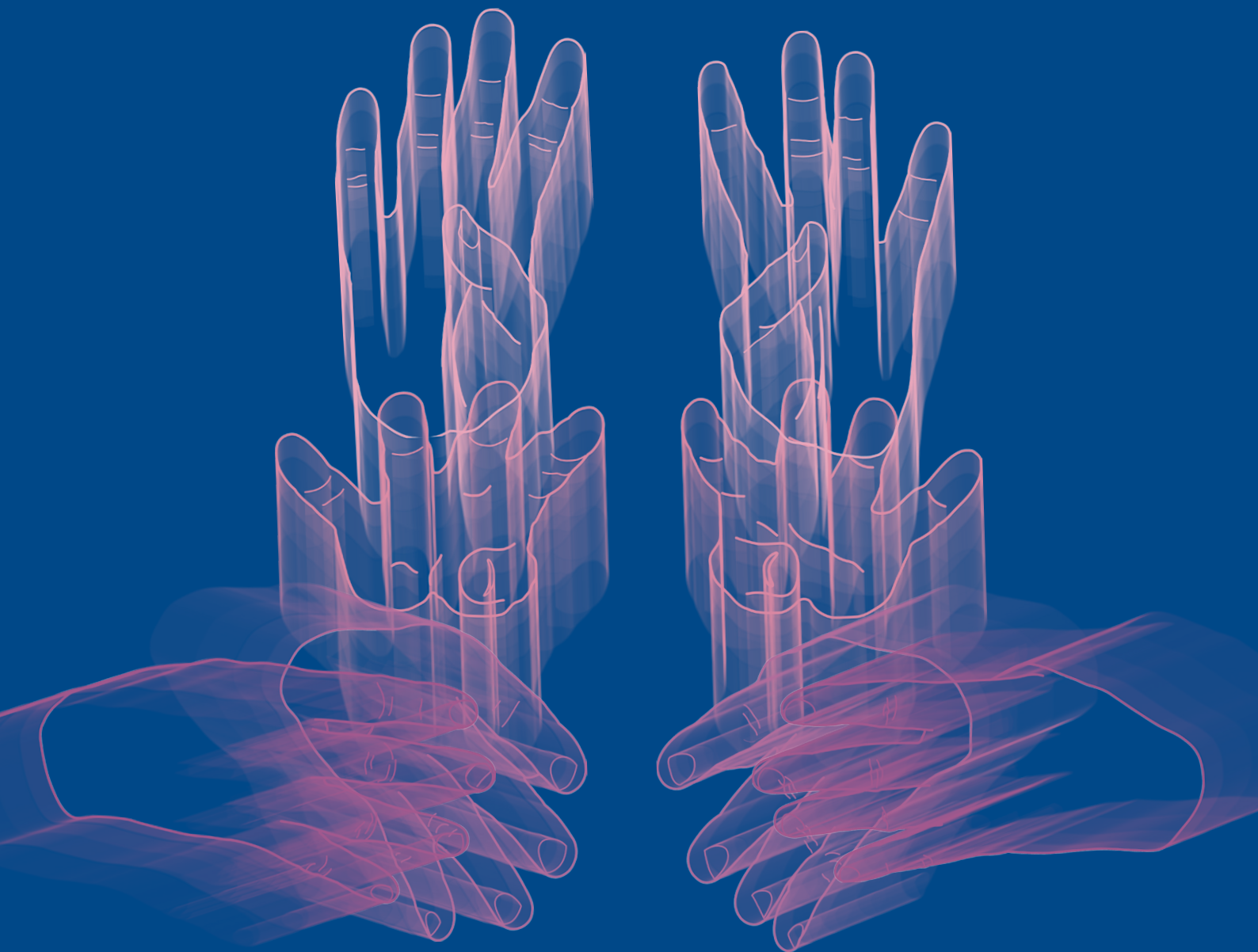

Popisy referenčních úrovní A1–B2 pro český znakový jazyk

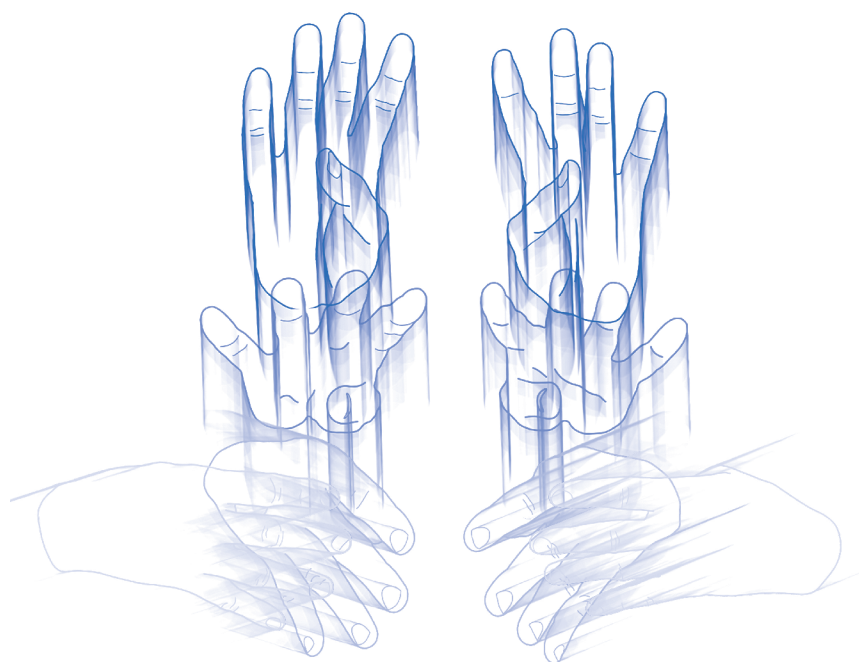
EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

npi

Národní pedagogický institut
České republiky

Popisy referenčních úrovní A1–B2 pro český znakový jazyk

**Radka Nováková, Romana Petránová, Lucie Štádlerová,
Marie Boccou Kestřánková, Milena Čiháková,
Martina Hulešová, Denisa Lachmanová,
Jitka Schormová, Vladimír Šimon**

**Vydal Národní pedagogický institut České republiky
2022
www.npi.cz**

Odborný oponent:

Mgr. Petr Vysuček, Ph.D.

Odborné konzultace:

prof. PhDr. Alena Macurová, CSc., PhDr. Klára Richterová

Zpracoval kolektiv autorů NPI ČR:

Mgr. Radka Nováková, PhDr. Romana Petráňová, Ph.D., Mgr. Lucie Štádlerová,
Mgr. Marie Boccou Kestřánková, Ph.D., Milena Čiháková, Mgr. Martina Hulešová, Ph.D., M.A.,
Mgr. Denisa Lachmanová, Mgr. Jitka Schormová, Vladimír Šimon

Vydal Národní pedagogický institut České republiky 2022

ISBN: 978-80-7578-102-4

Obsah

1. O tomto dokumentu a jeho vztahu k dalším materiálům	9
1.1 Popisy referenčních úrovní A1–B2 pro český znakový jazyk.....	9
1.2 Komu je dokument Popisy ČZJ určený.....	10
1.3 Zdrojové dokumenty a jejich využití při tvorbě Popisů ČZJ	11
1.4 Jak číst tento dokument.....	12
1.5 Koncepce jazykových úrovní a jejich charakteristika ve vztahu k ČZJ	13
1.5.1 Charakteristika jazykové úrovně A1	14
1.5.2 Charakteristika jazykové úrovně A2	14
1.5.3 Charakteristika jazykové úrovně B1	15
1.5.4 Charakteristika jazykové úrovně B2.....	16
2. Český znakový jazyk: základní informace pro lektory (a studenty)	17
2.1 Úvod	17
2.2 Modalita znakových jazyků	17
2.3 Manuální a nemanuální prostředky českého znakového jazyka	18
2.4 Prostor v českém znakovém jazyce	19
2.5 Simultánnost a lineárnost	20
2.6 Ikoničnost.....	20
2.7 Tipy do výuky českého znakového jazyka	21
3. Minimum z gramatiky a znakové zásoby českého znakového jazyka.....	23
3.1 Úvod	23
3.1.1 Povaha znakových jazyků	23
3.1.2 Poznámky k zápisu znaků, příkladům a překladům do českého jazyka	23
3.2 Aspektuální modifikace	25
3.3 Deiktické prostředky	26
3.4 Klasifikátory	28
3.4.1 Klasifikátory a jejich typy	28
3.4.2 Specifikátory tvaru a velikosti	30
3.5 Nemanuální prostředky.....	31
3.5.1 Orální komponenty	32
3.5.2 Mluvní komponenty	33
3.6 Otázky	34
3.6.1 Nemanuální prostředky v otázkách	34
3.6.2 Tázací výrazy a jejich umístění ve výpovědi	34
3.7 Prostředky označující vlastnosti entit (a jejich přivlastnění).....	35

3.7.1 Znaký pro vyjádření vlastností entit.....	35
3.7.2 Konstrukce se znakem TYP a znaky JEHO/JEJÍ	35
3.8 Prostředky vyjadřování času.....	36
3.8.1 Manuální prostředky pro vyjadřování času	36
3.8.2 Nemanuální prostředky pro vyjadřování času	38
3.9 Prostředky vyjadřující počet (číslovky)	39
3.9.1 Určité prostředky vyjadřující počet	39
3.9.2 Neurčité prostředky vyjadřující počet	41
3.10 Prostředky vyjadřování záporu	42
3.10.1 Nemanuální zápor	42
3.10.2 Manuální zápor	43
3.10.3 Zdůraznění záporu	44
3.11 Simultánní konstrukce	45
3.12 Slovesa	46
3.13 Střídání rolí (konstruovaný akt).....	48
3.14 Znakosled	49
3.14.1 Znakosled ve výpovědi se slovesy	50
3.14.2 Topikalizace	50
3.14.3 Znakosled nominálních skupin	51
3.15 Znaková zásoba (typy znaků, rozvrstvenost)	51
3.15.1 Domácí znaková zásoba	52
3.15.2 Přejaté znaky	54
3.15.3 Ustálené znaky.....	57
3.15.4 Produktivní znaky	57
3.16 Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby v rámci úrovně A1–B2	58
4. Sociokulturní znalosti a dovednosti	63
4.1 Úvod	63
4.2 Komunita neslyšících.....	64
4.2.1 Identita	64
4.2.2 Neslyšící uživatelé znakových jazyků	64
4.2.3 Místo komunikace a prostředí	65
4.3 Mezilidské vztahy.....	65
4.3.1 Subkomunity	66
4.3.2 Organizace sdružující neslyšící a jejich směřování	66
4.3.3 Specifický způsob pojmenování: znaky pro vlastní jména osob	66
4.4 Každodenní sociální kontakt a komunikační normy.....	66

4.4.1 Vzdálenost, prostorové uspořádání	67
4.4.2 Komunikační normy	67
4.5 Život neslyšících (každodenní situace)	69
4.5.1 Kulturní akce a volný čas	69
4.5.2 Využívání technologií a vizuální signalizace	70
4.5.3 Kontakt ve znakovém jazyce se slyšící veřejností (využití tlumočnické služby)	70
4.5.4 Vzdělávání	70
4.6 Životní situace	71
4.6.1 Nepřístupnost informací v českém znakovém jazyce	71
4.6.2 Možnosti pracovního uplatnění	71
4.6.3 Systém sociální péče v ČR	72
4.6.4 Legislativa a další dokumenty	72
4.7 Sdílené hodnoty	72
4.7.1 Hodnoty komunity neslyšících	72
4.7.2 Historie komunity neslyšících: významné události, historické mezníky, osobnosti	73
4.7.3 Umění neslyšících	73
4.7.4 Víra	73
4.7.5 Symboly	74
4.8 Společenské konvence	74
4.8.1 Vnímání času v komunitě neslyšících	74
4.8.2 Stolování	74
4.8.3 Potlesk	75
4.8.4 Citlivá témata	75
4.8.5 Šeptání	75
4.9 Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností v rámci úrovně A1–B2	76
5. Tematické okruhy	81
5.1 Úvod	81
5.2 Úroveň A1	83
5.2.1 A1 – Já a moje rodina	83
5.2.2 A1 – Dům, domácnost a nejbližší okolí	83
5.2.3 A1 – Každodenní život	84
5.2.4 A1 – Volný čas a zábava	84
5.2.5 A1 – Cestování a doprava	85
5.2.6 A1 – Vztahy mezi lidmi	86
5.2.7 A1 – Zdraví a péče o tělo	86

5.2.8 A1 – Vzdělání a vzdělávání	87
5.2.9 A1 – Obchody a nakupování	87
5.2.10 A1 – Jídlo a pití.....	88
5.2.11 A1 – Instituce a služby.....	88
5.2.12 A1 – Jazyk a komunikace.....	89
5.2.13 A1 – Popis cesty a místa.....	89
5.2.14 A1 – Počasí a klima.....	89
5.3 Úroveň A2	90
5.3.1 A2 – Já a moje rodina	90
5.3.2 A2 – Dům, domácnost a nejbližší okolí	91
5.3.3 A2 – Každodenní život	91
5.3.4 A2 – Volný čas a zábava	92
5.3.6 A2 – Vztahy mezi lidmi	93
5.3.7 A2 – Zdraví a péče o tělo	94
5.3.8 A2 – Vzdělání a vzdělávání.....	94
5.3.9 A2 – Obchody a nakupování	95
5.3.10 A2 – Jídlo a pití.....	96
5.3.11 A2 – Instituce a služby.....	96
5.3.12 A2 – Jazyk a komunikace.....	97
5.3.13 A2 – Popis cesty a místa.....	97
5.3.14 A2 – Počasí a klima.....	98
5.4 Úroveň B1	98
5.4.1 B1 – Osobní údaje	98
5.4.2 B1 – Dům, domácnost a nejbližší okolí	99
5.4.3 B1 – Každodenní život	100
5.4.4 B1 – Volný čas a zábava	101
5.4.5 B1 – Cestování a doprava.....	102
5.4.6 B1 – Vztahy mezi lidmi.....	102
5.4.7 B1 – Zdraví a péče o tělo	103
5.4.8 B1 – Vzdělání a vzdělávání.....	104
5.4.9 B1 – Obchody a nakupování	104
5.4.10 B1 – Jídlo a pití	105
5.4.11 B1 – Instituce a služby.....	106
5.4.12 B1 – Jazyk a komunikace	106
5.4.13 B1 – Popis cesty a místa.....	107
5.4.14 B1 – Počasí a klima	107

5.5 Úroveň B2	108
5.5.1 B2 – Osobní údaje	108
5.5.2 B2 – Dům, domácnost a nejbližší okolí	108
5.5.3 B2 – Každodenní život	109
5.5.4 B2 – Volný čas a zábava	109
5.5.5 B2 – Cestování a doprava	110
5.5.6 B2 – Vztahy mezi lidmi	111
5.5.7 B2 – Zdraví a péče o tělo	111
5.5.8 B2 – Vzdělání a vzdělávání	112
5.5.9 B2 – Obchody a nakupování	113
5.5.10 B2 – Jídlo a pití	113
5.5.11 B2 – Instituce a služby	114
5.5.12 B2 – Jazyk a komunikace	114
5.5.13 B2 – Popis cesty a místa	115
5.5.14 B2 – Počasí a klima	115
Vokabulář (příloha)	116
Přehled tvarů ruky českého znakového jazyka	156
Seznam zkratk, užití symbolů a poznámek k zápisu znaků	158
Seznam obrázků a tabulek	161
Seznam použité literatury	163
Seznam doporučené literatury (dle témat)	168

1 O tomto dokumentu a jeho vztahu k dalším materiálům

1.1 Popisy referenčních úrovní A1–B2 pro český znakový jazyk

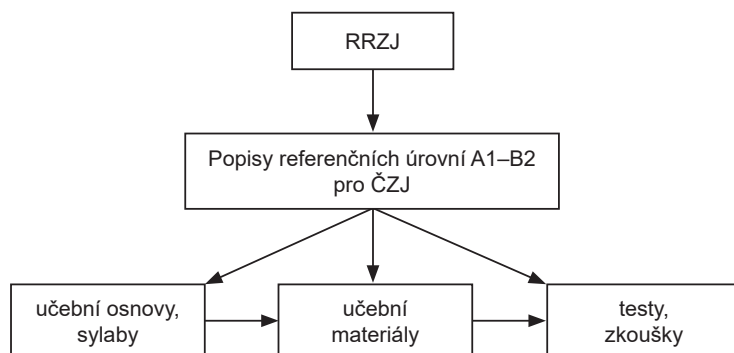
Předkládaný dokument *Popisy referenčních úrovní A1–B2 pro český znakový jazyk* (dále jen Popisy ČZJ) vznikl v letech 2019–2022 v rámci projektu APIV A¹ Národního pedagogického institutu České republiky (dále jen NPI ČR)² spolufinancovaného prostředky Evropské unie. Jedná se o druhý výstup projektu APIV A – klíčové aktivity 5 a zcela první zpracovaný popis jednotlivých referenčních úrovní pro český znakový jazyk. Prvním výstupem tohoto projektu je dokument *Referenční rámec pro znakové jazyky – opora pro tvorbu referenčních popisů českého znakového jazyka* (dále jen RRZJ). Oba výstupy doplňuje jako příloha dokument *Glosář*.

Cílem předkládaného dokumentu je poskytnout základní popis českého znakového jazyka a přispět ke zkvalitnění jeho výuky jako jazyka cizího,³ ke zkvalitnění tvorby sylabů či nastavení systému jazykových zkoušek. Dokument popisuje, co by se měl student naučit, aby mohl užívat český znakový jazyk ke komunikaci, a jaké znalosti a dovednosti je třeba mít, aby byl schopen v českém znakovém jazyce účinně jednat.

Dokument mapuje český znakový jazyk z funkčního i sémantického hlediska a jeho jazykové prostředky klasifikuje do úrovní A1, A2, B1 a B2.⁴ Jazykové prostředky rozdělené podle úrovně obtížnosti jejich ovládnutí mohou být využívány jako metodická báze a standard jak při sestavování výukových programů v rámci jazykových kurzů českého znakového jazyka a při tvorbě učebních materiálů, tak při testování a hodnocení jazykové úrovně studentů.

Předkládaný dokument **není učebnicí, představuje základní materiál, ze kterého mohou vycházet tvůrci sylabů, učebních materiálů, testů a zkoušek** tak, aby byly jednotlivé jazykové kurzy českého znakového jazyka přístupné, porovnatelné a aby bylo možné srovnávat jejich výukové cíle i míru jejich naplnění. V neposlední řadě mohou Popisy ČZJ poskytnout společný jazyk (metajazyk) lektorům, studentům i dalším zainteresovaným osobám, které se zabývají studiem českého znakového jazyka.

Vztah mezi dokumenty RRZJ, Popisy ČZJ a dalšími materiály, které nejsou součástí tohoto projektu, ale jejichž tvorba bude z dokumentů Popisy ČZJ a RRZJ vycházet (učebnice, sylaby, zkoušky), je znázorněn v následujícím schématu (obr. 1).

Obrázek 1: Vztah dokumentů RRZJ a Popisy ČZJ k dalším materiálům.

1 Projekt APIV A, celým názvem *Společné vzdělávání a podpora škol krok za krokem. Implementace akčního plánu inkluzivního vzdělávání – metodická podpora*, má za cíl podpořit zavádění a realizaci společného vzdělávání a zajistit tak efektivní implementaci určených úkolů projektu.

2 Dříve Národní ústav pro vzdělávání (NÚV), příspěvková organizace MŠMT.

3 V kontextu cílových uživatelů dokumentu (lektori českého znakového jazyka) užívají autoři termín *cizí jazyk*. Vycházejí z toho, že dokumenty RRZJ a Popisy ČZJ jsou primárně určeny pro výuku českého znakového jazyka jako jazyka cizího (jedná se zejména o výuku slyšících studentů, kteří se český znakový jazyk učí především v jazykových kurzech). Sekundárně mohou být dokumenty využity i pro výuku českého znakového jazyka jako *jazyka druhého*. K tomu blíže viz *Výuka českého znakového jazyka pro žáky se sluchovým postižením*, 1. část (2019).

4 Popis úrovní C1 a C2 není v tomto dokumentu zpracován. K tomu blíže viz kap. 1.5 *Koncepce jazykových úrovní a jejich charakteristika ve vztahu k českému znakovému jazyku*.

Dokument obsahuje **pět hlavních kapitol**. Kapitola 1 *O tomto dokumentu a jeho vztahu k dalším materiálům* seznamuje čtenáře s obsahovou koncepcí tohoto dokumentu, stručně představuje zdrojové materiály, objasňuje, jak dokument číst a k čemu jej využívat. Dále je zde představena stručná charakteristika úrovní A1–B2 pro český znakový jazyk.

Kapitola 2 *Český znakový jazyk: základní informace pro lektory (a studenty)* přináší základní informace o povaze a fungování českého znakového jazyka. V jednotlivých podkapitolách jsou vysvětleny obecné principy struktury a fungování jazyka vizuálně-motorické povahy, představeny jsou klíčové termíny spojené s českým znakovým jazykem (modalita znakových jazyků, manuální a nemanuálními prostředky českého znakového jazyka, prostor a jeho funkce v českém znakovém jazyce, simultánnost, lineárnost a ikoničnost). Tyto převážně teoretické podkapitoly jsou doplněny o tzv. *Doporučení do výuky* a vztahují se vždy k danému tématu.

V kapitole 3 *Minimum z gramatiky a znakové zásoby českého znakového jazyka* jsou představeny vybrané jazykové prostředky a gramatická pravidla českého znakového jazyka v rámci jednotlivých jazykových rovin (v rovině morfologické, lexikální i syntaktické). V závěru kapitoly je uveden přehled znalostí a dovedností, které má student v oblasti gramatických a lexikálních prostředků v českém znakovém jazyce prokázat na jednotlivých referenčních úrovních (A1–B2).

Kapitola 4 *Sociokulturní znalosti a dovednosti* shrnuje informace o společenství neslyšících osob,⁵ které komunikují českým znakovým jazykem, a jejich kultuře. V závěru kapitoly je uvedena (obdobně jako v kapitole 3 *Minimum z gramatiky a znakové zásoby českého znakového jazyka*) charakteristika očekávaných sociokulturních znalostí a dovedností studenta na jazykových úrovních A1–B2.

Kapitola 5 *Tematické okruhy* popisuje pomocí sady deskriptorů jazykové znalosti a dovednosti studenta ve 14 tematických okruzích na jazykových úrovních A1–B2.

Na kapitolu 5 navazuje tzv. *Vokabulář*. Jedná se o seznamy pojmů, které doplňují jednotlivé tematické okruhy (každé referenční úrovně A1–B2). Hesla zapsaná ve *Vokabuláři* nepředstavují slovník. Pojmy jsou v něm zpravidla reprezentovány slovníkovými tvary českých ekvivalentů znaků.

Obsah kapitol 2–5 (včetně *Vokabuláře*) je velmi odlišný. Ke zpracování každé z nich proto bylo potřeba přistoupit jiným způsobem (a to z hlediska jejich grafického a strukturního uspořádání i stylistického pojetí).

Na konci dokumentu nalezne čtenář *Přehled tvarů ruky* užívaných v českém znakovém jazyce, *Seznam zkratk*, *užití symbolů a poznámek k zápisu znaků*, *Seznam použité literatury* a *Seznam doporučené literatury (dle témat)*. *Seznam doporučené literatury (dle témat)* má posloužit zejména lektorům českého znakového jazyka a poskytnout jim přehled materiálů, které se váží k jednotlivým jevům (oblastem) českého znakového jazyka. Uvedené materiály lze využít zejména k hlubšímu studiu českého znakového jazyka, k přípravě na výuku, příp. je lze doporučit jako rozšiřující studijní materiál studentům kurzu českého znakového jazyka.

1.2 Komu je dokument Popisy ČZJ určený

Popisy ČZJ mají sloužit jako **referenční materiál pro širokou poučenou veřejnost**. Jsou určeny lektorům (vyučujícím, vzdělavatelům), autorům výukových materiálů a učebních osnov nebo tvůrcům testů a zkoušek z českého znakového jazyka. Dále je mohou využívat studenti českého znakového jazyka, pro které dokument představuje podporu během procesu učení. Poskytně jim ucelenější představu o gramatice, lexiku a sociokulturním kontextu českého znakového jazyka. Pomocí Popisů ČZJ mohou hodnotit své znalosti a dovednosti, které si během procesu učení se českého znakového jazyka osvojují. V neposlední řadě poslouží nevládním organizacím ČR jako podpůrný materiál pro tvorbu sylabů kurzů, výukových materiálů, testů, zkoušek.

Dokument je **volně dostupný v elektronické podobě** a čtenářům **přístupný ve dvou jazycích, v českém jazyce a v českém znakovém jazyce**. Pro pochopení všech užívaných termínů je vhodné pracovat souběžně s dokumenty RRZJ a *Glosářem*.

5 V širším pojetí hluchoty tvoří skupinu neslyšících osoby, které se od sebe liší především stupněm a typem sluchového postižení, úrovní ovládnutí znakového jazyka, postojem k hluchotě a ke znakovému jazyku. V souvislosti s jazykem a kulturou neslyšících osob a jejich sebeuvědomováním se také objevuje dvojí varianta psaní slova *neslyšící* – s malým nebo velkým počátečním písmenem *n/N*. Vzhledem k tomu, že se oba termíny v dokumentu Popisy ČZJ na mnoha místech překrývají, je užíván neutrální výraz *neslyšící* s malým *n*. (Blíže viz kap. 4 *Sociokulturní znalosti a dovednosti*, kap. 4.2.1.)

1.3 Zdrojové dokumenty a jejich využití při tvorbě Popisů ČZJ

Primárním zdrojovým dokumentem a teoretickým základem pro vypracování *Popisů referenčních úrovní A1–B2 pro český znakový jazyk* (Popisů ČZJ) se stal dokument *Referenční rámec pro znakové jazyky – opora pro tvorbu referenčních popisů českého znakového jazyka* (RRZJ).

RRZJ vychází ze dvou hlavních dokumentů: *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment* (dále jen CEFR, 2001)⁶ a *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors* (dále jen CEFR CV, 2018, 2020).⁷ Na počátku prací posloužil autorskému týmu tohoto projektu jako důležitý materiál také dokument *Sign Languages and the Common European Framework of Reference for Languages* (dále jen PRO-Sign, 2016).⁸

Celková struktura Popisů ČZJ a jejich obsah jsou inspirovány zejména dokumenty popisujícími jednotlivé referenční úrovně pro český jazyk.⁹

Dokument RRZJ vysvětluje klíčové termíny jako referenční úroveň, deskriptor, stupnice, komunikační činnosti aj. a analyzuje komponenty deskriptorů a systém užívaných stupnic. Zpracovává také kontext užívání jazyka pohledem komunikačních sfér a faktorů komunikace. V hlavní, čtvrté části pojednává o užívání jazyka v různých komunikačních situacích a komunikačních činnostech (recepce, produkce, interakce a mediacce) a strategiích na úrovních A1–C2. Samostatná pátá kapitola popisuje, jak se uživatel dokáže vyjádřit jazykovými prostředky.

Důležitou součástí dokumentu RRZJ tvoří **stupnice referenčních úrovní jazykové způsobilosti**. Tyto stupnice popisují míru ovládnutí jazyka z pohledu kvantitativního (co a kolik toho student v jazyce dokáže) a z pohledu kvalitativního (jak dobře to student v jazyce dokáže). **Celkem 7 úrovní stupnic (Pre-A1, A1, A2, B1, B2, C1 a C2) popisuje s různou mírou konkrétnosti úroveň jazykové způsobilosti uživatele jazyka.** „Slouží tedy jako reference: v rámci více či méně poučené skupiny na ně odkazujeme, sledujeme konkrétní jazykové jevy, komunikujeme o znalostech a dovednostech uživatele jazyka a o těchto znalostech máme konkrétní představu. Nejnížší úrovní jazykové způsobilosti je Pre-A1, nejvyšší C2. Každá z těchto úrovní je popsána pomocí sady **popisných výroků (deskriptorů)**. Jednotlivé deskriptory jsou mezi sebou vnitřně obsahově provázané a proměňují se napříč úrovněmi tak, jak narůstá očekávaná úroveň jazykové způsobilosti (tzn. znalosti a dovednosti uživatele jazyka s jejich nabýváním rostou, proto např. Pre-A1 popisuje ovládání jazyka v menší míře než na úrovni A1). Jazykové znalosti a dovednosti jsou od úrovně Pre-A1 do C2 shrnovány do stupnic, které jsou trojího typu: globální, všeobecné a modelové. Všechny stupnice mají podobu tabulky obsahující deskriptory“ (viz RRZJ, 2022, kap. 2.3).

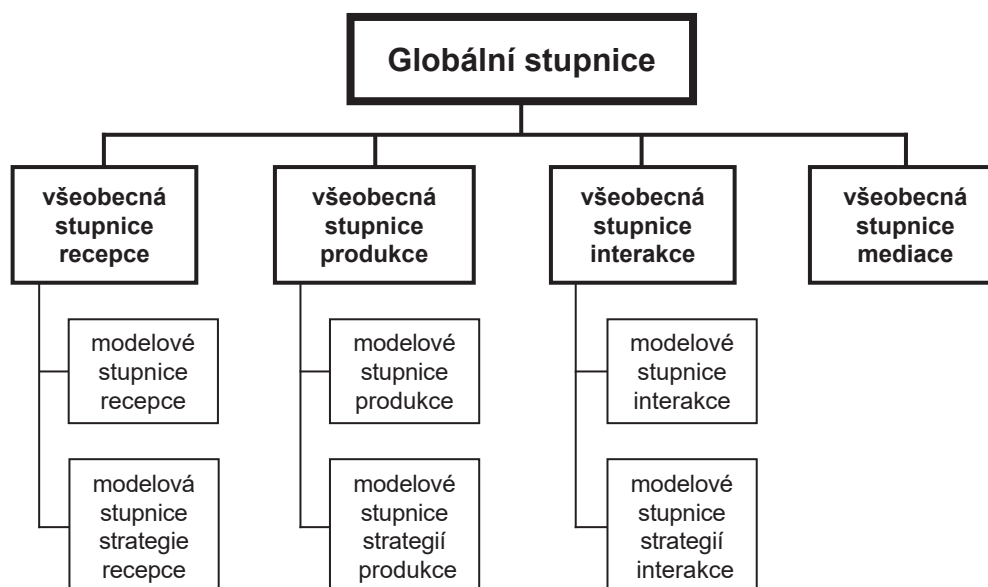
Jak je patrné ze schématu níže (obr. 2), dokument RRZJ obsahuje globální stupnici, všeobecné stupnice pro jednotlivé komunikační činnosti a modelové stupnice komunikačních situací typických pro komunikační činnosti (recepti, produkci a interakci) a stupnice jazykových strategií.

6 Tento dokument se od roku 2001 využívá v řadě evropských zemí jako referenční nástroj pro vyučování cizího jazyka a hodnocení (testování) úrovně jazykové způsobilosti. Do češtiny byl tento dokument přeložen v roce 2002 na Univerzitě Palackého v Olomouci a vydán pod názvem *Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme* (dále jen SERRJ). Pojednává o užívání jazyka studentem a/nebo uživatelem s jiným prvním/mateřským jazykem (L1). Poskytuje obecný základ pro vypracovávání jazykových sylabů, směrnic pro vývoj kurikul, zkoušek, učebnic atd. Z řečeného vyplývá, že oba výrazy, tj. student (= žák, frekventant apod.) a uživatel (uživatel jazyka, samostatný uživatel, zkušený uživatel) se v tomto dokumentu používají jako synonyma. Podle kontextu autoři preferují užití buď jednoho, nebo druhého.

7 Jde o doplnění k původnímu dokumentu CEFR (2001). CEFR CV byl poprvé vydán v roce 2018, konečná verze je z roku 2020.

8 *Česky Znakové jazyky a Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Deskriptory pro společné referenční úrovně*. Při vzniku kapitol RRZJ a Popisů ČZJ bylo na základě týmových diskusí nastaveno odlišné zpracování, než je zvoleno v tomto dokumentu (a to po stránce obsahové i strukturní). Koncepti dokumentu vytvořil mezinárodní tým odborníků (Lorraine Leeson, Beppie van den Bogaerde, Christian Rathmann, Tobias Haug, 2016).

9 Jedná se o publikace: *Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk* (2001), *Čeština jako cizí jazyk: úroveň A1* (2005), *Čeština jako cizí jazyk: úroveň A2* (2005), *Čeština jako cizí jazyk: úroveň B2* (2005).

Obrázek 2: Hierarchie stupnic v RRZJ (2022, kap. 2.3).

Všechny stupnice uvedené v RRZJ jsou inspirované stupnicemi z dokumentů PRO-Sign a CEFR CV, byly však upraveny a doplněny tak, aby odpovídaly potřebám výuky znakových jazyků a aby jejich forma i obsahová náplň byly jednotné. Jsou uvedeny pro čtyři komunikační činnosti, tj. produkci, recepci, interakci a mediaci. **S ohledem na potřeby výuky znakových jazyků a s ohledem na informace, které ve výuce znakových jazyků hrají klíčovou roli, byla vytvořena všeobecná stupnice pro mediaci** (v rámci ní ovšem nejsou rozpracované modelové stupnice, protože se jedná o první zmínku vztahující se k tématu mediace v kontextu znakových jazyků).

Základ deskriptorů pro popis aspektů komunikačních činností vznikl kompilací deskriptorů ze zdrojových dokumentů. Původní deskriptory bylo třeba podrobit výraznějším úpravám, mnohé deskriptory bylo nutné zcela přeformulovat tak, aby odpovídaly vizuálně-motorické modalitě znakových jazyků. Dále bylo třeba zohlednit správné užívání současné lingvistické terminologie pro popis znakových jazyků, případně některé nové pojmy vytvořit či odvodit od terminologie používané v češtině.

1.4 Jak číst tento dokument

Jak již bylo zmíněno výše, teoretickým základem Popisů ČZJ je dokument RRZJ, který charakterizuje jazykové znalosti a dovednosti studenta znakového jazyka, neodkazuje však na konkrétní znakový jazyk. V Popisech ČZJ je tento teoretický základ aplikován na český znakový jazyk. Popisy ČZJ byly zpracovány na základě pramenů dostupných primárně v psané češtině, následně byly přeloženy do českého znakového jazyka. Tam, kde nebylo dostupných zdrojů dostatek, čerpali autoři z lektorských zkušeností a aktuálních poznatků, které dosud nebyly publikovány.

Oba dokumenty, Popisy ČZJ a RRZJ, jsou na sebe úzce navázány. Z tohoto důvodu je vhodné/žádoucí, aby uživatelé Popisů ČZJ nahlíželi souběžně také do dokumentu RRZJ. Stejně tak je důležité, aby byly jednotlivé kapitoly Popisů ČZJ čteny v souvislosti s ostatními kapitolami (nikoli samostatně). Pro lepší srozumitelnost obou výše zmíněných dokumentů byl vytvořen také doprovodný dokument – příloha *Glosář*. V něm jsou v heslech zpracovány odborné termíny tak, jak jsou používány v obou dokumentech. Tyto termíny jsou zasazeny do kontextu lingvistiky znakových jazyků, osvojování cizího jazyka nebo druhého jazyka a respektují také úzus české lingvistiky.

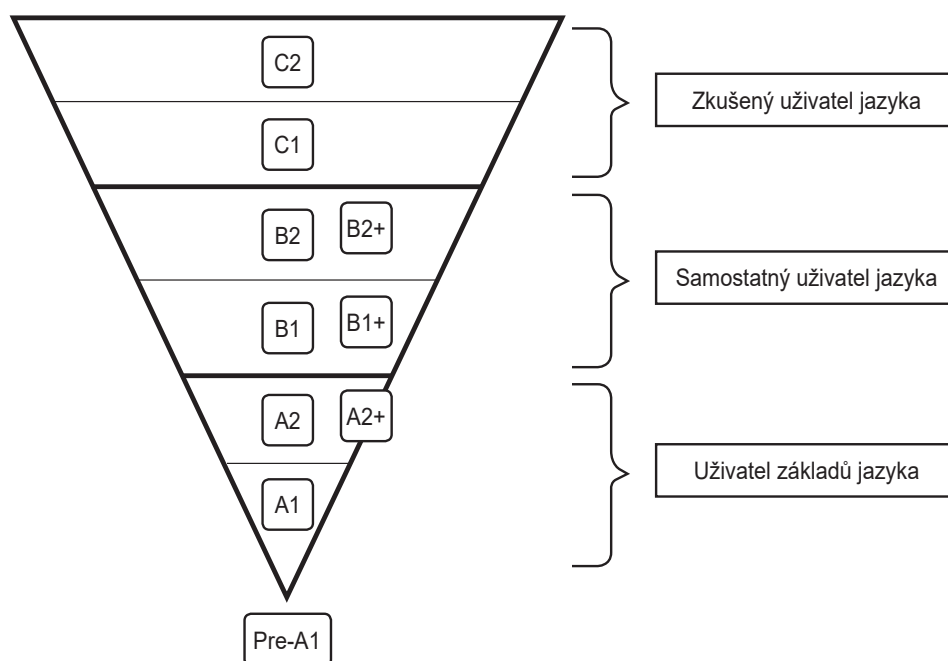
Kapitoly 3 *Minimum z gramatiky a znakové zásoby českého znakového jazyka* a 4 *Sociokulturní znalosti a dovednosti* obsahují shrnutí předpokládaných výukových cílů na jednotlivých jazykových úrovních A1–B2.

V kapitole 5 *Tematické okruhy* jsou výukové cíle charakterizovány prostřednictvím deskriptorů uvedených na dané úrovni u každého tematického okruhu.

Širší kontext k tématu výuky českého znakového jazyka je možné čerpat např. v publikaci *Výuka českého znakového jazyka pro žáky se sluchovým postižením, 1. část, metodická podpora pro učitele* (2019) a *Výuka českého znakového jazyka pro žáky se sluchovým postižením, 2. část, metodická podpora pro učitele* (2022). Oblasti vyučování jazyků, učení se jazykům a hodnocení se věnuje např. dokument SERRJ (2002).

1.5 Konceptce jazykových úrovní a jejich charakteristika ve vztahu k českému znakovému jazyku

Jazykové úrovně (úrovně jazykové způsobilosti) popisují míru ovládnutí jazyka studentem. Jednotlivé úrovně jsou označeny jako A1, A2, B1, B2, C1 a C2 (v CEFR CV a v RRZJ také Pre-A1). Úroveň A1 je nejnižší úroveň, úroveň C2 tou nejvyšší. Student s jazykovou způsobilostí na úrovni **A1** a **A2** ovládá **základy jazyka**, na úrovni **B1** a **B2** je označován jako **samostatný uživatel jazyka** a na úrovni **C1** a **C2** je **zkušeným uživatelem jazyka** (viz obr. 3).

Obrázek 3: Úrovně jazykové způsobilosti Pre-A1–C2 ve vztahu ke studentovi jazyka (RRZJ, 2022, kap. 2.1).

Jak vyplývá ze schématu výše (obr. 3), popis obsahu každé úrovně staví na obsahu úrovně nižší, tj. na znalostech a dovednostech dosažených na předchozí úrovni. To znamená, že student s jazykovou způsobilostí na úrovni např. B2 ovládá v jazyce to, co je uvedeno na úrovních B1, A2 a A1, a není tedy nutné znovu opakovat v deskriptorech úrovně B2 to, co již bylo popsáno v úrovních nižších. Deskriptory uvedené na úrovni B2 popisují zcela nové znalosti a dovednosti, případně rozvíjejí deskriptory z předchozí, tj. nižší úrovně o nové pojmy, znalosti a dovednosti. Počet popisovaných jazykových úrovní v tomto dokumentu vychází ze zadání projektu APIV A, tj. popsat úrovně A1, A2, B1 a B2. Úroveň Pre-A1, tedy předstupeň k úrovni A1, je charakterizována v kapitole 2 *Český znakový jazyk: základní informace pro lektory (a studenty)*. Popis úrovní C1 a C2 není v Popisech ČZJ zpracován. Důvodem pro toto rozhodnutí je kromě zúženého zadání projektu také příliš málo možností, jak úrovně C1 a C2 dosáhnout (není mnoho takto zaměřených kurzů).

Dokumenty, které budou vznikat v dalších projektech a které budou vytvářet charakteristiku znalostí a dovedností studenta českého znakového jazyka na úrovni C1 a C2, mohou využít stupnice uvedené v dokumentu RRZJ. Následující podkapitoly (1.5.1—1.5.4) shrnují informace zpracované v kap. 4 RRZJ.

1.5.1 Charakteristika jazykové úrovně A1

Jazykovou **úroveň uživatele základů jazyka** je možno obecně charakterizovat jako schopnost studenta velmi jednoduše a krátce komunikovat v nejjednodušších, často se opakujících situacích každodenního života, pokud je mu známe téma a partner v komunikaci je vstřícný a ochotný napomoci (úroveň A1); dále se dokáže účastnit krátkých interakcí vyžadujících výměnu informací o běžných, jemu blízkých tématech a také se dokáže zúčastnit nejběžnějších společenských konverzací (úroveň A2).

Jazyková **úroveň A1** je nazývána jako **úroveň úvodní způsobilosti**, pro kterou je typické ovládnutí pouze základního repertoáru znaků, ustálených spojení znaků a produkce či recepce velmi krátkých jednoduchých výpovědí týkajících se studentovy osoby, jeho nejzákladnějších potřeb, jeho rodiny a bezprostředního okolí a situací konkrétní povahy. Student je tedy schopen užívat jazyk ve velmi omezeném rozsahu, a to obvykle jen v situacích každodenního života vyznačujících se předem předvídatelným způsobem jazykového vyjadřování.

Z hlediska **správnosti** student ovládá v omezené míře jen několik základních jednoduchých gramatických struktur a typů výpovědí, které jsou součástí pamětně osvojeného repertoáru. Znakuje nejistě, pomalu, s dlouhými pauzami (v délce nad 6 sekund), v jeho projevu se vyskytují nedostatky v artikulaci manuální a/nebo nemanuální složky znaku, nedostatky v souladu manuální a nemanuální složky znaku a v simultánnosti artikulace těchto dvou složek. Jeho projev je případně podpořen prostředky poukazujícími ke kontaktu s mluveným jazykem (např. prstovou abecedou), gesty (např. neverbálním ukázáním na konkrétní předmět) nebo jinými pomocnými prostředky. Z pohledu **koherence** textu¹⁰ student dokáže propojit pouze jednotlivé znaky nebo jednoduché výpovědi pomocí těch nejzákladnějších lineárních spojovacích výrazů, jako jsou A, POTOM.¹¹

Dokáže představit sebe nebo druhé, použít základní výrazy pro pozdrav a rozloučení a vhodně v podobných situacích reagovat. Dokáže se zeptat, jak se lidé mají, a na podobné otázky nebo oznámení vhodně zareagovat. Dokáže popsat jednoduchým způsobem osoby a věci ze svého bezprostředního okolí. Dokáže velmi jednoduchým způsobem sdělit své pocity, preference a popsat dovednosti (např. jak se cítí, co má rád, čemu dává přednost, co mu jde) a podobným informacím porozumět. Student dokáže **porozumět** velmi krátkým jednoduchým orientačním pokynům, informacím a oznámením. Dokáže zachytit číselné údaje, které mu mluvčí oznamuje naživo. K porozumění/pochopení/receptci student často potřebuje vizuální oporu (např. obrázky, grafy, schémata), případné odkazování mluvčího na skutečné objekty (např. ukazování na předměty) nebo oporu v prostředcích poukazujících ke kontaktu s mluveným jazykem (např. prstová abeceda). Student dokáže porozumět za předpokladu, že mluvčí znakuje pomalu, zřetelně a dělá delší pauzy, a to jak v kontaktu přímém, tak nepřímém, ve kterém však rozumí pouze předem naučeným izolovaným znakům, a potřebuje pomoc lektora nebo jiného zkušeného uživatele českého znakového jazyka.

Student je při **interakci** zcela závislý na komunikačním partnerovi, který je nápomocný, v případě potřeby opakuje, opisuje jinými znaky nebo formuluje jiným způsobem a sdílí s ním stejnou varietu českého znakového jazyka.

1.5.2 Charakteristika jazykové úrovně A2

Pro jazykovou **úroveň A2** je charakteristické užívání ustálených spojení znaků a velmi krátkých jednoduchých výpovědí, pomocí kterých je student schopen vyjádřit omezený rozsah informací v jednoduchých každodenních situacích, které se bezprostředně týkají jeho osoby (co dělá, zná, plánuje dělat), rodiny, bydliště, přátel a jeho nejbližšího okolí. Student dokáže užívat jednoduché každodenní pozdravy; zjišťovat, jak se druhým daří; reagovat na novinky; zvládat velmi stručné rozhovory; klást dotazy na to, co ostatní dělají v práci, ve škole a ve volném čase, a na podobné otázky odpovídat; sdělit pozvání a na pozvání reagovat; diskutovat o tom, co dělat, kam jít a jak si setkání domluvit; činit různé nabídky, přijímat je nebo je odmítat. Patří sem i získávání jednoduchých informací, používání služeb, veřejné dopravy, dotazování na směr, vysvětlování cesty apod.

Z hlediska **správnosti** student používá správně některé jednoduché gramatické struktury, ale stále se systematicky dopouští elementárních chyb. Znakuje nejistě, pomalu, s kratšími pauzami (v délce 4–6 sekund), manuální a nemanuální složky znaku artikuluje srozumitelně, i když se mohou objevit nedostatky v artikulaci

¹⁰ Není-li uvedeno jinak, *textem* se v této kapitole i všech dalších kapitolách tohoto dokumentu rozumí *projev ve znakovém jazyce*.

¹¹ V odborné literatuře pojednávající o struktuře a fungování znakových jazyků se v psaném textu setkáváme s různými způsoby zápisu sdělení realizovaných ve znakovém jazyce. Pro psanou podobu textu českého znakového jazyka byl v celém tomto dokumentu zvolen zápis ve formě tzv. glos (tj. zápis znaku českým ekvivalentem v základním slovníkovém tvaru, zpravidla verzálkami). K zápisu textu v českém znakovém jazyce viz také kapitola 3 *Minimum z gramatiky a znakové zásoby českého znakového jazyka*.

manuální a/nebo nemanuální složky znaku (např. u artikulačně složitějších znaků) a nedostatky v souladu manuální a nemanuální složky znaku a v simultánnosti artikulace těchto dvou složek. Jeho projev je ojedinele podpořen prostředky poukazujícími ke kontaktu s mluveným jazykem (např. prstová abeceda), gesty (např. neverbální ukázání na konkrétní předmět) nebo jinými pomocnými prostředky. Dokáže se dorozumívat pomocí krátkých textů/příspěvků, i když pauzy, zadržování a přeformulování jsou zcela zřejmé. Z pohledu **koherence** textu student dokáže propojit skupiny znaků nebo jednoduché výpovědi pomocí jednoduchých spojovacích výrazů, jako jsou A, ALE, PROTOŽE.

K **porozumění** krátkým textům z oblastí, které se ho bezprostředně týkají, a z oblastí běžných denních činností student potřebuje, aby byl projev mluvčího pomalý, zřetelný a v jednoznačně vymezeném kontextu a aby mluvčí znakoval ve stejné varietě českého znakového jazyka, kterou se student učil. Rozpozná téma, porozumí hlavním bodům textu, konkrétním informacím a základním údajům k orientaci v prostoru.

V oblasti **produkce a interakce** v přímém kontaktu dokáže vytvářet krátké jednoduché texty a krátce a jednoduše v nich informovat o běžných denních činnostech a událostech, které se týkají jeho osoby, rodiny, přátel, práce, studia, zájmů a bezprostředního okolí. Dokáže také podat základní informace k orientaci v prostoru. Znakuje nejistě, pomalu, s kratšími pauzami (v délce 4–6 sekund), mohou se objevit různé nedostatky v manuální i nemanuální složce znaku a ojedinele potřebuje podpořit svůj projev verbálně i neverbálně (např. prstová abeceda, gesta). Pro porozumění během jednoduché interakční výměny je zapotřebí, aby komunikační partner sděloval témata známá přímo jemu, byl komunikačně vstřícný a užíval jemu známou varietu českého znakového jazyka. V jeho znakování se objevují nepřesnosti v použití znaků, nedostatky v artikulaci.

1.5.3 Charakteristika jazykové úrovně B1

Jazykovou **úroveň samostatného uživatele jazyka (úrovně B1 a B2)** je možno obecně charakterizovat schopností studenta vyrovnat se s běžnými situacemi každodenního života, jež mohou nastat na místech, kde se užívá český znakový jazyk (např. školy, kluby a spolky, kulturní akce pro neslyšící).

Na úrovni B1 jde o situace, které se vyznačují výrazným podílem předvídatelného jazykového vyjadřování, ve kterých student navazuje, popř. udržuje společenské styky a ve kterých je potřeba rozumět jádru věci, popř. detailům jednoduchých popisných, faktografických textů. Přechod z úrovně A2 na úroveň B1 představuje výrazný kvantitativní a kvalitativní posun.

Pro **úroveň B1 (prahovou úroveň)** jsou typické především dva rysy. Prvním z nich je schopnost studenta vyjádřit srozumitelně to, co chce (např. vyjadřovat a chápat osobní názory v neformální diskusi; vyprávět delší příběhy obsahující podrobnější informace; srozumitelně popsat události a své zkušenosti; vyjádřit a podrobněji odůvodnit svůj názor, plán, rozhodnutí v oblastech jeho zájmů a běžných témat, s nimiž se pravidelně setkává; sledovat hlavní myšlenky diskuse za předpokladu, že mluvčí znakuje zřetelně). Druhým rysem je schopnost pružně komunikovat o problémech každodenního života (např. schopnost účastnit se bez přípravy rozhovorů na běžná témata, stěžovat si, chopit se iniciativy v průběhu rozhovoru, přičemž je ale zjevná závislost na tom, kdo rozhovor vede).

Z hlediska **správnosti** student s jazykovými znalostmi a dovednostmi na úrovni B1 používá přiměřeně správně repertoár běžných gramatických prostředků a vzorců v rámci snadno předvídatelných situací. Tempo projevu ve znakovém jazyce student dokáže přiblížit přirozenému tempu. Manuální a nemanuální složky znaku dokáže artikulovat srozumitelně a přesně, i když se mohou objevit dílčí nedostatky v souladu manuální a nemanuální složky znaku a v simultánnosti artikulace těchto dvou složek. Z pohledu **koherence** textu student dokáže spojit sérii kratších jednotlivých bodů v souvislý lineární sled určitých myšlenek.

K **porozumění** delším jasně strukturovaným textům týkajících se běžných témat student potřebuje, aby byly texty znakované zřetelně, v přirozeném tempu a v jemu známé generační varietě. Porozumí hlavním bodům textu a důležitým informacím.

V oblasti **produkce a interakce** v přímém kontaktu jak bez vizuálního nosiče, tak prostřednictvím vizuálního nosiče dokáže vytvářet delší texty, ve kterých popisuje a vypráví, jednoduše argumentuje nebo sděluje své názory, plány, myšlenky apod. Tyto texty se skládají z jednoduchého sledu na sebe navazujících výpovědí a souborů výpovědí a týkají se běžných situací, jež mohou nastat na místech, kde se užívá český znakový jazyk. Znakuje v téměř přirozeném tempu, mohou se objevit dílčí nedostatky v souladu a simultánnosti artikulace manuální a nemanuální složky znaku. Pro porozumění během delší jednoduché interakční výměny je zapotřebí, aby komunikační partner sděloval témata známá přímo jemu, byl komunikačně vstřícný a užíval jemu známou varietu českého znakového jazyka.

1.5.4 Charakteristika jazykové úrovně B2

Pro jazykovou **úroveň B2** je charakteristická větší rozvinutost jazykových dovedností studenta než na úrovni B1, proto se student bude s větší pružností vyrovnávat s běžnými situacemi každodenního života i nad jejich rámec, jež mohou nastat na místech, kde se užívá český znakový jazyk, a to i v případě, kdy se situace zkomplikuje nebo nečekaně změní.

Pro přechod z úrovně B1 **ke zvládnutí úrovně B2 je charakteristický posun od osobního a konkrétního k všeobecnějšímu a abstraktnějšímu**. Mění se tedy témata, o kterých student dokáže komunikovat, dále šíře/rozsah znakové zásoby, pro kterou je charakteristický zvýšený důraz na individuální potřeby a zaměření daného studenta. Tato šíře znakové zásoby studentovi umožňuje vyjadřovat se přesně a s určitou jemností a zároveň rozumět stejným prostředkům u druhých.

Student s jazykovými znalostmi a dovednostmi na úrovni B2 dokáže **vytvářet** delší texty s jasnou, velmi dobře propracovanou strukturou, které obsahují podrobnou argumentaci. Tyto texty se týkají všeobecných témat, jak konkrétních, tak abstraktních, se kterými se setkává v osobním i profesním životě, tedy včetně odborně zaměřených témat z jeho oboru. Do vysvětlování vlastních názorů a diskuse o nich student dokáže zahrnout analýzu diskutovaných problémů, pokus o kritické zhodnocení vlastních názorů i jejich alternativ. Dokáže zvážit argumenty, diskusi shrnout, vytvořit závěry, pozměnit vlastní názory nebo setrvat na vlastním stanovisku na základě rozumného zdůvodnění. Dokáže **popsat** složitější události a vyprávět o nich (oproti B1).

Student s jazykovými znalostmi a dovednostmi na úrovni B2 dokáže **porozumět** delším složitým jasně strukturovaným textům týkajících se známých i méně známých témat, konkrétních i abstraktních všeobecných témat (např. z oblastí osobních, společenských a vzdělávacích) i odborných témat z jeho oboru, které obsahují jasnou argumentaci. Rozumí jak celku, tak detailům textu (např. myšlenkám, podstatným bodům, podrobnostem, informačnímu obsahu, stanoviskům, názorům, postojům) za předpokladu, že je projev zřetelný, i když v rychlejším tempu. Dokáže porozumět většině fonologických nebo lexikálních variant dané regionální variety, některým jiným regionálním a/nebo generačním variantám znaků a podobě českého znakového jazyka, kterou užívají veřejnoprávní média.

Dokáže se účastnit delších a složitých **interakcí** natolik spontánně, přirozeně a iniciativně, že může pravidelně komunikovat a udržovat vztahy se zkušenými uživateli českého znakového jazyka, aniž by kterákoli strana cítila omezení. Dokáže interakci vhodně zahájit, ukončit, směřovat a udržovat v chodu, zdůrazní osobní význam událostí a zážitků, vysvětlí a zdůvodní stanoviska pomocí relevantních příkladů a argumentů. Dokáže komunikovat v komplexnějších formách interakce, které kladou větší požadavky na komunikační strategie, než tomu bylo v případě prahové úrovně B1.

2 Český znakový jazyk: základní informace pro lektory (a studenty)

2.1 Úvod

Tato kapitola přináší základní informace k pochopení povahy českého znakového jazyka a jeho fungování v komunikaci. Je primárně určena neslyšícím lektorům, kteří vyučují český znakový jazyk. Vzhled do struktury vlastního jazyka a porozumění jeho zákonitostem mohou být pro lektora při výuce velmi nápomocné, v některých oblastech, kdy je daný jev nutné vysvětlit podrobněji, i klíčové. Uvedené informace mohou využít také studenti, kteří se učí český znakový jazyk, případně všichni, kteří se zabývají problematikou jeho studia. Porozumění tomu, na jakých principech jsou vystavěna gramatická pravidla českého znakového jazyka a co ovlivňuje jeho fungování, může usnadnit leckdy nesnadnou cestu k jeho osvojování.

V podkapitolách 2.2 až 2.6 je pojednáno o vybraných specifických rysech českého znakového jazyka, zejména těch, kterými se znakové jazyky výrazně odlišují od jazyků mluvených. Každá podkapitola je zakončena tzv. *Doporučeními do výuky* vztahujícími se k jejímu tématu. Poslední podkapitola 2.7 obsahuje další obecná doporučení a rady, které lze využít při výuce českého znakového jazyka.

O gramatické struktuře českého znakového jazyka je podrobně pojednáno v kapitole 3 *Minimum z gramatiky a znakové zásoby českého znakového jazyka*.

2.2 Modalita znakových jazyků

Z hlediska modality, tedy způsobu, jakým jazyky existují a jak jsou užívány v komunikaci, se rozlišují dva rovnocenné typy jazyků: **jazyky mluvené** a **jazyky znakové**. Mluvené jazyky jsou svou povahou **audio-orální**¹² (jsou vnímány sluchem a produkovány mluvními orgány). Naproti tomu znakové jazyky jsou **vizuálně-motorické**¹³ (sdělení je vnímáno zrakem a význam je nesen tvarem, umístěním a pohybem rukou, postavením těla, hlavy a pohybů obličejových svalů).

Odlišný způsob existence obou typů jazyků je velmi důležitý, protože ovlivňuje charakter a fungování daného jazyka na všech rovinách jeho stavby (viz níže). Při výuce českého znakového jazyka je třeba tento rozdíl brát také v úvahu a začlenit vizuálně-motorickou modalitu do plánování výuky hned od počátku, neboť odlišná modalita mluvené češtiny a českého znakového jazyka přináší mimo jiné velké množství odlišností jak při vlastní produkci, tak také při vnímání jazykového projevu druhé osoby. Není možné naučit se český znakový jazyk (stejně jako ostatní jazyky) pouze tím, že si studenti osvojí jednotlivé znaky ze slovníku českého znakového jazyka. Způsob existence znakového jazyka totiž významně ovlivňuje to, jak jsou znaky užívány ve větách v souladu s gramatickými pravidly, která jsou pro český znakový jazyk jiná než pro češtinu.¹⁴

Doporučení do výuky:

Způsob výuky českého znakového jazyka je od počátku ovlivněn modalitou mateřského jazyka studenta. Lektor proto musí být obeznámen s tím, zda se v případě každého konkrétního studenta jedná o jazyk mluvený (audio-orální), či znakový (vizuálně-motorický). Před začátkem samotné výuky českého znakového jazyka je třeba na rozdíl v modalitě upozornit především ty studenty, jejichž mateřským jazykem je jazyk mluvený, v naší situaci nejčastěji čeština.

---

12 Z lat. *auditus* – sluch, slyšení, *oralis* – ústa, ústní.

13 Z lat. *visus* – zrak, vidění, *motoris* – pohyb, pohybový.

14 Srov. Kuchařová (2005); Macurová (2001).

2.3 Manuální a nemanuální prostředky českého znakového jazyka

Ačkoli je znakový jazyk často nazýván „jazykem rukou“, nejsou ruce jediným jazykovým prostředkem, který nese význam. Obecně ve znakových jazycích rozlišujeme dva typy takových prostředků: **manuální** (to, co je produkováno rukama) a **nemanuální** (to, co je vyjadřováno mimikou, pohyby hlavou, trupem, tělem).¹⁵ Zjednodušeně lze říct, že zatímco manuální prostředky nesou nejčastěji význam slovní (lexikální), gramatické významy jsou ve znakových jazycích neneseny nejčastěji prostředky nemanuálními.

Manuálními prostředky (rukama) se vytvářejí znaky znakového jazyka. Každý znak znakového jazyka je možné rozčlenit na tzv. **parametry znaku**. Parametry znaku jsou především tvar ruky, místo artikulace a pohyb, někdy se uvádí také orientace dlaně a prstů, kontakt a vzájemná poloha rukou. Tyto parametry samy o sobě nenesou význam, ale umí ho rozlišit. Jejich záměna může vést k nedorozumění (např. STEJNÝ vs. TŘÍDA – jiný tvar ruky, VODA vs. ŠEDÁ – jiné místo artikulace, ROK vs. HODINA – jiný pohyb).

Každý národní znakový jazyk má svůj vlastní repertoár **tvarů ruky**, které se v něm používají a který se může lišit od repertoáru tvarů ruky v jiném znakovém jazyce. Přehled tvarů ruky českého znakového jazyka je uveden na konci tohoto dokumentu.

Do **nemanuálních prostředků** patří zejména pohyby obličejových svalů (mimika), pohyby a tvary úst, dále také pohyby hlavy a horní části trupu.

Mimika se používá i při komunikaci mluveným jazykem – tam ale funguje jako neverbální (nejazykový) prostředek sloužící např. k vyjádření emocí, postojů, pomáhá také zesílit význam řečeného sdělení nebo jej podpořit. Mluveným jazykem lze komunikovat (téměř) bez použití mimických výrazů, jen za použití slov. Ve znakových jazycích tomu tak není. Mimika zde tvoří nepostradatelnou složku sdělování, nemá pouze doprovodný význam. Mimické pohyby jsou při projevu v českém znakovém jazyce do velké míry ustálené. Společně s ostatními nemanuálními prostředky (jako je např. kroucení hlavou) mají schopnost rozlišit význam znaku (např. KOUŘIT X NEKOUŘIT – kladné x záporné vyjádření), především ale vyjadřují významy gramatické (např. podmínku, výběr z možností, otázku, rozkaz).

Pohyby a tvary úst jsou dvojího druhu: **orální komponenty** (pohyby a tvary úst specifické pro znakový jazyk) a **mluvní komponenty** (pohyby a tvary úst odvozené z většinového mluveného jazyka). Pohyby a tvary úst nesou význam lexikální i gramatický, bez jejich správného osvojení je produkce českého znakového jazyka chybná.

Gramatické významy rozlišují také **pohyby hlavy a trupu** (např. pohyb hlavy do stran vyjadřuje zápor, pohyb trupu vzad podmínkovou větu).

Nemanuální prostředky jsou ve výpovědích a u znaků, které to vyžadují, produkovány souběžně s prostředky manuálními, tedy simultánně (k tomu podrobněji viz kap. 2.5), a vzájemně se doplňují.¹⁶

Doporučení do výuky:

Je vhodné, aby byli studenti před zahájením výuky seznámeni s kompletním repertoárem tvarů ruky, jichž český znakový jazyk využívá. Pro další dva parametry (místo artikulace, pohyb) není podobný celkový přehled třeba, určitě je ale nutné dbát na rozvoj motoriky a obratnosti jak pohybu těla a paží, tak i jemné motoriky prstů.

Doporučuje se, aby lektor již od počátku výuky motivoval studenty používat tvary ruky i další parametry znaku co nejpečlivěji. Je to podobné jako v případě nácviku správné artikulace u mluvených jazyků – lépe je naučit se vyslovovat hlásky ihned správně než později opravovat zažitě chyby. Jak nesprávná artikulace tvaru ruky, tak i nepřesnosti v umístění znaku či provedení pohybu mohou vést k záměně významu či k obtížím v porozumění. Zprvu je možné tolerovat, že studenti provedou znak neobratně nebo pomaleji, ale postupně by měli artikulovat znaky v přiměřeném tempu a co nejpresněji (jedná se například o nesprávnou artikulaci orálního komponentu ve znaku NEJDE TO – přehnaně vyplazený jazyk může narušit porozumění). Je třeba, aby student při procvičování získal dovednost bez zaváhání vytvářet jednotlivé tvary rukou (např. podle jejich obrázku), aniž by k jejich artikulaci potřeboval vizuální kontrolu, a posléze se stejnou rychlostí a jistotou dokázal i jednotlivé tvary rukou střídát podle pokynů lektora. Podobnou důležitost je vhodné přikládat i procvičování plynulosti a přesnosti pohybu.

¹⁵ O manuálních a nemanuálních prostředcích podrobněji viz kapitola 3 *Minimum z gramatiky a znakové zásoby českého znakového jazyka*.

¹⁶ Srov. Kuchařová (2005); Macurová (2008); Macurová, Zbořilová (2018).

Je nezbytné věnovat pozornost také správnému používání odpovídajících (ustálených) mimických výrazů. Lektor začíná základními mimickými výrazy spojenými s pozitivními a negativními emocemi. Později zařazuje i ty mimické výrazy, které jsou nositeli gramatických významů. Jak bylo řečeno, v mluvených jazycích rozlišuje mimika význam sdělení jen minimálně – tento rozdíl je dán odlišnou modalitou. Ve vizuálně-motorických znakových jazycích je ale situace odlišná a na důležitou roli mimiky nelze při výuce v žádném případě zapomínat.

2.4 Prostor v českém znakovém jazyce

Jak již bylo uvedeno výše, znakové jazyky jsou jazyky vizuálně-motorické, význam je nesen především pohyby, tvary a pozicemi rukou (a výrazem tváře) v prostoru před znakující osobou. Tento prostor se nazývá **znakovací prostor**. Ohraničen je rozpaženými lokty, temenem hlavy, linií boků mluvíčího a mírně předpaženými rukama.

Obrázek 4: Znáznornění znakovacího prostoru.

Prostor se ve znakových jazycích užívá dvěma základními způsoby:

1) Pro **umístění věcí a osob**, o nichž hovoříme; přitom lze rozlišit **topografické** a **syntaktické** užití prostoru.

V **topografickém užití** prostoru mluvíčí jakoby „maluje“ skutečnou situaci: umísťuje do prostoru osoby nebo objekty, vyjadřuje prostorové vztahy mezi nimi, napodobuje to, co je možné vidět i ve skutečnosti (např. popis místnosti). Pro vyjádření konkrétních informací se často užívají klasifikátorové tvary ruky.¹⁷

Naproti tomu **syntaktické užití** prostoru skutečnost nijak nekopíruje, na reálné situaci nezávisí a je dáno jazykovými pravidly. Lze se s ním setkat například u použití místa vpředu napravo od mluvíčího pro vyjádření zájmena 3. osoby (ON, ONA), u některých tzv. shodových sloves (rozdíl ve směru pohybu mezi DÁM TI, DÁŠ MI) nebo u zachycení děje na časových osách (např. časová posloupnost událostí).

2) Pro **zobrazení události a perspektivy mluvíčího**. Určitou událost lze v českém znakovém jazyce zobrazit pomocí prostoru z **perspektivy postavy** (mluvčí je součástí děje), nebo z **perspektivy pozorovatele** (mluvčí je jen jeho nezúčastněným pozorovatelem).¹⁸

Doporučení do výuky:

Student si během osvojování českého znakového jazyka musí navyknout využívat znakovací prostor před svým tělem. Lze doporučit využít metodu, kdy lektor zachytí znakované prostorové vztahy na papír a namaluje situaci jako obrázek. Pro studenty někdy bývá náročné zautomatizovat si zrcadlové „převrácení“ toho, co vidí. Umísťuje-li například mluvíčí při projevu v českém znakovém jazyce předmět vpravo, adresát zaznamená jeho umístění ze své perspektivy vlevo.

17 O klasifikátorech podrobněji viz kapitola 3 *Minimum z gramatiky a znakové zásoby českého znakového jazyka*.

18 Srov. Kuchařová (2005); Macurová (2001); Macurová, Bímová (2001).

2.5 Simultánnost a lineárnost

S využitím znakovacího prostoru souvisí **simultánnost**, další důležitý rys, kterým se znakové jazyky odlišují od jazyků mluvených.

V komunikaci mluveným jazykem se jednotlivé zvukové jednotky řadí ve sdělení výhradně jedna za druhou, popořadě jsou vyslovovány jednotlivé hlásky, slova, věty – a postupně jsou také vnímány. Pro mluvený jazyk je typická **lineárnost**, tedy uspořádání jazykových prostředků za sebou.

Princip lineárního řazení jazykových jednotek se uplatňuje i ve znakových jazycích, např. ve větě jsou jednotlivé znaky skládány za sebou stejně jako slova v mluvené větě. Zároveň se však může několik jazykových jednotek vrstvit „na sebe“. Při produkci projevu v českém znakovém jazyce se např. v jednom časovém okamžiku ruka ve specifickém tvaru určitým způsobem pohybuje v konkrétním místě – mluvčí tedy produkuje všechny tři parametry znaku simultánně, současně.

Simultánnost se uplatňuje nejen v rámci jednoho znaku, ale na všech jazykových rovinách. Projevuje se také při produkci manuální a nemanuální složky: k manuální artikulaci znaku je např. možné přidat některý z ustálených mimických výrazů a tím společně se změnou pohybu vyjádřit význam okolnosti děje (např. JÍT+RYCHLE, JÍT+POMALU).¹⁹

Se simultánností úzce souvisí **inkorporace** – včlenění jednoho znaku do druhého, kdy se v rámci produkce jednoho znaku spojí dva jinak samostatné významy (např. DVA+MĚSÍCE, DÍVÁ SE JEDNA OSOBA X VÍCE LIDÍ). Častá je inkorporace počtu/množství do znaků pro časové údaje či kalendářní jednotky.

Se simultánností jako specifickým rysem znakových jazyků je třeba studenty obeznámit tak, aby byli schopni simultánní konstrukce nejen vytvářet, ale také jim při komunikaci znakovým jazykem porozumět.²⁰

Doporučení do výuky:

V českém znakovém jazyce se simultánně produkují manuální i nemanuální prostředky. Je proto důležité procvičovat jejich různé kombinace tak, aby studenti neměli problém je přirozeně používat. Lektor by měl dát studentům možnost procvičit také různé současně artikulované kombinace 2–3 prvků manuálních a nemanuálních prostředků.

Simultánnost je pro studenty náročná nejen z hlediska samotné produkce, ale i při nábízení porozumění. Vyžaduje plné soustředění studenta, který se musí naučit zaměřovat pozornost nejen na pohybující se ruce znakujiící osoby, ale na vše, co se odehrává ve znakovacím prostoru – na pohyby trupu, hlavy, na mimiku. I rozsah toho, co je student v jednom časovém okamžiku schopen vnímat, je možné procvičováním postupně zvětšovat a zvyšovat tak kvalitu schopnosti zrakového vnímání.

2.6 Ikoničnost

Jedním z rysů typických pro znakové jazyky je vyšší míra **ikoničnosti**.²¹ To znamená, že ve znakových jazycích můžeme častěji než v mluvených jazycích najít určitou podobnost mezi formou znaku a tím, co tento znak označuje. Kvůli tomu nebyly znakové jazyky považovány za jazyky plnohodnotné, přirozené a byly označovány za pantomimu. Znakové jazyky však nejsou pantomimické, jen mohou díky své vizuálně-motorické povaze využívat možnosti, které jim nabízejí jejich manuální i nemanuální prostředky. Určité vizuální rysy, které lze „napodobit“, má totiž většina osob, věcí a dějů, které nás obklopují (např. ŘÍDIT AUTO, PÍT BRČKEM nebo některé znaky zvířat: KOČKA – fousky, PTÁK – zobák). Naproti tomu mluvené jazyky nemají příliš možností, jak přímo napodobovat realitu, protože jen máloco lze v našem světě charakterizovat zvukem, výjimkou jsou např. tzv. zvukomalebná slova, která napodobují reálné zvuky (např. *brrrrr*, *kap kap*, *bim bam*).

19 Schopnost využívat možnosti simultánní produkce nejen na lexikální rovině, ale i na rovině syntaktické a textové patří mezi jazykové kompetence, jež jsou z hlediska RRZJ osvojovány spíše až na vyšších úrovních – B1, B2, popř. C1, C2. Už na úrovni A1, A2 je však možné a potřebné stavět této kompetenci dobrý základ v souladu s tím, jak je u studentů budováno porozumění elementárním principům fungování českého znakového jazyka.

20 Srov. Macurová, Bímová (2001); Kuchařová (2005); Macurová (2008); Macurová, Zbořilová (2018).

21 Součástí lexikální zásoby každého přirozeného jazyka jsou znaky arbitrární, tedy takové, které nesou nulový ikonický vztah se svými referenty (např. MÁMA, KURZ). Jedná se o univerzální jev, který se projevuje jak v mluvených, tak znakových jazycích na celém světě.

Pantomima se snaží realitu co nejpřesněji kopírovat, napodobuje ji přímo veškerými dostupnými prostředky, kterými lidské tělo disponuje – jakýmkoli pohyby nebo jejich kombinacemi, jakýmkoli mimickými výrazy. Mluvčí českého znakového jazyka je však oproti pantomimě značně omezený – jeho projev sice může být **vizuálně motivovaný**, podobný skutečnosti, smí ale využít jen těch jazykových prostředků, které mu český znakový jazyk nabízí. Nemůže například použít pohyb nohou nebo neznámý tvar ruky, nemůže oběma rukama vyjadřovat současně dvě různé informace, které k sobě nemají žádnou vazbu, sdělování ve znakovém jazyce nemůže probíhat mimo vymezený znakovací prostor.

Hlavními argumenty pro tvrzení, že **znakový jazyk není pantomima**, je dále možnost rozčlenit každý znak na menší jednotky (parametry znaku, viz výše), které můžeme použít i v jiných znacích nebo je zaměnit za jiné, a také to, že ten, kdo znakový jazyk neovládá, obvykle význam jednotlivých znaků nerozpozná (výjimkou jsou znaky, které jsou blízké obecně užívaným gestům, např. JÍST, PÍT). Když se ale s významem daného znaku seznámí, obvykle pochopí, co daný znak znamená a jaké charakteristické vizuální rysy vedly k jeho vytvoření. V pantomimě podobné vysvětlení není potřeba – lze ji sledovat a rozumět jí i bez vysvětlování.

V této souvislosti je vhodné poznamenat, že možnost ikonického zobrazení využívá každý národní znakový jazyk jinak. Při tvorbě znaků dochází k určitému výběru charakteristického rysu skutečnosti, která je pojmenovávána, a tento rys může být v různých znakových jazycích zcela odlišný (např. STROM v českém znakovém jazyce, americkém znakovém jazyce).²²

Doporučení do výuky:

Ikoničnost a vizuální motivovanost znaků může lektor velmi dobře ilustrovat použitím obrázků, na nichž si studenti mohou nejlépe uvědomit výrazné vizuální rysy popisovaných předmětů. Propojení znaku přímo s obrázkem je vhodnější než propojení znaku s jeho slovním ekvivalentem v češtině.

Lektor také může nechat studenty hádat význam některých silně ikonických znaků (např. MÍČ). V některých případech může být také velmi užitečné, pokud lektor studentům vysvětlí motivaci znaku, tj. jaké vizuální charakteristiky ovlivnily jeho vznik a podobu (např. KOČKA – „má fousky“).

2.7 Tipy do výuky českého znakového jazyka

Role lektora při výuce českého znakového jazyka je velmi podstatná nejen proto, že studentům předává znalosti a dovednosti nezbytné pro osvojení jazyka, ale rovněž proto, že jim slouží jako **jazykový vzor**. Vzhledem k menšinovosti českého znakového jazyka se nelze spoléhat na to, že všichni studenti mohou udržovat pravidelný kontakt s rodilými mluvčími, díky němuž by mohli zvyšovat svoji jazykovou a komunikační kompetenci. Při osvojování mluveného jazyka mohou studenti tento kontakt částečně nahradit četbou či poslechem – znakový jazyk ale psanou podobu nemá, studenti jsou proto často odkázáni na setkávání s lektorem, případně na sledování videozáznamů.

Studenti by měli být při výuce vedeni k produkci co nejvíce textů v českém znakovém jazyce – nápodoba viděného sdělení, které znakuje např. lektor, je jednou z příležitostí, kterou je důležité využít. Stejně doporučení platí i pro učení se produkci nemanuálních prostředků, i ty si může student nejlépe osvojit napodobováním jazykového projevu lektora.

Slyšící studenti mají při učení se cizímu mluvenému jazyku možnost jednoduše kontrolovat svůj projev poslechem. Student při mluvení slyší, co říká, a je schopen porovnat svůj projev s původním modelem, postřehnout v něm rozdíly a případné chyby. Student, který se učí český znakový jazyk, ale tuto možnost nemá, sám na sebe z perspektivy svého komunikačního partnera pohlížet nemůže. Proto je především v počátcích výuky velmi výhodné **používat zrcadlo**. I když mohou mít studenti ze svého projevu či vzhledu negativní pocity, sledování vlastního sdělení v českém znakovém jazyce, a především produkce nemanuálních prostředků, jim může poskytnout potřebnou zpětnou vazbu pro autokorekci.

Přestože český znakový jazyk nemá psanou podobu, je možné jeho prostředky zaznamenat např. pomocí symbolů nebo slovního popisu. Velmi užitečné je však zejména natáčení projevu v českém znakovém jazyce na **videozáznam**. Videozáznam je vhodným výchozím zdrojem pro učení se novým znakům, protože představuje nejpřesnější a nejspolehlivější metodu záznamu projevu v českém znakovém jazyce. Na rozdíl

---

22 Srov. Kuchařová (2005).

od psaných poznámek při něm nedochází k nepřesnému záznamu znaku či chybnému vyjádření gramatických prostředků (např. simultánnosti, ikoničnosti, gramatiky v prostoru), výhodou je i to, že videozáznam umožňuje opakované či zpomalené sledování nahraného projevu.

Studenty je možné zpočátku bez obav podporovat i v používání vizuálních prvků, které českému znakovému jazyku nejsou vlastní, tj. např. pantomimy či jiných způsobů napodobování skutečnosti. S tím, jak poroste jejich vyjadřovací kompetence v českém znakovém jazyce, se bude jejich frekvence i význam pro vyjádření přirozeně snižovat.

Je vhodné, aby lektor vedl studenty také k **udržování očního kontaktu** se znakovou osobou. Zatímco při dorozumívání v mluveném jazyce není oční kontakt nezbytný, při komunikaci v českém znakovém jazyce znamená přímý oční kontakt informaci, že partner sdělení aktivně vnímá. Přerušení očního kontaktu je v souladu s kulturními zvyklostmi komunity neslyšících vnímáno přinejmenším jako neobratnost, mnohem pravděpodobněji ale jako hrubé a nespolečenské chování. Především pro situace, kdy spolu ve znakovém jazyce komunikuje větší počet lidí, je ale třeba, aby studenti zlepšovali své schopnosti vnímat projev ve znakovém jazyce plnohodnotně v co nejširším zrakovém poli a zkvalitňovali své periferní vidění. Jen tak se později mohou soustředit na svého komunikačního partnera, s nímž udržují oční kontakt, a zároveň sledovat prostor kolem sebe.²³

Studenti si také musí osvojit **způsob zahajování komunikace** mezi mluvčími znakového jazyka – poklepáním na rameno, navázáním očního kontaktu. Kromě těchto specifických situací se jinak mluvčí znakového jazyka vzájemně nedotýkají – i s tím je třeba studenty seznámit, nikoli ovšem pouhým vysvětlováním, ale praktickým nácvikem v navozených situacích.²⁴

Pro studenty také bývá obtížné nespolehat se při oslovování ostatních (slyšících studentů) na zvukové signály. Ovšem reagovat na ně bez předchozího vysvětlení (které by měl student podat neslyšícímu lektorovi) je z hlediska kultury neslyšících rovněž nepřijatelné. Z těchto důvodů je nezbytně nutné, aby lektor zahrnul do výuky českého znakového jazyka také lekce, ve kterých se studenti **seznámí s kulturou a zvyky**²⁵ jeho uživatelů.

---

23 Význam očního kontaktu v komunikaci prostřednictvím českého znakového jazyka viz kapitola 4 *Sociokulturní znalosti a dovednosti*.

24 Způsoby zahajování komunikace v českém znakovém jazyce podrobněji viz kapitola 4 *Sociokulturní znalosti a dovednosti*.

25 O kultuře a zvyklostech české komunity neslyšících podrobně viz kapitola 4 *Sociokulturní znalosti a dovednosti*.

3 Minimum z gramatiky a znakové zásoby českého znakového jazyka

3.1 Úvod

V tomto dokumentu v kapitole 2 *Český znakový jazyk: základní informace pro lektory (a studenty)* byly představeny obecné principy struktury a fungování jazyků vizuálně-motorické povahy. **V kapitole 3 je popsáno, jakým způsobem jsou tyto principy demonstrovány konkrétními jazykovými prostředky a gramatickými pravidly českého znakového jazyka v rámci jednotlivých jazykových rovin** (v rovině lexikální, morfologické i syntaktické). Shrnuty jsou zde také základní poznatky týkající se lexikální (znakové) zásoby českého znakového jazyka. V závěru kapitoly (kap. 3.16 *Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby v rámci úrovně A1–B2*) je uveden přehled kompetencí, které má student v oblasti gramatických a lexikálních prostředků v českém znakovém jazyce prokázat na jednotlivých referenčních úrovních (A1–B2).²⁶

Kapitola 2 *Český znakový jazyk: základní informace pro lektory (a studenty)* je určena lektorům českého znakového jazyka i jejich studentům. Tato 3. kapitola je primárně určena lektorům kurzů českého znakového jazyka, tvůrcům a autorům syllabů, výukových materiálů a jazykových zkoušek (nikoli jejich studentům).

Jednotlivá témata jsou zde zpracována formou jednoduchých definic, bodů a výčtů tak, aby čtenáři získali přehled o tom, na co mají zaměřit svoji pozornost jak při výuce, tak při následném ověřování znalostí studentů. **Při čtení této kapitoly je velmi důležité vycházet zejména z textu v českém znakovém jazyce, neboť je v něm prezentováno velké množství názorných příkladů, příkladových sdělení a konkrétních ukázek, na základě kterých lze vykládané jevy plně pochopit a získat jasnou představu o realizaci sdělení v českém znakovém jazyce.** Text prezentovaný v českém jazyce má v této kapitole úlohu sekundární, je vytvořen pro rychlou orientaci v textu, jako písemný záznam uvedených informací nebo jako písemný podklad pro lektory, kteří budou dále s uvedenými informacemi pracovat.

Kapitola si neklade za cíl obsáhnout a popsat veškeré gramatické, lexikální a znakové jevy českého znakového jazyka. Jsou zde uvedeny jevy, které slouží k získání základního přehledu v této oblasti. K hlubšímu studiu této problematiky lze doporučit literaturu uvedenou v *Seznamu použité literatury* a *Seznamu doporučené literatury (dle témat)* na konci celého dokumentu Popisy ČZJ.²⁷

3.1.1 Povaha znakových jazyků

Základní informace o povaze vizuálně-motorických jazyků, tedy i o povaze českého znakového jazyka, jsou představeny v dokumentu *Referenční rámec pro znakové jazyky* v kapitole 5 *Jazykové kompetence* a v tomto dokumentu v kapitole 2 *Český znakový jazyk: základní informace pro lektory (a studenty)*.

Při výuce českého znakového jazyka je třeba mít na paměti fakt, že studenti si od prvních jazykových lekcí osvojují jazyk vizuálně-motorický, který existuje v trojrozměrném prostoru, je realizován rukama, pohyby horní části trupu, hlavy a mimikou obličeje, a že existence znakového jazyka v prostoru vyžaduje využívat odlišných jazykových postupů, pro uživatele mluvených jazyků zcela neznámých.

3.1.2 Poznámky k zápisu znaků, příkladům a překladům do českého jazyka

V odborné literatuře pojednávající o struktuře a fungování znakových jazyků se v psaném textu setkáváme s různými způsoby záznamu sdělení realizovaných ve znakovém jazyce. **Pro psanou podobu textu české-**

²⁶ Kapitoly 3.2–3.15 jsou řazeny abecedně. Vnitřní struktura témat a podtémat abecední řazení nedodržují. Je zde kladen důraz na přehlednost a na postup od prostředků patřících čistě českému znakovému jazyku k prostředkům kontakto-
vým, tedy prostředkům, které podléhají vlivu českého jazyka (např. v kap. 3.5 *Nemanuální prostředky* jsou nejprve prezentované tzv. orální komponenty (kap. 3.5.1) a až poté tzv. mluvní komponenty (kap. 3.5.2).

²⁷ Obsah této kapitoly je inspirován mj. DVD Multimediální cvičebnice pro předmět Český znakový jazyk (2011).

ho znakového jazyka byl zvolen zápis ve formě tzv. glos.²⁸ Upozorňujeme na to, že forma jednotlivých znaků není v psaném textu představena komplexně. Znaky nejsou čtenáři prezentovány prostřednictvím tzv. fonetického zápisu znaků. Jde o zjednodušený slovní popis artikulace znaků, který slouží (lektorům českého znakového jazyka) pouze jako podpůrný materiál. Pod každou výkladovou částí určitého gramatického jevu je uvedena tabulka, která obsahuje příklady pro ilustraci prezentovaných jevů. Tato tabulka je rozdělena do tří sloupců. **V prvním sloupci je stručný komentář k příkladovému sdělení** (komentář se týká úseku výpovědi, který je graficky zvýrazněn tučně ve druhém a třetím sloupci tabulky). **Ve druhém sloupci je uveden zápis českého znakového jazyka v glosách, ve třetím sloupci je k dispozici překlad výpovědi do českého jazyka** (viz Tabulka 1).

Tabulka 1: Ilustrace prezentovaných jevů.

	ČZJ	ČJ
nemanuální vyjádření vlastnosti: nafouknuté tváře	MRAK ČERNÝ KLF: velký předmět z chomáčů (mrak) _{NMS}	Na obloze jsou velké černé mraky .

V Tabulce 1 (druhý sloupec) je zaznamenaná výpověď v českém znakovém jazyce, ve které se objevuje využití tzv. nemanuálních prostředků. Ty jsou v zápisu zachyceny dolním indexem **zkratkou NMS** (nemanuální složka). Jedná se o ty příklady, u kterých je přesnost artikulace nemanuální složky důležitá. Bez jejího zachycení by zápis působil nejednoznačně. Podtržení označuje konkrétní část, ke které se nemanuální složka výpovědi vztahuje.

V zápisech výpovědí (v českém znakovém jazyce) se vyskytují také symboly spojovník a plus. **Symbol spojovník** značí, že se jedná o jeden samostatný znak, který se do českého jazyka přeloží více slovy.

Tabulka 2: Ilustrace využití symbolu spojovník (-).

	ČZJ	ČJ
znaky obsahující negativní morfém, tzv. alfa pohyb	TADY JANA NEBÝT-PŘÍTOMEN	Jana chybí .

Symbol plus značí, že se jedná o složený znak (kompozitum), tedy o artikulaci dvou za sebou jdoucích znaků, které jsou k sobě obvykle připojeny plynulým pohybem a označují jednu skutečnost přeloženou do českého jazyka jedním slovem (A), příp. je tak zapsán znak, který byl inkorporován do znaku jiného (B).

Tabulka 3: Ilustrace využití symbolu plus (+).

	ČZJ	ČJ
složený znak (A)	PETR BRATR+SESTRA CELKEM 6 MÍT 5 BRATR 1 SESTRA	Petr má šest sourozenců , pět bratrů a jednu sestru.
vyjádření doby trvání v hodinách (B)	PŘESTÁVKA DVA+HODINA	Přestávka je dvě hodiny .

²⁸ Glosa je způsob zápisu znaku znakového jazyka s použitím ekvivalentu z mluveného jazyka a s užitím velkých písmen. Glosa má formu slovníkového tvaru slova.

Při přepisu jednotlivých znaků je hojně využíváno také zavedených **symbolů pro jednotlivé tvary ruky** užívané v českém znakovém jazyce (např. tvar ruky D, V, A₀ a další). Jejich přehled, včetně přehledu zkratk, užití symbolů a poznámek k zápisu znaků, je uveden na konci tohoto dokumentu.

3.2 Aspektuální modifikace

Aspektuální modifikace (slovesný vid neboli aspekt) přináší informace o ději nebo stavu vyjádřeném slovesem, např. o jeho trvání, ukončenosti, ohraničenosti nebo opakování. V českém znakovém jazyce se vyjadřuje **lexikálně**, tedy znakem nesoucím informaci o časovém trvání či frekvenci nějakého děje, nebo **gramaticky**, změnou pohybu v základní podobě znaku, a je doplněn **nemanuální složkou**.²⁹

A) lexikální vyjádření aspektu

- k slovesu (s funkcí predikátu) je přidán znak s významem ukončenosti nebo neukončenosti děje nebo stavu
  - např. HOTOVO, VYPRÁZDNIT/DOKONČIT, KONEC, UŽ, KAŽDÝ DEN, POŘÁD
- tento znak je zpravidla kladen bezprostředně za sloveso, v některých případech na konec výpovědi

B) gramatické vyjádření aspektu

- nejčastěji dochází ke změně v parametru pohybu v základní podobě znaku, např. opakování, zrychlení, zastavení pohybu
- opakovaný pohyb – opakovaný děj
  - JET opakovaný pohyb vs. JEZDIT
  - DÁT opakovaný pohyb vs. DÁVAT
- kruhový pohyb – dlouhotrvající děj
  - ZNAKOVAT vs. ZNAKOVAT DLOUHO
  - DRANCOVAT vs. DRANCOVAT NEUSTÁLE
- pomalý a opakovaný pohyb – dlouhotrvající děj
  - ČEKAT vs. ČEKAT DLOUHO
  - USNOUT vs. USÍNAT
- krátký a prudký pohyb – krátce trvající děj
  - UČIT-SE vs. UČIT-SE RYCHLE
  - VYHRÁT vs. VYHRÁVAT

Nemanuální složka doplňuje oba typy (lexikální i gramatické) aspektuální modifikace znaku. Pokud je artikulace pohybu prodlužována, prodlužuje se i provedení nemanuální složky, pokud je zkracována, zkracuje se i provedení nemanuální složky.

---

²⁹ Na materiálu českého znakového jazyka se aspektuální modifikací zabývala Šimková (2019). Z její práce také vychází text této podkapitoly.

Tabulka 4: Příklady aspektuální modifikace.

	ČZJ	ČJ
lexikální vyjádření aspektu: ukončení děje	JÁ BC PRÁCE PSÁT HOTOVO	<i>Bakalářskou práci už jsem dopsal.</i>
gramatické vyjádření aspektu: opakování děje	BABIČKA MŮJ DOMOV DŮCHOD JÁ KAŽDÝ-DEN NAVŠTĚVOVAT-JI	<i>Moji babičku, která je v domově pro seniory, navštěvuji každý den.</i>
gramatické vyjádření aspektu: dlouhotrvajícího děje (kruhový pohyb)	NEMOCNICE POROD MUŽ ČEKÁRNA CHODIT NERVY CO MANŽELKA JEHO UVNITŘ V-POŘÁDKU ANO NE	<i>Muž netrpělivě popochází v čekárně porodnice, protože si dělá starosti o svoji manželku.</i>
gramatické vyjádření aspektu: dlouhotrvajícího děje (pomalý a opakovaný pohyb)	KAMARÁD MŮJ FIRMA ZALOŽIT DLOUHO PĚT LET VYPRACOVAT- SE-KARIÉRA TEĎ UŽ ÚSPĚCH KARIÉRA	<i>Můj kamarád založil svou firmu a za pět let se vypracoval tak, že nyní je velmi úspěšný.</i>
gramatické vyjádření aspektu: krátce trvajícího děje (krátký a prudký pohyb)	JÁ BYLO JÍST NĚCO ŠPATNĚ UŽ WC CHODIT PRŮJEM KŘEČ-V-BŘICHU HRŮZA	<i>Snědl jsem něco špatného, měl jsem křeče v břiše a průjem, proto jsem neustále musel odcházet na WC.</i>

3.3 Deiktické prostředky

Deiktické prostředky identifikují přímou a nepřímou komunikaci a slouží k tomu, aby bylo možné jazykové vyjádření vztáhnout ke konkrétní komunikační situaci, ke kontextu. Deiktické prostředky **odkazují k osobám, k času nebo k místu**. Východiskem je vždy znakující osoba a její zakotvení v prostoru a čase, tj. její „já“ – „zde“ – „nyní“.³⁰

A) deiktické prostředky odkazující k osobám

- označují autora sdělení (zájmeno první osoby – *já*) a jeho adresáta (zájmeno druhé osoby – *ty*)
- odlišují další osoby a věci, jež se komunikace neúčastní (v češtině jde o zájmena osobní vyjadřující rod, např. osobní *on, ona, ono* a ukazovací *ten, ta, to, tamto* apod., v českém znakovém jazyce se rod těmito prostředky nerozlišuje)
  - osoby a věci pojmenovávají prostřednictvím zájmen nebo osobními jmény pro 3. osobu
- nejčastěji jsou artikulovány tvarem ruky D (indexem³¹) s dlaní orientovanou dolů, v prostoru jsou lokalizovány podle reálné pozice dané entity, jen *JÁ* je vždy artikulováno na těle mluvčího, na hrudníku, a *TY* je umístěno naproti mluvčímu (resp. tam, kde druhá osoba stojí)
- vyjadřují plurál – inkluzivní (zahrnuje adresáta sdělení) a exkluzivní (nezahrnuje adresáta), srov. MY-DVA (*já a ty*) vs. MY-DVA (*já a on/ona/ono*)

30 V českém znakovém jazyce se deiktickými prostředky zabývaly Macurová, Bímová (2001) a Tučková (2013). Z jejich prací také vychází text této podkapitoly.

31 Indexem se zde rozumí prostředek, nejčastěji znak ve tvaru ruky D nebo V, který odkazuje na jednotlivé entity v prostoru.

- mohou podávat informace o počtu osob – vyjadřují duál, triál, kvartál atd.
  - počet osob je vyjadřován samostatnými znaky (tvar ruky odpovídá danému číslu, nejčastěji s orientací dlaně nahoru), např. MY-DVA, ONI-TŘI, VY-ČTYŘI
- poskytují navíc informace o prostoru, kde jsou jednotlivé entity situovány
- další tvary ruky se užívají, pokud je potřeba specifikovat velikost a tvar osoby nebo předmětu (viz kap. 3.4.2 *Specifikátory tvaru a velikosti*)

Deixi vyjadřují také shodová slovesa (viz kap. 3.12 *Slovesa*). O deixi lze uvažovat i při strukturování textu (např. anafora – odkazování zpět do textu, katafora – odkazování v textu dopředu, k tomu, co bude řečeno). Podrobněji viz RRZJ (kap. 5 *Jazykové kompetence*).

B) deiktické prostředky odkazující k času

- produkce v českém znakovém jazyce odkazuje (pokud není uvedeno jinak) k přítomnému TEĎ
- označení referenčního bodu v prostoru může být někdy uvedeno znakem TEĎ a tvarem ruky D (indexem), k němuž se výpověď vztahuje
- deiktické prostředky času mohou být různé
  - např. MINULÝ-TÝDEN, VLONI, ZÍTRA

C) deiktické prostředky pro vyjádření místa

- referenční bod, k němuž se výpověď vztahuje, může být vyjadřován znakem určujícím místo
  - např. TADY, TAM, V LESE, DOMA a tvar ruky D (index) v prostoru

Tabulka 5: Příklady deiktických prostředků.

	ČZJ	ČJ
deiktické prostředky odkazující k osobám	KLUK BUNDA ČERVENÝ TEN KAMARÁD MŮJ MUŽ ONI-TŘI VYSOKÁ ŠKOLA BYLO STUDOVAT MY-DVA (já+on) BUDE EGYPT LETĚT	<i>Ten kluk v červené bundě je můj kamarád.</i> <i>Ti tři muži vystudovali vysokou školu.</i> <i>My dva spolu poletíme do Egypta.</i>
deiktické prostředky odkazující k času	TEĎ ON ODEJÍT LEDEN DO ČERVEN ÚSEK JÁ BYLO NEMOCNÝ ROK 1918 TEN PŘED STÁT ČESKO NEBYLO	<i>Ted' odešel.</i> <i>Od ledna do června jsem byl nemocný.</i> <i>Před rokem 1918 neexistoval stát Česko.</i>
deiktické prostředky pro vyjádření místa	BYLO TADY TAŠKA NECHAT GESTO: volání TAM KLÍČ POLOŽIT	<i>Tady ležela taška.</i> <i>Hej, klíč polož tam.</i>

3.4 Klasifikátory

Jako **klasifikátor** se v českém znakovém jazyce označuje komplexní jazykový prostředek tvořený klasifikátorovými tvary ruky a pohybem, který nahrazuje jméno, odkazuje k nějakému rysu referenta a je součástí sloves vyjadřujících umístění a pohyb, tzv. klasifikátorových sloves (o slovesech podrobněji viz kap. 3.12 *Slovesa*).³²

Klasifikátorové tvary ruky odkazují zvláště k entitě a její velikosti, jejímu materiálu, její konzistenci, jejímu umístění, množství, uspořádání a manipulaci s ní (formální podoba klasifikátorových tvarů ruky je uvedena v *Přehledu tvarů ruky v českém znakovém jazyce*). Klasifikátorové tvary ruky s parametrem pohybu tvoří tzv. **klasifikátorovou konstrukci**. Ve větě fungují jako přísudek. Klasifikátor v přísudku nese různé informace např. o pohybu entity, umístění entity nebo držení/uchopení entity.

Dále se také hovoří o tzv. **specifikátorech tvaru a velikosti** jako o specifických typech klasifikátorů, pomocí kterých lze na základě reálné skutečnosti vyjádřit obrys, tvar a velikost jednotlivých entit.

3.4.1 Klasifikátory a jejich typy

A) klasifikátorové tvary ruky celého předmětu

- ruka reprezentuje konkrétní rysy předmětu, rozměry nebo jeho tvar a odkazuje k předmětu jako celku (předmětem se rozumí živé i neživé entity)
- lze vydělit několik typů takových klasifikátorů, např.:
  - klasifikátorové tvary ruky pro **dopravní prostředky** (např. auto, kolo) jsou artikulovány tvarem ruky B₁ s dlaní orientovanou dolů pro prostředky se čtyřmi koly a dlaní orientovanou doleva pro dvoukolové prostředky
  - klasifikátorové tvary ruky pro **dlouhé a tenké předměty** (např. tužka, cigareta, nůž) jsou artikulovány tvarem ruky D
  - klasifikátorové tvary ruky pro **dlouhé a široké předměty** (např. potrubí, silnější svíčka) jsou artikulovány tvarem ruky O
  - klasifikátorové tvary ruky pro **velké předměty** (např. televize, dům) jsou artikulovány tvarem ruky 5
  - klasifikátorové tvary ruky pro **ploché předměty** (např. papír) jsou artikulovány tvarem ruky B₀ s orientací dlaně dolů, pohyb určuje uspořádání předmětu v prostoru, např. zda jsou papíry uspořádány na sobě (pohyb nahoru) nebo poházené
  - klasifikátorové tvary ruky pro **kulaté předměty** (např. míč) jsou artikulovány tvarem ruky C, pohyb určuje uspořádání míčů v prostoru, např. jeden vedle druhého (pohyb doprava)
  - klasifikátorové tvary ruky pro **osobu** jsou artikulovány tvarem ruky D, V nebo A₀; pokud ke klasifikátoru přidáme parametr pohybu, upřesňujeme, že se osoba hýbe (pohybem lze vyjádřit nejen směr pohybu osoby, ale i jeho způsob, např. jde-li o pohyb pomalý nebo rychlý)
  - klasifikátorové tvary ruky pro **klečící osobu** jsou artikulovány tvarem ruky V̂, dlaň je orientována nejčastěji směrem k tělu
  - klasifikátorové tvary ruky pro **sedící osobu nebo zvíře** jsou artikulovány tvarem ruky V̂, dlaň je orientována dolů
  - klasifikátorové tvary ruky pro **ležící osobu nebo zvíře** jsou artikulovány tvarem ruky V, dlaň je orientována dolů (pohybem ruky lze vyjádřit i pohyby ležící osoby, např. převalování se v posteli, ležení na zádech, na břiše)
  - klasifikátorové tvary ruky pro **uspořádání většího počtu osob** jsou artikulovány tvarem ruky 4, často se užívají obě ruce (podle reálného počtu osob) s orientací dlaně levé ruky doprava a dlaně pravé ruky doleva
  - klasifikátorové tvary ruky pro **zvíře** jsou artikulovány tvarem ruky 5, 5̂, P, P̂

³² V českém znakovém jazyce se problematikou klasifikátorů zabývali Macurová, Vysuček (2005); Nováková, Tikovská (2008). Z jejich prací také vychází text této podkapitoly.

Tabulka 6: Příklady užití klasifikátorových tvarů ruky celého předmětu.

	ČZJ	ČJ
klasifikátorové tvary ruky pro dopravní prostředky	AUTO MODRÉ _{AR1} KLF: vozidlo jet vpřed AUTO ČERVENÉ _{AR2} KLF: vozidlo vzadu _{AR1} KLF: vozidlo (modré auto) _{AR2} předjet vozidlo (červené auto)	Červené auto předjelo modré auto.
klasifikátorové tvary ruky pro dlouhé a tenké předměty	STŮL TUŽKA KLF: dlouhý tenký předmět (tužka) ležet na stole	Tužka leží na stole.
klasifikátorové tvary ruky pro dlouhé a široké předměty	STŮL SVÍČKA KLF: dlouhý širší předmět (svíčka) stát na stole	Svíčka je na stole.
klasifikátorové tvary ruky pro velké předměty	OBCHOD BYLO TELEVIZE PĚT KLF: pět velkých předmětů (televizí) být vystaveno na pultě	V obchodě bylo na pultě vystaveno pět televizí.
klasifikátorové tvary ruky pro umístění množství a uspořádání plochých předmětů	STŮL PAPIR KLF: ploché předměty (papíry) ležet rozházené na stole	Papíry leží rozházené na stole.
klasifikátorové tvary ruky pro umístění množství a uspořádání kulatých předmětů	POLIČKA MÍČEK KLF: kulaté předměty (míčky) být nebo ležet vedle sebe na polici	Míčky jsou vyrovnané na polici.
klasifikátorové tvary ruky pro (pohybující se) osobu	SILNICE MUŽ BĚHAT KLF: osoba (muž) běžet po silnici	Muž běhá po silnici.
klasifikátorové tvary ruky pro klečící osobu	KOSTEL OLTÁŘ KNĚZ KLF: osoba (kněz) klečet před oltářem	Před oltářem klečí kněz.
klasifikátorové tvary ruky pro sedící osobu	LAVICE MUŽ ŽENA-KLF: osoba (muž) sedět vedle osoby (ženy) na lavici	Na lavici sedí muž se ženou.
klasifikátorové tvary ruky pro ležící osobu	DĚDEČEK POSTEL-KLF: osoba (dědeček) ležet na boku v posteli	Dědeček leží na boku v posteli.
klasifikátorové tvary ruky pro umístění množství a uspořádání většího počtu osob	VOJÁK DVACET STÁT-KLF: více osob (vojáků) stát vedle sebe a dívat se na mě	Dvacet vojáků stojí čelem ke mně.
klasifikátorové tvary ruky pro zvíře	MYSLIVEC STÁT KLF: osoba (myslivec) stát SRNA KLF: zvíře (srna) jít k myslivci	Srna jde k myslivci.

B) klasifikátorové tvary ruky držení

- ruka reprezentuje, jak se předmět užívá, jak se s ním zachází, ale může také znázornit např. uchopení předmětu, držení plochých tenkých předmětů, nádob různého tvaru, pracovních pomůcek aj.
- rozeznáváme několik typů takových klasifikátorů, např.:
  - klasifikátorový tvar ruky pro **držení plochých předmětů** (např. plech, papír) je artikulován tvarem ruky $\hat{B}$
  - klasifikátorový tvar ruky pro **držení tenkého nebo drobného předmětu** (např. stonek květiny) je artikulován tvarem ruky $\circ$
  - klasifikátorový tvar ruky pro **držení dlouhých zaoblených předmětů** (např. rukojeť smetáku) je artikulován tvarem ruky A

Tabulka 7: Příklady užití klasifikátorových tvarů ruky držení.

	ČZJ	ČJ
klasifikátorový tvar ruky pro držení plochých předmětů	JÁ VČERA DOSTAT VYSVĚDČENÍ BYLO UKÁZAT MÁMA MŮJ KLF: držet důležitý papírový dokument (vysvědčení)	<i>Včera jsem dostala vysvědčení a ukázala jsem ho své mamince.</i>
klasifikátorový tvar ruky pro držení drobného předmětu	ON BYLO RŮŽE KLF: dát (on-jí) drobný tenký předmět (růži) DÍVKA	<i>Dal dívce růži.</i>
klasifikátorový tvar ruky pro držení dlouhých zaoblených předmětů	ON BYLO SCHODY SMETÁK KLF: zametat schody úklidovou pomůckou s dlouhou zaoblenou rukojetí (smetákem)	<i>Zametil schody smetákem.</i>

- v rámci klasifikátorů je vedle klasifikátorových tvarů ruky užít i pohyb, který zpravidla kopíruje realitu

3.4.2 Specifikátory tvaru a velikosti

Tvoří specifický podtyp klasifikátorů. Jedná se o prostředky, které „vykreslují“ tvar nebo velikost entit (osob, zvířat a věcí). Vyskytují se ve spojení s prostředky označujícími entity a artikulují se zpravidla za nimi. Pro artikulaci specifikátorů se v českém znakovém jazyce využívají např. tvary ruky P, D, Ď, Y, C (viz *Přehled tvarů ruky českého znakového jazyka*).

- využívají se k popisu **tvaru a velikosti předmětů**, jejich **hloubky, výšky, šířky** apod., např. kniha A4 (velikost A4 je vykreslena tvarem ruky D) vs. kniha A5 (velikost A5 je vykreslena tvarem ruky D nebo Ď), tvar desky stolu – trojúhelník, kruh (obrysy geometrických útvarů jsou artikulovány tvarem ruky D nebo Ď)
- užívání nemanuální složky je do značné míry ustálené, orální komponenty často specifikují daný význam (viz kap. 3.5 *Nemanuální prostředky*)

Tabulka 8: Příklady užití specifikátorů tvaru a velikosti.

	ČZJ	ČJ
specifikátor tvaru a velikosti	SEŠIT A5 STV: obrys MÍT (já) KRABICE STV: velký V TOM KOČKA SPÁT STŮL TYP ŠEST STV: šestihranný DOMA MÍT (já)	<i>Mám sešit A5.</i> <i>Ve velké krabici spí kočka.</i> <i>Mám doma šestihranný stůl.</i>

3.5 Nemanuální prostředky

Nemanuální prostředky jsou zpravidla artikulovány simultánně s prostředky manuálními, ojediněle se artikulují i samostatně. Jedná se o **tvary, pozice, pohyby obličeje, hlavy, postavení horní části trupu a pohyby úst**, u kterých se zvláště vyčleňují tzv. orální a mluvní komponenty (k tomu podrobně viz níže). Nemanuální prostředky nejčastěji slouží k vyjádření nejazykového (neverbálního) významu (A), jazykového (verbálního) významu (B) a navázání a udržení kontaktu mluvčího s adresátem (C).³³

A) nejazykový (neverbální) význam

- výraz v tváři a další výše jmenované prostředky vyjadřují emoce jako např. smutek, štěstí, radost, hněv apod.

B) jazykový (verbální) význam

- výraz v tváři a další jmenované prostředky nesou různé typy významu a dokážou jednotlivé významy odlišovat; vyjadřují např. vlastnosti, míru jejich intenzity, okolnosti děje apod.

Tabulka 9: Příklady nemanuálních prostředků, které nesou jazykový (verbální) význam.

	ČZJ	ČJ
nemanuální vyjádření vlastnosti: nafouknuté tváře	MRAK ČERNÝ <u>KLF: velký předmět z chomáčů (mrak)</u> _{NMS}	Na obloze jsou velké černé mraky .
nemanuální vyjádření míry intenzity: doširoka otevřené oči	FILM TEN JÁ BYLO <u>LÍBIT-SE+MOC</u> _{NMS}	Ten film se mi moc líbil .
nemanuální vyjádření okolnosti děje: vyšpulené rty	ON ÚKOL <u>PSÁT+RYCHLE</u> _{NMS} HOTOVO	Úkol napsal moc rychle .

- nemanuální prostředky se dále podílejí na vyjadřování komunikační funkce výpovědi, jako je např. prosba, souhlas, rozkaz, otázka, zápor, podmínka, přání apod.

³³ V českém znakovém jazyce se problematikou nemanuálních prostředků zabývali Mareš (2011) a Vlková (2018). Z jejich prací také vychází text této podkapitoly.

Tabulka 10: Příklady nemanuálních prostředků, prostřednictvím kterých se vyjadřují určité komunikační funkce.

	ČZJ	ČJ
nemanuální vyjádření prosby: svraštěné obočí, přimhouřené oči, sevřené rty	GESTO: mávání MODRÝ MÍČ STŮL TAM (pod stolem) PROSIT _{NMS} DÁT-MI	<i>Podej mi prosím tě ten modrý míč, je pod stolem.</i>
nemanuální vyjádření souhlasu: kývání hlavou nahoru a dolů	KAŠE ŘÍZEK JÁ MOC-CHUTNAT _{NMS}	<i>Kaše s řízkem mi vážně moc chutná.</i>
nemanuální vyjádření rozkazu: přísný výraz obličeje, svraštělé obočí, přímý oční kontakt, důrazné pokývnutí hlavou	TELEVIZE DÍVAT PROČ JÁ BYLO OZNÁMIT ZÁKAZ DÍVAT VEN _{NMS} POKOJ VLASTNÍ	<i>Jak to, že se díváš na televizi, když jsem ti to zakázala. Jdi do svého pokoje!</i>
nemanuální vyjádření otázky zjišťovací: zdvížené obočí, pohyb hlavy mírně dopředu	VEČER KINO TY JÍT _{NMS}	<i>Půjdeš večer do kina?</i>
nemanuální vyjádření otázky doplňovací: svraštěné obočí, přimhouřené oči, pohyb hlavy mírně dopředu	VEČER TY DĚLAT CO _{NMS}	<i>Co budeš dělat večer?</i>
nemanuální vyjádření podmínky: zdvižené obočí, naklonění hlavy dopředu/ děj závisející na podmínce: mírně svraštělé obočí, naklonění hlavy dozadu	VEČERNÍČEK DÍVAT-SE (TY) CHTÍT _{NMS} MUSET _{NMS} PRVNÍ ÚKOL PSÁT	<i>Jestli se chceš dívat na večerníček, musíš si nejprve napsat úkol.</i>
nemanuální vyjádření přání: svraštělé obočí, přimhouřené oči, pohyb hlavy mírně vzad	AUTO TO NOVÝ TY CHTÍT _{NMS}	<i>Chtěl bys nové auto?</i>

C) navázání a udržení kontaktu mluvčího s adresátem (pragmatický význam)

- nemanuální prostředky, jako např. přímý oční kontakt a lehce přimhouřené oči, mají funkci upoutat a udržovat pozornost (podrobněji viz kap. 4 Sociokulturní znalosti a dovednosti)

3.5.1 Orální komponenty

Orální komponenty jsou všechny pohyby úst, které **nejsou odvozené z mluveného jazyka, nekopírují artikulaci slov z mluveného jazyka a podílejí se na stavbě výpovědi**. Orálními komponenty typickými pro český znakový jazyk jsou pevně zavřená ústa a sevřené rty, koutky úst stažené dolů, otevřená ústa s lehce vypláznutým jazykem, vibrující rty, krátké a rychlé otevření a zavření úst, vyceněné zuby aj. Vyskytují se např.:

- u specifického znaku (např. „marná snaha“)
- u plnovýznamového znaku (např. MÍT)

Tabulka 11: Příklady výpovědí s užitím orálních komponentů.

	ČZJ	ČJ
orální komponent: specifické znaky	JÁ AUTO ZAPNOUT <u>SZ „marná snaha“</u> NMS:OK (OTEVŘENÁ ÚSTA S LEHCE VYPLÁZNUTÝM JAZYKEM)	<i>Nejde mi nastartovat auto.</i>
orální komponent: znak určující vlastnictví	PES TŘI <u>MÍT (já)</u> NMS:OK (VIBRUJÍCÍ RTY)	<i>Mám tři psy.</i>

3.5.2 Mluvní komponenty

Mluvní komponenty jsou **pohyby úst**, které svou formou (podobou) **odkazují na mluvený jazyk**: jedná se o bezhlasou artikulaci českého slova nebo jeho části (např. bezhlasá artikulace hlásky „č“ u znaku ČERVENÝ), produkovanou simultánně s manuální složkou znaku.

Často bývají klasifikovány jako nepovinné, v některých komunikačních situacích je však jejich užití vyžadováno (např. situace, ve kterých jsou obsaženy homonymní a polysémní znaky).

- mluvní komponent pomáhá rozlišit význam v případech, kdy jsou manuální části některých znaků homonymní; odlišný mluvní komponent odlišuje význam např. u znaků KURZ vs. PRAVIDELNĚ vs. ÚČET, manuální složka těchto znaků je stejná
- v některých případech může rozlišit význam i u nepřímých pojmenování
  - např. u znaku HROB (díra v zemi) a HROB (nepřímé pojmenování)
- u některých znaků může mluvní komponent zesilovat jejich význam
  - např. intenzifikace dějů, vlastností, zesílení negace aj.
- často mívají variabilní formu, někdy se artikuluje první hláska, jindy první slabika a někteří mluvčí artikulují i celé české slovo (např. *m / má / máma* ve znaku MATKA)

Tabulka 12: Příklady výpovědí s užitím mluvních komponentů.

	ČZJ	ČJ
mluvní komponent u homonymní manuální části znaku	JÁ SZ „pravidelně“ PONDĚLÍ <u>KURZ</u> NMS:MK (KUR/KU/KURZ) VAŘENÍ CHODIT LÉK UŽÍVAT MUSET <u>PRAVIDELNĚ</u> NMS:MK (PRAVIDELNĚ) POTOM UŽ ZDRAVÝ PRODAVAČKA VŽDY PTÁT-SE-MĚ <u>ÚČET</u> NMS:MK (ÚČET) CHTÍT	<i>Každé pondělí chodím na kurz vaření.</i> <i>Lék se musí užívat pravidelně a pak se člověk vyléčí.</i> <i>Prodačka se mě pokaždé zeptá, zda potřebuji účet.</i>
mluvní komponent u nepřímého pojmenování	ANGLIČTINA ZKOUŠKA <u>DOVOLIT</u> (DOVOLIT) SLOVNÍK LISTOVAT BYLO ANGLIČTINA ZKOUŠKA JÁ <u>HROB</u> NMS:MK (HROB)	<i>Během zkoušky z angličtiny je dovoleno pracovat se slovníkem.</i> <i>Na zkoušku z angličtiny jsem nebyl připravený, nic jsem neuměl.</i>
Mluvní komponent u zesílení významu (např. vlastností)	ZEĎ BARVA <u>BÍLÝ</u> NMS:MK (BÍLÝ) MALOVAT PO ZEĎ <u>ZVÝRAZNĚNĚ-BÍLÝ</u> NMS:MK (BÍLÍLÝ)	<i>Zed' je teď namalovaná na bílo. Dřív byla zed' barevná, nově do- stala osvěžující bílý nátěr.</i>

3.6 Otázky

Výpovědi s funkcí **otázky** jsou tvořeny pomocí specifických **nemanuálních prostředků** a **tázacích výrazů**.³⁴

V českém znakovém jazyce se zpravidla rozlišují dva základní typy otázek, **otázky zjišťovací** a **otázky doplňovací**. Prostřednictvím otázky zjišťovací chce mluvčí potvrdit nebo popřít správnost své domněnky a očekává odpověď *Ano/Ne/Nevím*. Otázkou doplňovací mluvčí zjišťuje novou nebo neznámou informaci. To, co mluvčí neví, v otázce zastupují tázací znaky KDO, CO, KDE, KDY apod.³⁵

3.6.1 Nemanuální prostředky v otázkách

Prostředky, které zpravidla signalizují, o jaký typ otázky se jedná (zjišťovací, doplňovací, popřípadě otázky nepravé):

A) obočí

- otázky zjišťovací a otázky nepravé s funkcí upoutání pozornosti jsou zpravidla naznačeny nápadným zvednutím obočí mluvčího
- otázky doplňovací jsou zpravidla značeny svráštěným obočím mluvčího

B) oční kontakt

- otázky zjišťovací i doplňovací vyžadují oční kontakt
- otázky nepravé oční kontakt nevyžadují

C) pohyb hlavy

- u otázek zjišťovacích a doplňovacích se hlava pohybuje mírně dopředu

Tabulka 13: Příklady nemanuálních prostředků vyskytujících se v otázkách.

	ČZJ	ČJ
otázka zjišťovací	VEČER KINO <u>TY JÍT</u> _{NMS} (ZDVIŽENÉ OBOČÍ, POHYB HLAVY MÍRNĚ DOPŘEDU)	<i>Půjdeš večer do kina?</i>
otázka doplňovací	VEČER TY DĚLAT <u>CO</u> _{NMS} (SVRAŠTĚNÉ OBOČÍ, PŘIMHOURENÉ OČI, POHYB HLAVY MÍRNĚ DOPŘEDU)	<i>Co budeš dělat večer?</i>
otázka nepravá s funkcí upoutání pozornosti	VČERA JÁ BYLO POTKAT <u>KDO</u> _{NMS} (ZDVIŽENÉ OBOČÍ, POHYB HLAVY MÍRNĚ DOPŘEDU) HEREC TROJAN	<i>Koho jsem včera nepotkal? No herce Trojana!</i>
otázka nepravá s funkcí přemýšlení o tom, co se stalo	VČERA JÁ BYLO JÍST <u>CO</u> _{NMS} (SVRAŠTĚNÉ OBOČÍ, PŘIMHOURENÉ OČI, BEZ OČNÍHO KONTAKTU) JO PIZZA	<i>Co jsem měl včera k jídlu? No jo, měl jsem pizzu.</i>

3.6.2 Tázací výrazy a jejich umístění ve výpovědi

Nejčastěji užívanými tázacími výrazy jsou znaky KDO, CO, KDE, KAM, KDY, KOLIK, JAK, PROČ, ODKUD, ODKDY. Dále např.:

³⁴ V českém znakovém jazyce se manuálními prostředky (konkrétně tázacími výrazy) pro vyjádření otázek zabývala Hronová (2002). Z její práce také vychází text této podkapitoly.

³⁵ Rozlišují se i další typy otázek, zde uvádíme příklady pro některé typy tzv. nepravých otázek.

- KDO-JEHO/JEJÍ – ve významu *čí*
  - CO – ve významu *o čem*
  - CO – ve významu *jaký*
  - VYPADAT CO, TYP CO – ve významu *jaký*
  - KDO INDEX – ve významu *o koho, na koho, komu*
  - ODKUD2 (OK: uuu) – ve významu *jak*
  - DŮVOD CO – ve významu *proč*
  - SPOLU KDO – ve významu *s kým*
- umístění tázacích výrazů ve výpovědi je variabilní, většinou stojí na konci výpovědi, v některých případech na začátku výpovědi a někdy se mohou v téže výpovědi i opakovat

Tabulka 14: Příklady tázacích výrazů a jejich umístění ve výpovědi.

	ČZJ	ČJ
tázací výraz na konci výpovědi	JMÉNO TVŮJ CO? TO ODKUD2 _{NMS (OČNÍ KONTAKT TY)} ? EVA CHODIT SPOLU KDO?	<i>Jak se jmenuješ?</i> <i>Jak jsi na to přišel?</i> <i>S kým chodí Eva?</i>
tázací výraz na začátku výpovědi	PROČ DNES KAREL ŠKOLA NEBÝT-PŘÍTOMEN?	<i>Proč Karel nebyl dnes ve škole?</i>
tázací výraz na začátku a na konci výpovědi	KOLIK POKOJ TY DOMA MÍT KOLIK?	<i>Kolik pokojů má tvůj byt?</i>

3.7 Prostředky označující vlastnosti entit (a jejich přivlastnění)

Jde o **prostředky popisující vlastnosti entit** (osob, zvířat, věcí a jevů), **jejich charakteristiku, povahu, rysy, druhy** apod. Mezi tyto prostředky jsou řazeny samostatné znaky vyjadřující vlastnosti entit a konstrukce se znakem TYP a znaky JEHO/JEJÍ.³⁶

3.7.1 Znaky pro vyjádření vlastností entit

- jedná se o znaky, které ve své základní podobě vyjadřují nějakou vlastnost
  - např. STARÝ, HEZKÝ, DRAHÝ aj.
- tyto znaky se umísťují nejčastěji za znakem pro entitu, jejíž vlastnost vyjadřují

3.7.2 Konstrukce se znakem TYP a znaky JEHO/JEJÍ

- jedná se o znaky, které vyjadřují vlastnosti entit pouze ve spojení se znakem TYP a znaky JEHO/JEJÍ

A) konstrukce se znakem TYP

- nejprve se uvede znak pro danou entitu, poté znak TYP a následuje další znak, který podává informaci o vlastnosti (např. materiál, místo, předmět, jev)
  - např. SKŘÍŇ TYP DŘEVO, STŮL TYP BAR, ZVÍŘE TYP MOŘE

³⁶ Prostředky vyjadřující vlastnosti entit se na materiálu českého znakového jazyka zabývala Zahumenská (2018). Z její práce také vychází text této podkapitoly.

B) konstrukce se znaky JEHO/JEJÍ

- nejprve se uvede znak pro danou entitu, poté znak JEHO/JEJÍ a následuje další znak, který podává informaci o vlastnosti (např. charakteristika)
  - např. KANADA SIRUP JEJÍ SLAVNÝ

C) přivlastnění MŮJ, TVŮJ a JEHO/JEJÍ

- nejprve se uvede znak pro danou entitu, poté následuje znak specifikující, komu se přivlastňuje, např. MŮJ, TVŮJ, JEHO, NÁŠ
  - např. BRATR MŮJ BATOH JEHO

Tabulka 15: Příklady prostředků označujících vlastnosti entit (a jejich přivlastnění).

	ČZJ	ČJ
znaky pro vyjádření vlastností entit	DOMA POČÍTAČ STARÝ MÍT (já)	<i>Mám doma starý počítač.</i>
konstrukce se znakem TYP	MATERIÁL TYP DŘEVO KVALITNÍ	<i>Dřevěný materiál je kvalitní.</i>
konstrukce se znaky JEHO/JEJÍ	FRANCIE LEVANDULE JEJÍ SLAVNÝ	<i>K Francii neodmyslitelně patří levandule.</i>
přivlastnění MŮJ, TVŮJ a JEHO/JEJÍ	BRATR MŮJ BATOH JEHO NOVÝ JÁ VZÍT PŮJČIT	<i>Půjčím si bratrův nový batoh.</i>

3.8 Prostředky vyjadřování času

Čas se ve znakových jazycích nevyjadřuje gramaticky, ale **lexikálně**, tj. zpravidla se na začátku výpovědi užije znak, který nese význam časového určení, např. VČERA, BYLO, POZÍTRÍ. Užitím takového znaku se vytvoří **časový rámec**, k němuž se vztahují všechna slovesa výpovědi až do okamžiku, kdy je vytvořen, opět lexikálně, jiným znakem s časovým významem rámec nový, odlišný od prvního. Pokud není použit žádný znak vyjadřující časový význam, výpověď nese význam přítomnosti, popř. může být přítomnost signalizována použitím znaku TEĎ, DNES.³⁷

3.8.1 Manuální prostředky pro vyjadřování času

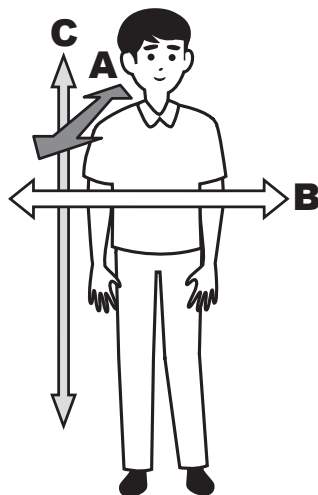
Lexikální prostředky s časovým významem

- jedná se o prostředky časové deixe
  - např. ROK 1918, VČERA, PŘEDLONI, PŘÍŠTÍ-ROK
- tyto lexikální prostředky s časovým významem stojí před slovesem nebo za ním, případně se mohou ve výpovědi opakovat

Časové linie

- slouží k ukotvení výpovědi v čase, v rámci nich se artikuluje také výrazy s časovým údajem
- rozlišují se tři základní časové linie

³⁷ Prostředky vyjadřující čas v českém znakovém jazyce se zabývala Macurová (2003). Z její práce také vychází text této podkapitoly.

Obrázek 5: Ilustrace časové linie A, B, C.

Linie A

- linie A je základní časová linie
- prochází nad ramenem dominantní ruky ve směru **zezadu dopředu**
- určuje, zda se jedná o budoucnost nebo minulost
- budoucnost se artikuluje od ramene vpředu před tělem
  - např. BUDE
  - inkorporace prostředků s konkrétním časovým údajem do základní podoby znaku, např. PŘÍŠTÍ-TÝDEN, ZA-14-DNÍ
- minulost se artikuluje vzadu za ramenem mluvčího
  - např. BYLO
  - inkorporace prostředků s konkrétním časovým údajem do základní podoby znaku, např. MINULÝ-TÝDEN, PŘED-14-DNY
- hojně se využívá i pro artikulaci dalších znaků s časovým významem
  - např. znak HISTORIE se artikuluje na tom úseku, jenž se pojí s minulostí, znak ZÍTRA na úseku spojeném s budoucností

Linie B

- linie B prochází před tělem **zprava doleva**
  - slouží k vyjádření činností rozložených do konkrétního časového úseku (např. *Ráno v 9 hodin vstávám, ve 12 hodin obědvám a v 15 hodin jdu cvičit.*)

Linie C

- linie C prochází **odzdola nahoru** podél strany těla, kde se nachází dominantní ruka
- využívá se pro vyjádření času lidského růstu (např. *Nejmladší syn rád spí, nejstarší syn rád čte. Když mi byly tak 3 roky, začala jsem malovat, a když mi bylo 6 let, poprvé jsem vystavovala své obrázky ve škole.*)

Tabulka 16: Příklady výpovědi s užitím manuálních prostředků pro vyjadřování času.

	ČZJ	ČJ
manuální prostředky: znaky s časovým významem	VČERA HOSPODA JÁ BYLO DNES DOMA	<i>Včera jsem byl v hospodě, ale dnes jsem doma.</i>
manuální prostředky: znaky artikulované na časové linii A	PŘÍŠTÍ-TÝDEN JÁ HORY JET JÁ TEĎ PLAVAT PŘED-14-DNY JÁ DOVOLENÁ VRÁTIT	<i>Příští týden pojedu na hory. Ted' jdu plavat. Před 14 dny jsem se vrátil z dovolené.</i>
manuální prostředky: znaky artikulované na časové linii B	JÁ BYLO LEDEN START DIETA BŘEZEN JÓGA CHODIT TÝDEN TŘI+KRÁT ČERVEN UŽ POVĚST ZHUBNOUT DESET KILO DOLU	<i>V lednu jsem začal s dietou, v březnu jsem začal chodit na jógu třikrát týdně. V červnu už jsem byl hubenější o 10 kilo.</i>
manuální prostředky: znaky artikulované na časové linii C	MÍT (já) TŘI DĚTI PRVNÍ ROKŮ PATNÁCT DRUHÝ DESET+ROKŮ TŘETÍ SEDM+ROKŮ . SAMÝ KLUK JÁ BYLO MALÝ ASI ŠEST+ROKŮ STÁT-SE ÚRAZ PÁTEŘ, POTOM DESET+ROKŮ OPERACE. TEĎ UŽ DOBRÝ ZDRAVÝ	<i>Mám tři děti – nejstaršímu je 15 let, prostřednímu 10 let a nejmladšímu 7 let. Všichni jsou kluci. Když mi bylo šest, měl jsem úraz páteře. Potom jsem byl v 10 letech na operaci a ted' už jsem zdravý.</i>

3.8.2 Nemanuální prostředky pro vyjadřování času

- na vyjadřování času se podílejí i nemanuální prostředky
- manuální vyjádření daleké budoucnosti a vzdálené minulosti bývá doprovázeno široce otevřenými očima a otevřenými ústy
- manuální vyjádření blízké budoucnosti a nedávné minulosti bývá doprovázeno přivřenými očima a vyceněnými zuby

Tabulka 17: Příklady výpovědi s užitím nemanuálních prostředků pro vyjadřování času.

	ČZJ	ČJ
nemanuální prostředky pro vyjádření daleké budoucnosti a vzdálené minulosti	MOŽNÁ 10 LET AŽ _{NMS (DOŠIROKA OTEVŘENÉ OČI A OTEVŘENÁ ÚSTA)} BUDE SVATBA ŠÁTEK TEN JÁ KOUPIT 20 LET DÁVNO _{NMS (DOŠIROKA OTEVŘENÉ OČI A OTEVŘENÁ ÚSTA)}	<i>Možná až tak za 10 let budu mít svatbu. Je to už asi 20 let, kdy jsem koupil tento šátek.</i>
nemanuální prostředky pro vyjádření blízké budoucnosti a nedávné minulosti	TÝDEN TENTO _{NMS (PŘIVŘENÉ OČI, VYCENĚNÉ ZUBY)} BALÍK MÁ-BÝT PŘIVÉZT (mně) NEDÁVNO _{NMS (PŘIVŘENÉ OČI, VYCENĚNÉ ZUBY)} CHATA MŮJ POVĚST PRONÁJEM	<i>Už tento týden by mi měl dorazit balík. Nedávno se mi podařilo pronajmout naši chatu.</i>

3.9 Prostředky vyjadřující počet (číslovky)

Prostředky vyjadřující počet (v mluvených jazycích jsou tyto prostředky označovány jako číslovky) se v českém znakovém jazyce svou formou regionálně liší. Prostředky vyjadřující počet lze podle významu dělit na **určité** a **neurčité**. Do skupiny prostředků vyjadřujících určitý počet patří základní prostředky vyjadřující počet, prostředky vyjadřující počet odvozené od prostředků základních se změnou určitých parametrů znaku a prostředky vyjadřující počet inkorporované do znaku.³⁸

Jejich forma vychází z tvarů ruky odpovídajících tvarům ruky daného počtu, ale liší se dalšími parametry znaku, a to zejména pohybem, podle toho, jakého jsou typu, a podle druhu počítaného předmětu.

3.9.1 Určité prostředky vyjadřující počet³⁹

Základní prostředky vyjadřující počet

Tyto prostředky označují počet entit (např. osob, věcí, zvířat).

Prostředky vyjadřující počet odvozené od základních prostředků se změnou určitých parametrů znaku

Prostředky vyjadřující počet, které vycházejí ze základních prostředků vyjadřujících počet a jsou obvyklé pro pojmenovávání určitých oblastí, se dělí do několika sémantických skupin. Každou sémantickou skupinu spojuje společná forma jednoho z parametrů znaku, resp. parametr pohyb. Jsou to např. prostředky vyjadřující:

A) čas v hodinách

- specifický kmitavý pohyb
  - např. 17:00, 13:00

B) datum

- specifický pohyb doprava
  - např. 27. ledna

C) násobenost

- podle formy znaku lze rozlišit tři typy prostředků lišících se v parametru pohybu znaku vyjadřujících násobenost (zde jsou prezentovány na čísle 2)
  - specifický pohyb dolů (např. dvakrát – časové určení)
  - specifický pohyb x (např. dvakrát – bez časového určení)
  - specifický pohyb nahoru (např. ve významu x-násobný, x-krát, platí jen pro čísla 2, 3, 4, 5)

D) pořadí

- specifický pohyb ohýbání/krčení prstů v rozmezí 1. až 10. (např. sedadlo, lavice, místo ve frontě, školní ročník, díl filmu)

E) známky ve škole

F) číslo dresu, tramvaje aj.

³⁸ Prostředky vyjadřující počet v českém znakovém jazyce se zabývaly Macurová, Petříčková (2004); Šebková (2005); Nováková, Šebková (2008). Z jejich prací také vychází text této podkapitoly.

³⁹ V této kapitole jsou uvedeny výhradně příklady znaků českého znakového jazyka užívané v Praze a Středočeském kraji. Jiné regionální varianty a odlišnosti zde uvedeny nejsou. Je na rozhodnutí lektorů, které varianty budou ve výuce používat.

Tabulka 18: Příklady prostředků pro vyjadřování počtu odvozených od základních prostředků se změnou určitých parametrů znaku.

	ČZJ	ČJ
základní prostředky vyjadřující počet	DNES RÁNO VENKU TEPLOTA MINUS DVA	<i>Dnes ráno jsou venku -2 stupně.</i>
prostředky vyjadřující čas v hodinách	PŘESTÁVKA AŽ 14:00	<i>Přestávka začne až ve 14 hodin.</i>
prostředky vyjadřující datum	NAROZENINY MŮJ LEDEN DRUHÝ	<i>Mám narozeniny 2. ledna.</i>
prostředky vyjadřující násobenost	TEN FILM JÁ VIDĚT DVAKRÁT	<i>Ten film uvidím podruhé.</i>
	JÁ PLAVAT TÝDEN DVAKRÁT CHODIT	<i>Chodím plavat dvakrát týdně.</i>
	CENA BRAMBORY LETOS DVAKRÁT ZVÝŠIT	<i>Cena brambor letos vzrostla dvojnásobně.</i>
prostředky vyjadřující pořadí	FILM MATRIX DRUHÝ-DÍL JÁ NELÍBIT-SE	<i>Druhý díl Matrixu se mi nelíbí.</i>
prostředky vyjadřující známky ve škole	EVA VYSVĚDČENÍ MATEMATIKA DVOJKA	<i>Eva má na vysvědčení dvojku z matematiky.</i>
prostředky vyjadřující číslo dresu, tramvaje apod.	HRÁČ DRES ČÍSLO DVA	<i>Hráč má dres s číslem 2.</i>

Prostředky vyjadřující počet inkorporované do znaku

V tomto případě je počet inkorporován do znaku počítané entity. Zpravidla se tak děje při referování o penězích, počtu hodin, měsíců, roků a umístění v soutěži (k procesu inkorporace a simultánnosti viz kap. 2 Český znakový jazyk: základní informace pro lektory (a studenty)).

A) vyjádření peněžní částky a měny

- inkorporace čísla do znaku KORUNA
  - jedná se o případy 1 až 10 Kč, 20, 30, 40 až 90 Kč, 100, 200 až 500 Kč
- k inkorporaci nedochází např. u 350 Kč nebo 596 Kč, artikulují se jako číslovky základní

B) vyjádření doby trvání v hodinách

- číslovky 1 až 10 jsou inkorporovány do znaku HODINA
  - vyjádření pro 1 až 10 hodin (např. 1 hodina, 5 hodin)
- další hodiny (11 až 24 hodin) inkorporaci nepodléhají

C) vyjádření doby trvání děje

- číslovky 1 až 4 jsou inkorporovány do znaku ROK
  - pro vyjádření trvání děje 1 až 4 roky (5 a více let inkorporaci nepodléhá)

D) vyjádření věku v rocích

- číslovky 1 až 10 jsou inkorporovány do znaku ROK
  - užívá se jen pro vyjádření věku 1 až 10 let (vyjádření věku vyššího než 10 let inkorporaci nepodléhá)

E) vyjádření doby trvání v měsících

- číslovky 1 až 10 jsou inkorporovány do znaku MĚSÍC
  - např. 4 měsíce, 9 měsíců

F) vyjádření pořadí umístění (ve sportu)

- číslovky 1 až 10 jsou inkorporovány do znaku MÍSTO
  - např. 4. místo (inkorporaci nepodléhá vyjádření pořadí vyššího než 10.)

Tabulka 19: Příklady prostředků pro vyjadřování počtu inkorporovaných do znaku.

	ČZJ	ČJ
vyjádření částky a měny	DÁVNO TUŽKA CENA DVA+KORUNA	<i>Dříve tužka stála dvě koruny.</i>
vyjádření doby trvání v hodinách	PŘESTÁVKA DVA+HODINA	<i>Přestávka je dvě hodiny.</i>
vyjádření doby trvání děje v rocích	JÁ DŮCHOD UŽ DVA+ROK / ŠEST-LET	<i>Dva roky / Šest let jsem v důchodu.</i>
vyjádření věku v rocích	SYN MŮJ ROKŮ DVA+ROK / ŠEST+ROK	<i>Mému synovi jsou dva roky / je šest let.</i>
vyjádření doby trvání v měsících	JÁ BYLO DVA+MĚSÍC NEMOCNICE LEŽET	<i>Dva měsíce jsem ležel v nemocnici.</i>
vyjádření pořadí umístění (ve sportu)	LYŽE SJEZD JÁ DRUHÝ+MÍSTO	<i>Jsem na druhém místě ve sjezdu na lyžích.</i>

3.9.2 Neurčité prostředky vyjadřující počet

Tato skupina prostředků nevyjadřuje přesný počet ani pořadí nebo násobek, nelze je zapsat číslicí.

Prostředky pro vyjadřování mnohosti

Jedná se o prostředky, které vyjadřují mnohost, resp. počet vyšší než jeden. Tyto prostředky se vyskytují ve spojitosti se jmény, zájmeny a slovesy, někdy mohou být doplněny dalšími informacemi o lokalizaci referentů a jejich uspořádání.

Mnohost je vyjadřována prostředky lexikálními, především pomocí tzv. **kvantifikátorů** a **klasifikátorových konstrukcí** (viz kap. 3.4 *Klasifikátory*), opakováním znaku s posunem místa artikulace aj.

A) užití neurčitého kvantifikátoru

- užívá se ve spojení se základní podobou znaku pro počítaný předmět (entitu)
- zpravidla stojí před znakiem pro počítaný předmět, může stát i za ním
  - např. HODNĚ, MÁLO, NĚKOLIK, TROCHU

B) užití klasifikátoru

- nejčastěji se užívá základní podoby znaku pro počítaný předmět (entitu) a plurálového klasifikátoru (nejčastěji je artikulován tvarem ruky 5 se skrčenými prsty a dlaní orientovanou dolů)
- klasifikátory jsou zpravidla doprovázeny vhodným nemanuálním prostředkem (viz kap. 3.5.1 *Orální komponenty*)
- klasifikátor zpravidla stojí za znakiem pro počítaný předmět (entitu)
- použitím klasifikátoru se zároveň vyjadřuje „uspořádání“ předmětů v prostoru
  - např. ZEĎ OBRAZ **KLF: několik obrazů**

C) užití klasifikátoru s kvantifikátorem

- kvantifikátor obvykle stojí za znakiem pro počítaný předmět, poté následuje klasifikátor
- užívá se kvantifikátoru určitého⁴⁰ nebo neurčitého společně s klasifikátorem počítaného předmětu
  - např. DŮM TŘI/MNOHO **KLF: vedle sebe**

40 Uvádíme zde informaci i o určitém typu kvantifikátoru, který může být v tomto kontextu také užit.

D) reduplikace znaků pro entity

- užívá se základní podoby znaku pro počítaný předmět (entitu), jehož artikulace se opakuje (v průměru 2x až 3x) a posouvá po horizontální linii z neutrálního prostoru doprava, počet opakování nemusí korespondovat s počtem entit
  - např. domy – DŮM DŮM DŮM – artikuluje se opakovaně znak DŮM a místo artikulace znaku se posouvá po horizontální linii směrem doprava

Tabulka 20: Příklady prostředků pro vyjadřování mnohosti.

	ČZJ	ČJ
užití neurčitého kvantifikátoru	JÁ PENĚŽENKA KOUKAT PENÍZE MÁLO	<i>Zjistila jsem, že mám málo peněz v peněžence.</i>
užití klasifikátoru	POLICE HRNEK KLF: několik malých nádob (hrnků) stát vedle sebe na polici	<i>Na polici je mnoho hrnků.</i>
užití klasifikátoru s kvantifikátorem	AUTO DESET/MOC KLF: vozidla (auta) stát vedle sebe	<i>Stojí tu deset/moc aut vedle sebe.</i>
reduplikace znaků pro entity	ŘEKA MOLO LOŽ LOŽ VŠECHNY PŘIPOJENÍ (lod' k molu)	<i>Všechny lodě stojí u mola.</i>

3.10 Prostředky vyjadřování záporu

Zápor (negaci) lze obecně definovat jako **popření obsahu výpovědi nebo znaku**. Vyjadřuje neplatnost, neexistenci, nemožnost aj. Zápor v českém znakovém jazyce můžeme vyjádřit prostředky nemanuálními, manuálními nebo jejich kombinací. Nemanuální zápor je realizován pouze nemanuálními prostředky. Manuální zápor je vyjadřován manuálními prostředky, které jsou v závislosti na užití jednotlivých znaků doprovázeny prostředky nemanuálními.⁴¹

3.10.1 Nemanuální zápor

Nemanuální zápor je realizován kroucením hlavou a/nebo užitím mimiky (přikrčený nos, svraštěné čelo, mírné přimhouření očí, spuštění koutků úst) nebo lze užít oba způsoby souběžně.

Nemanuální zápor (např. kroucení hlavou) může být v některých případech nahrazen manuálním znakem.

⁴¹ Prostředky vyjadřující zápor v českém znakovém jazyce se zabývaly Okrouhlíková, Hendrychová (2018). Z jejich práce také vychází text této podkapitoly.

Tabulka 21: Příklady výpovědí s užitím nemanuálního záporu.

	ČZJ	ČJ
kroucení hlavou s neutrální mimikou nebo lehkým úsměvem	A: JÍST CHCEŠ? B: NEDĚKOVAT NMS (kroucení hlavou s neutrální mimikou nebo lehkým úsměvem)	A: <i>Dáš si něco k jídlu?</i> B: Ne, nechci. <i>Děkuji.</i>
souběžné kroucení hlavou a užití negativní mimiky	EVA DNES NEPŘIJÍT NMS (SOUBĚŽNÉ KROUCENÍ HLAVOU A UŽITÍ NEGATIVNÍ MIMIKY)	<i>Eva dnes nepřijde.</i>
nahrazení nemanuálního záporu manuálním znakem	JÁ RADOST POVĚST SPOLU NOVÝ FIRMA VYŘÍDIT SMLOUVA (POTOM) ŠÉF PŘEDAT KLF: předat (já-jemu) důležitý papírový dokument (smlouvu) NMS (KROUCENÍ HLAVOU)	<i>Podařilo se mi s novou firmou uzavřít smlouvu, ale když jsem to nadšeně ukázala svému šéfovi, řekl, že to není dobré.</i>

3.10.2 Manuální zápor

Existuje několik typů tzv. negativních znaků (viz dále), které bývají zpravidla doprovázeny nemanuálními prostředky s negativním významem, ale mohou být užívány i bez nich, jelikož jejich forma vyjadřuje zápor sama o sobě. Manuálně lze pro popření výpovědi či znaku využít několik způsobů:

A) samostatné znaky s významem záporu

- bývají doprovázeny nemanuálními prostředky s negativním významem
- zpravidla stojí na konci výpovědi, případně za daným negovaným znakem
  - např. NENÍ, NE, JEŠTĚ NE, VŮBEC1 (s MK), VŮBEC2 (bez MK) NIKDY, SZ „marná snaha“, NIC, NULA

B) negativní znaky s formou odlišnou od svých kladných protějšků

- dvojice znaků s kladným a záporným významem mají odlišnou podobu
  - např. MÍT vs. NEMÍT, MÍT vs. NEMÍT/NEBÝT, MOCI vs. SZ „nemoci“, SMĚT vs. NESMĚT, UMĚT vs. NEUMĚT, VADIT vs. NEVADIT, VĚDĚT vs. NEVĚDĚT

C) znaky obsahující negativní morfém

- negativní morfém, tzv. **alfa pohyb**, je inkorporován do základní formy znaku

Obrázek 6: Trajektorie alfa pohybu.

- znaky zpravidla bývají doprovázeny nemanuálními prostředky s negativním významem
  - např. BÝT PŘÍTOMEN vs. NEBÝT PŘÍTOMEN, MOCI vs. NEMOCI, MUSET vs. NEMUSET, POSLOUCHAT vs. NEPOSLOUCHAT, POTŘEBOVAT vs. NEPOTŘEBOVAT, ROZUMĚT vs. VŮBEC NEROZUMĚT, ZNÁT vs. NEZNAT

- negativní morfém tvořený specifickým pohybem a specifickou orientací dlaně:
  - krátký pohyb v základní formě znaku je nahrazen pohybem delším, směřovaným od původního místa artikulace základního znaku společně se simultánním otočením ruky v zápěstí tak, že dlaň směřuje dolů a ruka se otevírá nejčastěji do tvaru 5 (někdy do tvaru 4, B atd.)
  - tyto znaky také zpravidla bývají doprovázeny nemanuálními prostředky s negativním významem
  - např. znaky NECHTÍT, NESLYŠET, NEVIDĚT, NEMÍT RÁD

Tabulka 22: Příklady výpovědí s užitím manuálního záporu.

	ČZJ	ČJ
samostatné znaky s významem záporu	JÁ ZMRZLINA TYP CITRON JÍST VŮBEC2 (BEZ MK)	<i>Citronovou zmrzlinu nejím.</i>
negativní znaky s formou odlišnou od svých kladných protějšků	JÁ VAŘIT NEUMĚT vs. JÁ VAŘIT UMĚT	<i>Neumím vařit. vs. <i>Umím</i> vařit.</i>
znaky obsahující negativní morfém, tzv. alfa pohyb	TADY JANA NEBÝT-PŘÍTOMEN	<i>Jana chybí.</i>
znaky obsahující negativní morfém tvořený specifickým pohybem a specifickou orientací dlaně	JÁ POMERANČ NECHTÍT	<i>Nechci pomeranč.</i>

3.10.3 Zdůraznění záporu

V komunikaci českým znakovým jazykem existuje i několik možností zdůraznění nebo intenzifikace záporu. Jedná se především o tyto způsoby:

- zvýraznění mimiky (např. výrazně svráštěné obočí) a zvětšení pohybu oproti základní podobě znaku
- produkce jednoručních znaků oběma rukama
- kombinace vícero samostatných negativních znaků

Tabulka 23: Příklady prostředků pro zdůraznění záporu.

	ČZJ	ČJ
zvýraznění negativní mimiky a zvětšení pohybu oproti základní formě znaku	MOBIL TEN VZÍT NESMĚT NMS(VÝRAZNÁ NEGATIVNÍ MIMIKA, SVRAŠTĚNÉ OBOČÍ) MS(VELKÝ POHYB)	<i>Tento mobil nesmíš vzít!</i>
produkce původně jednoručních znaků oběma rukama	PROMIŇ JÁ NEROZUMĚT (DVOURUČNÍ ZNAK) PROSÍM ZNOVU VYSVĚTLIT	<i>Promiň, vůbec tomu nerozumím, prosím, vysvětli mi to znovu.</i>
kombinace více negativních znaků	ON ALKOHOL PÍT NEZNAT NIC NULA (DVOURUČNÍ ZNAK)	<i>Nikdy se alkoholu ani nedotkl.</i>

3.11 Simultánní konstrukce

V **simultánní konstrukci** (jinak též v simultánní struktuře, v simultánním znaku) se souběžně artikuluji **dva znaky**. Jedna ruka artikuluje jeden znak a druhá ruka znak druhý.⁴²

Simultánní konstrukce se používají pro vyjádření jednoho komplexního děje nebo pro vyjádření dvou stavů, které jsou ve vzájemném vztahu. Rozlišují se dva základní typy těchto konstrukcí:

A) simultánní konstrukce, v nichž jsou aktivní obě ruce

- obě ruce jsou aktivní a nejčastěji jsou formovány do některého z klasifikátorových tvarů rukou
- nejčastěji se využívá k vyjádření dvou pohybujících se entit, např. dvou motorek, osob apod.

B) simultánní konstrukce, v nichž je jedna ruka aktivní a druhá ruka pasivní

- tvar aktivní ruky se proměňuje podle artikulovaných znaků v rámci výpovědi, tvar pasivní ruky je nejčastěji v některém z klasifikátorových tvarů rukou
- aktivní ruka nese hlavní dějovou informaci, obvykle novou informaci, pasivní ruka nese informaci okolnosti děje nebo odkazuje k již dříve sdělenému, lokalizuje referenta, uvádí výčet, vyjádření k referenčnímu bodu, vyznačuje téma

Tabulka 24: Příklady základních typů simultánních konstrukcí.

	ČZJ	ČJ
simultánní konstrukce, v nichž jsou aktivní obě ruce	ATLETIKA TEN OD ANGLIE BĚHAT ^{AR1} KLF: osoba (anglický atlet) běžet dopředu DRUHÝ OD KEŇA ^{AR2} KLF: osoba (keňský atlet) běžet k anglickému atletovi KLF: obě osoby (anglický a keňský atlet) snažit předběhnout KEŇA POVĚST ^{AR2} KLF: osoba (keňský atlet) rychle běžet CÍL VYHRÁT	Atlet z Keni předběhl Angličana a dorazil do cíle.
simultánní konstrukce, v nichž je jedna ruka aktivní a druhá ruka pasivní vyznačování tématu: pasivní ruka stále drží předmět a aktivní ruka artikuluje, co se s předmětem děje	POTRAVINY JÁ DOVNITŘ NAKUPOVAT VOZÍK ^{PR} KLF: držet zaoblenou rukojeť nákupní pomůcky (vozík) ^{AR} ZELENINA VZÍT HODIT (do vozíku) OLEJ VZÍT HODIT (do vozíku) TĚSTOVINY VZÍT HODIT (do vozíku)	<i>Když jdu nakoupit do potravin, do nákupního vozíku si dávám zeleninu, olej a těstoviny.</i>

K simultánnosti v českém znakovém jazyce podrobněji viz kap. 2 *Český znakový jazyk: základní informace pro lektory (a studenty)*.

⁴² Problematikou simultánních konstrukcí v českém znakovém jazyce se zabývaly Nováková, Tikovská (2008); Lachmanová (2014). Z jejich prací také vychází text této podkapitoly.

3.12 Slovesa

Slovesa jsou znaky, které označují děje, činnosti, stavy, změnu stavu. Ve výpovědi mají důležité postavení: fungují jako přísudek (predikát).⁴³

V českém znakovém jazyce se rozlišují tři typy sloves: **prostá**, **shodová** a **prostorová**. Každý typ sloves vyjadřuje významy jinak (viz níže u konkrétních typů). Čas se u sloves vyjadřuje lexikálně (viz kap. 3.8 *Prostředky vyjadřování času*), každý typ slovesa usouvztahuje čas se subjektem. Některé typy sloves v českém znakovém jazyce vyjadřují pomocí inkorporace také informace o předmětu, který je slovesným dějem zasažen, např. PÍT+LÁHEV vs. PÍT+BRČKO.

A) slovesa prostá

- jedná se o slovesa, jejichž forma se v kontextu (výpovědi) neproměňuje, argumenty pro osobu a číslo je třeba vyjádřit jménem nebo zájmenem (např. tvarem ruky Y)
  - např. MILOVAT INDEX (já-tebe)
- řadí se mezi ně většina sloves artikulovaných na těle nebo v jeho těsné blízkosti
  - např. MÍT RÁD, PAMATOVAT SI, LÍBIT SE
- některá mohou vyjadřovat okolnosti děje nebo aspekt
  - např. PRACOVAT+RYCHLE, PRACOVAT+POMALU
  - např. VYPÍT vs. PÍT, POPÍJET
- s užitím procesu inkorporace mohou podávat informace o svém objektu
  - např. DRŽET+SKLENICE, PODAT+ŠÁLEK, JÍST+PIZZA, JÍST+JABLKO, KOUŘIT+DOUTNÍK, KOUŘIT+CIGARETA

Tabulka 25: Příklady výpovědi s užitím prostých sloves.

	ČZJ	ČJ
lexikální vyjádření osoby	MÍT-RÁD INDEX (já-tebe)	<i>Mám tě rád.</i>
vyjádření okolnosti děje	HOKEJ ČESKO OLYMPIÁDA VÝHRA PRVNÍ+MÍSTO ZLATO OSLAVA ALKOHOL PÍT-DLOUHO DO RÁNO	<i>Čeští hokejisté na olympiádě vyhráli zlato, proto slavili a popíjeli až do rána.</i>
vyjádření inkorporace objektu	ČÍŠNÍK VÍNO PODAT+SKLENICE (jí)	<i>Číšník jí podává sklenici vína.</i>

B) slovesa shodová (směrová)

- argumenty se vyjadřují změnou tvaru, užití jména nebo zájmena tedy není povinné
- pro vyjádření gramatických významů osoby a čísla se využívá místo artikulace a směr pohybu v horizontální linii, příp. také změna orientace dlaně
  - např. slovesa DÁT, DÍVAT SE, KLAMAT, KRITIZOVAT, KRMIT, MUČIT, NADÁVAT, NAVŠTĚVOVAT, NUTIT, ODPOVÍDAT, PLATIT, PODPLÁCET, POSÍLAT
- **vyjádření gramatické kategorie osoby:**
  - JÁ-VRÁTIT-TOBĚ se odlišuje od TY-VRÁTIT-MNĚ pouze počátečním a koncovým místem artikulace a směrem (horizontálního) pohybu
    - JÁ-VRÁTIT-TOBĚ – artikulace začíná u JÁ a směřuje k TY
    - TY-VRÁTIT-MNĚ – artikulace začíná u TY a směřuje k JÁ
  - posun na ose JÁ–TY porušují některá konkrétní slovesa (počáteční místo artikulace určuje objekt, koncové místo artikulace určuje subjekt), např. POZVAT, OPISOVAT, PŘIJMOUT

⁴³ Problematikou sloves v českém znakovém jazyce se zabývaly Macurová, Bímová (2001). Z jejich práce také vychází text této podkapitoly.

- **vyjádření gramatické kategorie čísla:**
  - může být vyjadřována **plurálovým morfémem** (pohybem ruky v půlkruhu), např. DÁT VŠEM
  - může být vyjadřována **distributivním plurálovým morfémem** (opakovaným pohybem od JÁ k TY různě umístěným v prostoru), např. DÁT KAŽDÉMU ZVLÁŠT
- zvláštním typem shodových sloves jsou tzv. **poloshodová slovesa** – mění svůj tvar na ose TY–ON/ONA/ONI nebo ON/ONA/ONI–TY, nikoliv však na ose TY–JÁ
  - např. slovesa HLÍDAT, DOPROVODIT, KONTROLOVAT, ODMÍTAT, POSKYTNOUT
- další speciální skupinou shodových sloves jsou tzv. **reciproční slovesa** – reciprocitou lze označit vztah vzájemnosti dvou subjektů; vyjadřuje se oběma rukama, přičemž jejich dlaně a prsty jsou orientovány k sobě
  - např. LÍBAT SE, SETKAT SE (tvar P-P), HÁDAT SE

Tabulka 26: Příklady výpovědí s užitím shodových sloves.

	ČZJ	ČJ
vyjádření gramatické kategorie osoby: počáteční místo artiklace subjektu, koncové místo artiklace objektu	ZÍTRA KNIHA VRÁTIT (já-tobě)	<i>Tu knihu ti vrátím zítra.</i>
vyjádření gramatické kategorie osoby: počáteční místo artiklace objektu, koncové místo artiklace subjektu	VZÍT (já-ho) SVATBA	<i>Vzala jsem si ho za muže.</i>
vyjádření gramatické kategorie čísla: plurálový morfém	JÁ BYLO LETÁK ROZDAT-VŠEM	<i>Rozdal jsem jim letáky.</i>
vyjádření gramatické kategorie čísla: distributivní plurálový morfém	ON PENÍZE KAŽDÝ VRÁTIT	<i>Vrátí každému jejich peníze.</i>
vyjádření poloshodových sloves	JÁ BYLO ROKŮ PĚT BABIČKA INDEX (ona-mě) HLÍDAT	<i>Babička mě hlídala, když mi bylo pět.</i>
vyjádření recipročních sloves	BYLO SPOLU (oni dva) PRÁT-SE MÍSTO NÁDRAŽÍ	<i>Prali se na nádraží.</i>

C) slovesa prostorová (lokalizační, klasifikátorová)

- sama o sobě význam osoby a čísla nevyjadřují, jejich argumenty je třeba vyjadřovat jménem nebo zájmenem
  - např. slovesa KLEPAT, KRVÁCET, MÍT-OBVAZ, MÍT-PIHY, MÍT-VYRÁŽKA, MÝT SE, OPEROVAT, POTIT SE, PRAŠTIT, STŘÍLET, ŘÍZNOUT SE
- ve výpovědi se podle kontextu proměňují: podávají informaci o umístění děje nebo stavu či o pohybu objektu, často pomocí inkorporace tvaru ruky vyjadřují prostředek vykonávání děje, inkorporací různých klasifikátorových tvarů ruky sdělují informace o prostředku, který vykonává děj
  - např. HOLIT SE+ČÍM: HOLIT SE+BŘITVA, HOLIT SE+STROJEK, HOLIT SE+ŽILETKA
  - např. LETĚT (PRAHA – NEW YORK LETĚT, AMERIKA – AFRIKA LETĚT), JET (JET DO KOPCE, JET K TOBĚ), STĚHOVAT SE (PRAHA – AŠ STĚHOVAT SE, PRAHA – OSTRAVA STĚHOVAT SE)
- změnou místa artiklace sdělují informaci o umístění děje
  - např. OPEROVAT+BŘICHO, OPEROVAT+MOZEK, HOLIT SI+NOHY, HOLIT SE+V PODPAŽÍ

Tabulka 27: Příklady výpovědí s užitím prostorových sloves.

	ČZJ	ČJ
prostorová slovesa s inkorporací prostředku	ON BYLO OBRAZ MALOVAT+ŠTĚTEC	<i>Obraz maloval štětcem.</i>
	ON BYLO OBRAZ MALOVAT+SPREJ	<i>Obraz maloval sprejem.</i>
prostorová slovesa s inkorporací místa děje	ZDRAVOTNÍ-SESTRA INDEX (ona-jemu) PACIENT KOTNÍK+VÝRON OBVAZ (na kotník) PEVNÝ	<i>Zdravotní sestra pacientovi s výronem pevně obváže kotník.</i>
	ZDRAVOTNÍ-SESTRA INDEX (ona-jemu) PACIENT ŽEBRO ZLOMENÝ OBVAZ (na hrud') PEVNÝ	<i>Zdravotní sestra pacientovi se zlomeným žebrem pevně obváže hrud'.</i>
prostorová slovesa s pohybem objektu v prostoru	VLONI JÁ BYLO BYDLET DOLE PŘÍZEMÍ POTOM LETOS ÚNOR STĚHOVAT-SE (z přízemí na druhé patro) DRUHÝ PATRO. BÝVALÝ MAJITEL BYT TOHLE STĚHOVAT-SE (z jedné do druhé budovy) DRUHÝ BUDOVA	<i>Vloni jsem bydlel v přízemí a letos v únoru jsem se stěhoval do druhého patra. A bývalý majitel mého nového bytu se přestěhoval do vedlejší budovy.</i>

3.13 Střídání rolí (konstruovaný akt)

Střídání rolí je postup, během kterého mluvčí zprostředkovává situace a děje tím, že sám sebe situuje do různých entit (osob, zvířat a věcí). Jedná se o postup typický zejména při vyprávění příběhů, ve kterých vystupuje více entit. Mluvčí popisuje komplexní situace a konstruuje děje, proto se také pro tento postup někdy užívá nadřazeného označení **konstruovaný akt**.⁴⁴ Pro rozlišení mezi jednotlivými entitami a pro jejich lokalizaci v prostoru mluvčí využívá primárně nemanuálních prostředků:

A) pozice těla – natočení ramen, trupu a hlavy

- pohybem těla vlevo je vymezena jedna entita a pohybem vpravo jiná, takto mohou být vymezeny až tři entity – jedna vlevo, druhá ve středu osy těla a třetí vpravo
- pohyby vpřed a vzad s pohybem hlavy nahoru a dolů vymezují entity různé výšky (např. dospělí vs. děti) nebo např. osoby různého společenského postavení (např. nadřazený vs. podřazený)

B) výraz obličeje

- výraz obličeje se proměňuje podle výrazu zastupované entity, tím ji odlišuje od jiných entit

C) směr pohledu

- pohled směřuje do různých míst ve znakovacím prostoru podle toho, kam se jednotlivé entity dívají

Nemanuální prostředky A) – C) se mohou vzájemně kombinovat. Např. mluvčí změní pozici trupu, natočí hlavu a změní výraz v obličeji společně se změnou směru pohledu.

⁴⁴ Postupy pro střídání rolí v českém znakovém jazyce se zabývala Lachmanová (2014). Z její práce také vychází text této podkapitoly.

Tabulka 28: Příklady prostředků pro střídání rolí (konstruovaný akt).

	ČZJ	ČJ
pozice těla	JÁ BYLO ŽÁDOST <u>ODEVZDAT</u> ^{NMS1} VEDOUcí MŮJ <u>KLF: vzít (on-ode mě) důležitý</u> <u>papírový dokument (žádost)</u> ^{NMS2} NMS1 (já): tělo vlevo a hlava nahoru; NMS2 (vedoucí): tělo vpravo a hlava dolů	<i>Odevzdal jsem žádost svému vedoucímu a on ji přijal.</i>
výraz obličeje	PETR VZTEK EVA SMÁT-SE GESTO: hele <u>POJĎ VYCHÁZKA</u> ^{NMS1} <u>(ON) NECHTÍT</u> ^{NMS2} NMS1 (Eva): s úsměvem NMS2 (Petr): zamračeně	<i>Petr je naštvaný a Eva se usmívá. Navrhla mu jít na procházku, ale odmítl to.</i>
směr pohledu	UČITELKA TŘÍDA DĚTI SEDĚT KLF: osoby (děti) sedět v půlkruhu OTÁZKA <u>GESTO: odkazuje na žáka</u> <u>sedícího vpravo ODPOVĚĎ ŠPATNÝ</u> ^{NMS1} <u>GESTO: odkazuje na žáka sedícího vlevo</u> <u>ODPOVĚĎ DOBRĚ</u> ^{NMS2} NMS1 (učitelka – žák 1/vpravo): pohled doprava NMS2 (učitelka – žák 2/vlevo): pohled doleva	<i>Ve třídě se učitelka nejdřív ptala žáka sedícího vpravo, ale jeho odpověď nebyla správná. Žák sedící vlevo už odpověděl správně.</i>
kombinace nemanuálních prostředků	ŠKOLA PŘEDMĚT MATEMATIKA UČITELKA DĚTI KLF: osoby (děti) sedět v půlkruhu JEDEN ŽÁK <u>ZAVOLAT</u> ^{NMS1} <u>ON JÍT TABULE</u> ^{NMS2} <u>UČITELKA ŘÍCT TY RÝSOVAT</u> <u>TROJÚHELNÍK</u> ^{NMS3} ŽÁK TABULE RÝSOVAT <u>OTOČIT-HLAVA JAK</u> ^{NMS4} (s výrazem volání o pomoc) UČITELKA PŘISTIHNOUT <u>PĚTKA</u> <u>VEN SEDĚT</u> ^{NMS5} NMS1 (učitelka): tělo narovnané, pohled doleva, našpulené rty, přivřené oči NMS2 (žák): tělo shrbené, sevřené rty, pohled dolů NMS3 (učitelka): tělo narovnané, pohled doleva NMS4 (žák): tělo shrbené, hlava otočená k pravému rameni, pohled do dálky NMS5 (učitelka): tělo narovnané, pohled doleva, sražené obočí	<i>Při hodině matematiky byl jeden žák vyvolán k tabuli, aby narýsoval trojúhelník. Žák se snažil tajně požádat své spolužáky o pomoc, ale byl přistižen a dostal pětku.</i>

3.14 Znakosled

Znakosledem je myšleno pořadí znaků ve výpovědi. Toto pořadí je v českém znakovém jazyce do určité míry proměnlivé, ale nikoli libovolné. Důležitou roli ve znakosledu hraje gramatická funkce jednotlivých znaků, faktory významové a komunikační záměr mluvčího.⁴⁵

⁴⁵ Problematikou pořadí znaků ve výpovědi v českém znakovém jazyce se zabývaly Šúchová, Nováková (2008); Kubištová (2013).

3.14.1 Znakosled ve výpovědi se slovesy⁴⁶

A) podle typů sloves

- výpovědi s **prostými slovesy**
  - nejčastěji se na první pozici umísťuje subjekt, poté následuje sloveso (SV)
  - pokud na sebe prosté sloveso váže objekt, jsou znaky umísťovány nejčastěji v pořadí subjekt, sloveso a objekt ((S)VO) nebo subjekt, objekt a sloveso ((S)OV); pokud jde o JÁ, nemusí být subjekt vyjádřen, jiné osoby je třeba vyjádřit
  - umísťují se dva objekty (entity) ve výpovědi, nejčastěji v pořadí SVO
- výpovědi s **prostorovými slovesy**
  - nejčastěji se na první pozici umísťuje subjekt, poté následuje sloveso (SV)
  - pokud se jedná o prostorové sloveso, které zároveň vyjadřuje objekt, je objekt často inkorporován do slovesa; na první pozici se umísťuje subjekt, poté následuje sloveso, které zároveň nese i informaci o objektu (SV⁴⁷)
- výpovědi se **shodovými slovesy**
  - nejdůležitější je vyjádření samotného slovesa, lexikální vyjádření subjektu a objektu je povinné, pokud jsou dané subjekty a objekty zmiňovány poprvé; pokud jsou již adresátovi známé a umístěné ve znakovacím prostoru, užívají se fakultativně ((S)V(O)), lze využít i pořadí OSV
  - u shodových, poloshodových a recipročních sloves je nejčastěji subjekt i objekt inkorporován do slovesa ((S)V(O)), ((S)(O)V)

B) podle sémantiky slovesa

- pořadí jednotlivých členů je určeno **sémantikou slovesa**: ke slovesu je přiřazen objekt a ten se staví buď před sloveso, nebo za ně
- **1) VO: sloveso → objekt**: objekt může být řazen za sloveso v případech, kdy objekt vzniká až určitou činností, např.:
  - ZAPÁLIT → OHEŇ (oheň neexistuje před tím, než ho někdo zapálí)
  - UVAŘIT → POLÉVKA (polévka neexistuje před tím, než ji někdo uvaří)
  - NAPSAT → DOPIS (dopis začne existovat tím, že je napsán)
- **2) OV: objekt ← sloveso**: objekt je řazen před sloveso v případě, kdy objekt existuje před činností, např.:
  - SVAČINA ← ZABALIT (svačina už byla připravená, její existence nezávisí na tom, zda byla zabalená)
  - RODIČE ← NAVŠTÍVIT (rodiče „existují“ i před návštěvou)

3.14.2 Topikalizace

- při **topikalizaci** jde o přesunutí rématu (nové informace) do pozice tématu (to, co je již známé z předchozí výpovědi) a vzniká tak typ příznakového slovosledu (využívá se pro zdůraznění, upozornění)
- topikalizaci doprovází výrazné nemanuální chování, např. hlava rovně/mírně dozadu, široce otevřené oči, zvednuté obočí

46 Při popisu slovosledu je užívána zkratka S pro subjekt (podmět), V pro verbum (sloveso) a O pro objekt (předmět).

47 „i“ značí inkorporaci objektu do slovesa.

3.14.3 Znakosled nominálních skupin

- jde o případy, kdy vedle sebe stojí nadřazené prostředky pro označení entit, např. prostředky pro označení vlastností entit, určité nebo neurčité prostředky vyjadřující počet, deiktické prostředky a prostředky pro přivlastnění
- nejčastěji se znaky za sebe umísťují takto: na první pozici stojí prostředky pro označení entity, na druhém místě prostředky pro označení vlastnosti entity
  - např. DORT SLADKÝ (*sladký dort*); v některých případech dochází k převrácení znakosledu, nejdříve se označí vlastnost, poté daná entita (ZÁKLADNÍ ŠKOLA)
- obecně platí, že se postupuje od nejobecnější informace po informaci nejkonkrétnější
  - např. RUSKO VÝCHOD OBLAST MĚSTO MALÝ TAM (*Ve východní části Ruska leží malé městečko.*), pořadí znaků: 1. prostředky pro označení entity, 2. prostředky pro označení vlastnosti entity, 3. prostředky zastupující osoby / prostředky pro přivlastnění
  - např. TÁTA ŠIKOVNÝ MŮJ (*můj šikovný táta*), HRNEK ČERVENÝ TEN (*ten červený hrnek*)
- kombinace vícero znaků s nominální funkcí
  - např. HRNEK ČERVENÝ (TYP) KERAMIKA MŮJ (*můj červený keramický hrnek*)

Tabulka 29: Příklady pro pořadí znaků ve výpovědi.

	ČZJ	ČJ
výpovědi se slovesy prostými	MUŽ DŮM FOTIT	<i>Muž fotí dům.</i>
výpovědi se slovesy prostorovými	ON MÝT-SE-PODPAŽÍ	<i>Umývá si podpaží.</i>
výpovědi se slovesy shodovými	(JÁ) KRMIT (já-kočku) KOČKA	<i>Krmím kočku.</i>
výpovědi s topikalizací	RACEK DIVADLO VYSTOUPENÍ MY-DVA (já+ty) BYLO SEDĚT DÍVAT-SE MÍSTO DIVADLO KAMPA	<i>Pokud jde o představení Racek, viděli jsme ho v Divadle Kampa.</i>
výpovědi bez topikalizace	DIVADLO MÍSTO KAMPA BYLO MY-DVA (já+ty) SEDĚT DÍVAT-SE VYSTOUPENÍ RACEK	<i>V Divadle Kampa jsme viděli představení Racek.</i>
výpovědi s nominálními skupinami	KOČKA VELKÝ ČERNÝ BABIČKA JEJÍ HODNÝ	<i>Babiččina velká černá kočka je hodná.</i>
výpovědi podle sémantiky: vztah slovesa a objektu (objekt vznikající dějem / objekt již existující)	JÁ ŠÍT KOŠILE JÁ KOŠILE ŽEHLIT	<i>Šiju košili. Žehlím košili.</i>

3.15 Znaková zásoba (typy znaků, rozvrstvenost)

Na **znakovou zásobu** českého znakového jazyka lze nahlížet z různých úhlů pohledu.⁴⁸ Jedním z takových hledisek je opozice **znaky domácí** vs. **znaky přejaté**. Do domácí znakové zásoby patří **znaky standardizo-**

48 Oblastí znakové zásoby českého znakového jazyka se zabývali Motejzíkova (2003); Vysuček (2004, 2008a, 2008b); Nováková (2008b, 2009); Macurová, Nováková (2018). Z těchto prací také vychází text této podkapitoly.

vané neboli **ustálené/zmrazené**, jejichž forma a význam jsou pevně dané (neměnné), a **znaky produktivní**, které nemají svoji ustálenou formu (proměňují se podle kontextu a situace). Domácí lexikální jednotky se vyvinuly v rámci vývoje českého znakového jazyka. Oproti nim stojí znaky přejaté. Vycházejí buď z lexikonu většinového mluveného jazyka, tedy českého jazyka, s nímž je český znakový jazyk v kontaktu, nebo jsou přejímány z cizích znakových jazyků.

Dalším hlediskem je opozice **znaky ustálené** vs. **znaky produktivní**. Forma ustálených znaků je pevně daná a neměnná, produktivní znaky však ustálenou podobu nemají, mění se na základě kontextu. U ustálených znaků lze také uvažovat o opozici znaky **složené** vs. **jednoduché**.

Rozvrstvení znakové zásoby je však ještě mnohem bohatší. Napříč výše řečenému ji lze rozdělit do několika vrstev. Základem znakové zásoby je **centrum**, které obsahuje takové znaky, které jsou pro komunikaci nepostradatelné. Jedná se například o znaky jako MATKA, VODA, DŮM, PES, SŮL, JÍST, SEDĚT, tedy znaky základní, neutrální, bez citového zabarvení. Tyto znaky se klasifikují jako nejstabilnější jednotky celého lexikonu. Protipólem centra znakové zásoby je **periferie**, kam jsou zařazeny znaky, které se v běžné komunikaci objevují velmi zřídka. Příkladem takových znaků může být znak FILOZOFIE (znak přejatý z amerického znakového jazyka) nebo ZUBNÍ MŮSTEK (znak užívaný zejména mezi odborníky na zubní protetiku).

Znaková zásoba (varianty jazyka užívaného ve veřejnoprávních médiích) se může vrstvit na základě několika různých aspektů:

- znaková zásoba vymezená **místně**: dialekty, regionální/městské variety aj.
  - např. ZELENÝ, NEDĚLE, MĚSTO
- znaková zásoba vymezená **sociálně**: profesní variety (lingvistika, zubní technik, pedagogika), variety užívané na školách pro sluchově postižené aj.
  - např. VARIETA, PROTÉZA, MODUL
- znaková zásoba vymezená **časově**: znaky staré a nové aj.
  - např. PES, MUSET, MLADÝ
- znaková zásoba vymezená **příznakem expresivnosti**: dětské znaky, hanlivé znaky, vulgární znaky, familiární znaky aj.
  - např. HODINKY (dětské znaky), ZEMŘÍT (hanlivý znak), SVINĚ (vulgární znak)

3.15.1 Domácí znaková zásoba

Znaková zásoba českého znakového jazyka se neustále proměňuje. Její vývoj je ovlivňován různými společenskými i kulturními faktory a potřebami. Tvoří se **nové znaky** pro nově vzniklé skutečnosti, nejčastějším znakovým procesem je skládání (SOUROZENCI), méně častým odvozování (NECHTÍT). Vznik nové zásoby znaků je dán také potřebou uživatelů znakového jazyka pojmenovávat situace a entity, které se nově dostávají do centra jejich zájmu (např. jevy spojené s jejich kulturou, jazykem aj.). Dále nové znaky vznikají **rozšiřováním** a **přenášením významu** již existujících znaků (nepřímá pojmenování). Součástí domácích znaků jsou také tzv. **specifické znaky**.

Rozšiřování významu

Jedná se o změny významu již existujících znaků, a to rozšiřováním (nebo zužováním) jejich významu:

- např. MOBIL ZNAČKA APPLE – základní význam JÍST-JABLKO (existující KLF tvar ruky C), nyní rozšiřující pojmenování značky mobilního telefonu
- např. GOOGLE – základní význam DRŽET-DALEKOHLED (existující znak DALEKOHLED) (KLF tvar ruky O), nyní rozšiřující označení pro softwarovou společnost

Přenášení významu (nepřímá pojmenování)

Speciální skupinou znaků, které vznikly přenesením významu, jsou **nepřímá pojmenování (NP)**. Existující pojmenování (znaky) jsou užitá pro novou skutečnost v nové situaci, nová skutečnost s tou původní ovšem souvisí.

- při jejich užití jsou povinné tzv. mluvnické komponenty
- vyskytují se ve třech oblastech: pojmenování lidí, pojmenování činností a pojmenování neživých jevů

A) pojmenování lidí

- VENKOV – označuje lidi nevalného chování
- KUŇ – označuje lidi, kteří nevnímají okolí
- ČERT – označuje lidi, kteří nemohou s něčím přestat a jsou na něčem závislí

Tabulka 30: Příklady výpovědí s užitím nepřímých pojmenování – pojmenování lidí.

	ČZJ	ČJ
pojmenování vlastností, stavů a chování lidí motivovaná pojmenováními míst	TY POVAHA VENKOV	<i>Chováš se jako buran.</i>
pojmenování chování lidí motivovaná pojmenováními chování živočichů	VOLAT+NAMÁHAVĚ (ho) ZAMĚŘIT-SE KUŇ OTOČIT-SE-NA-MĚ SZ „nemoci“	<i>Mávala jsem na něj jako o život, ale on mě vůbec neviděl.</i>
pojmenování chování a vlastností lidí motivovaná pojmenováními z oblasti pohádkových bytostí, popř. povolání	TELEVIZE SLEDOVAT ČERT GESTO: mávnout	<i>Od televize se člověk hned tak neodtrhne.</i>

B) pojmenování činností, popř. jejich charakteristik

- SPÁT – nemít zájem
- HESLO – provádění stereotypní činnosti (např. stále na stejném místě, ve stejný čas)
- NEMOC – provádět stále dokola stejnou činnost

Tabulka 31: Příklady výpovědí s užitím nepřímých pojmenování – pojmenování činností, popř. jejich charakteristik.

	ČZJ	ČJ
pojmenování motivovaná pojmenováními činností	SKUPINA LIDÉ ONI JÁ SPÁT	<i>Tihle lidé pro mě nejsou nijak zajímaví.</i>
pojmenování motivovaná pojmenováními předmětů	SPOLU (já+ona) EVA HESLO SRAZ MÍSTO ANDĚL	<i>S Evou se vždy scházíme na Andělu.</i>
pojmenování motivovaná pojmenováními z oblasti lidských vlastností a stavů	ON LETADLO MODELOVAT NEMOC	<i>Je vášnivým modelářem letadel.</i>

C) pojmenování neživých jevů (předmětů, neživé přírody), popř. jejich vlastností

- MUZEUM – nedotčené/nepoužité věci
- KAMARÁD – kompatibilní předměty, vhodné spojení věcí
- BLESK – velmi rychlý pohyb předmětů a rychlé změny jevů

Tabulka 32: Příklady výpovědí s užitím nepřímých pojmenování – pojmenování neživých jevů (předmětů, neživé přírody), popř. jejich vlastností.

	ČZJ	ČJ
pojmenování stavů předmětů motivovaná pojmenováními míst	VĚC JÁ CHTÍT KOUPI VE-SKUTEČNOSTI DOMA NECHAT SCHOVAT MUZEUM	<i>Tolik jsem si to chtěl koupit. Na- konec mi to doma leží jen tak.</i>
pojmenování pohybů, činností a stavů předmětů motivovaná pojmenováními pohybů, činností a stavů lidí	POČÍTAČ KLF: skříň TYP MYŠ TYP SPOJIT DOBŘE KAMARÁD	<i>Počítač je s touto myší kompatibilní.</i>
pojmenování pohybů a stavů předmětů motivovaná pojmenováními jevů neživých předmětů a přírodních jevů	SPOLU (oni dva) CHODIT KRÁTCE BLESK SVATBA	<i>Chodili spolu jen krátce a už stáli před oltářem.</i>

Specifické znaky

Specifické znaky nebo také **Deaf Signs** se užívají především v intrakulturní komunikaci neslyšících. Mají **specifickou formu** (s manuální částí znaku je povinné užít i určitý orální komponent, např. vibrující rty, vypláznutý jazyk, vyceněné zuby) a velmi často **citově zabarvený význam** (nesou nějakou pozitivní či negativní emoci, vyjadřují stavy lidské psychiky, osobní postoje mluvčího k něčemu nebo někomu, hodnocení).

Pro jejich překlad do českého jazyka často neexistuje jednoslovný ekvivalent, mají platnost celé výpovědi.

- některé vyjadřují reakci na nějaký jev nebo událost, která se stala
- nejčastěji se objevují na konci výpovědi

Tabulka 33: Příklady výpovědí s užitím specifických znaků.

	ČZJ	ČJ
specifický znak: „okamžité řešení nově vzniklé situace“	OBĚD RODINA GULÁŠ KNEDLÍK CHTÍT ALE KNEDLÍK NEMÍT SZ „náhradní řešení“ ^{NMS:OK} RÝŽE	<i>K rodinnému obědu si chceme dát guláš s knedlíkem. Ale knedlíky nemáme. Tak místo toho uvaříme rýži.</i>
specifický znak: „nechuť vykonávat nějakou činnost“	SOBOTA RÁNO BRZY 6:00 VSTÁT JÁ SZ „fifi“ ^{NMS:OK}	<i>Vstávat v sobotu ráno v 6:00 se mi teda vůbec nechce.</i>
specifický znak: „zklamaně reagovat na nenaplněné očekávání“	DOVOLENÁ JÁ CHTÍT JET EGYPT CESTOVNÍ KANCELÁŘ JÍT-DOWNITŘ UŽ OBSAZENÉ JÁ SZ „zklamaný“ ^{NMS:OK}	<i>Naplánoval jsem si, že letošní dovolenou strávím v Egyptě. Šel jsem do cestovní kanceláře, abych si nějaký zájezd vybral. Všechny pobyty však už byly obsazeny. A bylo po dovolené!</i>

3.15.2 Přejaté znaky

Proces přejímání znaků je dán potřebou pojmenovat nově vzniklé skutečnosti. Pokud v daném jazyce příslušný znak neexistuje, je jednou z možností vypůjčit si ho a přejmout z jazyka jiného. V kontextu českého znakového jazyka se jedná o **přejímky/vypůjčky** z cizích znakových jazyků, ale také z většinového jazyka (mluvené češtiny).

- přejímky/výpůjčky z cizích znakových jazyků, případně mezinárodního znakového systému
  - např. PROBLÉM, NEDOROZUMĚNÍ
- přejímky/výpůjčky z češtiny, které vznikají kontaktem českého znakového jazyka s češtinou:
  1. prstová abeceda, 2. inicializace, 3. kalky

Prstová abeceda

Prstová abeceda je manuální „zobrazování“ písmen psané formy českého jazyka. V systému **dvouruční**⁴⁹ prstové abecedy je manuální složka doprovázena bezhlasou artikulací českých hlásek. Využívá se k vyhláskování celého slova nebo jen k vyhláskování prvního písmene či prvních několika písmen, pak hovoříme o tzv. **inicializovaných znacích** (viz níže). Prstová abeceda se v českém znakovém jazyce používá např. v situacích pro:

- nové české neznámé výrazy
- cizí slova
- vlastní jména
- odborné názvy (termíny)
- zkratky většinového jazyka
- složeniny v českém znakovém jazyce (např. červenec – znak ČERVENÝ+C)

Tabulka 34: Příklady výpovědí s užitím prstové abecedy.

	ČZJ	ČJ
vlastní jména	JMÉNO MŮJ J-O-H-A-N-A M-Á-L-E-R-O-V-Á	<i>Jmenuji se Johana Málerová.</i>
odborné názvy (termíny)	NEMOC T-O-X-O-P-L-A-Z-M-Ó-Z-A TYP NEBEZPEČÍ	<i>Toxoplazmóza je nebezpečná nemoc.</i>
odkázání na psanou a mluvenou podobu slova	SLOVO F-U-J-I-T-S-U ARTIKULACE F-U-D-Ž-I-C-U	<i>Slovo Fujitsu se vyslovuje fudžicu.</i>

Inicializace

Jedná se o **artikulaci znaku, při které tvar ruky užitý v daném znaku odpovídá zpravidla prvnímu písmenu** (někdy jinému než prvnímu) příslušného slova většinového jazyka, např. tvar ruky V ve znaku VLTAVA.⁵⁰

- takto inicializované znaky jsou součástí ustálené znakové zásoby
  - např. tvar ruky K ve znaku KAKAO, tvar ruky X ve znaku TAXI, tvar ruky R ve znaku REKORD
- vedle ustálených znaků se vyskytuje v komunikaci i jako prozatímní řešení pro pojmenování entit, které doposud nemají svůj znak
  - např. u vlastních jmen: Leona – L + kruhový pohyb + patřičný mluvní komponent *Leona*

49 V českém znakovém jazyce existují vedle sebe dva typy prstových abeced, dvouruční prstová abeceda a jednoruční prstová abeceda. Česká komunita neslyšících preferuje užívání dvouruční prstové abecedy. Proto také stojí v popředí tohoto výkladu.

50 V užším pojetí je pak za inicializovaný znak považován takový znak, v němž je nahrazen tvar ruky nějakého už existujícího znaku tvarem jiným. Ostatní parametry znaku se obvykle nemění, někdy se může změnou tvaru ruky měnit i místo artikulace znaku, srov. v ASL např. CLASS-ROOM (Klima, Bellugi, 1979). V českém znakovém jazyce se z důvodu užívání dvouruční prstové abecedy prakticky neobjevuje.

Tabulka 35: Příklady výpovědí s užitím inicializovaných znaků.

	ČZJ	ČJ
O + kruhový pohyb	JÁ BYLO AUTOPŮJČOVNA DOSTAT ŠKODA OCTAVIE ŘÍDIT VÝBORNĚ	<i>V autopůjčovně mi půjčili Škodu Octavii a bylo to výborné auto.</i>
J + pohyb půlkruhově dolů	VÁNOCE STROMEK JÁ VŽDY KOUPIŤ TYP JEDLE	<i>Jako vánoční stromek kupuji jen jedli.</i>
V + pohyb ruky dolů	JÁ BYLO VÝLET PODÍVAT-SE PRAMEN VLTAVA	<i>Vyrazil jsem na výlet podívat se na pramen Vltavy.</i>

Kalky

Jedná se o přejímání znaků nebo spojení znaků z většinového jazyka do znakového jazyka jeho (více méně) **doslovným překladem**. (Následující informace uvedené v této kapitole jsou převzaty z Macurová, Nováková, 2018, s.132—134.)

- kalky se vyskytují jak u jmen obecných (např. VODOPÁD, POLOHRUBÝ), tak vlastních (např. STAROMĚSTSKÁ – stanice metra)
- v českém znakovém jazyce lze vydělit dva typy specifických kalků
  - první skupinu reprezentují případy, kdy znak českého znakového jazyka reflektuje vnější podobnost českého vlastního jména s jiným českým slovem (tato tendence ale ustupuje a proces tvorby nových znaků směřuje k vytváření znaků nezávislých na češtině, které více respektují pravidla znakových postupů)
    - např. LETŇANY jako LETĚT/LÉTO, JIHLAVA jako HLAVA, Kladno jako KLADIVO, KARVINÁ jako KRÁVA (dnes se však používá jiný, nově vytvořený znak)
  - do druhé skupiny spadají případy, kdy je mechanicky „překládána“ slabičná struktura českého slova
    - např. STODŮLKY jako STO+DŮLEK nebo PŘEZDÍVKA jako PŘES+DÍVKA

Tabulka 36: Příklady výpovědí s užitím kalků.

	ČZJ	ČJ
doslovný překlad českého slova	ITÁLIE POLOOSTROV JMÉNO VĚDĚT TY	<i>Víš, jak se jmenuje poloostrov v Itálii?</i>
reflexe vnější podobnosti českých slov HŮRKA jako HURÁ!	EVA BYDLET BLÍZKO METRO HŮRKA	<i>Eva bydlí blízko metra Hůrka.</i>
mechanicky „překládána“ slabičná struktura českého slova PODZIM jako POD a ZIMA	PODZIM VENKU KRÁSNĚ BARVA	<i>Na podzim jsou venku krásné barvy.</i>

3.15.3 Ustálené znaky

Jedná se o znaky, jejichž forma a význam je pevně daná a v promluvě neměnná, rozlišujeme dva typy ustálených znaků:

A) znaky jednoduché

- např. ŠKOLA, TETA, AUTO

B) znaky složené

- ve znacích, které jsou součástí složeniny, dochází oproti jednoduchým znakům ke změnám v některých parametrech znaku, např. ke změně parametru pohybu – opakovaný pohyb se mění na jednoduchý pohyb
  - např. víkend – SOBOTA+NEDĚLE (jednoduchý pohyb u znaku SOBOTA), při artikulaci samostatného znaku SOBOTA je pohyb opakovaný

Tabulka 37: Příklad výpovědi s užitím složeného znaku.

	ČZJ	ČJ
složený znak	PETR BRATR+SESTRA CELKEM 6 MÍT 5 BRATR 1 SESTRA	<i>Petr má šest sourozenců, pět bratrů a jednu sestru.</i>

3.15.4 Produktivní znaky

Jde o znaky, které:

- **nemají ustálenou podobu**, mění se na základě kontextu
- jsou tvořeny ad hoc, vznikají tak „originální“ znaky tvořené v prostoru použité pro danou situaci, užívají se nejčastěji ve výpovědích, které jsou tvořeny např. pomocí klasifikátorů, tzv. simultánních konstrukcí nebo jinými prostředky českého znakového jazyka

Užití produktivních znaků vyžaduje vysokou míru zkušenosti ovládnutí jazyka.

Tabulka 38: Příklad výpovědi s užitím produktivních znaků.

	ČZJ	ČJ
klasifikátor	OBCHOD TAM PRODÁVAT LAMPA KRÁSNÝ TYP KLF: závěsný lustr na lanku JÁ LÍBIT-SE+MOC	<i>Moc se mi líbí závěsný lustr na lanku, který se prodává v tamtom obchodě.</i>
simultánní konstrukce	VEČEŘE JÁ CHTÍT PALAČINKY UDĚLAT POTŘEBOVAT CO _{PR} ZA-PRVÉ _{AR} MOUKA _{PR} ZA-DRUHÉ _{AR} VEJCE _{PR} ZA-TŘETÍ _{AR} MLÉKO _{PR} ZA-ČTVRTÉ _{AR} CUKR	<i>K večeři si udělám palačinky. K tomu potřebuji mouku, vejce, mléko a cukr.</i>

Další příklady jsou uvedeny v kap. 3.4 *Klasifikátory* a kap. 3.11 *Simultánní konstrukce*.

3.16 Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby v rámci úrovně A1–B2

Každá úroveň A1–B2 vymezuje jazykové znalosti a dovednosti ve dvou rovinách: 1) *Student je obeznámen s/se* a 2) *Student umí*.

1) Student je obeznámen s/se

V této rovině je nahlíženo na **receptivní stránku úrovně** jazykových znalostí a dovedností. Student je obeznámen s určitým gramatickým či lexikálním jevem a s jeho užíváním a také okrajově s dalšími gramatickými a lexikálními tématy, která s danými jevy souvisí. Tyto informace/znalosti získává v jazykových kurzech nejčastěji od lektora, z dostupných (nejen výukových) materiálů, v komunikaci s neslyšícími apod.

Je zde tedy popisována pasivní znalost/obeznámenost na straně studenta, předání směrem od lektora ke studentovi, nikoli ještě aktivní a záměrné užívání těchto znalostí. Jinými slovy jsou v dané úrovni obsaženy znalosti a dovednosti, na jejichž základech se budou tvořit sylaby kurzů českého znakového jazyka a stanovovat výukové obsahy, ale necharakterizují výstupní úroveň toho, co student ovládá a prokáže.

2) Student umí

V této rovině je nahlíženo na **produktivní stránku úrovně** jazykových znalostí a dovedností, tzn. s uvedenými jevy (gramatickými a lexikálními znalostmi) byl student nejen obeznámen, nýbrž je i aktivně používá ve svém jazykovém i neязыkovém projevu. Jinými slovy daná úroveň obsahuje právě ty jevy, které je student schopen aktivně aplikovat nebo využívat (např. umí použít správné prostředky pro vyjádření vlastností entit; vytváří výpovědi, v nichž užívá správné typy sloves; dokáže používat postup tzv. střídání rolí).

Znalosti, které jsou uvedeny zde (tzn. „student umí“), popisují to, co student dokáže aktivně použít, co má již zvnitřněno a ovládá. Jsou klíčové pro danou úroveň, proto by měly být obsaženy v sylabech, měly by být v kurzech procvičovány a student by je měl být schopen na dané úrovni prokázat (např. prostřednictvím testu).

Úroveň A1

Student se seznamuje s nemanuálními prostředky, jejich významem a také s jedním z pravidel tvorby výpovědi, tedy s nominálními skupinami a jejich umístěním ve znakovém sledu.

Očekává se, že student směřuje k dosažení úrovně A1 a na konci příslušného modulu/kurzu bude umět použít syntaktický prostor a v něm ovládat deiktické prostředky, prostředky označující vlastnosti entit a jejich přivlastnění, některé prostředky vyjadřující počet a mnohost, základní prostředky vyjadřující zápor a čas (VČERA–DNES–ZÍTRA) a základní tázací výrazy. Bude umět použít některé nemanuální prostředky, jako jsou mluvní a orální komponenty (naučené se znakem). Také by měl umět použít základní podoby nejužívanějších sloves všech tří typů a jejich umístění ve výpovědi.

Předpokládáme, že s některými vybranými prostředky, které jdou napříč jak různými gramatickými a lexikálními tématy, tak tematickými okruhy (viz kap. 5 *Tematické okruhy*), jako jsou například produktivní znaky, specifické znaky, nepřímá pojmenování, se budou studenti seznamovat a osvojovat si je postupně.

Tabulka 39: Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby na úrovni A1.

A1	
Student je obeznámen s/se (recepce)	Student umí (produkce)
▶ nemanuálními prostředky komunikační funkce výpovědi: souhlas, zápor, otázka, prosba, nemanuální vyjádření vlastnosti ▶ znakovým sledem nominálních skupin	▶ deiktické prostředky pro vyjádření osob/času/míst (mimo vyjádření duálu a plurálu – exkluzivní/inkluzivní) ▶ prostředky označující vlastnosti entit (a jejich přivlastnění) ▶ základní prostředky vyjadřující počet ▶ prostředky vyjadřující počet – odvozené od základních prostředků se změnou některých parametrů znaku: čas v hodinách, datum, násobenost (pouze dvakrát) ▶ prostředky vyjadřující počet inkorporované do znaku: doby trvání v hodinách; doby trvání děje; věku v rocích; doby trvání v měsících ▶ mluvní komponenty (pouze naučené se znakem, obligatorní a bez zesílení jejich významu) ▶ nemanuální prostředky: vyjádření souhlasu, záporu a otázky (doplňovací a zjišťovací) ▶ tázací výrazy (základní výrazy – kdo, co, kde, proč, kolik, jaký) ▶ prostředky pro vyjadřování času: základní časová linie A; lexikální prostředky s časovým významem ▶ prostředky vyjadřování mnohosti: užití určitého a neurčitého kvantifikátoru ▶ prostředky vyjadřování záporu: nemanuální zápor; negativní znaky s formou odlišnou od svých kladných protějšků (částečně); znaky obsahující negativní morfém (tzv. alfa pohyb se specifickým pohybem a specifickou orientací dlaně) ▶ specifikátory tvaru a velikosti ▶ užití syntaktického prostoru

Úroveň A2

Student se seznamuje s dalšími, méně užívanými nemanuálními prostředky, jejich významem a také s novými možnostmi vyjadřování záporu, prostorovými slovesy a střídáním rolí (konstruovaným aktem).

Očekává se, že student směřuje k dosažení úrovně A2 a na konci příslušného modulu/kurzu bude umět použít topografický prostor a v něm ovládat deiktické prostředky, nově především pro vyjádření několika osob, dokáže použít složitější prostředky vyjadřující počet a mnohost, znaky vyjadřující zápor, časovou osu užívanou pro sekvence a průběh od–do a další tázací výrazy. Měl by umět použít další nemanuální prostředky, jako jsou mluvní a orální komponenty (naučené se znakem, ale i gramatickým jevem). Také by měl být schopen použít všechny tři typy sloves, ovládat jejich umístění ve výpovědi i umístění nominálních skupin ve výpovědi. Na této úrovni by si měl nově osvojit některé typy klasifikátorových tvarů ruky (celého předmětu a držení).

Předpokládáme, že s některými vybranými prostředky, které jdou napříč jak různými gramatickými a lexikálními tématy, tak tematickými okruhy (viz kap. 5 *Tematické okruhy*), jako jsou například produktivní znaky, specifické znaky, nepřímá pojmenování, se budou studenti seznamovat a osvojovat si je postupně.

Tabulka 40: Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby na úrovni A2

A2	
Student je obeznámen s/se (recepce)	Student umí (produkce)
▶ nemanuálními prostředky: vyjádření míry intenzity a okolnosti děje ▶ prostředky vyjadřování záporu: samostatné znaky s významem záporu ▶ typy sloves: prostorová slovesa ▶ střídáním rolí (konstruovaným aktem): pozice těla – natočení ramen, trupu a hlavy	▶ deiktické prostředky pro vyjádření osob: vyjádření duálu, triálu a kvadrálu; vyjádření plurálu – exkluzivní/inkluzivní ▶ prostředky vyjadřující počet odvozené od základních prostředků se změnou některých parametrů znaku: násobenost (dvojnásobný); pořadí, známky ve škole; číslo dresu/tramvaje apod. ▶ prostředky vyjadřující počet inkorporované do znaku: částky a měny; umístění ve sportu ▶ klasifikátorové tvary ruky celého předmětu (pouze základní předměty a osoby) a držení ▶ mluvní komponenty (fakultativní) ▶ nemanuální prostředky: vyjádření vlastnosti; míry intenzity a okolnosti děje (pouze základní naučené); vyjádření prosby ▶ tázací výrazy (všechny zbývající) ▶ orální komponenty: obligatorní (např. MÍT, NEMÍT – pouze naučené pevné spojení znaku a OK) ▶ prostředky pro vyjadřování času: časová linie B ▶ prostředky vyjadřování mnohosti: užití klasifikátoru; reduplikace znaků pro entity ▶ prostředky vyjadřování záporu: negativní znaky s formou odlišnou od svých kladných protějšků (všechny); všechny znaky obsahující negativní morfém (tzv. alfa pohyb se specifickým pohybem a specifickou orientací dlaně) ▶ typy sloves: prostá slovesa (včetně inkorporace objektu); shodová slovesa (pouze základní slovesa a subjektová a objektová shoda) ▶ znakosled ve výpovědi se slovesy (podle typů sloves) ▶ znakosled nominálních skupin ▶ užití topografického prostoru

Úroveň B1

Student se seznamuje s dalšími, méně užívanými nemanuálními prostředky, a také s nemanuálními možnostmi zdůraznění záporu. Nově by se měl seznámit s topikalizací.

Očekává se, že student směřuje k dosažení úrovně B1 a na konci příslušného modulu/kurzu bude umět užívat všechny typy klasifikátorových tvarů ruky, další, složitější typy prostředků vyjadřujících počet a mnohost, samostatné znaky s významem záporu, časovou osu pro růst a nemanuální prostředky spojené s vyjadřováním daleké a blízké budoucnosti. Měl by umět dobře užívat prostředky pro střídání rolí a nově i některé základní simultánní konstrukce, v nichž jsou aktivní obě ruce, dále znakový sled podle sémantiky sloves a aspektuální modifikaci. Měl by umět ve svém sdělení užít perspektivu pozorovatele.

Měl by ovládat i většinu typů znaků, mít osvojenou širší znakovou zásobu dle tematických okruhů pro stejnou úroveň (viz kap. 5 *Tematické okruhy a Vokabulář*), umět správně užít velkou část specifických znaků a nepřímých pojmenování, pasivně rozumět všem zbylým a užívat produktivní znaky nejen v simultánních konstrukcích.

Tabulka 41: Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby na úrovni B1.

B1	
Student je obeznámen s/se (recepce)	Student umí (produkce)
▶ nemanuálními prostředky: vyjádření přání ▶ nemanuálními prostředky v otázce nepravé s funkcí upoutání pozornosti a s funkcí přemýšlení o tom, co se stalo ▶ prostředky vyjadřování záporu: zdůraznění záporu ▶ topikalizací	▶ klasifikátorové tvary ruky celého předmětu (aktivní užití produktivních znaků) ▶ nemanuální prostředky: vyjádření míry intenzity a okolnosti děje (vlastní produkce); vyjádření rozkazu a podmínky ▶ mluvní komponenty: u zesílení jejich významu ▶ prostředky pro vyjadřování času: časová linie C; nemanuální vyjádření pro dalekou x blízkou budoucnost a pro vzdálenou x nedávnou minulost ▶ prostředky vyjadřování mnohosti: užití klasifikátoru s kvantifikátorem ▶ prostředky vyjadřování záporu: samostatné znaky s významem záporu ▶ typy sloves: shodová slovesa (včetně poloshodových a recipročních sloves); vyjádření gramatické kategorie čísla (plurálový morfém, distributivní plurálový morfém), prostorová slovesa ▶ simultánní konstrukce, v nichž jsou aktivní obě ruce ▶ střídání rolí (konstruovaný akt): změna pozice těla – natočení ramen, trupu a hlavy ▶ aspektuální modifikaci: lexikální a gramatické vyjádření aspektu ▶ znakový sled podle sémantiky slovesa ▶ perspektivu pozorovatele

Úroveň B2

Student na této úrovni dobře ovládá jednoduché a některé komplexnější gramatické struktury, ačkoli se v nich může dopouštět nepřesností.

Očekává se, že student směřuje k dosažení úrovně B2 a na konci příslušného modulu/kurzu bude umět užívat všechny typy klasifikátorových tvarů ruky, nemanuální prostředky, které se užívají při střídání rolí a které spíše plní funkci zdůraznění, vyjádření přání, upoutání pozornosti atd. Měl by umět plně užívat simultánní konstrukce, perspektivu postavy (střídání mezi perspektivou pozorovatele a mluvčího) a topikalizaci.

Plně by měl ovládat také všechny typy znaků, disponovat širokou zásobou znaků, umět správně užít specifické znaky, produktivní znaky nejen v simultánních konstrukcích a nepřímá pojmenování.

Tabulka 42: Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby na úrovni B2.

B2	
Student je obeznámen s/se (recepce)	Student umí (produkce)
	▶ klasifikátorové tvary ruky celého předmětu (komplikovanější typy) ▶ nemanuální prostředky: vyjádření přání ▶ prostředky vyjadřování záporu: zdůraznění záporu ▶ nemanuální prostředky v otázce nepravé s funkcí upoutání pozornosti a s funkcí přemýšlení o tom, co se stalo ▶ simultánní konstrukce, v nichž je jedna ruka aktivní a druhá ruka pasivní ▶ střídání rolí (konstruovaný akt): výraz obličeje; směr pohledu (včetně kombinace všech tří typů A–C) ▶ topikalizaci ▶ perspektivu postavy (střídání mezi perspektivou postavy a pozorovatele)

4 Sociokulturní znalosti a dovednosti

4.1 Úvod

Významnou **součástí výuky českého znakového jazyka je předání informací o kultuře a společenství neslyšících osob**, které komunikují českým znakovým jazykem. Jedná se o soubor vymezených, v komunitě neslyšících všeobecně přijímaných a současně vyžadovaných pravidel, která se vztahují ke každodennímu sociálnímu a komunikačnímu kontaktu, podmínkám života neslyšících osob, mezilidským vztahům, skupinovým hodnotám a společenským konvencím. Souhrnně lze říci, že jde o soubor znalostí a dovedností potřebných ke zvládnutí společenských dimenzí užívání českého znakového jazyka, o tzv. **sociokulturní kompetence**.

Kapitola 4 *Sociokulturní znalosti a dovednosti* se zaměřuje na znalosti a dovednosti spojené především s neязыkovými společenskými konvencemi neslyšících osob v ČR.⁵¹ Cílem autorů je představit okruhy témat, která by se měla stát součástí obsahu vyučovaného jazyka (v tomto případě českého znakového jazyka). Tato kapitola přináší přehled diskutovaných témat spojených se sociálním a kulturním rozměrem života české komunity neslyšících. V závěru této kapitoly (v podkapitole 4.9 *Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností v rámci úrovně A1–B2*) je uveden výčet toho, co by student českého znakového jazyka měl na dané úrovni (A1–B2) z této oblasti znalostí a dovedností v jazyce, který se učí, znát, umět a užívat.

Jednotlivá témata nebylo možné představit vyčerpávajícím způsobem. Jedná se ovšem o témata, která jsou sdílena neslyšícími lidmi napříč komunitou a není je třeba zvláště podrobně rozvádět. Případně lze doporučit zdrojovou literaturu uvedenou v *Seznamu použité literatury* a *Seznamu doporučené literatury (dle témat)*, kterou čtenář nalezne na konci tohoto dokumentu.

V souvislosti s jazykem, kulturou neslyšících osob a jejich sebeuvědomováním se objevuje dvojí varianta psaní slova *neslyšící*: s malým nebo velkým počátečním písmenem *n/N*. Zápis *Neslyšící* odkazuje na osoby, které v komunikaci preferují znakový jazyk,⁵² cítí se být součástí širší komunity neslyšících osob, jejíž hodnoty vyznávají. Ve svém sebepojetí zdůrazňují svou jazykovou a kulturní odlišnost a v určitých aspektech i odlišnou mentalitu od slyšící společnosti a sami sebe představují jako členy jazykové a kulturní menšiny. Identifikace s lidmi určitého zdravotního postižení ustupuje v tomto případě do pozadí.

V širším pojetí hluchoty tvoří skupinu neslyšících osoby, které se od sebe liší především stupněm a typem sluchového postižení, úrovní ovládnutí znakového jazyka, postojem k hluchotě a ke znakovému jazyku. Vzhledem k tomu, že ne vždy se jedná výhradně o skupinu lidí, která se plně identifikuje s jazykem a kulturou neslyšících, užíváme v této kapitole i v celém dokumentu Popisy ČZJ výraz *neslyšící* s malým *n* na začátku slova.

51 Jazykové kompetence spojené s kulturou českých neslyšících jsou podrobněji popsány v dokumentu RRZJ v kapitole 5.3 *Sociolingvistická kompetence*.

52 Spojení znakový jazyk je užíváno v kontextu, kdy je informace platná pro znakové jazyky obecně. Spojení český znakový jazyk je užíváno, pokud se předávané informace týkají výhradně českého znakového jazyka.

4.2 Komunita neslyšících

Obeční pojem *komunita* nemá jedinou definici, která by byla všeobecně přijímaná. Komunitu si lze představit jako kruh, který má centrum, a okraje – vnitřní a vnější část. S ohledem na vztah ke komunitě pak lze hovořit o vnitřním nebo vnějším kruhu, centru, nebo okraji komunity, případně o pozici vně komunity. Podle Kalousové (2012, s. 11) „**se odborníci neshodují ani na tom, jakým způsobem vymezit komunitu neslyšících. Někteří vycházejí z obecných definic komunity, někteří přímo definují komunitu neslyšících na základě jejích specifických rysů.**“⁵³ Zde se přikláníme k definici Paddenové (1989, cit. dle Kalousové, 2012, s. 11): „Komunita neslyšících není ani skupina lidí se sluchovým postižením, ani skupina lidí, kteří jsou součástí kultury neslyšících. Je to skupina lidí, kteří žijí na konkrétním místě, mají společné cíle a různými způsoby se těchto cílů snaží dosáhnout. Členy komunity neslyšících tak mohou být i lidé, kteří nejsou neslyšící, ale kteří aktivně podporují cíle komunity a pracují s neslyšícími.“

4.2.1 Identita

Identita neslyšících se charakterizuje tím, jak sám sebe neslyšící člověk vnímá, tj. jak sám sebe označuje, jaký jazyk preferuje, zda je např. součástí další subkomunity a zda je aktivní v nějaké organizaci neslyšících (viz kap. 4.3.2). Je rozdíl, zda o sobě referuje jako o neslyšícím s malým *n*, či velkým *N* a z jakého důvodu. Téma identifikace s komunitou neslyšících také souvisí s dobou, kdy se s neslyšící kulturou daná osoba poprvé setká, zda již v raném dětství, či později.

4.2.2 Neslyšící uživatelé znakových jazyků

Neslyšící uživatelé znakových jazyků jsou jazyková a kulturní menšina žijící mezi slyšícími lidmi po celém světě. **Znakový jazyk není univerzální jazyk.** Označení český (německý, americký apod.) znakový jazyk implikuje, že znakových jazyků je na světě tolik, kolik existuje územních a národních jazykových skupin (existují znakové jazyky Eskymáků, Indiánů apod.), někdy se i v rámci jednoho státního území vyskytuje více znakových jazyků současně (např. ve Švýcarsku, které má čtyři mluvené oficiální jazyky, existuje vedle sebe více znakových jazyků).⁵⁴

Užívání jazyka je navázáno na **sociální a kulturní normy** dané země, ve které se jazyk používá. Uživatelé znakového jazyka tak ovládají nejen sociokulturní normy svého jazyka, ale také normy většinového jazyka mluveného. Nejinak je tomu v ČR – neslyšící Češi, kteří dodržují sociokulturní normy typické pro komunitu neslyšících, zachovávají současně komunikační konvence, zvyky a tradice slyšících Čechů.

Uživatelé znakového jazyka však nejsou jen ti, kteří se narodili jako neslyšící nebo ztratili sluch před rozvinutím řeči. Jedná se o **široké spektrum osob s různým stupněm a typem sluchové ztráty** – osoby neslyšící od narození (tzv. prelingválně neslyšící), lidé ohluchlí v pozdějším věku, lidé nedoslýchaví, kteří si z různých důvodů osvojili znakový jazyk, příp. slyšící osoby pohybující se v úzkém kontaktu s neslyšícími uživateli znakového jazyka (např. rodiče, potomci – tzv. CODA,⁵⁵ příbuzní, kolegové na pracovišti, tlumočníci, učitelé). Všichni tito uživatelé znakového jazyka se pohybují v kontinuu obou sociokulturních norem.

---

53 Srov. Kalousová (2012, s. 11).

54 Existuje sice tzv. *mezinárodní znakový systém*, nejedná se ovšem o přirozený jazyk, ale o nástroj, kterým neslyšící komunikují např. v případech velkých mezinárodních setkání (viz např. Tetauerová, 2008).

55 CODA – Children of Deaf Adults (slyšící děti neslyšících rodičů).

4.2.3 Místo komunikace a prostředí

Čeští neslyšící, stejně jako členové každé jiné komunity s vlastním jazykem a kulturou, se setkávají na určitých místech, na kterých se český znakový jazyk užívá v přirozených komunikačních situacích. Zde si lze bezprostředně, prostřednictvím spontánní komunikace, osvojovat český znakový jazyk i sociokulturní normy s ním spojené.⁵⁶ Mezi taková místa patří:

- **školy zřízené za účelem vzdělávání žáků se sluchovým postižením** (zpravidla komplexy škol – internátní mateřské, základní a střední školy);
- **vysoké školy a koleje s vyšší koncentrací neslyšících studentů** (např. JAMU v Brně – obor *Výchovná dramatika pro Neslyšící*, FF UK v Praze – obor *Jazyky a komunikace neslyšících*, dříve *Čeština v komunikaci neslyšících*);
- **místa, kde probíhají volnočasové aktivity pořádané organizacemi neslyšících** (např. skautský oddíl, zájmová skupina pro mladé *Czech Deaf Youth*);
- **kluby a spolky neslyšících** (pravidelná setkávání a akce);
- **veřejná místa pravidelných setkávání neslyšících**, která se mohou v každém regionu lišit a také se mohou měnit v čase a podle toho, o jakou se jedná věkovou nebo zájmovou subkomunitu.

Se spontánní komunikací ve znakovém jazyce se pochopitelně můžeme setkat také na různých akcích neslyšících. Jsou to např.:

- **kulturní akce** (např. filmový festival *Deafland*, festival umělecké tvorby v českém znakovém jazyce *Mluvíci ruce*);
- **sportovní události** (např. *Celostátní sportovní hry sluchově postižených žáků základních a středních škol*, mistrovství republiky v různých sportovních disciplínách).

4.3 Mezilidské vztahy

Jak jsme se zmínili výše, komunitu neslyšících tvoří osoby, které se od sebe liší stupněm a typem sluchového postižení, úrovní ovládnutí znakového jazyka, postojem k hluchotě a ke znakovému jazyku. To vše souvisí s **identitou neslyšících** a tím, jak tyto osoby samy sebe vnímají. V odborné literatuře se osoby, které mohou, ale nemusí být součástí komunity neslyšících, označují takto:⁵⁷

- neslyšící;
- Neslyšící;
- nedoslýchaví;
- ohluchlí;
- uživatelé kochleárního implantátu;
- hluchoslepí;
- slyšící, kteří jsou v kontaktu s komunitou neslyšících a ovládají znakový jazyk.

Tato různorodost postavená na různých potřebách v komunikaci, různých názorech a postojích k hluchotě a českému znakovému jazyku může vyvolávat jistá nedorozumění a neshody mezi jednotlivými osobami se sluchovým postižením.⁵⁸ Blíže jsou si pak osoby s podobnými komunikačními preferencemi, názory a postoji. Formují se tak svébytné skupiny: např. skupina nedoslýchavých osob, skupina neslyšících osob nebo skupina uživatelů kochleárních implantátů.

⁵⁶ Nezmiňujeme záměrně prostředí rodinné komunikace, které se v mluvených jazycích na nižších jazykových úrovních akcentuje. Důvodem je fakt, že jen malé procento neslyšících jsou rodilí mluvčí znakového jazyka, a většina českých neslyšících si tedy český znakový jazyk osvojuje spíše v rámci komunity a na níže vyjmenovaných místech.

⁵⁷ Podrobněji např. Červinková Houšková (2003); Procházková (2006) aj.

⁵⁸ Podrobněji např. Kalousová (2012); Havelková (2015); Nováková (2008a) aj.

4.3.1 Subkomunity

V komunitě neslyšících působí ještě další faktor, který má vliv na vztahy mezi jednotlivými osobami. Je jím **příslušnost k některé ze subkomunit**, tedy k menšině v menšině. Příslušníci těchto subkomunit čelí ve svém životě dvojí odlišnosti (popř. diskriminaci), a to na základě svého sluchového postižení a na základě dalších minoritních odlišností. Jsou jimi např.:

- neslyšící romská komunita;
- neslyšící LGBT komunita;
- neslyšící přistěhovalci.

4.3.2 Organizace sdružující neslyšící a jejich směřování

V neposlední řadě hraje důležitou roli pro komunitu **aktivita člena**, tj. udržování a šíření kultury neslyšících a znakového jazyka a podpora komunity, v organizacích, které svou činnost zaměřují na podporu a rozvoj života osob se sluchovým postižením.

Vztahy mezi lidmi v komunitě neslyšících mohou být totiž ovlivněny také tím, ke které organizaci se daná osoba hlásí, ve které působí, jejíž aktivity podporuje atd. Dané organizace uplatňují různou politiku, a to na úrovni organizace samotné, ve vztahu k zájmovým skupinám, ve vztahu k autoritě státu atd. Neslyšící osoba si vybírá organizaci, s níž sympatizuje, podle různých kritérií (např. na základě osobní zkušenosti s činností organizace; vztahu k autoritě, která v organizaci působí; vzdělání členů vedení organizace; velikosti a historického vývoje organizace).

4.3.3 Specifický způsob pojmenování: znaky pro vlastní jména osob

Neslyšící lidé užívají **dva druhy osobních vlastních jmen**: jednak **jméno, které získali oficiálně při narození** (formálně jsou tato jména vyjádřena mluveným jazykem, např. Petr Novák, Jana Nováková), jednak **jméno v českém znakovém jazyce**, tzv. **jmenný znak**.

Znaky pro vlastní jména osob jsou nedílnou součástí kultury komunity neslyšících. Jedná se o znaky vytvářené na základě sociální a personální identity dané osoby, jsou podmíněné charakterem znakového jazyka a vztahy s ostatními neslyšícími. Znaky pro vlastní jména osob vznikají tam, kde se setkávají neslyšící lidé v rámci určité sociální skupiny. Používají se především pro představování a při hovoru o osobách, jež nejsou přítomny. Naopak se nepoužívají pro oslovení nebo upoutávání pozornosti.

V případě, že členové komunity přicházejí často do styku s určitou slyšící osobou, případně je nějaká slyšící osoba mediálně známá (např. herec, politik), může dojít k přiřazení jmenného znaku této osobě neslyšící osobou. Slyšící člověk sám sobě znak pro vlastní jméno nepřirazuje; znak je mu dán vždy někým z komunity neslyšících.

4.4 Každodenní sociální kontakt a komunikační normy

Projev každého člověka (slyšícího i neslyšícího) je doprovázen prostředky tzv. neverbální komunikace. Ty vyjadřují především informaci citového, volního či evaluativního charakteru, a to např. s využitím očního kontaktu, výrazů tváře – mimiky, postojů a pohybů těla. Stejnými prostředky disponují i znakové jazyky.

V mluvených jazycích, opřených o zvuk, stojí tyto a podobné prostředky nesené tělesným chováním mimo jazyk, jsou nejazykové, neverbální, a od verbálního, neseného zvukem, jsou snadno rozlišitelné. Ve znakových jazycích je verbální komunikace vedena přirozeným jazykem, který je opřen o tělesné (manuální a nemanuální) chování. Stejně tak je o tělesné chování opřena komunikace neverbální – a odlišení neverbálního (stojícího mimo jazyk) od verbálního (součásti systému jazyka) není tak jednoznačné jako v jazycích mluvených (např. zdvižení obočí může být někdy neverbální výraz např. údivu, někdy má verbální povahu, je součástí struktury jazyka, je signálem otázky zjišťovací). Nemanuální prostředky (mimika, pozice a pohyby

hlavy a horní části trupu) užívané v komunikaci znakovým jazykem tedy mohou mít jak verbální, tak neverbální platnost. Rozlišení nemanuálních prostředků na verbální a neverbální popisují dosavadní výzkumy některých národních znakových jazyků. Cílem je vyčlenit ty nemanuální prostředky, které nesou jazykovou informaci.⁵⁹

V kultuře neslyšících se specificky uplatňují tyto **prostředky neverbální komunikace**:

- **Oční kontakt** – jedním z nejdůležitějších pravidel komunikace ve znakovém jazyce je udržování očního kontaktu obou komunikujících partnerů; přerušení očního kontaktu na delší dobu je chápáno jako nerespektování komunikačního partnera.
- **Řeč těla** – reakce těla nesou v komunikaci mezi neslyšícími jistý význam, např. mírné kývání hlavou při konverzaci s druhým se děje ve významu „naslouchání“, tedy jakési přitakávání (podobně jako v komunikaci slyšících osob kontaktní vokalizace „hmm“ nebo „opravdu?“). Informace, které v mluvených jazycích nese intonace, nese ve znakovém jazyce zejména „řeč“ tváře (výraz v obličeji).
- **Tělesný kontakt** – pro komunikaci prostřednictvím znakového jazyka je typický bližší vzájemný tělesný kontakt komunikačních partnerů, a to zejména v první fázi navazování komunikace. Předpokládají se jak tzv. rituální dotyky (podání ruky a v případě přátel/známých objetí a políbení/kontakt tváří), tak dotyky spojené s navázáním komunikace v různých situacích. Také tyto dotyky podléhají pravidlům vymezujícím přípustné způsoby pro muže i ženy, kterými je poklepání (nikoli pohlazení) rukou na rameno nebo paži komunikačního partnera. V případě, že komunikující osoby sedí v těsné blízkosti, je možné i poklepání rukou na stehno. Tento způsob dotyku je ovšem nevhodný na jiných částech těla (hlava, záda, ruka partnera).

4.4.1 Vzdálenost, prostorové uspořádání

Úspěšnost komunikace ve znakovém jazyce ovlivňuje viditelnost, tedy vzdálenost a způsob uspořádání partnerů komunikace v prostoru a světelné podmínky.

- **Proxemika** (vzdálenost či blízkost jednotlivých účastníků v komunikační situaci) – při osobním kontaktu je optimální vzdálenost mezi partnery 1 až 1,5 metru, při komunikaci na větší vzdálenost dochází ke zvětšení pohybů znaků (obdobu vyšší hlasitosti v mluveném jazyce). Při intimní komunikaci (šeptání) v bližším kontaktu dochází k prostorově méně výraznému projevu (znakování s rukama blízko sebe).
- **Půlkruhové uspořádání účastníků komunikace v prostoru** – pokud se komunikace účastní více osob, jeví se jako vhodné uspořádání do půlkruhu či kruhu tak, aby na sebe všichni dobře viděli.
- **Světelné podmínky** – dobré osvětlení celého prostoru je zásadní podmínkou pro úspěšnou komunikaci ve znakovém jazyce; nevhodné je osvětlení mluvčího zezadu, pozornost musí být věnována míře ostrosti světla a směru, ze kterého vstupuje světlo do místnosti.

4.4.2 Komunikační normy

Zásadní vliv na úspěšnost v komunikaci mezi dvěma a více lidmi má **osvojení komunikačních norem**, tj. pravidel, podle kterých mluvčí znakového jazyka intuitivně volí v dané situaci **nejvhodnější** (přiměřené, žádoucí, správné) **jazykové i nejazykové prostředky**. V následujících šesti podkapitolách jsou představeny situace, v nichž se komunikační normy silně uplatňují.

Upoutávání pozornosti

Upoutat pozornost neslyšícího partnera lze různými způsoby. Nejčastějším z nich je **jemné poklepání na rameno nebo paži** adresáta. Pokud adresát sedí/steje u stejného stolu jako mluvčí, je možné poklepat rukou do stolu (upoutat jeho pozornost pomocí vibrací desky stolu). V případě větší vzdálenosti mezi komunikačními partnery je možné zamávat celou paží (upoutat jeho vizuální pozornost) nebo výrazně dupnout nohou do podlahy (upoutat jeho pozornost pomocí vibrací v podlaze). V dalších případech je možné upoutat pozornost adresáta prostřednictvím „zprostředkovatele“ (další osoby) stojícího mezi mluvčím a adresátem. V situacích, kdy je

---

⁵⁹ K situaci českého znakového jazyka srov. např. Mareš (2011).

nutné upoutat pozornost více osob najednou v jedné místnosti, je možné (pokud je to technicky proveditelné) využít světelného signálu (několikrát rychle za sebou rozsvítit a zhasnout světlo).

Pozdravy

I v českém znakovém jazyce souvisí užívání pozdravů s otázkou zdvořilosti. Pro formální variantu pozdravu „Dobrý den!“ (v kontaktu charakterizovaném vykáním) i pro neformální variantu „Ahoj!“ (v kontaktu charakterizovaném tykáním) využívá český znakový jazyk tentýž manuální znak, **míru zdvořilosti vyjadřuje jeho nemanuální složka**. V situaci vykání ve významu „Dobrý den!“ nemanuální prostředek chybí, tj. manuální znak je proveden se sevřenými ústy bez artikulace; naopak v situaci tykání ve významu „Ahoj!“ je manuální znak proveden s artikulací blízkou českému slovu „Ahoj“. Stejná manuální forma znaku se užívá také při loučení. Kombinace pozdravů a oslovení pomocí znaků pro osobní vlastní jména se v komunikaci prostřednictvím znakového jazyka nepoužívá.

Zdvořilost

Specifickou problematikou je ve znakovém jazyce **tykání a vykání**. Znakové jazyky pro tykání a vykání nevyužívají lexikálních a gramatických prostředků, což je jeden z nejběžnějších postupů v jazycích mluvených. Vyjádření postoje mluvčího k adresátovi (tykání, vykání, ale i respekt, pohrdání apod.) probíhá specifickými **prostředky nemanuálního chování** (především výrazem ve tváři).⁶⁰

Dalšími prostředky vyjádření zdvořilosti jsou **situčně vázané znaky**, jejichž použití je v určitých komunikačních situacích nevhodné. Míra zdvořilosti je u některých znaků odlišena mluvním nebo orálním komponentem, přičemž žádný parametr manuální složky znaku se nemění. Příkladem je znak POTŘEBOVAT. S artikulací mluvního komponentu slova *potřebovat* se jedná o znak se základním (neutrálním, nepříznakovým) významem. V případě artikulace orálního komponentu „EBB“ získá znak negativní význam, jedná se o nezdvořilou variantu, která je například v komunikační situaci ve sféře osobní komunikace považována za velmi nevhodnou. Dalším příkladem je užití jiného znaku, který je artikulován oproti své nepříznakové podobě navíc s negativní mimikou a orálním komponentem – např. znak FAŠISTA se při výměně mluvního komponentu fašista za orální komponent „SS“ stane velmi hrubým a nezdvořilým znakem.⁶¹ Nabývání kompetence správného užívání těchto znaků je otázkou jazykové zkušenosti. Tu student získává během pravidelného a blízkého kontaktu se zkušenými uživateli znakového jazyka.

Představování

Při prvním kontaktu neslyšícího uživatele českého znakového jazyka se slyšícími je typické, že **zahájí hovor bez uvedení svého jména (nepředstaví se)**. Cílem neslyšícího mluvčího (v první fázi navázání komunikace) je zjistit, zda mají společné neslyšící přátele a známé. Jedna z prvních otázek obvykle směřuje ke zjištění informací o vztahu slyšícího k českému znakovému jazyku a o případné přítomnosti neslyšící osoby v jeho rodině („Kde jste se naučil/a český znakový jazyk?“, příp. „Kdo vás učil?“, „Jak dlouho se učíte český znakový jazyk?“, „Proč jste se český znakový jazyk začal/a učit?“, „Jsou vaši rodiče neslyšící?“ apod.). Samotné **představování přichází** v rozhovoru na řadu obvykle **až jako poslední**.

Pokud se spolu setkají dva neslyšící, směřují (v rámci navazování kontaktu, představování) první otázky ke školským zařízením, které dotyčný navštěvoval, na jména spolužáků a učitelů, na rodiče, jiné neslyšící příbuzné, na další neslyšící přátele, na bydliště apod.

Otázky stran neslyšících mohou být velmi přímé a týkat se i osobních informací. Někdy může být slyšící nezvyklou mírou otevřenosti v první fázi navázání kontaktu s neslyšící osobou uveden do rozpaků. Někteří neslyšící mohou jednat velmi otevřeně a ptát se bez okolků na jádro věci. Je to postup vedení rozhovoru, který některým slyšícím nemusí být zcela vlastní. **Toto chování však nelze interpretovat jako netaktnost, jelikož se jedná o kulturní jev.**

Další konverzační pravidla

Pokud dva lidé komunikují v českém znakovém jazyce a třetí osoba nemá kvůli omezenému prostoru jinou možnost než projít mezi nimi, učiní tak co nejrychleji, přirozeně, nezastavuje se a neomlouvá se.

Pokud se uprostřed rozhovoru mezi slyšícím a neslyšícím mluvčím českého znakového jazyka obrátí na slyšícího třetí (slyšící) osoba, která mu chce něco sdělit v mluveném jazyce, je žádoucí nejdříve dokončit

60 Podrobněji viz Komorná (2008).

61 Tyto znaky a způsob/pravidla jejich užívání nejsou na materiálu českého znakového jazyka dosud blíže popsány.

myšlenku/rozhovor s neslyšícím partnerem komunikace. Příp. slyšící informuje neslyšícího partnera komunikace, že byl vyzván k přerušení rozhovoru (příp. doplní, z jakého důvodu, omluví se a komunikaci přeruší). **Z pohledu neslyšících není přijatelné, aby s ním mluví bez omluvy přerušil oční kontakt a vzájemnou konverzaci ukončil.** Jedná se o nezdvořilé, hrubé porušení konverzačních pravidel.

Potřebuje-li slyšící vstoupit do konverzace dvou (či více) neslyšících osob, je vhodné dát to najevo, přistoupit blíže, dotknout se ramene nebo paže osoby, se kterou chce mluvit, a vyčkat na navázání očního kontaktu s ní. Následně se zdvořile omluvit za vyrušení a rychle vyřídit, co je potřeba. Postávání opodál a nečinné vyčkávání, až partneri domluví, není vhodné.

Telefonování – videohovory

Zatímco slyšící osoby využívají pro komunikaci na dálku zejména telefonní hovory (bez videoobrazu), **neslyšící mluví znakového jazyka komunikují na dálku výhradně prostřednictvím videohovorů.** Pro započetí takového videohovoru je nejprve nutné vznést písemný dotaz (SMS zpráva apod.), zda je možné se spojit (např. „*Můžeme si teď zavolat?*“). Videohovor bez předchozího upozornění není vhodný. Adresáta je takovým způsobem chování možné uvést do rozpaků. (Při videohovoru je totiž viditelná aktuální fyzická podoba osoby, s níž telefonujeme, stejně jako prostředí, ve kterém se nachází.⁶²) Jiná pravidla platí pro telefonování přes operátora (nebo při online tlumočení).⁶³

4.5 Život neslyšících (každodenní situace)

Každodenní život neslyšících se odehrává paralelně ve dvou světech – jednak v prostředí vlastní komunity, jednak ve většinové společnosti slyšících. Zatímco v prvním případě jsou neslyšící osoby vnímány podle svých individuálních povahových charakteristik, způsobu života a zájmů, primární pohled a označení ze strany slyšících (např. lékařů, pedagogů) se často soustředí na sluchové „postižení“ a také na potřebu jeho nápravy.

Rozdílný je v tomto dvojím prostředí také jazyk a způsob komunikace neslyšících. Ve vlastní komunitě je bezbariérová komunikace založená na vizuálně vnímatelném znakovém jazyce, ve druhém případě se neslyšící lidé musí přizpůsobit jazyku a způsobu komunikace slyšící většiny. Pro komunikaci s ní využívají kromě psané češtiny také tlumočnické služby.

4.5.1 Kulturní akce a volný čas

Neslyšící lidé se rádi scházejí při příležitostech oslav a výročí, která považují za dobrou příležitost pro **společenská setkání** s možností konverzace s neslyšícími přáteli a kolegy. Významnou roli hrají např. oslavy výročí škol pro žáky se sluchovým postižením, oslavy výročí organizací osob se sluchovým postižením, soukromé oslavy, svátky komunity neslyšících.

Neslyšící uživatelé českého znakového jazyka obvykle tráví svůj volný čas mezi neslyšícími přáteli, účastní se různých komunitních akcí, které se konají s určitou pravidelností, od každotýdenních setkání po události opakující se jednou za rok. Nejčastěji to jsou:

- **Kluby a spolky neslyšících** (zájmové činnosti) – často se zaměřují na jednu aktivitu, např. hra – šipky nebo karty, zahrádkářský spolek, turistika, klub žen či maminek s dětmi. Cílem návštěvy klubů a spolků nemusí být jen rozvoj v dané oblasti zájmu, ale především sdílení informací a udržování přátelských kontaktů s dalšími neslyšícími a konverzace v českém znakovém jazyce, což je ve styku s většinovou slyšící společností nemožné.
- **Sportovní akce** – neslyšící jsou často členy různých sportovních klubů pro neslyšící (např. fotbalového, volejbalového, bowlingového), v rámci kterých se účastní domácích i mezinárodních turnajů (např. *Mezinárodní turnaj neslyšících hráčů bowlingu*, *Plzeňský turnaj ve futsalu*, *Mistrovství ČR ve fotbale juniorů*).

62 Při komunikaci v rodině volá neslyšící obvykle přímo (bez předchozího avíza), při komunikaci s méně známou osobou nejprve pošle zprávu (dotaz) a poté volá.

63 Viz webové portály konkrétních poskytovatelů dané služby, např. www.t-mobile.cz/infolinka-pro-neslysici, www.o2linkaproneslysici.cz nebo www.tichalinka.cz.

- **Kulturní akce** – každoročně probíhá několik kulturních akcí, jako jsou oslavy a festivaly (např. *Mezinárodní týden neslyšících* – poslední úplný týden v září, *Mezinárodní den znakových jazyků* – 23. září, *Mluvíci ruce*).

4.5.2 Využívání technologií a vizuální signalizace

Pro zkvalitnění každodenního fungování ve světě slyšících využívají neslyšící lidé různé pomůcky na bázi vizuálních (světelných) či vibračních signálů. Jedná se o tzv. **kompensační pomůcky**.

Příklady nejčastěji užívaných zařízení a prostředků:

- **vibrační signalizace zvuků:** vibrační budíky, hodinky s vibracemi;
- **světelná signalizace zvuků:** světelné zvonky, opatření vchodových dveří světelnou signalizací pro signalizaci dálkového otevírání, vibrační a světelná „chůvička“ pro signalizaci pláče dítěte nebo světelného telefonu, kuchyňská minutka se světelnou signalizací, nastavení mobilních telefonů s možností světelné signalizace při obdržení zprávy, speciální zařízení využívaná při sportu (např. světelné označení sportovních startovišť, zabudovaná světla ve sportovních blocích);
- **vizualizace mluveného textu:** skryté titulky v televizním vysílání, aplikace pro automatický přepis mluvené řeči, zařízení schopné nahrávat televizní pořady se skrytými titulky;
- **zprostředkování komunikace v českém znakovém jazyce:** aplikace pro videohovory, zvonky s kamerami a obrazovkami u vchodových dveří do budov atd.;
- **jiná vizuální signalizace:** např. využití signalizačních praporků při sportovních utkáních.

4.5.3 Kontakt ve znakovém jazyce se slyšící veřejností (využití tlumočnické služby)

Neslyšící lidé mohou využívat pro rychlejší a plynulejší komunikaci se slyšící osobou, která není uživatelem znakového jazyka, **tlumočnických služeb**. Nejčastěji k tlumočené komunikaci dochází v oblasti sociálních služeb, tj. např. při komunikaci na úřadech, u lékaře nebo u soudu, dále ve vzdělávání (např. školy, semináře a kurzy) nebo v jiných oblastech (např. oslavy, kulturní akce, svatby, pohřby). Kromě fyzicky přítomného tlumočnicka lze využít také služeb online tlumočení přes webkameru a vyřídit si tak potřebné záležitosti „na dálku“.

4.5.4 Vzdělávání

Školní docházku mohou neslyšící děti a žáci v ČR plnit buď **ve školách zřízených pro vzdělávání žáků se sluchovým postižením** (tyto MŠ, ZŠ, OU, SOU nebo SŠ se nacházejí v některých krajských městech, většinou se jedná o školy internátního typu), nebo **ve školách hlavního vzdělávacího proudu** společně se slyšícími vrstevníky.

Vysokoškolského vzdělání mohou neslyšící studenti dosáhnout v českém prostředí na vysokých školách společně se slyšícími. Součástí vysokých škol bývají pracoviště, která zajišťují studentům se speciálními vzdělávacími potřebami podporu nebo úpravu studia a prostředí tak, aby byly zajištěny podmínky pro maximální využití jejich potenciálu a rovný přístup ke vzdělávání. Mezi služby nabízené studentům se sluchovým postižením patří například tlumočnické služby, služby přepisu mluveného slova do psaného textu nebo poskytování zápisů z výuky.

Kromě toho existují v ČR dva **specializované vysokoškolské obory zřízené přímo pro neslyšící studenty**. Jsou to obory: *Výchovná dramatika pro Neslyšící* v Brně na JAMU (od roku 1992) a *Jazyky a komunikace neslyšících* (dříve *Čeština v komunikaci neslyšících*) v Praze na FF UK (od roku 1998). V rámci těchto oborů probíhá výuka určitých předmětů přímo v českém znakovém jazyce a zajišťování služeb pro neslyšící je zde automatické (student o ně nemusí žádat).

Bilingvální přístup a úroveň jazykového vzdělávání

Ze zjištění Marešové a Motejzíkové (2019) vyplývá, že zhruba v polovině školních vzdělávacích programů škol pro žáky se sluchovým postižením je **předmět český znakový jazyk** v nějaké podobě ukotven

a vyučován ve všech ročnících povinné školní docházky. Přesto však na většině českých škol zřízených pro vzdělávání žáků se sluchovým postižením není doposud český znakový jazyk plnohodnotným jazykem vyučovacím ani vyučováným (jako samostatný předmět). Pro komunikaci mezi žákem a pedagogem se nejvíce využívá tzv. **znakové češtiny**. Jedná se o umělý komunikační systém, ve kterém se znaky českého znakového jazyka vsouvají do gramatické struktury promluvy v češtině, a dochází tak k míchání obou jazykových systémů.

Pokud je na některých školách snaha o zařazení českého znakového jazyka jako samostatného vzdělávacího předmětu, je jeho hodinová dotace nízká, příp. bývá spojen s výukou češtiny. Z tohoto důvodu se neslyšícím žákům nedostává dostatek informací o jejich (ani v jejich) vlastním jazyce.⁶⁴

Jiným přístupem je tzv. **bilingvální a bikulturní vzdělávání**, jehož konkrétní realizace může nabývat mnoha různých podob. U neslyšících dětí, které nemohou spontánně plnohodnotně vnímat a produkovat mluvenou řeč, je prvním jazykem český znakový jazyk (jazyk, v němž jsou vychovávány a vzdělávány a skrze nějž poznávají svět a komunikují s okolím). Ačkoliv naše současná školská legislativa podporuje bilingvální a bikulturní vzdělávání neslyšících dětí, v praxi se bohužel z různých příčin uplatňuje jen velmi málo.⁶⁵

4.6 Životní situace

Život s jakýmkoliv postižením přináší mnoho bariér, v situaci českých neslyšících také řadu komunikačních problémů a nedorozumění. Pro komunitu českých neslyšících je vůbec nejzásadnějším problémem to, že český znakový jazyk není legislativně uznán jako plnohodnotný jazyk pro každodenní komunikaci. To se odráží ve všech sférách jejich společenského života, od školní docházky po pracovní uplatnění.

Neobeznámenost / nedostatečná informovanost ze strany slyšících znamená pro neslyšící osoby každodenní potřebu domáhat se informací. I když se situace zlepšuje a český znakový jazyk začíná být respektován, stále ještě není v ČR samozřejmostí poskytnout neslyšícím bezbariérový přístup k informacím v různých oblastech jejich studijního, profesního, veřejného nebo osobního života.

4.6.1 Nepřístupnost informací v českém znakovém jazyce

Informací, které jsou sdělovány neslyšícím osobám v ČR v jejich jazyce (tedy v českém znakovém jazyce), je velmi málo. **Informační deficit** je vzhledem k absenci tlumočených pořadů v televizním vysílání každodenním standardem života osob se sluchovým postižením. K bariérové komunikaci a omezenému přístupu k informacím dochází často například i na úřadech nebo ve zdravotnictví (návštěva lékaře apod.) v těch případech, kdy neslyšící lidé nemohou z důvodu nedostatku tlumočnicků využít tlumočnické služby.

4.6.2 Možnosti pracovního uplatnění

Neslyšící lidé kvůli svému sluchovému postižení, možnostem a kvalitě vzdělávání neslyšících osob v ČR bývají často vyčleňováni z určitých pracovních pozic. Uplatnění proto nacházejí **převážně v manuálních profesích**. V životě neslyšících lidí neexistují ani stejné možnosti celoživotního vzdělávání a následného různorodého pracovního uplatnění a kariérního růstu, příp. výhody osobních kontaktů a doporučení, jako je tomu ve světě slyšících. Většinou se (jakoby automaticky) zařazují do již fungující „pracovní skupiny“, kde jsou neslyšící vedeni jako zaměstnanci již delší dobu (jako např. neslyšící pedagog, neslyšící asistent pedagoga, neslyšící vychovatel, neslyšící švadlena apod.). Zaměstnavatelé v takových případech obvykle respektují a také zajišťují podmínky jejich společné komunikace, popř. vycházejí vstříc dalším specifickým potřebám svých neslyšících zaměstnanců.

---

64 K tomu podrobněji Marešová, Motejková (2019).

65 Podrobně viz Hudáková (2018) s odvoláním na další relevantní výzkumná šetření provedená v českých školách zřízených podle § 16, odst. 9 školského zákona ke vzdělávání žáků se sluchovým postižením.

4.6.3 Systém sociální péče v ČR

Neslyšící jsou z lékařského pohledu osoby se zdravotním postižením. Neslyšící Češi mají nárok na **uznání částečného invalidního důchodu, příspěvek na mobilitu, průkaz ZTP, resp. ZTP/P, a další příspěvky na kompenzační pomůcky**.

Specifickou oblastí sociální péče je **poskytování tlumočnických služeb**. Ty jsou neslyšícímu klientovi poskytnuty zdarma pouze tehdy, jde-li o sociální služby (jednání s cílem řešení sociálních otázek – např. úřad, lékař, pojištění, bydlení). Pro jiné účely (vzdělávací kurz, návštěva kosmetického salonu aj.) si neslyšící osoba tlumočnicka zajišťuje sama prostřednictvím vlastních kontaktů a vlastních finančních prostředků.

4.6.4 Legislativa a další dokumenty

Životní podmínky neslyšících osob v ČR byly vždy určeny aktuálně platnou legislativou, tj. zákony, vyhláškami a dalšími navazujícími dokumenty. Jejich obsah, především část vztahující se ke statusu českého znakového jazyka a kultuře neslyšících, měl přímý dopad na každodenní život neslyšících a to platí i dnes. Řešení problémů českých neslyšících však stále není věnovaná dostatečná pozornost. Často se tedy z historického i současného pohledu na věc hovoří o permanentním boji komunity neslyšících za svá práva, za respektování komunity a uznání českého znakového jazyka jako plnohodnotného jazyka v každodenních situacích, za rovný přístup k informacím a plnohodnotnému vzdělávání v českém znakovém jazyce. Níže jsou uvedeny základní dokumenty a příslušné oblasti, které tato témata upravují:

- **definice českého znakového jazyka a dalších komunikačních systémů užívaných osobami se sluchovým postižením** – zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob;
- **opatření televizních pořadů tlumočnickem českého znakového jazyka a skrytými titulky** – zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů;
- **vzdělávání neslyšících žáků a studentů, podpůrná opatření pro žáky se sluchovým postižením** – zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), další zákony a vyhlášky související se vzděláváním neslyšících;
- **poskytování tlumočnických služeb** – zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 354/2019 Sb., o soudních tlumočnících a soudních překladatelích;
- **práva neslyšících osob** – Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením.

4.7 Sdílené hodnoty

4.7.1 Hodnoty komunity neslyšících

Důležitou charakteristikou společenství neslyšících, jež vyplývá z jazykové bariéry, omezeného přístupu k informacím a společenského kontaktu, je **vzájemné sdílení informací** mezi členy komunity. Sdílení informací se v tomto společenství přikládá vysoká hodnota. Potřeba „sdílet“ se projevuje při každém osobním setkání. Aktéři setkání si předávají informace, zajímavosti nebo informace (novinky) o osobách (společných známých), které mají velmi osobní charakter. Rezervovanost a zamlčování informací mezi neslyšícími působí nepatřičně.

Neslyšící chtějí o záležitostech své komunity, jazyka, kultury a spolkového života rozhodovat sami. Nepřejí si, aby tak za ně činili a do vnitřních záležitostí jejich života zasahovali slyšící lidé. Z historického, ale i současného hlediska se to však často děje. Z pohledu skupinových hodnot je žádoucí, aby neslyšící působili na postech předsedů „svých“ klubů, spolků nebo se ujali vedení organizací, které nabízejí služby neslyšícím.

Neslyšící komunita vnímá sebe sama **jako rodinu**, jako společenství, ve kterém její členové mohou komunikovat bez bariér, sdílet obdobné zkušenosti a ve kterém se cítí dobře. Neslyšící lidé, jejichž rodiče jsou slyšící, se dokonce často cítí více „doma“ mezi jinými neslyšícími než mezi svými slyšícími příbuznými. Tato soudržnost platí i v situacích, kdy se setkají neslyšící z různých zemí.

4.7.2 Historie komunity neslyšících: významné události, historické mezníky, osobnosti

Neslyšící lidé jsou součástí obecného společensko-historického dění v ČR. **Velmi důležitou součástí dědictví komunity neslyšících je její vývoj, konkrétní události, historické mezníky a významné osobnosti.** V odborné literatuře i dobových materiálech lze nalézt k tomuto tématu velké množství informací.⁶⁶ Zde jsou zmíněny tři nejdůležitější oblasti historie komunity neslyšících:

- **vzdělávání neslyšících** – místo a doba vzniku prvních vzdělávacích institucí pro neslyšící; kdo se zasloužil o jejich existenci; jejich ředitelé; významní vzdělavatelé neslyšících; osoby, které ve výuce český znakový jazyk podporovaly, ale i ty, které ve vzdělávání český znakový jazyk zatracovaly;
- **spolková a osvětová činnost** – místo a doba vzniku organizací, spolků a klubů, kdo se zasloužil o jejich existenci; jejich předsedové; zaměření organizací, oblast jejich zájmů, jejich filozofie, činnosti a aktivity ve vztahu k veřejnosti a k politickým otázkám; významní funkcionáři, redaktoři a příspěvovatelé do časopisů pro osoby se sluchovým postižením, autoři slovníků; vše v kontextu celonárodního politického dění;
- **oblast zábavy** (kulturní činnost, umělecká tvorba, sport) – divadelní soubory a slavná jména neslyšících herců; televizní pořady určené neslyšícím lidem; významné sportovní události, slavná jména neslyšících sportovců a jejich úspěchy.

Kromě znalostí z oblasti historie českých neslyšících se doporučuje, aby se student českého znakového jazyka seznámil také s historií vzdělávacích institucí pro neslyšící ve světě, se zahraničními historickými událostmi, které měly dopad na situaci českých neslyšících, s významnými celosvětovými organizacemi neslyšících a významnými jmény neslyšících osobností ve světě.

4.7.3 Umění neslyšících

Oblast umění neslyšících je velmi pestrá a rozvíjí se v několika směrech. Jsou to např. tyto oblasti:

- **malířství, sochařství, zpracování dřeva** (umělecký směr *De'VIA*⁶⁷) – manuální tvorba, která poukazuje na zkušenosti neslyšícího člověka, např. specifická volba barev;
- **architektura** (nazývaná *Deaf Space* – architektonické umění z perspektivy neslyšících architektů) – v budovách jsou širší chodby, vestavěná interiérová okna pro vstup přírodního světla, prostorové uspořádání sezení s důrazem na dobré vidění všech přítomných, budovy a prostory jsou navrženy tak, aby nic nebránilo v přehlednosti objektu;
- **literatura ve znakovém jazyce** – např. storytelling ve znakovém jazyce, poezie ve znakovém jazyce, *Visual Vernacular*, vtipy neslyšících; odráží se zde témata každodenních bariér, obtíží při komunikaci se slyšícími, stereotyp slyšících a neslyšících;
- **divadelní a filmová tvorba** – odráží se zde jiné vnímání světa skrze vizuálně-motorický jazyk.

4.7.4 Víra

Někteří neslyšící lidé (stejně jako slyšící) se hlásí k určité víře. Nejčastěji se jedná o některou z křesťanských denominací (existují např. společenství neslyšících adventistů, baptistů, evangeliků, katolíků). Díky tomu vznikají **videonahrávky biblických textů v českém znakovém jazyce** (uloženy jsou např. na webových nebo facebookových stránkách – např. www.neslysicikatolici.cz, www.biblebezhranic.cz), tlumočeny jsou liturgie, bohoslužby a další náboženské obřady a svátosti, které v některých případech respektují i sociokulturní pravidla/specifika komunikace v českém znakovém jazyce (např. v Římskokatolické farnosti pro neslyšící v Praze). Je-li obřad určen primárně neslyšícím a také pastor/kněz je neslyšící, potom probíhá přímo v českém znakovém jazyce a způsobem typickým pro kulturu neslyšících.

66 Podrobně viz Hrubý (1998, 1999).

67 Anglická zkratka pro *Deaf View/Image Art*.

Při bohoslužbách je patrná výrazná **vizuální dimenze liturgie** (např. větší vizualizace všech úkonů a modliteb, uspořádání prostoru k bohoslužbě, pokud je to možné, sedí se do půlkruhu, kvalitní osvětlení, účastníci hledí nahoru, tj. na rozdíl od slyšících neklopí ani nezavírají oči). Také tzv. bohoslužba slova zapojuje neslyšící laiky (tzn. věřící, vyjma kněze nebo jáhna) jiným způsobem než laiky slyšící. Ti příslušné biblické pasáže určené pro daný den čtou, zatímco neslyšící si je musí předem doma přeložit do českého znakového jazyka, zapamatovat si je a následně při bohoslužbě přednést z paměti. V další části bohoslužby, kdy se lidé na vyzvání kněze zdraví pozdravením pokoje, se neslyšící zdraví svým typickým způsobem, tj. objetím a políbením na obě tváře (oproti slyšícím, kteří se zdraví podáním ruky).

4.7.5 Symboly

Komunita neslyšících pro sebe samu neužívá žádného speciálního označení. **Někdy se lidé mylně domnívají, že symbolem komunity neslyšících je přeškrtnuté ucho.** Není tomu tak. Tento symbol byl vytvořen slyšící většinou a je rozšířen po celém světě. Akcentuje lékařský pohled na hluchotu a nefunkčnost sluchového orgánu. Z pohledu neslyšících to není celostní a reprezentativní symbol celé komunity. Dalším symbolem, který není komunitou neslyšících akceptován jako reprezentativní, a přesto se v posledních letech (zejména v informačních materiálech, na webových stránkách apod.) užívá, je symbol dvou rozevřených rukou s nataženými prsty v mírném zákrytu, a to ve významu odkazu na překlady textů do znakového jazyka.

Jako symbolickou barvu si komunita neslyšících vybrala **tyrkysovou**. Tato barva byla zvolena kvůli tomu, že neexistuje shoda na interpretaci této barvy. Každý vidí a interpretuje tuto barvu jinak, někdo ji více připodobňuje modré, někdo naopak zelené. Podobně jako tuto barvu je důležité vnímat samotné členy komunity neslyšících, tedy jako osoby různé identity a rozmanitých potřeb v rozličných ohledech a v různých rovinách jejich života.

4.8 Společenské konvence

4.8.1 Vnímání času v komunitě neslyšících

V oblasti společenských konvencí je významný termín **Deaf Time**, který odkazuje na jiné vnímání času u členů komunity neslyšících. Nejvýrazněji se tato odlišnost projevuje při společenských akcích určených pro neslyšící veřejnost, méně v individuálních činnostech každého z členů komunity.

Konkrétním příkladem může být zahájení společenské akce, která má avizovaný oficiální začátek. V komunitě neslyšících to znamená, že se začne přibližně o půl hodiny později. Je to především z toho důvodu, že se akce účastní neslyšící z různých koutů země, s ostatními se vidí po dlouhé době a je zažitou konvencí se s přáteli osobně „kontaktně“ přivítat. Dalším, spíše technickým důvodem pro **posunutý začátek** je to, že velké množství neslyšících nelze oslovit najednou, pokud se právě na mluvčího nedívají. Běžné zvukové prostředky používané na akcích pro slyšící veřejnost zde selhávají. Organizátoři akcí pro neslyšící tedy automaticky počítají s posunem mezi oficiálním a skutečným začátkem akce. Podobný posun času se váže i na **konec akce**, který je také prodloužen. Aby bylo možné dostat konvencím, je třeba se opět „kontaktně“ rozloučit s přáteli.

Toto **zdlouhavé loučení** se projevuje i v soukromých situacích. V případě soukromé návštěvy obvykle loučení probíhá tak, že započne v místě setkání (např. v obývacím pokoji) a pomalu se přesouvá až do místa odchodu (např. do chodby u vstupních dveří). V průběhu tohoto loučení dochází k dovyprávění si posledních důležitých zážitků.

4.8.2 Stolování

Určitá specifika se váží rovněž ke stolování neslyšících. Nejvýraznější je odlišné **přání dobré chuti** (které se realizuje poklepáním sevřené ruky / sevřených rukou v pěst na stůl).

4.8.3 Potlesk

Jinou oblastí, kde se setkáváme se společenskou konvencí odlišnou od slyšící většiny, je **potlesk**. Zvukový efekt „plácání rukou o sebe“ je nahrazen vizuálním efektem – **třepotáním rukou nad hlavou**.

4.8.4 Citlivá témata

Obdobně jako u slyšících existují i v komunitě neslyšících **citlivá témata**. Nelze však říci, že by se všichni neslyšící shodli na tématu, které by bylo za všech okolností zcela tabu. Různá témata jsou různě citlivá podle osobní situace, společenského kontextu, momentální situace nebo rozpoložení každého jedince. Existují témata, o kterých se hovoří spíše v osobní sféře (sex, peníze, smrt, intelektové nedostatky, nevěra apod.), ale ani to nemusí být pravidlem, spíše záleží na obsahu takového sdělení.⁶⁸ Neslyšící mluvčí českého znakového jazyka se většinou záměrně vyhýbají pojmům jako **hluchoněmý** a **znaková řeč**. Pokud zaregistrují tyto termíny v souvislosti s označením jazyka a kultury neslyšících, vnímají to jako nezdvořilost, a to zejména zazní-li směrem od slyšících k neslyšícím. Naopak otázky na stav sluchu osoby, např. zda je neslyšící od narození nebo zda má neslyšící rodiče a sourozence, jsou přijímány otevřeně.

4.8.5 Šeptání

Když si chtějí neslyšící lidé v průběhu tlumočené přednášky nebo jiné veřejné akce něco soukromě sdělit se svými přáteli, podobně jako slyšící šeptají. **Šepot má v českém znakovém jazyce podobu modifikované artikulace znaků (menší pohyb rukou a umístění tvarů a pohybů rukou více u těla); případně mluvčí artikuluje znaky „skrytě“ (např. pod stolem).** Z pohledu slyšících i tento minimální pohyb rukou může působit rušivě (příp. se chápe jako snaha/zájem převzít slovo). Tím může docházet k různým nedorozuměním.

---

68 K problematice tabuových témat viz Nedbalová (2018).

4.9 Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností v rámci úrovní A1–B2

Každá úroveň A1–B2 je vymezena ve dvou kategoriích: 1) *Student je obeznámen s/se* a 2) *Student umí*.

1) Student je obeznámen s/se

Student je obeznámen s určitým jevem kultury neslyšících a s informacemi týkajícími se reálií (organizace, historie, legislativa, sociální péče, instituce, zákony, vyhlášky). Tyto informace/znalosti získává v jazykových kurzech nejčastěji od lektora, z dostupných (nejen výukových) materiálů, v komunikaci s neslyšícími apod.

Jinými slovy jsou v dané úrovni obsaženy znalosti a dovednosti, na jejichž základech se budou tvořit sylaby kurzů českého znakového jazyka, ale které nebudou charakterizovat výstupní úroveň.

2) Student umí

V rámci dané situace student používá sociokulturní znalosti v jazykovém i neязыkovém projevu. Jinými slovy v dané úrovni jsou obsaženy znalosti a dovednosti, které je student schopen aktivně aplikovat nebo využívat (např. jednání, chování, informace týkající se reálií).

Znalosti a dovednosti, které jsou uvedeny v této kategorii (tzn. „student umí“), jsou klíčové pro danou úroveň, proto jsou obsaženy v sylabech, jsou v kurzech procvičovány a student má být schopen naučené znalosti a dovednosti prokázat (např. prostřednictvím testu).

Úroveň A1

Student se seznamuje se základními sociokulturními pravidly a normami neslyšících. Tyto znalosti a dovednosti jsou pro úspěšnou komunikaci zásadní již od počátku, protože nedodržení základních komunikačních pravidel a norem bývá z pohledu neslyšícího přijímáno kritičtěji než jazykové nedostatky. Klíčovou schopností na úrovni A1 je proto navazování a příp. udržení kontaktu s komunikačním partnerem (např. oční kontakt, poklepání na rameno).

Předpokládáme, že výklad toho, jak připravit prostorové a technické podmínky prostředí pro komunikaci (bezprostřední i přes vizuální nosič, naživo nebo přes video) si budou studenti osvojovat postupně, avšak se základními pravidly se seznámí hned při počátečních zmínkách o komunikaci s neslyšícími nebo při praktickém nacvičování.

Tabulka 43: Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností na úrovni A1.

A1	
Student je obeznámen s/se:	Student umí:
▶ běžným každodenním životem neslyšících (práce, studium, rodina aj.) ▶ tím, kde se komunikuje českým znakovým jazykem (kluby neslyšících, školy pro žáky se sluchovým postižením aj.) ▶ existenci znaků pro osobní vlastní jména ▶ základními obecnými pravidly zdvořilostního kontaktu (např. nemanuální prostředky českého znakového jazyka a význam mimiky) ▶ nejznámějšími kompenzačními pomůckami (např. vibrační budík) ▶ základními tabuovými výrazy (např. znaková řeč, hluchoněmý) ▶ pravidly pro užívání očního kontaktu a jeho funkcí ▶ vhodným používáním a funkcí dotyků ▶ vhodným používáním vzdálenosti a prostorového uspořádání (např. půlkruhové uspořádání účastníků komunikace, kvalitní světelné podmínky)	▶ dodržovat společenské konvence (např. náležitě pozdravit neslyšící osobu, vyjádřit ocenění potleskem, popřát dobrou chuť) ▶ jednoduchým způsobem upoutat pozornost osoby, kterou zná (např. zvednutím ruky upoutat pozornost kamaráda, spolužáka, učitele) ▶ různými upozorněními navázat oční kontakt potřebný ke komunikaci (např. zamávání, mrknutí, poklepání na stůl) ▶ udržet přímý oční kontakt s mluvčím (uživatel českého znakového jazyka) po omezenou dobu (dvě až tři věty) ▶ svému komunikačnímu partnerovi mimicky projevit spoluúčast (např. speciální typ vydechnutí jako negativní překvapení, povytažení koutku úst do strany jako negativně míněný údiv).

Úroveň A2

Na úrovni A2 již má student určitou zkušenost s kulturou neslyšících a vědomě si všímá jejích základních specifíků. Hluběji se seznamuje s každodenním životem, se systémem vzdělávání a s pracovním uplatněním neslyšících v českém prostředí. Student si upevňuje nabyté základní normy chování, seznamuje se s dalšími společenskými konvencemi, způsoby komunikace a také s informacemi o neslyšících jako jazykové a kulturní menšině.

Tabulka 44: Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností na úrovni A2.

A2	
Student je obeznámen s/se:	Student umí:
▶ rozdílným vnímáním identity a s rozrůzněností osob v komunitě neslyšících (neslyšící, nedoslýchaví, hluchoslepí atd.) ▶ pravidly pro zahájení, průběh a ukončení videohovoru ▶ akcemi neslyšících (např. volnočasové aktivity) ▶ situací týkající se pracovního uplatnění neslyšících ▶ citlivými tématy (např. smrt, nevěra) ▶ základními informacemi týkajícími se života neslyšících v ČR (školy zřízené za účelem vzdělávání osob se sluchovým postižením, organizace neslyšících v místě bydliště, tlumočnické služby) ▶ způsobem, jakým se představují neslyšící (zejména s přímocíarostí komunikace) ▶ základními nemanuálními prostředky pro vyjádření zdvořilostního kontaktu (např. význam přítomnosti nebo absence mluvního komponentu při pozdravu) ▶ pravidly tvoření znaků pro vlastní jména osob, pro jejich přidělování a pro používání těchto znaků ▶ způsoby, jak předcházet porušení pravidel v konverzaci (např. při přerušení očního kontaktu) ▶ oslavami svátků (Mezinárodní týden neslyšících, Mezinárodní den znakových jazyků)	▶ dodržovat společenské konvence (např. náležitě se rozloučit, provést přívitek) ▶ pojmenovat běžné kompenzační pomůcky ▶ různými způsoby upoutat pozornost neznámé osoby (např. dotknutí se ramene, zadupání) ▶ vyjmenovat a vysvětlit symboly komunity neslyšících (barva, piktogram) ▶ vytvořit si ideální podmínky pro komunikaci (směr a kvalita osvětlení, odstranění vizuálních a jiných překážek bránících plynulé komunikaci v českém znakovém jazyce, uspořádání prostoru/míst k sezení) ▶ udržet přímý oční kontakt s mluvčím po celou dobu komunikace

Úroveň B1

Na úrovni B1 student získává hlubší povědomí o komunitě neslyšících, o její rozrůzněnosti a o jejích specifikách. V komunikaci si dokáže všimnout sociokulturních rozdílů, se kterými se dosud nesetkal/a, vnitřně je zpracovat a postupně se podle nově nabytých zkušeností pokouší adekvátně chovat. Učí se být vůči těmto rozdílům tolerantní. Student je mimo jiné obeznámen s historickými mezníky a událostmi, které měly a mají dopad na komunitu neslyšících nejen u nás, ale i ve světě.

Tabulka 45: Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností na úrovni B1.

B1	
Student je obeznámen s/se:	Student umí:
▶ vhodnými prostředky pro vyjádření zdvořilosti ▶ významnými neslyšícími osobnostmi v ČR a s podobou znaků pro jejich vlastní jména ▶ uměním neslyšících (<i>Deaf Space</i>, <i>De`VIA</i>, poezie v českém znakovém jazyce, storytelling, <i>Visual Vernacular</i> aj.) ▶ vnímáním času v komunitě neslyšících (<i>Deaf Time</i>) ▶ způsoby vyjádření šepotu v českém znakovém jazyce (např. modifikovaná artikulace znaků) ▶ problematikou vzdělávání neslyšících v ČR ▶ informacemi týkajícími se života neslyšících v ČR, jako jsou dějiny neslyšících, legislativa spojená s českým znakovým jazykem (zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob), systém sociální péče v ČR ▶ informacemi týkajícími se života neslyšících v ČR, jako jsou významné organizace a spolky neslyšících (např. ASNEP, SNN v ČR, ČUN, Pevnost – České centrum znakového jazyka) ▶ nejběžnějšími akcemi neslyšících a významnými kulturními, sportovními a společenskými akcemi v komunitě neslyšících (např. <i>Deaflympiáda</i>) ▶ mezilidskými vztahy v komunitě neslyšících (rozdílnost v komunitě – např. nedoslýchaví, neslyšící, hluchoslepi lidé) ▶ rozdílnými způsoby komunikace v komunitě neslyšících, preference způsobu komunikace (např. český znakový jazyk, odezírání, psaná čeština, znakovaná čeština) ▶ hodnotami komunity neslyšících (např. český znakový jazyk) ▶ tématy, která oproti slyšící většinové společnosti tabu nejsou (např. dotázat se člověka se sluchovým postižením na stav sluchu) ▶ životními překážkami neslyšících ve většinové slyšící společnosti (např. každodenní diskriminace v přístupu k informacím)	▶ vhodně se neslyšícímu představit ▶ adekvátně postupovat před zahájením videohovoru a funkčně komunikovat během něj ▶ užít, nebo vynechat náležitý mluvní komponent při pozdravu a rozloučení podle toho, v jakém vztahu je s adresátem ▶ používat znaky pro vlastní jména některých významných neslyšících osobností v ČR ▶ šířit povědomí o kulturních otázkách neslyšících

Úroveň B2

Na úrovni B2 má student osvojeny sociokulturní znalosti a dovednosti ze všech oblastí (viz kapitoly 4.2–4.8) a nadále si je prohlubuje. Je si vědom hodnot a společenských konvencí neslyšících. Plně respektuje komunitu neslyšících a aktivně používá nabyté znalosti a dovednosti v kontaktu s jejími členy.

Tabulka 46: Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností na úrovni B2.

B2	
Student je obeznámen s/se:	Student umí:
▶ významnými mezinárodními organizacemi neslyšících (WFD, EUD aj.) a významnými osobnostmi neslyšících ve světě ▶ základními informacemi obsaženými v zákonech a vyhláškách, které jsou důležité pro neslyšící a pro český znakový jazyk ▶ vztahem komunity neslyšících k dalším subkomunitám (např. neslyšící Romové, neslyšící LGBT komunita) ▶ vztahy mezi organizacemi neslyšících v ČR (politika v komunitě neslyšících) ▶ institucemi, které se zaměřují na podporu a rozvoj neslyšících v nejrůznějších oblastech jejich života nebo na výzkum/popis/rozvoj českého znakového jazyka ▶ způsoby praktikování víry neslyšícími (např. biblické texty v českém znakovém jazyce, rituál bohoslužby)	▶ adekvátně komunikační situaci používat (manuální a nemanuální) prostředky pro vyjádření zdvořilosti ▶ vhodně dodržovat společenské konvence spojené s Deaf Time (např. návštěva, větší společenská akce typu ples) ▶ vyjádřit šepot v českém znakovém jazyce ▶ rozpoznat chybnou informaci spojenou s otázkami hluchoty a neslyšícími (např. stupně hluchoty, vzdělávání neslyšících), v případě potřeby podat vysvětlení či doplnit informace ▶ orientovat se ve faktech a událostech, které jsou v dějinách neslyšících důležité

5 Tematické okruhy

5.1 Úvod

Tato kapitola představuje **14 tematických okruhů**, které autoři navrhuji jako možná témata vhodná pro využití ve výuce českého znakového jazyka. **Každý tematický okruh je popsán sadou deskriptorů představujících jazykové dovednosti, jež popisují úroveň dané jazykové způsobilosti (např. A2) a jichž by měl student v kurzu postupně dosáhnout.** Tematické okruhy zahrnují i znalostní složku, tedy lexikální prostředky jednotlivě nebo v kontextu příkladových vět. Deskriptory uvedené v kapitole A1 a A2 popisují úroveň jazykové způsobilosti uživatele základů českého znakového jazyka, deskriptory úrovně B1 a B2 charakterizují znalosti a dovednosti samostatného uživatele jazyka. Z toho je patrné, že mezi úrovněmi A (A1 a A2) a úrovněmi B (B1 a B2) je značný kvalitativní i kvantitativní posun.

Výběr 14 tematických okruhů v této kapitole vznikl na základě rešerší SERRJ a referenčních popisů jednotlivých úrovní (A1–B2) pro češtinu. **Počet okruhů není pro lektory a tvůrce sylabů závazný**, lze si z nich vybírat či je naopak doplňovat, a to podle cíle či zaměření jednotlivých kurzů, případně podle konkrétních potřeb studentů. Také navržené pořadí tematických okruhů vychází z jejich řazení v referenčních popisech pro češtinu. Ve výuce je však možné pořadí, ve kterém budou tematické okruhy probírány, pozměnit v souladu se sylaby kurzů nebo s potřebami studentů.

Číslování jednotlivých tematických okruhů odkazuje ke stejným obsahům napříč všemi úrovněmi, stejně tak názvy tematických okruhů. Vzhledem k odlišnostem mezi úrovněmi A (A1 a A2) a B (B1 a B2) se tematický okruh č. 1 na úrovni A1 a A2 nazývá *Já a moje rodina*, na úrovni B1 a B2 pak *Osobní údaje*.

Obsah jednotlivých tematických okruhů vychází primárně z komunikačních situací, ve kterých je český znakový jazyk přirozeně používán. Přestože je šíře těchto komunikačních situací oproti mluveným jazykům do určité míry omezená (neslyšící uživatelé českého znakového jazyka se v řadě situací objevují pouze ojedinelé, např. obvykle nezaujímají pracovní pozice v restauracích, obchodech, institucích, ve službách nebo na úřadech), jsou si autoři dokumentu vědomi toho, že se student českého znakového jazyka může v dané komunikační situaci ocitnout i v opačné roli, tj. např. v roli prodáváče, úředníka, který přichází do kontaktu s neslyšícím uživatelem českého znakového jazyka, a proto jsou tyto komunikační situace zařazeny. Dále se mohou vyskytnout také situace, ve kterých by komunikace nebo sdělení informace proběhlo odlišně (např. hlášení na nádraží v českém znakovém jazyce prostřednictvím velké obrazovky).

Při zpracování kapitoly *Tematické okruhy* autoři vycházeli nejen ze svých mnohaletých lektorských zkušeností, nýbrž zejména ze znalosti dostupných sylabů a výukových materiálů užívaných v různých organizacích a institucích vyučujících český znakový jazyk, které se pak pokusili sladit s tím, jak tematické okruhy pojímají dokumenty CEFR a CEFR CV.

V následujících podkapitolách je uvedena **charakteristika cílových dovedností studenta** v daném tematickém okruhu. Je pravděpodobné, že při učení se jazyku může porozumění sdělením, která jsou tvořena konkrétními jazykovými prostředky, předcházet použití těchto prostředků v produkci nebo interakci. Přesto jsou jednotlivé deskriptory formulovány především z pohledu dovedností studenta uvedené jazykové prostředky užívat. Předpokládá se však, že pokud student zvládá produkci, dokáže stejným prostředkům také porozumět.

Na úrovních A1 a A2 jsou jednotlivé deskriptory ilustrovány převážně na příkladových větách, případně na jednotlivých pojmech (znacích). **Příklady znaků** (příkladové věty) mají pouze ilustrovat příklad, nejde o výčet toho, co mají studenti umět. Uvedené **příkladové věty** jsou ve způsobu oznamovacím, předpokládá se však, že se uživatel jazyka dokáže na podobné informace také optat. Na úrovních B1 a B2 již student dokáže produkovat texty delší, podrobnější a s rozvinutější strukturou. Autoři učebnic, sylabů a testů si příklady takových textů vytvoří na základě koncepce dané úrovně. Do některých příkladových vět jsou záměrně zařazeny také např. názvy firem, společností, obchodních řetězců, neboť jejich znalost patří do lexikální zásoby studenta českého znakového jazyka. Je na autorech sylabů a lektorech jednotlivých kurzů, zda, kdy a v jaké šíři uvedené nebo obdobné příklady zařadí do výuky.

Na tomto místě je důležité upozornit na skutečnost, že výchozím jazykem tohoto dokumentu je sice čeština, popisovaným jazykem je však český znakový jazyk. **Pro přesnou představu o uvedených příkladových větách je proto nutné pracovat s materiálem ve verzi v českém znakovém jazyce, dostupném na webových stránkách projektu APIV A.** V psané verzi tohoto dokumentu lze pak nalézt pouze překlad příkladových

vět do psané češtiny, který však nekopíruje lexikum ani syntaktickou strukturu českého znakového jazyka. V souvislosti s tím je proto potřeba uvést, že se autoři dokumentu sice snažili o to, aby příkladové věty odpovídaly deklarované úrovni (např. A1) jak v českém znakovém jazyce, tak v jejich překladu do češtiny, na druhou stranu se však domnívají, že tomuto požadavku nelze vždy zcela vyhovět. Výraznou roli v tom hraje odlišná modalita obou jazyků. Proto příkladová věta, která v českém znakovém jazyce reprezentuje konkrétní úroveň (např. A2), nemusí v psané češtině této úrovni odpovídat. V porovnání s mluvenými jazyky jsou totiž znakové jazyky realizovány v jiném módu, což znamená, že shodné obsahy se v těchto dvou rozdílných typech jazyků mohou vyjadřovat různými způsoby. Jednotlivé jazyky vyhovují společným vyjadřovacím potřebám různě, tj. pokud se postupuje od funkčních potřeb (obsahů)⁶⁹ k formálním prostředkům,⁷⁰ kterými se tyto obsahy uspokojí, výsledkem je stejný obsah jinak vyjádřený v češtině, jinak v českém znakovém jazyce. A formální prostředky dvou jazyků (mj. prostředky gramatické⁷¹) vykazují v různých jazycích různý stupeň „obtížnosti“ (např. co se zdá z hlediska češtiny složité, obtížné – překračující úroveň A1 – může být v českém znakovém jazyce vyjadřováno jinak, jednodušeji).

Proto tedy pokud chceme postihnout ekvivalent významu prezentovaného v českém znakovém jazyce, jsou k těmto příkladům (využívajícím lexikální prostředky a gramatické struktury českého znakového jazyka) odpovídajícím např. úrovni A1 řazeny takové české ekvivalenty, jež vyhovují stejným vyjadřovacím potřebám, v češtině ale úroveň A1 mohou přesahovat.

Každý tematický okruh pro každou referenční jazykovou úroveň A1–B2 doplňuje seznam pojmů zpracovaný pouze v psané češtině (viz příloha *Vokabulář*). Zapsaná hesla nepředstavují slovník, na jejich zápis se tedy nevztahují pravidla běžná pro zápis hesel do slovníku. Pojmy jsou v něm zpravidla reprezentovány slovníkovými tvary českých ekvivalentů znaků (1. pád jednotného čísla u podstatných jmen apod., infinitiv u sloves), přičemž ke každému pojmu je vybrán vždy jen jeden zástupce. Například pojem vyjádřený slovesem *bydlet* ve *Vokabuláři* zastupuje též jiné slovní druhy, které v češtině rozeznáváme, např. *bydlení*, *bydlící* apod. To souvisí s rozdílnou povahou češtiny a českého znakového jazyka, v němž nejsou výrazně formálně odlišeny slovní druhy.

Vokabulář není přeložen do českého znakového jazyka, a to z toho důvodu, že český znakový jazyk není kodifikovaný, lektoři budou ve výuce podle svého uvážení volit konkrétní varianty znaku (regionální, genderové, generační apod.).

Jazykové postupy a prostředky v českém znakovém jazyce, např. nemanuální prostředky, vyjadřování číslovek, plurálu, indexikální výrazy, znaky typické pro tázací výrazy, výrazy pro zájmena, typy sloves, vyjadřování záporu, využití prostoru v českém znakovém jazyce, vyjadřování času (časových os a časového rámce), inkorporace, spojovací konektory (např. *ale*, *potom*...), nejsou ve *Vokabuláři* uvedeny záměrně, je jim totiž věnována pozornost v kapitole 3 *Minimum z gramatiky a znakové zásoby českého znakového jazyka*.

Ve *Vokabuláři* jsou mimo jiné uvedena hesla typická pro kulturu neslyšících, resp. patřící do oblasti sociokulturních znalostí a dovedností studenta, např. *orální (metoda, výuka)* – metoda vzdělávání neslyšících, *světelný zvonek* – kompenzační pomůcka, *CODA* – slyšící dítě vyrůstající v neslyšící rodině, *ASNEP* – organizace zastřešující subjekty pracující v zájmu neslyšících občanů ČR a jejich rodičů.

***Vokabulář* může být inspirací pro lektory českého znakového jazyka, tvůrce sylabů a autory jazykových zkoušek. Jeho cílem není prezentovat kompletní seznam pojmů pro vybranou úroveň, nýbrž pomoci výše zmiňovaným skupinám uživatelů tohoto dokumentu vytvořit si jasnější představu o předpokládaném reprezentativním rozsahu znakové zásoby, kterou bude student potřebovat k dosažení cílových znalostí a dovedností v určitém tematickém okruhu na dané úrovni. Seznam není vyčerpávající, je možné jej doplňovat podle potřeby daného kurzu a vývoje českého znakového jazyka.**

Stejně jako v celém dokumentu i zde platí, že **popis každé úrovně staví na obsahu úrovně nižší**, tj. na znalostech a dovednostech dosažených na předchozí úrovni. To znamená, že student např. úroveň B1 by měl dokázat v jazyce to, co je uvedeno na úrovních A2 a A1, aniž by tato skutečnost byla v deskriptorech úrovně B1 explicitně uváděna. Deskriptory uvedené v jednotlivých tematických okruzích na úrovni B1 buď popisují zcela nové znalosti a dovednosti, nebo rozvíjejí deskriptory z předchozí, tj. nižší úrovně o nové pojmy, znalosti a dovednosti.

69 Tj. identifikují se shodné vyjadřovací potřeby, např. srovnat svůj věk s věkem sourozence, popsat rozmístění místností v bytě, pojmenovat místo bydliště.

70 Tj. identifikují se různé formální prostředky, které (v různých jazycích různě) shodné vyjadřovací potřeby vyjadřují.

71 Tj. morfologické, syntaktické a lexikální.

5.2 Úroveň A1

5.2.1 A1 – Já a moje rodina

Dokáže pozdravit a velmi krátce a jednoduše se představit: artikuluje znak pro své vlastní jméno (pokud osobní vlastní znak v českém znakovém jazyce nemá nebo chce jasně sdělit přesnou formu svého jména v psané češtině, použije inicializační znak nebo hláskování dvouruční prstovou abecedou), uvede, zda je slyšící/neslyšící, jednoduše informuje o svém rodinném stavu (např. *Jsem svobodný, ženatý/vdaná.*), vyjádří svůj věk (např. *Je mi 26 let.*) a sdělí datum narození (např. *Narodil jsem se 12. dubna 2000.*).

Dokáže pojmenovat nejbližší rodinné příslušníky (a vyjádřit svůj příbuzenský vztah k nim), informuje o věkovém rozdílu mezi nimi (např. *Mám staršího bratra. Sestra je o tři roky starší než já. Je jí 38 let.*), sdělí, kde příbuzní bydlí a co dělají (např. *Moje maminka bydlí v Praze. Pracuje jako lékařka. Můj strýc bydlí v Hradci Králové. Pracuje jako učitel.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše popsat tělesný vzhled svůj i svých nejbližších příbuzných (např. *malý/velký, štíhlý/silný*, základní barvy očí/vlasů), nejjednodušší formou informuje o svých pocitech/emocích a o povahových rysech (např. *šťastný, ochotný, statečný/odvážný*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/má rád, jak se cítí, a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Mám ráda oranžovou. Cítím se unaveně, protože jsem špatně spal.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/umí, co ho ne/baví (např. *Umím plavat. Neumím lyžovat ani bruslit. Čtení knih mě baví.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/zná, ne/chce, ne/může, ne/ví a ne/smí (např. *Znám jeho bratra. Nechci se vdávat. Zítra nemůžu přijet.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.2 A1 – Dům, domácnost a nejbližší okolí

Dokáže pojmenovat základní části bytu/domu (např. *ložnice, jídelna, obývací pokoj, předstíň*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše informovat o tom, v jakém typu bytu/domu žije (např. *Bydlím v paneláku. Moje rodina bydlí v rodinném domě. Bydlím na koleji.*).

Dokáže vytvářet velmi krátké jednoduché popisy bytu/domu, ve kterém bydlí, včetně nejbližšího okolí svého obydlení (např. *Dům má zahradu se stromy a květinami. Vedle paneláku je park a hřiště. Naproti našemu domu je kostel. Nahoře [v domě] bydlí moje sestra.*).

Dokáže vytvářet velmi krátké jednoduché popisy základního nábytku a vybavení bytu/pokoje, pojmenuje, z jakého materiálu jsou nábytek a vybavení vyrobeny (např. *Mám doma kulatý bílý stůl. Stůl je z plastu.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše popsat rozmístění pokojů v bytě/domě a věcí v místnosti, umí je pojmenovat a sdělit, co v pokoji je a jak je vymalovaný (např. *V obývacím pokoji je televize. V kuchyni nejsou žádné hrnceky. Vpravo vedle chodby je ložnice. Zed' v našem obývacím pokoji je bílá.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, jaký byt/pokoj a materiál jeho vybavení ne/má rád, a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Mám rád dřevěný nábytek, protože je pěkný. Nemám ráda hnědou barvu na zdi pokoje, protože je tmavá. V tomto domě bydlím ráda, protože má zahradu.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vysvětlit, co se mu na něčem ne/líbí, proč dává přednost jedné věci před druhou, jednoduše je porovnat (např. *Mám ráda porcelánové talíře, plastové talíře ráda nemám. Nelíbí se mi kovový nábytek, protože je studený.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/umí, co ho ne/baví a proč (např. *Můj přítel umí vymalovat pokoj, je to jeho koníček. Můj bratr Petr nerad uklízí každý den, protože ho to nebaví. Stěhování nesnáším, je s tím moc práce.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, jaká zvířata má doma (např. *pes, kočka, křeček, papoušek; Mám dvě kočky a jednoho psa. Kočky jsou černé a velké.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.3 A1 – Každodenní život

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit základní časové údaje: pojmenovat dny v týdnu, měsíce v roce, části dne, hodiny, další časové údaje (např. *včera, dnes, zítra, příští týden, teď*) a frekvenci činností (např. *pravidelně, občas, nikdy*).

Dokáže sdělit velmi krátké jednoduché informace o tom, co dělal dnes, co dělal včera odpoledne, co se bude dít další den, co musí a co chce dělat (např. *Zítra musím jít do školy v 7 hodin. Nesmím přijít pozdě. Můj manžel byl včera doma, pomáhal mi uklízet.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše popsat svůj denní režim (např. *Ráno vstávám v 8 hodin, pak se oblékám, čistím si zuby, snídám a jdu do školy. Ve dvě hodiny odpoledne jedu domů. Večer pravidelně sportuju.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, kdy jednotlivé činnosti vykonává (např. *Včera ráno jsem zaléval květiny. Obědvám vždy ve dvanáct. Dvakrát denně si čistím zuby. Každou středu chodím plavat. Na hory jezdím lyžovat v lednu nebo v únoru.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/zná, ne/umí, ne/chce, ne/může, ne/ví a ne/smí (např. *Vím, že Eva dnes na kurz nepřijde. Můžeš odejít. Zde se kouřit nesmí.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/má rád, a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Mám rád sobotu, protože je volno. Rád plavu, baví mě to. Nerad řídím auto, neumím to.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/umí, co ho ne/baví (např. *Baví mě hrát hry na počítači. Neumím šít. Sport mě nebaví.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.4 A1 – Volný čas a zábava

Dokáže pojmenovat základní způsoby a místa trávení volného času v oblasti sportu (např. *plavání v bazénu, bruslení na ledě, hraní tenisu na kurtu, cvičení aerobiku v tělocvičně*), kultury a umění (např. *představení v divadle, výstava v galerii, film v kině*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše popsat, co dělá ve svém volném čase (např. *O prázdninách odpočívám. Ve svém volnu chodím často na procházku. O víkendu pravidelně sportuju.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, jaké má koníčky, co ne/má rád (např. *Cestování je můj koníček. Nemám ráda ruční práce, šití a pletení mě nebaví. Ráda chodím na výstavy.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/umí, co ho ne/baví, a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Fotbal mě nebaví, nerozumím mu. Michala baví různé sporty. Baví mě sledovat tlumočená představení pro neslyšící, protože mám rád český znakový jazyk.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vysvětlit, co se mu na něčem ne/líbí, proč dává přednost jedné věci před druhou, jednoduše je porovnat (např. *Nelíbí se mi tenis, je nudný. Dávám přednost kartám, protože šachy jsou moc těžké.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, jaké kulturní a sportovní akce určené pro neslyšící lze navštívit (např. *V sobotu jsem byl na akci Mluvící ruce. Pravidelně jezdíme na filmový festival neslyšících Deafland. Mám dvě vstupenky do divadla na tlumočené představení, můžeme jít spolu.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.5 A1 – Cestování a doprava

Dokáže pojmenovat základní dopravní prostředky (např. *auto, vlak, autobus*), některé jejich typy (např. *rychlík, osobní vlak, městský/dálkový autobus*) a některé dopravní společnosti (např. *Regiojet, Flixbus* nebo jiné aktuálně existující společnosti).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vytvářet popisy dopravního prostředku nebo místa (např. *Sedím v rychlíku z Prahy do Brna. K rodičům cestuji osobním vlakem. Do Plzně ke své přítelkyni jezdím vždy autem.*).

Dokáže velmi krátkým a jednoduchým způsobem a pomocí základních sloves pohybu sdělit, že cestuje/cestoval dopravním prostředkem, popř. sdělí, odkud a kam jel (např. *V Liberci jsem nastoupil na vlak. V Plzni jsem přestoupil a jel osobním vlakem domů. Řídil jsem auto a naboural jsem.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, jak cestuje (např. *Po Praze cestuju rád metrem a tramvají, nerad jezdím autobusem. V Hradci Králové jezdí lidé hodně na kole nebo koloběžce. Od 18 let smím řídit auto.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše popsat cestu z bodu A do bodu B (např. *jel dopředu/dozadu, na křižovatce zahrnul doleva, jel po dálnici, kolem kostela*), vyjádřit vzdálenost mezi body (např. *100 metrů, 20 kilometrů*) a délku trvání cesty (např. *Cesta z Ostravy do Brna trvala 2 hodiny. Cesta z práce domů mi trvá 45 minut.*).

Dokáže pojmenovat základní povolání spojená s cestováním (např. *řidič trolejbusu, průvodčí ve vlaku, letuška/steward v letadle*) a cestovní doklady (např. *cestovní pas, občanský průkaz, jízdenka, průkaz ZTP/P, řidičský průkaz*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vysvětlit, co se mu na něčem ne/líbí, co ne/má rád, proč dává přednost jedné věci před druhou, jednoduše je porovnat (např. *Raději cestuji vlakem, protože v autobusu je málo místa. Nerad létám letadlem, protože se v letadle bojím. Do školy chodím pěšky, nerad jezdím autobusem.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.6 A1 – Vztahy mezi lidmi

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit základní rodinné vztahy (např. *bratr, teta, dědeček, nevlastní otec*) i vztahů mimo rodinu (např. *kamarád, známý, přítel, spolužák, soused*).

Dokáže pozdravit, rozloučit se a jednoduše představit sebe a ostatní (např. *Dobrý den, jak se máte? Jmenuju se Josef Novák. Jsem váš kolega. Jana je moje nevlastní sestra.*).

Dokáže velmi krátkým a jednoduchým způsobem někoho pozvat na návštěvu (např. *Zvu tě k nám na návštěvu v pátek v deset hodin dopoledne.*).

Dokáže vytvářet velmi krátké jednoduché popisy vzhledu, povah a chování osob (např. *Můj bratr je vysoký, štíhlý a neustále usměvavý muž. Náš lektor je hodný a příjemný, dobře učí. Tvůj strýc je nešikovný, neumí vařit ani péct.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, koho ne/má rád, co se mu na někom ne/líbí, a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Mám rád svoji sestru, protože je ochotná a optimistická. Nemám ráda spolužačku, protože je protivná. Jana je odvážná, to se mi líbí.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vysvětlit, proč ve vztahu dává přednost jednomu před druhým (např. *S Marií se nebavím. Ta je zlá. Rád se bavím s Annou, protože je sympatická.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše informovat, jaké svátky slaví, jak probíhá oslava, koho na ni zve (např. *O Vánocích jsem byl s rodinou. Narozeleniny jsem oslavila s přáteli v restauraci. Mikuláše jsme oslavili u babičky.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.7 A1 – Zdraví a péče o tělo

Dokáže pojmenovat základní části lidského těla (např. *hlava, břicho, noha, ruka*), určit jejich velikost (např. *velký, malý, štíhlý, silný*) a barvu očí/vlasů/kůže a délku vlasů (např. *Mám hnědé oči. Mám krátké černé vlasy.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, jak se má, jak se cítí, a případně základním způsobem odůvodnit proč (např. *Je mi dobře/špatně. Cítím se unaveně, protože jsem málo spal. Cítím se špatně, protože mám rýmu a kašel.*) a zda je zdravý nebo nemocný.

Dokáže velmi krátce a jednoduše informovat, že ho něco bolí, jednoduchým způsobem popsat, kde ho to bolí, a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Bolí mě hlava, protože jsem málo pil.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše informovat o tom, že byl u lékaře (např. *v nemocnici, na pohotovosti, na kontrole*), jakou má nemoc (např. *Mám kašel/rýmu/angínu/horečku.*), co ne/má zlomené (např. *Mám zlomenou nohu. Ruka není zlomená.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, jak pečuje o své tělo (např. *Pravidelně si čistím zuby, češu si vlasy a sprchuju se. Koupil jsem si šampon a sprchový gel. Po práci půjdu běhat, pak se osprchuju a budu odpočívat.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/má rád, a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Nerad chodím k doktorovi, protože se bojím. Nechci ležet v posteli, už jsem zdravá.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.8 A1 – Vzdělání a vzdělávání

Dokáže pojmenovat stupně škol (např. *základní, střední, vysoká škola*) a základní místa, kde si může koupit/objednat/vypůjčit pomůcky a knihy potřebné ke vzdělávání (např. *knihkupectví, knihovna, papírnictví, obchodní dům, bazar*), informuje o tom, kde se zboží prodává (např. *Knihy a učebnice prodávají v knihkupectví.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vytvářet popisy pomůcek ke vzdělávání (např. *malá/velká kniha, modrý fix, velký obchod s učebnicemi, levné/drahé knihy*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, kde studuje (např. *Studuju na střední škole. Chodím na základní školu. Navštěvu kurz českého znakového jazyka.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/má rád (např. *Nesnáším kreslení. Mám ráda kurzy šití, chci se přihlásit na další.*), a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Rád chodím do kurzu vaření, protože mě to baví.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vysvětlit, co se mu na něčem nelíbí, proč dává přednost jedné věci před druhou, jednoduše je porovnat (např. *Vysoká škola v Brně se mi líbí víc než vysoká škola v Liberci. Nelíbí se mi ubytování na koleji, jsou tam velmi malé pokoje. Vybrala jsem si školu v Hradci Králové, jsou tam příjemní učitelé.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/umí, co ho ne/baví (např. *Můj bratr umí tři jazyky. Baví mě počítat. Nebaví mě studovat o víkendu, chci odpočívat.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, co si potřebuje koupit/objednat (např. *Prosím, chci si objednat tuto knihu. Potřebuju si koupit propisku a fixy na tabuli. Příští rok se chci přihlásit do vašeho počítačového kurzu.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.9 A1 – Obchody a nakupování

Dokáže pojmenovat základní druhy obchodů (např. *obchodní dům, samoobsluha, trh, potraviny, domácí potřeby*), velmi krátce a jednoduše informuje o tom, kde lze zboží koupit (např. *Noviny, zapalovač a cigarety prodávají v trafice. Hrnek, talíř nebo mísu prodávají v domácích potřebách.*).

Dokáže vytvářet velmi krátce a jednoduše popisy obchodů a zboží (např. *velký obchodní dům, malý/velký mobil, modrý svetr, levné/drahé knihy*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/má rád (např. *Nemám rád obchodní domy. Mám rád levné věci.*), a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Ráda nakupuji na trhu, mají tam levnou zeleninu a slané i sladké pečivo. Rád nakupuji v obchodních domech, protože tam můžu platit kartou.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vysvětlit, co se mu na něčem nelíbí, proč dává přednost jedné věci před druhou, jednoduše je porovnat (např. *Vezmu si pruhovaný svetr, je hezčí. Mobil byl levný, televizor drahý. Tričko se mi líbí, protože mám rád modrou barvu.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, co si potřebuje koupit/objednat (např. *Prosím, potřebuju si objednat tento fotoaparát.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.10 A1 – Jídlo a pití

Dokáže pojmenovat základní potraviny (např. *maso, brambory, chléb, sůl*) a nápoje (např. *káva, čaj, perlivá/neperlivá voda*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše informovat o tom, jakou základní chuť mají potraviny a pokrmy (např. *slaný, sladký, hořký, kyselý*).

Dokáže vytvářet velmi krátké a jednoduché popisy tvaru potraviny nebo obalu nápoje (např. *malý/velký, kulatý, oválný*), sdělí jejich barvu (např. *červené rajče, žlutá paprika, zelená okurka*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/má rád, a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Mám rád kakao, protože je sladké. Ráda pečů koláč, protože mi chutná. Nemám rád hamburger, protože není zdravý.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vysvětlit, co mu ne/chutná, proč dává přednost jedné věci před druhou, dokáže jednoduše porovnat pokrmy (např. *Chutná mi pizza, protože mám rád zeleninu a sýr. Mám radši vodu než limonádu, protože voda je zdravější. Dort je sladší než ovocná zmrzlina.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, jak vylepšit chuť pokrmu (např. *Podle chuti osolíme nebo osladíme. Můžete přidat cukr.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/umí, co ho ne/baví a proč (např. *Umím vařit a péct. Baví mě péct dorty, je to zábava. Jeho přítelkyně umí uvařit polévku.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše informovat o tom, že byl v restauraci, četl jídelní lístek, vybral si jídlo a zaplatil (např. *Byl jsem s kamarádem večeřet v restauraci a platil jsem dohromady. Jídelní lístek byl dlouhý, neuměl jsem si vybrat.*).

Dokáže popřát dobrou chuť.

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.11 A1 – Instituce a služby

Dokáže pojmenovat základní úřady a služby (např. *pošta, banka, úřad, krejčovství, kadeřnictví, policie, tlumočnické služby*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, které služby využívá (např. *Pravidelně chodím do banky. Dopis si musím vyzvednout na poště. V knihovně mají v pátek zavřeno.*).

Dokáže vytvářet výpovědi a velmi krátké a jednoduché texty o tom, co bude dělat v kadeřnictví nebo v instituci (např. *Zítra půjdu do knihovny vrátit knihy. Příští středu se půjdu nechat ostříhat do kadeřnictví.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, kde a jak si lze objednat tlumočníka (např. *Tlumočníka si neslyšící objedná v Centru zprostředkování tlumočení neslyšícím (CZTN).*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.12 A1 – Jazyk a komunikace

Dokáže pojmenovat základní modalities jazyků (např. *jazyky mluvené a znakové*), některé mluvené jazyky (např. *čeština, němčina, angličtina*) a některé znakové jazyky (např. *český znakový jazyk, německý znakový jazyk, slovenský znakový jazyk, britský znakový jazyk*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vyjádřit základní pojmy spojené s komunikací (např. *ptát se, odpovídat, ne/rozumět*), s mluveným jazykem (např. *slovo, poslouchat, psát*), se znakovým jazykem (např. *znak, mimika, vnímat zrakem, sledovat video*) a použít je v jednoduchých výpovědích (např. *Ještě neodpověděl e-mailem ohledně konání zkoušky. Moje kamarádka se chce zeptat, jak se to vyslovuje.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, které jazyky ne/ovládá, kterým ne/rozumí nebo které se ne/učil (např. *Umím anglicky. Učil jsem se německy čtyři roky. Českému znakovému jazyku nerozumím.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.13 A1 – Popis cesty a místa

Dokáže pojmenovat základní územní celky ČR (např. *Čechy, Morava, Slezsko, stát, malé/velké/hlavní město, vesnice, místo*).

Dokáže pojmenovat některá města v ČR (např. *Ostrava, Brno, Plzeň, Olomouc*) (pokud znak pro dané místo – toponymum – neexistuje nebo chce jasně sdělit přesnou formu názvu města v psané češtině, použije hláskování dvouruční prstovou abecedou).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, kde se dané místo/město/stát nachází (např. *na jihu, vedle města, daleko; Na severu Čech leží velká města Ústí nad Labem a Liberec. Naproti našemu domu je nemocnice, vedle je obchod a policie. Prosím, řekněte mi, kde je WC.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše informovat o tom, kde se nachází / se bude nacházet on nebo jeho rodina (např. *Jsem venku blízko lesa. Maminka je na zahradě. Příští týden budu v Praze.*), kde se sejde s jinou osobou (např. *Sejdeme se zítra v půl třetí odpoledne před obchodem.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.2.14 A1 – Počasí a klima

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, jaké je počasí (např. *Dnes je krásné/ošklivé počasí. Je oblačno.*), kolik je stupňů (např. *Je 25 stupňů. Včera bylo minus 15 stupňů.*) a jaké počasí bude v následujících dnech (např. *Zítra bude chladno. O víkendu bude mlha.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše popsat počasí typické pro různá roční období (např. *V létě je jasno. Svítí slunce. Je horko 28 stupňů.*) a dokáže sdělit, kdy se roční období střídají (např. *Jaro začíná 20. března.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše sdělit, co v daném ročním období rád/nerad dělá, a základním způsobem odůvodnit proč (např. *V létě chodím rád večer na procházku, protože je dlouho světlo. V zimě rád lyžuji, protože mám rád zimu a sních.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vytvářet jednoduché výpovědi a velmi krátké texty o tom, co dělal za různého počasí (např. *Včera pršelo, byl jsem doma.*).

Dokáže velmi krátce a jednoduše vysvětlit, co se mu na daném ročním období nelíbí, proč dává přednost jednomu před druhým, jednoduše je porovnat (např. *Mám radši léto než zimu, protože v zimě je náledí.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3 Úroveň A2

5.3.1 A2 – Já a moje rodina

Dokáže sdělit, kde se narodil, kde žil a kde žije nyní (např. *Narodila jsem se v Karlových Varech, pak jsem žila dlouho v Plzni a dnes bydlím v Ostravě.*).

Dokáže krátce a jednoduše informovat, zda je studentem, příp. jakého oboru (který obor/školu studuje nebo absolvoval), tento obor/školu dokáže krátce popsat, sdělit, čemu se chce po studiu dále věnovat (např. *Studuju střední pedagogickou školu, obor vychovatelství. Po studiu chci pracovat jako vychovatel na internátě.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, zda pracuje nebo je v důchodu (např. *Jsem v důchodu, manželka chodí do práce, je psychologka.*), příp. informovat, jaké povolání vykonává, kde a jak dlouho už je zaměstnaný (např. *Pracuju jako ředitelka sedm let. Jsem zaměstnaný v hotelu v Pardubicích, pracuju jako číšník. Můj neslyšící bratranec pracuje jako taxikář Uber v Plzni.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit a odůvodnit svůj názor: proč si vybral své povolání, popř. co se mu na něm nelíbí (např. *Jsem učitelka, protože mám ráda děti a baví mě učit. Vystudoval jsem střední grafickou školu, proto nyní pracuju jako grafik v soukromé firmě.*).

Dokáže představit osobu blízkou (např. partnera, člena rodiny) a osoby, se kterými se pravidelně setkává: sdělí svůj vztah k nim, popíše jejich vzhled (např. *drobný, hezký, ošklivý*) a vlastnosti (např. *svědomitý, ne/spravedlivý, ne/tolerantní, ne/spolehlivý*), dále jejich rasu (např. *běloch, černoch, mongoloidní rasa*), jejich státní příslušnost (např. *Pochází z Itálie. Jsem Ukrajinec. Moje přítelkyně je z Francie.*), jejich případné sluchové/zdravotní postižení (např. *ohluchlý, nevidomý, na vozíčku*).

Dokáže krátce a jednoduše popsat svou rodinu: sdělit počet členů, sdělit, zda nemá nebo má děti. Ty je schopen jednoduchým způsobem popsat a sdělit, co dělají (zda pracují nebo studují).

Dokáže vyjmenovat, jaké profese vykonávali jeho rodiče a prarodiče během svého aktivního pracovního života a jak dlouho a kde pracovali (např. *Můj otec pracoval 23 let jako řadový policista, dnes pracuje jako šéf dopravní policie.*).

Dokáže pojmenovat náboženství, o které se zajímá on nebo jeho nejbližší okolí (např. *křesťanství, islám, buddhismus*), a příslušníky konkrétních církví (např. *Je křesťan. Ne/jsem věřící.*).

Dokáže krátce a jednoduše popsat činnost nebo zážitek spojený s osobními událostmi (např. *příjetí na SŠ, VŠ, do práce*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.2 A2 – Dům, domácnost a nejbližší okolí

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jaké místnosti jsou v jeho bytě/domě, jaký nábytek a vybavení v nich má, jak je nábytek uspořádán a z jakého je materiálu (např. *V komoře máme pračku a sušičku. U kuchyně je spíž s dřevěnou podlahou. V ložnici stojí skříň s pantovými/posuvnými dvířky a manželská postel.*).

Dokáže podat základní údaje k orientaci v běžném bytě/domě: sdělit, kde se jednotlivé místnosti v bytě/domě nacházejí, co je v jejich okolí (např. *U vstupu do vily je předsíň, nalevo kuchyň, naproti ložnice a dětský pokoj. Po schodech nahoru se dostaneme do podkroví, kde máme pokoj pro hosty a velkou pracovnu.*).

Dokáže krátce a jednoduše popsat okolí svého bydliště (např. *Vpravo od mého domu je les. Za domem jsou louky, rybník a kopec. K naší vile patří velká zahrada, jsou tam keře a záhony s květinami.*).

Dokáže jednoduše sdělit, v jakém typu vlastnictví byt/dům má a jaká je jeho velikost (např. *Mám garsonku v osobním vlastnictví. Bydlím ve dvoupokojovém bytě v pronájmu. Žiju v družstevním bytě 3+1.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jaké služby spojené s užíváním bytu platí (např. *Platím pravidelně nájem, plyn, elektřinu, teplou a studenou vodu a poplatky za internet. Před 5 lety jsme si s manželkou koupili luxusní dům na hypotéku, kterou budeme splácet ještě 20 let.*).

Dokáže jednoduše informovat o tom, jaké domácí práce vykonává a co k nim potřebuje (např. *Žehlím na žehlicím prkně a vysávám vysavačem. Vyperu v pračce a pak dám prádlo do sušičky. K vytírání používám hadr a kbelík.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, zda má zkušenosti s opravou bytu/domu (např. *s malováním, stěhováním, zednickými pracemi*) a s úkony s tím spojenými (např. *s vrtáním, montováním, šroubováním*).

Dokáže krátce a jednoduše informovat o činnostech spojených s bytem/domem, jeho okolím a s domácností (např. *Musím doma opravit vodovodní kohoutek, protože je rozbitý. O víkendu budeme natírat plot.*).

Dokáže jednoduše sdělit, která zvířata chová (např. *slepice, prasata, krávy, koně, kozy*) a že je pravidelně krmí (např. *Můj dědeček má stádo ovcí, každé ráno je chodí krmít.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit a odůvodnit svůj názor na způsob a místo bydlení nebo vybavení domácnosti, např. proč si vybral tento byt/dům/nábytek a co se mu na něm ne/líbí (např. *Rodinný dům je lepší než byt v paneláku, protože má vlastní zahradu. Dřevěný nábytek je kvalitnější než plastový.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.3 A2 – Každodenní život

Dokáže krátce a jednoduše popsat svůj denní/týdenní program a plány (např. *Od pondělí do pátku chodím do práce. O víkendu pojedeme s rodiči na chalupu do Krkonoš. Jednou za tři měsíce míváme třídní schůzku.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, co bude dělat v blízké i vzdálené budoucnosti (např. *pozítří, popozítří, tento týden, příští týden, za 20 minut, za tři neděle, za měsíc, za rok*) a co dělal v nedávné i dávne minulosti (např. *před 20 minutami, předevčírem, minulý týden, před třemi týdny, před měsícem, před rokem*).

Dokáže krátce a jednoduše vyprávět o svých běžných denních činnostech a o tom, co dělá ve svém volném čase (např. *při nakupování, při studiu, v práci*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jaké činnosti vykonává občas nebo často a zda je už vykonal nebo ještě ne (např. *Často chodím popíjet, proto občas přicházím do práce pozdě. Novou práci jsem si ještě nenašel.*).

Dokáže krátce a jednoduše informovat o svém zaměstnání/škole: kde pracuje/studuje (např. *v továrně, na úřadě, ve škole*), zda pracuje přesčas, zda dostává odměny, a podat další základní informace o práci (např. *plný/poloviční úvazek, smlouva, brigáda, dohoda o provedení práce*).

Dokáže pojmenovat základní kompenzační pomůcky používané v každodenním životě neslyšících (např. *vibrační budík, světelný zvonek, světelná signalizace zvuků*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit a odůvodnit ne/souhlas s tím, co někdo z jeho okolí řekl/udělal (např. *Ano, souhlasím s jeho názorem. Práce učitele není jednoduchá.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.4 A2 – Volný čas a zábava

Dokáže krátce a jednoduše vyprávět o běžných denních činnostech spojených s volnočasovými aktivitami, které se týkají jeho nebo jeho okolí (např. *Zítří si půjdu prohlédnout Technické muzeum, mají otevřeno od 9:00. Na plavání se učíme styl motýlek a kraul. Na víkend jsem si naplánoval drobné opravy v domě.*).

Dokáže pojmenovat jednotlivé jemu blízké sportovní disciplíny v oblasti míčových sportů (např. *fotbal, házená, basketbal*), zimních sportů (např. *běh na lyžích, krasobruslení, rychlobruslení*), dovednostních a dalších sportů (např. *bowling, cyklistika, squash*).

Dokáže pojmenovat skutečnosti v oblasti výtvarného umění (např. *moderní umění, fotografie krajiny/přírody, historické sochy*).

Dokáže krátce a jednoduše popsat program kulturní akce (např. *Na programu maturitního plesu byly hry, soutěže a tombola. Zahájení plesu bylo v 19:00. Všichni se těší na program valentýnské zábavy, určitě bude pestrý.*).

Dokáže podat základní údaje k orientaci v místech, kde tráví volný čas: sdělit, kde je muzeum, galerie, bazén, stadion, popsat, jak vypadá tělocvična, kulturní sál, cesta odněkud někam, jak jsou v prostoru rozmístěné budovy/předměty.

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit a odůvodnit svůj názor, např. proč si vybral svůj koníček nebo způsob trávení volného času, a sdělit, co se mu na něm nelíbí (např. *Nohejbal mě baví a náš tým stále vyhrává. Podle mě je maturitní ples důležitá akce, protože na něj přijedou neslyšící z celé ČR.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit, jaké má koníčky, příp. vyjádřit svůj názor na ně (např. *Plavání mě baví, je to můj hlavní koníček. Myslím, že fotografie nepatří do umění.*) a odůvodnit svůj ne/souhlas s názorem na koníčky (např. *Ano, souhlasím s tebou, plavání je bezpečnější sport než hokej. Nesouhlasím s názorem, že fotografie nepatří do umění.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.5 A2 – Cestování a doprava

Dokáže krátce a jednoduše vyprávět o výletu, zájezdu, dovolené a prázdninách (např. *Po přiletu na letiště jsme se jeli ubytovat do nádherného/luxusního hotelu. Měli jsme pokoj s balkonem, ze kterého byl krásný výhled na moře. Na nástupišti vlaku jsme zjistili, že vlak bude mít 10 minut zpoždění. Na dálnici se stala dopravní nehoda, museli jsme dlouho čekat v koloně.*).

Dokáže si rezervovat ubytování, objednat letenku/jízdenku/taxi, sdělí název nádraží, číslo nástupiště odjezdu vlaku, informuje o zpoždění autobusu.

Podle zájmů svých a zájmů svého okolí dokáže pojmenovat i některé méně obvyklé dopravní prostředky (např. *trajekt, koloběžka*) a některé druhy/typy dopravních prostředků (např. *taxi Uber, taxi Bolt, vlak SuperCity, spěšný vlak*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jaké jízdenky, průkazy a potvrzení při cestování potřebuje, v jakém období platí (např. *zpáteční jízdenka, měsíční jízdenka, letenka, stvrzenka na zavazadla; Nový cestovní pas platí do roku 2030.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.6 A2 – Vztahy mezi lidmi

Dokáže pojmenovat základní emoce a nálady člověka (např. *láska, smutek, vztek, pláč, závist*).

Dokáže vytvářet krátké a jednoduché popisy emocí (např. *velká láska, hluboký smutek, příjemný pocit*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jaké vztahy má se členy rodiny (např. *Se strýcem a tetou si rozumím dobře, ale s nevlastním otcem mám vztahy problematické.*), popsat vztahy na pracovišti (např. *S kolegyněmi si rozumím dobře, ale s mistrovou si nerozumím vůbec.*), uvést, koho si váží a koho respektuje (např. *Vážím si svého učitele. Jeho názory respektuju.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, že hledá/poznal nového kamaráda/přítele/kolegu (např. *Díky tomu, že jsem se přestěhoval z města na vesnici, poznal jsem nové kamarády. Seznámila jsem se s novou spolužačkou. Přestoupil jsem na jinou školu a hledám si nové přátele.*).

Dokáže jednoduše sdělit postup při seznamování (např. představit se, sdělit, odkud je, co ho baví, kde studuje/pracuje).

Dokáže jednoduše informovat, zda je členem nějaké organizace či církve (např. *Můj dědeček byl předseda sportovního klubu. Kamarád je dlouholetým organizátorem mysliveckého plesu.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyprávět o běžných denních činnostech spojených s oslavou svátků (národních i mezinárodních) a s oslavami při různých příležitostech (např. *Na Den matek jsem koupila kytici a zákusky. Na Den otců jsem pozvala celou rodinu do zahradní restaurace, měla jsem radost.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit a odůvodnit svůj názor na vztah s jinou osobou, na její povahu (např. *Myslím si, že můj vztah se sousedem není dobrý. Snažím se být na něj příjemný, ale on se pořád mračí a je protivný. Podle mě jsou spolužačky veselé a spokojené, proto je mám ráda.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit a odůvodnit ne/souhlas s tím, co někdo řekl/udělal (např. *Na našeho ředitele mám jiný názor než ty. Nesouhlasím s jeho rozhodnutím. Ano, souhlasím s tebou, táta je vtipnější než děda.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.7 A2 – Zdraví a péče o tělo

Dokáže pojmenovat hlavní orgány v lidském těle (např. *srdce, plíce, žaludek*) a části lidského těla (např. *boky, brada, čelo*).

Dokáže pojmenovat jednotlivá oddělení na poliklinice a v nemocnici (např. *ortopedie, urologie, kardiologie, rehabilitace*) a povolání s těmito místy spojená (např. *lékař, zubař, primář, zdravotní/vrchní sestra, praktikant/medik*).

Dokáže podat základní údaje k orientaci v prostoru polikliniky, nemocnice, ordinace (např. *Chirurgie je na poliklinice v 1. patře. Půjdete po schodech nahoru a ve druhých dveřích vpravo je ordinace. S tlumočnickem se sejdem v čekárně dětské lékařky v přízemí budovy, dveře číslo 17.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, zda je či není zdravotně v pořádku, jaké zdravotní problémy má, s jakou nemocí se léčí (např. *Mám tuberkulózu / zápal plic / otřes mozku. Zjistili mi zánět průdušek / zánět slepého střeva. Po vyšetření mi lékař sdělil, že musím na operaci ledvin.*) a co při nemoci dělá (např. *Dostal jsem chřipku a mám horečku. Ležím v posteli a beru léky. Mám výron kotníku, odpočívám.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jak odpočívá a relaxuje (např. *Pravidelně chodím na kosmetiku a na masáž. Jednou týdně chodím cvičit, o víkendu běhám nebo chodím na procházky.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyprávět o běžných denních činnostech spojených s péčí o tělo/zdraví a s hygienou (např. jaký krém na pleť/ruce používá, zda se fénuje, holí strojkem nebo břitvou).

Dokáže jednoduše sdělit, jaké činnosti vykonává občas nebo často a zda je už vykonal nebo ještě ne (např. *Jednou týdně si holím vousy břitvou. Ještě nikdy jsem nebyla na pedikúře.*).

Dokáže informovat, u které zdravotní pojišťovny je evidovaný (např. *Jsem u Všeobecné zdravotní pojišťovny.*), že si jde vyzvednout léky na recept do lékárny.

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.8 A2 – Vzdělání a vzdělávání

Dokáže pojmenovat druhy/typy škol, které zná (např. *gymnázium, obchodní akademie, JAMU, UK, filozofická fakulta*).

Dokáže pojmenovat základní školní předměty (např. *fyzika, chemie, přírodopis*), místnosti ve škole (např. *učebna, kabinet*) a možnosti studentského ubytování (např. *internát, podnájem*).

Dokáže sdělit, do kterého ročníku ZŠ (na který stupeň ZŠ) chodí on, jeho příbuzní či přátelé (např. *1. až 9. třída ZŠ, 1. nebo 2. stupeň ZŠ*), jakou známku dostal z testu, ze zkoušky a jakou známku dostal z chování (např. *Z matematiky jsem měl na vysvědčení trojku. Dostal jsem dvojku z chování. Bratr dostal jedničku z fyziky.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jaké zboží jeho potřeby a potřeby jeho nejbližšího okolí nabízí papírnictví/knihkupectví (např. *V knihkupectví už se všechny slovníky českého znakového jazyka vyprodaly. V papírnictví prodávají velké sešity. V univerzitním knihkupectví mají nové učebnice pro vysokoškoláky.*).

Dokáže informovat, kde jsou v ČR školy pro neslyšící (např. *škola v Praze-Radlicích, v Ječné ulici v Praze, v Hradci Králové*), které učební, maturitní a vysokoškolské obory pro neslyšící existují (např. *truhlář, zubní technik, malíř pokojů, Jazyky a komunikace neslyšících*) a čím jsou tyto školy zakončené (např. *maturitní zkouška, závěrečná zkouška, státní zkouška / státnice*).

Dokáže krátce a jednoduše vyprávět o běžných činnostech spojených se školou a vzděláváním (např. *Do školy chodím každý všední den. V 9. třídě jsem měl problémy s učením a musel jsem celý ročník opakovat. Musím se učit, protože jsem měl z dějepisu nedostatečnou a čeká mě opravná zkouška.*).

Dokáže sdělit, kdo ve škole, v kurzu, na fakultě pracuje a jaký má titul (např. *ředitel, učitel, asistent pedagoga, školník, logoped, lektor, magistr, doktor, profesor*).

Dokáže informovat, jaké pomůcky bude při výuce potřebovat (např. *obal na sešit, penál, tužka, guma, ořezávátko*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/má rád, co ho ne/baví (např. *Miluju tělesnou výchovu už od základní školy.*), a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Nemám rád matematiku a fyziku, protože mi vůbec nejdou. Chemie mě nebaví, nechápu ji / nerozumím jí.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.9 A2 – Obchody a nakupování

Dokáže pojmenovat druhy obchodů a sdělit názvy těch, které jsou nejběžnější nebo ve kterých nakupuje (např. *drogerie, smíšené zboží, prodejna nábytku, domácí potřeby, OBI*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jaké zboží obchod nabízí (např. *V této drogerii prodávají nekvalitní rtěnky a voňavky. V hračkářství už neprodávají velké plyšové hračky. V biopotravinách nakupuju čerstvé ovocné šťávy.*), jakou má zboží záruční dobu (např. *Záruční doba mixéru je 2 roky.*).

Dokáže sdělit, jakou má velikost oblečení (např. *S, M, XL, 158/164*) a bot (např. *42*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jaká je cena výrobku/zboží (např. *Kvalitní pračka a sušička stojí dohromady kolem 20 000 Kč.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyprávět o běžných denních činnostech spojených s nakupováním (např. *Vyzkoušel jsem si košili, velikostí mi seděla perfektně, a tak jsem ji zaplatil u pokladny. Potraviny jsem si vybral a objednal na internetu. Potřebujeme koupit léky pro babičku a oblečení pro děti.*).

Dokáže krátce a jednoduše podat základní údaje k orientaci v obchodě a způsob, jak se k němu dostane (např. *OBI je daleko. V přízemí tohoto obchodního centra jsou informace. Drogerie je v 1. patře, můžete jet výtahem. Na trh se dostanete autobusem č. 177 nebo tramvají č. 9.*).

Dokáže krátce vyjádřit a jednoduše odůvodnit svůj názor na vybraný obchod, zda v něm rád nakupuje, zda ho může doporučit (např. *Tento obchod nemůžu doporučit, potraviny z něj se hned zkazily. Na tomto tržišti nenakupuju, protože tam nelze platit kartou. Rád chodím nakupovat do Globusu, protože nabízí slevy.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/umí, co ho ne/baví a proč (např. *Muž neumí vybrat vhodný dárek pro svou přítelkyni k narozeninám, vůbec neví, zda by se jí líbil. Baví mě vybírat oblečení v obchodě, je to zábava. Zním dobré obchody, můžu ti je doporučit.*).

Dokáže pojmenovat, kdo v obchodě pracuje (např. *prodavač, pokladník, skladník, manažer, vedoucí prodejny*) a komu obchod patří (např. *soukromý podnikatel, majitel obchodu*).

Dokáže jednoduše sdělit, jaké dárky lidé nakupují k různým příležitostem (např. k Vánocům, narozeninám, svátku) a zda jezdí nakupovat do sousedních států na vánoční a jiné trhy (např. *Češi rádi jezdí nakupovat před Vánocemi do Rakouska nebo do Německa*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit a odůvodnit ne/souhlas s tím, co on nebo někdo z jeho nejbližšího okolí koupil/prodal (např. *Chtěl jsem prodat naše staré auto, ale nesouhlasil jsem s navrženou cenou. Ano, souhlasím se sestrou, koupíme letenky s přestupem, bude to levnější.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.10 A2 – Jídlo a pití

Dokáže pojmenovat jednotlivé druhy ovoce a zeleniny (např. *broskev, hruška, švestka, okurka, mrkev*), mléčných výrobků (např. *jogurt, tvaroh, šlehačka*) a základních pokrmů (např. *vepřo knedlo zelo, rajská omáčka s hovězím masem a knedlíkem*). Dokáže pojmenovat druhy kávy, čaje a alkoholu (např. *turecká/rozpuštěná káva, zelený/bylinkový čaj, svařené víno, vodka*).

Dokáže informovat, jaké potraviny (a kolik) potřebuje pro přípravu pokrmu, který běžně dělá (např. *špetku soli, polévkovou lžici cukru, kostku másla, kilo mouky*).

Dokáže vytvářet krátké jednoduché popisy pokrmů, které běžně připravuje (např. *zapečený plísňový sýr s bramborami, zeleninový salát z čerstvých ředkviček a ledového salátu, tvarohová pomazánka s cibulí*).

Dokáže si objednat jídlo a nápoj na místě, kde se používá český znakový jazyk (např. *Dám si vepřové maso s rýží. Objednám si vývar, pečené brambory a karbanátek. Chci jednu vídeňskou kávu.*).

Dokáže sdělit, jaké jídlo jedl v zahraničí (např. *francouzskou bagetu, guláš, langoše*).

Dokáže krátce a jednoduše vyprávět o běžných denních činnostech spojených s nakupováním potravin a s přípravou pokrmů.

Dokáže sdělit, že byl ve vinárně, kavárně, cukrárně a co si tam objednal/koupil (např. *Ve vinárně jsme si s přáteli objednali moravské víno. Občas chodím do kavárny na kapučíno a zákusek.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, co dělá a kde pracuje (např. *Pracuju v bistru / ve fast foodu / v restauraci jako kuchař/číšník/servírka*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit a odůvodnit svůj názor na objednaný/připravený pokrm a sdělit, co mu na něm ne/chutná (např. *Myslím si, že sekaná je lepší než karbanátek, dobře voní a chutná. Podle mě jsou vegetariánská jídla lepší, protože jsou zdravá.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit a odůvodnit ne/souhlas nebo ne/spokojenost (např. *Nesouhlasím s názorem, že je jedno, co jíte. Jsem rád, že ti vídeňská káva ode mě moc chutnala.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.11 A2 – Instituce a služby

Dokáže pojmenovat různé služby (např. *směnárna, autoservis, překladatelské služby, dům s pečovatelskou službou*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, co potřebuje on nebo jeho nejbližší okolí při vyřizování na poště a v bance (např. *koupit si známku, vyzvednout balík, založit bankovní účet*), v autoservisu (např. *opravit motor, vyzvednout si lékárničku do auta, vyměnit dálková světla*), v kadeřnictví (např. *nabarvit vlasy, udělat trvalou*).

Dokáže krátce a jednoduše vyprávět o běžných denních činnostech spojených se službami (např. *Ve směnárně jsem byl vyměnit koruny za eura. Školní obědy platím trvalým příkazem. Myčka aut nefunguje.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jaké služby využívá, a jednoduchým způsobem odůvodnit proč (např. *Moje babička žije v pečovatelském domě. Zaplatil jsem jí tam pokoj, protože už se o ni nemůžu každý den starat. V pečovatelském domě nabízejí speciální služby pro seniory.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit, co ho ne/baví, co ne/má rád, a základním způsobem odůvodnit proč (např. *Nebaví mě chodit na poštu, je tam moc lidí. Rád si chodím půjčovat knihy do knihovny, číst mě baví. U doktora čekám vždy dlouho, proto tam nerad chodím.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.12 A2 – Jazyk a komunikace

Dokáže krátce a jednoduše vyprávět o běžných denních činnostech spojených s komunikací (např. *Překládám z češtiny do italštiny. Tlumočí do německého znakového jazyka. Maminka vysvětlila mé slyšící sestře, co je znakový jazyk. Musím chodit na kurz angličtiny, protože mě čeká zkouška.*).

Dokáže sdělit, jaké povolání spojené s komunikací někdo v jeho okolí vykonává (např. *tlumočník, překladatel, lektor, učitel, průvodce*).

Dokáže sdělit, které jazyky se v daném státě používají (např. *Ve Švýcarsku se mluví německy, francouzsky a italsky.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit, co se mu na něčem ne/líbí, co ne/má rád a proč dává přednost jedné věci před druhou, jednoduše je porovnat (např. *Líbí se mi český znakový jazyk, rád se ho učím. Mám rád angličtinu, proto jí dám přednost jako povinně volitelnému jazyku před francouzštinou.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit, co ne/umí, co ho ne/baví a proč (např. *Umím český znakový jazyk, protože mám neslyšící rodiče. Vyprávět pohádky moji babičku velmi baví, protože kdysi byla učitelkou v mateřské škole. Ráda komunikuju s lidmi, protože se tak seznamuju s novými přáteli. Žil jsem 10 let v Anglii, proto mluvím plynule anglicky.*).

Dokáže krátce a jednoduše vyjádřit a odůvodnit svůj názor spojený s komunikací (např. *Znakovaná čeština je umělý systém, vymysleli ho slyšící lidé, aby mohli komunikovat s neslyšícími. Student neznakuje správně, protože má chybný znakový systém.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.13 A2 – Popis cesty a místa

Dokáže pojmenovat kontinenty/světadíly (např. *Evropa, Afrika, Severní Amerika, Antarktida*), vybrané evropské státy a jejich hlavní města, které navštívil nebo o které se zajímá (např. *Rusko – Moskva, Španělsko – Madrid, Francie – Paříž*), česká pohoří (např. *Krušné hory, Jeseníky, Beskydy*), řeky (např. *Labe, Vltava, Berounka*), další česká města (např. *Valašské Meziříčí, Ivančice, Kyjov*) a vybrané městské části (např. *Praha-Vinohrady/Smíchov/Vršovice*), příp. stanice metra/tramvaje/autobusu ve městě, ve kterém žije (např. *Dejvická, Florenc, Brno hlavní nádraží*).

Dokáže podat základní údaje o tom, kde se nachází konkrétní místo, např. ulice, náměstí, městská část, pohoří, hora/kopec, řeka, stát, kontinent/světadíl (např. *Španělsko leží na jihozápadě Evropy, východně od Portugalska a jihozápadně od Francie. Hlavní město Itálie je Řím a v něm se nachází malý stát Vatikán.*).

Dokáže krátce a jednoduše popsat cestu odněkud někam (např. *Pojedete rovně, pak zahnete doleva do ulice Ječná a za křižovatkou odbočíte doprava. Na Václavské náměstí se dostaneš ze stanice metra Můstek. Z tramvaje vystoupíte na stanici Česká a budete u Masarykovy univerzity v Brně.*).

Dokáže krátce a jednoduše vysvětlit, co se mu na něčem ne/líbí, co ne/má rád, proč dává přednost jedné věci před druhou, jednoduše je porovnat (např. *Líbí se mi příroda na severu Čech, je to krásný kraj s nádhernou přírodou. Nerada jezdím k moři, dávám přednost pobytu na horách.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.3.14 A2 – Počasí a klima

Dokáže sdělit informace o počasí (např. *Ode dneška až do příštího pátku nás zasáhnou silná vedra. Bude 35 až 40 stupňů. Minulý týden se na Moravě vyskytovaly silné bouřky s přívalem deště a kroupami, nyní se bude ochlazovat. Hrozí povodně.*).

Dokáže sdělit, jaké je typické počasí a klima ve vybraných evropských státech, o které se zajímá (např. *Ve Velké Británii často prší a jsou mlhy. Pro jižní Itálii a Španělsko jsou typická horká a suchá léta a deštivé zimy. Ve Finsku a Norsku je v zimě mráz, sníh a brzy tma.*).

Dokáže krátce a jednoduše sdělit, jak ho počasí a klima ovlivňuje při každodenních činnostech (např. *Dnes se mi pracovalo velmi těžce, protože bylo velké horko. Při dešti dobře spím. Nerad se procházím, když silně fouká.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4 Úroveň B1

5.4.1 B1 – Osobní údaje

Dokáže podrobněji informovat o sobě, své rodině a dalších osobách, se kterými se pravidelně setkává, např. sdělí původ, národnost, stav (např. *Moje přítelkyně je turecké národnosti, její rodiče vyrůstali v jižním Turecku a pak emigrovali z politických důvodů do Německa. Tam žijí už 18 let. Kolegyně je z Kanady. Před dvěma lety se rozvedla a má tři děti, které jsou už dospělé.*), informuje o povolání (např. *advokátka, právník, detektiv, delegát, zvěrolékařka, myslivec*), sdělí, jakého jsou vyznání nebo o jaké náboženství se zajímají (např. *Můj nejlepší kamarád pracuje už 20 let jako pastor. Je baptista, ale v poslední době se zajímá i o islám.*), v případě potřeby sdělí i sexuální orientaci (např. *Můj bratranec je homosexuál/gay, má dlouhodobý vztah s přítelem. Oba jsou uznávanými manažery.*).

Dokáže podrobněji popsat sebe, své děti, příbuzné a další osoby, se kterými se pravidelně setkává, popíše jejich tělesný vzhled a povahu (např. *Moje bývalá spolužačka bývala velmi hubená a chodila nemoderně oblékaná. Nyní je plnoštíhlá, má klidného manžela vietnamského původu, žije s ním střídavě v ČR a ve Vietnamu a mají spolu jednoho syna a tři dcery.*), sdělí, co dělají, jaké mají koníčky (např. *Moje dcera pracuje jako*

*delegátka cestovní kanceláře, mluví totiž několika jazyky. Nejvíce se zajímá o asijskou kulturu.), případně zda se jedná o osoby s určitým postižením (např. *Můj bratr je hluchoslepý už od narození a chodí do školy pro hluchoslepe žáky v Olomouci. Mé dítě je autista. Vnučka má lehké mentální postižení. Děda se narodil bez jedné ruky, celý život proto nosí protézu.*).*

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. zážitky z dovolené), dokáže popsat události a své zkušenosti (např. *Na dovolené jsem vyzkoušel potápění v moři, při kterém jsem fotografoval krásné exotické rybičky. Během výletu na nedaleký ostrov jsem si objednal směs mořských plodů, ve které byly chobotnice a další mořské potvůrky. Chuť jídla byla zvláštní, sousta se mi velmi obtížně polykala, připadala mi jako z gumy. Za pár hodin se mi udělalo zle a zvracel jsem.*).

Dokáže vyjádřit a podrobněji odůvodnit svůj názor, plán, rozhodnutí a přání v oblastech svých zájmů a běžných témat, s nimiž se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase (např. proč si ne/chce koupit auto, jaký je jeho plán na prázdniny, proč přestal kouřit).

Dokáže vyjádřit a podrobněji odůvodnit ne/souhlas s tím, co někdo řekl/udělal (např. *Ano, souhlasím s tebou, je to důležité. Ano, souhlasím s názorem, že Věra Strnadová je důležitá osobnost komunity neslyšících. Dlouhodobě bojuje za práva neslyšících a jejich rovnost se slyšícími. Nesouhlasím s názory nového prezidenta, také se mi nelíbí jeho chování k lidem.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.2 B1 – Dům, domácnost a nejbližší okolí

Dokáže podrobněji popsat místo, kde bydlí on, jeho rodina a osoby, se kterými se pravidelně setkává (např. sdělit typ bydlení, popsat prostory, zařízení a vybavení bytu/domu), sdělit, v jaké oblasti žije (např. *rezidence, vilová čtvrť, sídliště*), a informovat o aktuálních stavebních změnách, ke kterým v okolí dochází (např. plánovaná výstavba, rekonstrukce nebo oprava přilehlé silnice).

Dokáže podat podrobnější údaje k orientaci v prostoru (např. k rozmístění pokojů v bytě/domě nebo nábytku v místnosti, umístění zastávky městské dopravy, zdravotního zařízení a dalších objektů), případně sdělit, co mu v okolí chybí.

Dokáže sdělit, jaké jsou náklady na jeho byt/dům (např. *Pronájem samostatného pokoje činí 7 000 Kč a poplatky včetně internetu jsou celkem 3 000 Kč. Do konce května musíme uhradit nedoplatek ročního vyúčtování za vodné a stočné a teplo ve výši 5 000 Kč.*), a informovat o službách, které využívá (např. jak se používá/zavírá plyn, zda je topení zapnuté/vypnuté, že nefunguje topení a ne/teče teplá voda, ne/je elektrický proud).

Dokáže podrobněji popsat činnosti, které vykonává v souvislosti s úklidem, opravou nebo rekonstrukcí bytu/domu, na zahradě a v blízkosti bydliště (např. *Zbourali jsme starou kůlnu a místo ní jsme na stejném místě postavili oválný bazén.*).

Dokáže pojmenovat povolání spojená s rekonstrukcí či opravou bytu/domu (např. *Obkladač obkládá vanu dlaždicemi. Tesař opravuje krov a klempíř okap. Montér instaluje markýzy a žaluzie.*).

Dokáže sdělit, jaké materiály (např. *cihla, beton, dřevo, tašky na střechu, tvárnice*) a stroje ke stavbě/opravě/rekonstrukci bytu/domu potřebuje (např. *bagr, buldozer, jeřáb*).

Dokáže pojmenovat a podrobněji popsat zvířata, která chová (např. *Chovám ovce a kozy. Koza je bílá, má rohy, kopyta a je býložravec.*), která se vyskytují v okolí jeho bydliště (např. *bažant, zajíc, ještěrka, mravenec*), některá cizokrajná (např. *Sloni žijí v Africe a v jihovýchodní Asii, pohybují se ve volné přírodě a živí se listy, větvemi a kůrou stromů a keřů. Dožívají se běžně 60 až 70 let.*), a sdělí, jak o zvířata pečovat a jak je lovit (např. *nosit seno do krmelce, chytat ryby, čekat na jelena na posedu*).

Dokáže podrobněji informovat, jaká zajímavá místa a památky v jeho/daném městě jsou (např. *V našem městě je zoo a muzeum s vycpanými zvířaty. Také si v něm můžete prohlédnout pěkný zámek a starý kostel s kašnou na náměstí. Na kopci za naší vesnicí stojí hrad postavený v roce 1495.*).

Dokáže pojmenovat některé květiny, stromy a jejich části (např. *růže, tulipán, fialka, dub, list, kořen*) a podrobněji popsat, jak o rostliny pečovat a jak je sázet nebo sít (např. *Nejprve vysejeme semena rajčat do kelímků od jogurtů a zaléváme je vodou. Když rostlinky vyrostou přibližně do výšky 5 cm, začneme je zalévat směsí vody a hnojiva. Pak rostliny přesadíme do truhlíku nebo na záhon a pravidelně zaléváme vodou.*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. *zážitek s opravou či rekonstrukcí bytu/ domu, práce na zahradě*), popsat události a své zkušenosti (např. *Mám čerstvé zkušenosti s neslyšícími podlaháři, které jsem si objednal na pokládku nové plovoucí podlahy. Odvedli důkladnou práci, byli šikovní, celkově byla spolupráce s nimi příjemná.*).

Dokáže podrobněji popsat svá přání, pocity, zkušenosti, zážitky, názory, plány spojené s bytem/domem a domácností a jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. *Přeju si zrekonstruovat koupelnu, abych měl vanu i sprchový kout. Plánujeme si koupit psa, aby nám hlídal dům. Mám pocit, že se nám tím změní život, protože budeme muset vstávat brzy ráno, abychom psa vyvenčili.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.3 B1 – Každodenní život

Dokáže sdělit podrobnější informace o svých každodenních činnostech spojených se školou, výkonem povolání a volným časem (např. *jaká je jeho pracovní doba, kdy má přestávku, že je státní svátek*).

Dokáže porovnat svůj denní/týdenní režim a každodenní činnosti s režimem a činnostmi jiných osob (např. *jak se liší pracovní/volný den*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. *jak se seznámil s přáteli, čím se zabývá, co prožívá*), popsat události a své zkušenosti (např. *Můj neslyšící kamarád má bohaté pracovní zkušenosti. Dříve pracoval jako učitel na základní škole pro neslyšící, pak jako odborný asistent na vysoké škole a překladatel odborných textů. Nyní je předsedou organizace ASNEP. Skoro každý týden chodí na různá jednání, např. na Úřad vlády České republiky nebo na Národní radu osob se zdravotním postižením České republiky.*).

Dokáže podrobněji informovat o svém vzdělání (např. *že složil maturitu, bude dělat přijímací zkoušky, obhájil diplomovou práci*), o svých příjmech a nákladech na živobytí (např. *Mám pravidelný finanční příjem, ze kterého splácím leasing na auto. Měsíčně utratím skoro 20 000 Kč, zbytek výplaty spořím. Ještě jsem nenašel vhodnou práci, proto dál žiju z podpory v nezaměstnanosti.*).

Dokáže podrobněji sdělit, jaké výhody a nevýhody má jeho práce (např. *Cesta do práce je daleká a náročná. Mám dobré pracovní podmínky, můžu využívat bufet, odpočinkovou místnost a máme delší přestávky*.) a jaké překážky s sebou nese zaměstnání na dané pozici (např. *Mám hodně přesčasových hodin. Nemám pevnou pracovní dobu, každý den je jiný. Součástí mzdy jsou i odměny a bonusy.*).

Dokáže podrobněji popsat ne/příjemné situace každodenního života (např. *ztráta zaměstnání, výpověď, nel složení zkoušky v rekvalifikačním kurzu*) a pocity s nimi spojené (např. *Moje kamarádka měla od dětství sen stát se kadeřnicí. Díky inzerátu objevila šestiměsíční rekvalifikační kurz na kadeřnici. Ten nedávno absolvovala a nyní už pracuje v soukromém kadeřnictví, kde je velmi spokojená.*).

Dokáže podrobněji popsat, jak žijí neslyšící v České republice (např. *Neslyšící v září oslavují Mezinárodní týden Neslyšících*.) a jaké využívají zdravotní pomůcky (např. *kochleární implantát, sluchadlo*).

Dokáže podrobněji informovat o zvycích a tradicích české slyšící společnosti (např. *Na přelomu února a března lidé slaví masopust. V září bývá svátek vinobraní.*).

Dokáže podrobněji popsat svá přání, pocity, zkušenosti, zážitky, názory, plány a jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. o jaké místo se uchází, co chce studovat, že půjde na konkurz).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.4 B1 – Volný čas a zábava

Dokáže sdělit, kdy má volno, a podrobněji popsat své koníčky a způsob trávení volného času (např. *Mým koníčkem je sledování sdělovacích prostředků, mám rád hlavně novinky ze světa neslyšících na Facebooku a ve Zprávách v českém znakovém jazyce. Volný čas trávím sportem, v týdnu mám tři tréninky a o víkendu zápasy a turnaje. Po práci potřebuju odpočívat.*).

Dokáže podrobněji sdělit nebo vyprávět, co lidé tradičně dělají během státního svátku (např. *V některých městech chodí lidé 17. listopadu do centra města položit květiny a zapálené svíčky. Na Dušičky lidé uctívají památku svých zesnulých příbuzných. Upravují jejich hroby a zdobí je květinami, věnci a svíčkami.*).

Dokáže informovat o tom, jak tráví volný čas neslyšící a jaká specifika má kultura neslyšících (např. typické sportovní disciplíny neslyšících, Deaflympiáda, filmy s neslyšícími herci, upravené pohádky pro neslyšící).

Dokáže pojmenovat koníčky (např. *modelářství, rybaření, kutilství*), sféry zájmu (např. *film, divadlo, počítače, politika, sport*), sdělit, o co se zajímá a co ho baví.

Dokáže pojmenovat soutěžní disciplíny jednotlivých sportů (např. *atletika – hod oštěpem, sprint, skok do výšky; lyžování – slalom, akrobatické lyžování, snowboarding*), druhy umění (např. *divadelní, filmové, užité*), filmové a divadelní žánry (např. *akční, drama, horor*), druhy výtvarného umění a jeho umělecké slohy a styly (např. *sochařství, malířství, architektura, baroko*).

Dokáže podrobněji sdělit, jak závod/zápas/turnaj skončil (např. *Judista byl diskvalifikovaný kvůli nevhodnému chování. Naši hokejisté nečekaně prohráli s oslabeným Slovenskem 3:5. Japonský tenista vyhrál nad brazilským reprezentantem po setech 7:6, 6:4, 6:1. Zápas českých fotbalistů proti Francii byl dlouho vyrovnaný, naši ale nakonec zvítězili 2:1 a postoupili do finále.*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. obsah filmu, divadelního představení, průběh sportovního utkání), popsat události a své zkušenosti (např. *V divadle jsme se sešli v přízemí, odložili jsme si věci v šatně a šli si sednout na balkon do první řady. S neslyšícím kamarádem jsme seděli v divadle vpředu, abychom dobře viděli na tlumočníky. Říkal mi, že stínové tlumočení je pro něj v divadle lepší, protože každá postava má svého tlumočníka.*).

Dokáže vyjádřit a podrobněji odůvodnit svůj názor, plán, rozhodnutí a přání v oblastech svých zájmů a běžných témat, s nimiž se pravidelně setkává ve volném čase, např. sportu, umění, koníčků (např. *Tvrdě trénuju, abych byl dobře připravený na závod a vyhrál zlatou medaili. Plánuju si koupit novou kameru, stativ a čtečku, protože mám možnost natáčet v moderním studiu. Líbí se mi, že rozhodčí upozorňuje neslyšící fotbalisty různými vizuálními signály, máváním praporků a gesty na to, že došlo k porušení pravidel.*).

Dokáže podrobněji popsat svá přání, pocity, zkušenosti, zážitky, názory, plány a jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. zážitky ze sportovní nebo kulturní akce, názor na přednášku o oblíbeném sportu, pocity z filmu nebo divadelního představení).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.5 B1 – Cestování a doprava

Dokáže podrobněji informovat o různých variantách dopravy (např. *letecká, vlaková, lodní, silniční, soukromá, veřejná*) a o cestování různými prostředky (např. jaké má vlak zpoždění, přestup z tramvaje na autobus, čím pojedete).

Dokáže podrobněji informovat o aktuální situaci týkající se silničního provozu (např. *V centru města jsou parkovací zóny. V tomto úseku platí maximální povolená rychlost 50 km/h. V odpolední dopravní špičce trvá cesta domů déle, navíc je tam objížďka.*).

Dokáže sdělit informace související s ubytováním na dovolené/prázdninách (např. *Chci si zamluvit nocleh se snídaní. Odhlásit se z kempu a vrátit klíč od chatky můžete na recepci.*).

Dokáže pojmenovat cestovní a turistické vybavení (např. *mapa, kompas, GPS, karimatka, stan, trekové hole*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. *cesta na dovolenou, turistický výlet, překročení státní hranice*), popsat události a své zkušenosti (např. *Před odletem nás letuška upozornila, že si musíme zapnout bezpečnostní pás. Dále nám ukázala a vysvětlila, jak zacházet s bezpečnostním vybavením uloženým pod sedadly. Cestujeme v kupé mezinárodního vlaku, ve kterém jsme si předem zarezervovali tři místa. Plavba na trajektu byla klidná, houpání lodi jsme vůbec nepocítili.*).

Dokáže vyjádřit a podrobněji odůvodnit svůj názor, plán, rozhodnutí a přání v oblastech cestování a dopravy (např. *proč ne/chce jezdit po městě autem, jaký je jeho plán prázdninové cesty, jak se cestovalo dříve*).

Dokáže podrobněji popsat svá přání, pocity, zkušenosti, zážitky, názory, plány a jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. *zkušenosti s dopravou a kvalitou ubytování v zahraničí, plány na výlet, pocity při cestování různými dopravními prostředky*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.6 B1 – Vztahy mezi lidmi

Dokáže popsat své osobní vztahy (soukromé i profesní) (např. *chladný vztah s cizím člověkem, vášnivý vztah s milencem*) a pocity, které prožívá (např. *šťěstí, spokojenost, nenávisť, úzkost, zoufalství*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. *návštěva, setkání s jinou osobou, vztahy mezi lidmi*), popsat události a své zkušenosti (např. *Po přednášce jsem se setkal s odborníkem na problematiku kultury neslyšících a ten si udělal čas na rozhovor se mnou. Rozhovor s ním byl velmi zajímavý.*).

Dokáže se účastnit společenského života, posílat vzkazy a zprávy, rozloučit se různými způsoby (např. *pozdřevy na rozloučenou, popřát šťastnou cestu, šťastný let*).

Dokáže pojmenovat skutečnosti spojené s politikou a s volbami (např. *prezident, předseda vlády, hlasování, volby, volební komise, volební urna*) a politické strany (např. *Česká pirátská strana, Komunistická strana Čech a Moravy, Občanská demokratická strana*).

Dokáže sdělit, v jakém typu zřízení žije on a osoby, se kterými se pravidelně setkává (např. *Česká republika je demokratický stát. Ve Francii vládne prezident. Strýc je členem parlamentu.*).

Dokáže podrobněji informovat o celospolečenských problémech (např. *Na podzim a v zimě poskytuje Armáda spásy lidem bez domova ubytování a základní zdravotní ošetření. Hlavními problémy chudých států jsou nezaměstnanost nebo nedostatek potravin a pitné vody. Dobročinností se zabývají různé charitativní organizace.*).

Dokáže podat podrobnější zprávy z oblasti zločinu a práva (např. *V Holandsku stoupl počet osob závislých na drogách. Zločince, který unesl a pak zavraždil hledanou dívku, zatkla o týden později policie. V zemích EU letos klesá počet krádeží, bylo jich nejméně za posledních 50 let.*).

Dokáže informovat o otázkách války a míru (např. *Francie, Velká Británie a USA společně zaútočily na Sýrii. Ruští vojáci obsadili Krym na konci února 2014 hned poté, co demonstrace Ukrajinců vedly k pádu místního prezidenta. Po volbách uznala levice svou porážku.*).

Dokáže vyjádřit a podrobněji odůvodnit svůj názor, plán, rozhodnutí a přání v oblasti veřejné angažovanosti a dobročinných akcí (např. *Přeju si pracovat u námořnictva, protože mě láká moře a život na lodi. Plánuju jít o víkendu na brigádu do lesa, budeme tam sázet stromky. Lidé smekají, poklekávají nebo vojáci salutují, protože chtějí vyjádřit druhému úctu.*).

Dokáže vyjádřit a podrobněji odůvodnit svůj názor, plán, rozhodnutí a přání v oblasti celospolečenských problémů (např. *Myslím si, že nedostatek lékařů a zdravotních sester je velkým problémem některých afrických zemí, proto tam pojedou na půl roku pracovat jako dobrovolníci do nemocnice. Naším cílem je zlepšit životní podmínky neslyšících a rozšířit jejich možnosti v přístupu k informacím. Rozhodla jsem se, že budu pracovat jako dobrovolník v organizaci zabývající se ochranou přírody, abych mohla bojovat proti znečištění ovzduší.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.7 B1 – Zdraví a péče o tělo

Dokáže podrobněji sdělit, jak pečuje o své fyzické i psychické zdraví (např. *Když jsem po dvou náročných dnech unavená, dívám se na filmy nebo si čtu zajímavé knížky. Doktor mi předepsal rehabilitaci, která zahrnuje cvičení a vodoléčbu. Zítra jdu na oční kliniku na pravidelné roční kontrolní vyšetření a pak ještě k praktickému lékaři na očkování.*) a o hygienu (např. *Doporučuju namočit nejprve nohy na 10 minut do teplé vody. Je možné použít vodu s octem jako dezinfekci, která zabrání plísni, nebo vodu s olejem na změkčení tvrdé kůže. Po opláchnutí nohy osušte ručníkem a ostříhejte nehty.*).

Dokáže podrobněji informovat o svém aktuálním zdravotním stavu, popsat své zdravotní potíže (např. *Cítím se dobře, jsem odpočínutý a vyspalý. Zubař mi dnes jeden zub vytrhl, druhý vrtal a dal do něj plombu. Mám dlouhodobé zdravotní problémy, proto chci jet do lázní. Při onemocnění covid-19 ztrácejí lidé chuť a čich, v některých případech dokonce končí v nemocnicích.*).

Dokáže sdělit, na co má alergii, jakou dietu musí držet, které potraviny nesmí jíst, případně v jakém množství, a jak probíhala alergická reakce (např. *Mám alergii na kočky, proto doma žádnou nemám. Syn omylem snědl rybu a do 5 minut otekl. Rychle jsme mu museli podat protialergický lék.*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace o tom, jak se mu stal úraz, jakou léčbu musel podstoupit (např. *Při úrazu jsem si vyrazil dva přední zuby, léčba nepomohla, a tak budu mít částečnou protézu. Každý večer si nasazuju snímací rovnátka, aby moje zuby byly pěkně rovné. Upadla jsem a zlomila jsem si nohu, proto mám teď sádku a berle.*).

Dokáže podrobněji informovat o tom, jak lze poskytnout první pomoc (např. *Při popáleninách musíme ránu chladit studenou pitnou vodou a zavázat suchou gázou.*).

Dokáže podat podrobnější údaje k orientaci v prostoru v místech, kde poskytují potřebnou zdravotní péči (např. popis cesty do nemocnice, orientace v rozmístění jednotlivých ordinací na poliklinice, popis nemocničního pokoje).

Dokáže podrobněji popsat své zážitky, pocity, zkušenosti (např. z nemocnice, kvůli úrazu/onemocnění během cesty na dovolenou/prázdniny) a vyjádřit svá přání, názory, plány (např. *Přeju si brzy se uzdravit, abych mohl chodit do školy / abych se mohl vrátit do práce. Plánuju si najít jiného lékaře, protože tento mi nevyhovuje. Chtěl bych odjet do lázní a tam chodit pravidelně plavat a na procházky.*).

Dokáže vyjádřit a podrobněji odůvodnit svůj názor, plán, rozhodnutí a přání v oblastech péče o tělo a hygieny (např. proč si ne/chce koupit lék, jaký je plán jeho léčby, jak odvyknout kouření, proč je pro/proti očkování).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.8 B1 – Vzdělání a vzdělávání

Dokáže jednoduše diskutovat o otázkách vzdělávání, školství, o vyučovacích předmětech, o kvalifikaci (např. kde studoval, jakým typem škol prošel, které předměty ho ne/bavily, jak byl hodnocen).

Dokáže podrobněji popsat, jakým typem zkoušky je studium zakončeno, jak byl klasifikován a jaké vzdělání tím získal (např. *Složil jsem státní závěrečnou zkoušku, získal jsem červený diplom a titul magistr.*).

Dokáže pojmenovat komunikační systémy a metody vzdělávání neslyšících (např. *orální, bilingvální, totální komunikace*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. zážitek při přijímacích zkouškách na vysokou školu, při čekání na výsledek zápočtového testu), popsat události a své zkušenosti (např. při psaní diplomové práce).

Dokáže podat podrobnější údaje k orientaci v prostoru školy (např. k umístění konkrétní učebny ve škole / na fakultě).

Dokáže sdělit delší zprávy obsahující podrobnější informace (např. zpráva o výsledku závěrečné zkoušky na učilišti nebo maturitní zkoušky, informace o obsahu předmětu).

Dokáže vyjádřit a podrobněji odůvodnit svůj názor, plán, rozhodnutí a přání v oblasti vzdělávání (např. *Přeju si složit zkoušku, abych mohl odjet na dovolenou. Plánuju podat si přihlášku k dálkovému studiu, protože mám práci, která mě baví. Nechci jet na studijní stáž do zahraničí, protože mám v Česku přítele a chci být s ním.*).

Dokáže podrobněji popsat svá přání, pocity, zkušenosti, zážitky, názory, plány v oblasti vzdělávání a jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. *Neslyšící děti se potřebují učit češtinu jiným způsobem než děti slyšící. S tím mám bohaté zkušenosti. Při výuce používám ve větší míře názornost a s dětmi komunikujeme v českém znakovém jazyce a psanou češtinou. Plánuju také využívat nové učebnice, které gramatiku češtiny vysvětlují stejným způsobem jako cizincům.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.9 B1 – Obchody a nakupování

Dokáže pojmenovat a podrobněji popsat vybrané zboží (např. *zajímavý historický román, obyčejný papírový drak, luxusní opalovací krém v tubě*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. zážitek při nakupování, při placení zboží kartou, bankovkou, mincemi), popsat události a své zkušenosti (např. při nákupu v bazaru, při smlouvání ceny na trhu v zahraničí).

Dokáže podat podrobnější údaje k orientaci v prostoru obchodu (např. k umístění konkrétní prodejny v obchodním domě).

Dokáže sdělit zprávy obsahující podrobnější informace o zakoupení/prodeji zboží (např. zpráva o ceně zboží, o tržbách obchodu, o průběhu nákupu).

Dokáže vyjádřit a podrobněji odůvodnit svůj názor, plán, rozhodnutí a přání v oblasti nakupování, výměny a prodeje zboží (např. proč si ne/chce koupit motorku, jaký je jeho plán při reklamaci bot, proč chce vyměnit zakoupený mobil, názor na cenu pračky).

Dokáže podrobněji popsat svá přání, pocity, zkušenosti, zážitky, názory, plány při nakupování, jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. *Přeju si nakoupit kvalitně a levně, abych ušetřila peníze. Plánuju prodat svůj starý playstation, protože jsem dostal moderní verzi. Nechci si koupit temperové barvy, protože neumím malovat. Moje kamarádka je nadšená z toho, že už i u nás otevřeli obchody s oblečením její oblíbené značky, které si dosud jezdila nakupovat do Německa.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.10 B1 – Jídlo a pití

Dokáže pojmenovat různé druhy potravin a nápojů, včetně těch méně tradičních (např. *avokádo, pomelo, malinová šťáva*), a také pokrmů (např. *K obědu jsem připravila dušené maso s lilkem a americkými bramborami.*).

Dokáže podrobněji informovat o kvalitě potravin, nápojů a stravovacích míst (např. *Koupil jsem bezsemenný meloun. Na misce leží zkažená brokev. V této restauraci nevaří dobře, jídla jsou hodně mastná a pálivá. Jogurty s prošlou lhůtou bývají nejlevnější.*).

Dokáže sdělit, na které potraviny má alergii, a vyjmenovat suroviny, ze kterých je pokrm připraven.

Dokáže podrobněji popsat složitější postup při přípravě pokrmů a nápojů (např. příprava sushi, plněné krůtí rolády, míchaného koktejlu).

Dokáže sdělit, které suroviny potřebuje k přípravě pokrmu podle receptu a které je možné vynechat nebo nahradit jinými, a odůvodnit proč (např. *Ze zdravotních důvodů nahrazuju bílý cukr medem nebo hnědým cukrem.*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. zážitek z návštěvy restaurace v zahraničí), popsat události a své zkušenosti (např. zkušenosti s přípravou pokrmů, s objednáváním v kavárně).

Dokáže podrobněji popsat svá přání, pocity, zkušenosti, zážitky, názory, plány v oblasti stravy, přípravy pokrmů, stolování a jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. *Přeju si naučit se péct dort, abych mohla připravit překvapení pro syna. Dcera se rozhodla, že omezí přísun sacharidů a zvýší porce bílkovin a zeleniny. Přihlásila jsem se do tohoto kurzu, protože se chci naučit pravidla stolování.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.11 B1 – Instituce a služby

Dokáže pojmenovat jednotlivé druhy úřadů a jejich odborů (např. magistrát, městský úřad, úřad práce, odbor školství / správy majetku / sociálních věcí) a sdělit, jaké úkony jednotlivé úřady a odbory zajišťují (např. *Živnostenský list si lze vyřídit na živnostenském odboru městského úřadu v místě bydliště. Uchazeč se musí na úřad práce dostavit do tří dnů po ukončení předchozího zaměstnání.*).

Dokáže informovat o problémech, které řeší policie (např. *Kriminální policie zatkla a vyšetřuje nebezpečného pachatele. Cizinecká policie pátrá po podezřelém cizinci, který vykrádá byty. Protidrogový útvar policie pátrá po skupině překupníků drog.*).

Dokáže popsat, jaké jsou podmínky ukládání/splácení peněz, jaké jsou výhody a nevýhody jednotlivých bankovních produktů/služeb (např. *Výhodou této hypotéky je nízký úrok s fixací na 5 let. Podmínkou získání úvěru je dostatečně vysoký plat.*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace spojené s využitím různých služeb (např. události na poště, na úřadě, v bance, v servisu, na policii, u čerpací stanice), popsat zážitky a své zkušenosti (např. *ztráta pasu, oprava brzd v autoservisu, vyřizování průkazu ZTP*).

Dokáže podrobněji popsat základní typy tlumočení z/do českého znakového jazyka (např. *komunitní, soudní, online, ambulantní, terénní*) a sdělit své zážitky a zkušenosti s nimi spojené (např. *Organizace neslyšících nabízí ambulantní i terénní tlumočnické služby. Online tlumočení si můžu objednat v organizaci Tichý svět nebo Deafcom. Soudních tlumočnicků je v ČR velmi málo. Na jednání s úřady si neslyšící pravidelně objednávají tlumočníka, aby měli jistotu, že všemu porozumí, a aby se mohli doptat na podrobnosti.*).

Dokáže podrobněji popsat svá přání, pocity, zkušenosti, zážitky, názory, plány a jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. *důvody pro určité rozhodnutí, názory na nabízené možnosti*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.12 B1 – Jazyk a komunikace

Dokáže pojmenovat významné světové jazyky mluvené (např. *arabština, čínština, hebrejština*) a znakové (např. *americký znakový jazyk, australský znakový jazyk, japonský znakový jazyk*).

Dokáže podrobněji vyjádřit, jaké znalosti a zkušenosti v jazyce má (např. *Vím, že v češtině používáme spisovný a nespisovný jazyk. Při komunikaci s neslyšícími si už nepomáhám gesty.*) a které funkční styly zná (např. *odborný, publicistický, umělecký*).

Dokáže informovat, že znakové jazyky jsou přirozené, plnohodnotné jazyky, mají svou gramatiku a že neexistuje jeden univerzální znakový jazyk, ale že každý stát má alespoň jeden vlastní znakový jazyk (např. *V USA používají neslyšící americký znakový jazyk.*).

Dokáže vysvětlit základní rozdíly mezi českým znakovým jazykem a českým jazykem (např. *Znak není gesto. Gramatika znakového jazyka využívá také střídání rolí. Pro znakový jazyk je důležitý znakovací prostor. Vyjádření sloves v českém jazyce je jiné než v českém znakovém jazyce.*).

Dokáže podrobněji popsat své zážitky z komunikace v jiném jazyce (např. *při dorozumívání se s cizincem nebo s neslyšícími lidmi*) a sdělit svá přání a plány do budoucnosti (např. *Přeju si složit zkoušku z českého znakového jazyka, abych mohl pracovat jako tlumočník. Plánuju se naučit mezinárodní znakový systém, protože poletím na setkání tlumočnicků znakových jazyků z celého světa.*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. průběh tlumočení, rozhovor v cizím jazyce), popsat zážitky a své zkušenosti (např. zkušenosti s překladem, zážitek s neporozuměním komunikaci prostřednictvím vizuálního nosiče).

Dokáže vyjádřit a podrobněji odůvodnit svůj názor, plán, rozhodnutí a přání v oblasti jazyka a komunikace (např. proč se ne/chce učit znakový jazyk, jak přeložit text přesně a kvalitně, proč přestal v komunikaci diskutovat).

Dokáže podrobněji popsat své pocity, zkušenosti, zážitky v oblasti komunikace a jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. pocity a zkušenosti z komunikace s neslyšícími v zahraničí).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.13 B1 – Popis cesty a místa

Dokáže podrobněji popsat konkrétní místo, sdělit zajímavosti, které se na něm nacházejí (např. *Na Výstavišti Praha je vybudována Křížíkova fontána. Při výročí jejího založení stříkala voda až do výše několika desítek metrů. Kolem fontány se nachází amfiteátr pro více než 6 000 návštěvníků. Na třetím nádvoří Pražského hradu stojí katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Na vrcholu hory můžete vystoupat na dřevěnou rozhlednu, rozhlédnout se po kraji a pak si dole odpočinout v restauraci.*).

Dokáže podrobněji popsat cestu odněkud někam a sdělit, co k ní potřebuje (např. *Na hotelovou pláž půjdete po schodech dolů a pak přejdete přes rušnou silnici. Ale doporučujeme vám využít podzemní tunel, kudy je cesta bezpečnější. Půjdete asi 2 kilometry po žluté značce k malé kapličky, za kterou se dáte lesem, až přijдете k myslivně. Na cestu si vezmi turistické vybavení, karimatku, stan, kompas a mapu.*).

Dokáže podrobněji popsat činnosti, které při cestování a turistice vykonává (např. hledat turistickou značku / světovou stranu, stavět stan, orientovat se podle GPS, spát ve stanu / pod širým nebem, fotografovat historické památky).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. zážitek, jak zjišťoval cestu, jak poradil druhému člověku, kudy jít), popsat události a své zkušenosti (např. *Cesta na Sněžku přes Růžovou horu mi trvala 3 hodiny. Myslím si, že je to nejlepší trasa, je ale také možné jít přes Obří důl. Tuto cestu bych však nedoporučoval osobám se sníženou pohyblivostí.*).

Dokáže podrobněji popsat svá přání, pocity, zkušenosti, zážitky, názory, plány a jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. při bloudění, z návštěvy památky/místa).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.4.14 B1 – Počasí a klima

Dokáže podrobněji sdělit, jaké bude počasí (např. *Indii a celou jihovýchodní Asii čekají každoroční monzunové deště, které potrvají několik týdnů. V souvislosti s tím lze očekávat vážné dopravní problémy, které mohou být zapříčiněny popadanými stromy na silnicích a zničenými mosty.*).

Dokáže sdělit, co dělá meteorolog (např. *Meteorolog se zabývá předpovědí počasí a vydáváním varování před nebezpečnými jevy. Předpovídá přechod studené/teplé fronty nebo hlásí hurikán, tornádo či krupobíť.*).

Dokáže podrobněji informovat o tom, že se stala přírodní katastrofa nebo že se blíží nějaký nebezpečný jev související s počasím (např. *sesuv půdy, lavina, zemětřesení*).

Dokáže vyprávět delší příběh obsahující podrobnější informace (např. *Austrálie se potýkala s velkým množstvím požárů. Záchranáři dopravili místní obyvatele do bezpečí a pak vyhledávali možné oběti.*), popsat události a své zkušenosti (např. *Zemětřesení, které jsem zažil v Japonsku, vypadalo jako bouřka, při které hrom burácí pod zemí. V některých státech funguje systém varovné světelné signalizace, který upozorňuje neslyšící na nebezpečí požáru, povodní nebo úniku nebezpečných látek.*).

Dokáže podrobněji popsat svá přání, pocity, zkušenosti, zážitky, názory, plány spojené s počasím a jednoduše je odůvodnit či vysvětlit (např. *jaké si přeje počasí, zážitky a zkušenosti s nebezpečnými klimatickými jevy*).

Dokáže podrobněji sdělit, kdo a jak při přírodní katastrofě pomáhá a zachraňuje (např. *Psovod hledá v sutinách zraněné po zemětřesení. Lékaři bez hranic pomáhají postiženým tropickou bouří. Evropská unie poskytla humanitární pomoc státům zasaženým tsunami.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5 Úroveň B2

5.5.1 B2 – Osobní údaje

Dokáže podrobně představit a popsat sebe, členy své rodiny, přátele a kolegy, uvést jejich akademické tituly, sdělit, co dělají, čím se zabývají, jaké mají koníčky, záliby, vyjádří své/jejich preference, názory, přání, ambice a zkušenosti, popíše povahové vlastnosti.

Dokáže podrobně představit a charakterizovat významné osobnosti ze světa slyšících i neslyšících (např. známé osobnosti, hrdiny filmů nebo knih). Pomocí přesně formulovaných myšlenek dokáže argumentovat, co se mu na dané osobnosti ne/líbí, uvádí náležité doplňující podrobnosti a obhájí svá stanoviska.

Dokáže pojmenovat hlavní náboženství, náboženské společnosti a církve (např. *judaismus, církev římskokatolická, řeckokatolická, pravoslavná, svědci Jehovovi, adventisté*) a komunikovat o náboženském životě a obřadech (např. *víra, věřit, bohoslužba, mše, svátost, hřích, Bible, mešita, kněz*), dokáže vyjádřit své vlastní názory, argumentovat, obhájit svá stanoviska v této oblasti.

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.2 B2 – Dům, domácnost a nejbližší okolí

Dokáže podrobně popsat vybrané místo (např. *kde žije, kde byl na dovolené nebo na studijním/pracovním pobytu*).

Pomocí přesně formulovaných myšlenek dokáže argumentovat, co se mu na dané lokalitě ne/líbí (např. *klid a ekologický způsob života na zemědělské usedlosti, teplé podnebí v úrodné nížině, klidné/rušné prostředí na vesnici / ve velkoměstě, znečištěné ovzduší v průmyslové oblasti*), jaké má lokalita ne/výhody (např. *vysoké/nízké náklady na bydlení, dopravní ne/dostupnost, ne/dostatek pracovních příležitostí, vysoká kriminalita, záplavová oblast*), uvádí náležité doplňující podrobnosti a obhájí svá stanoviska.

Dokáže podrobně popsat dům nebo byt a místnosti v něm, detailně popsat nábytek (např. *rozkládací pohovka se zdravotní matrací a vysokou, anatomicky tvarovanou podpěrou*), lůžkoviny (např. *hebké povlečení, bavlněné prostěradlo na jednolůžkovou matraci*), další vybavení (např. *protiskluzová dlažba, vodovodní potrubí, dřezová baterie, vodovodní kohoutek, pružné těsnění*), náklady na bydlení.

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s domem, domácností a nejbližším okolím (např. zážitek při úklidu zahrady, opravě v domácnosti, příběh odehrávající se v okolí domu), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku.

Dokáže sdělit, jaké materiály (např. *sádrokarton, cement, izolační materiál*), nářadí, nástroje a stroje ke stavbě/opravě/rekonstrukci bytu/domu potřebuje (např. *vodováha, síto na písek, špachtle, hladítko, žebřík, bruska, míchačka*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.3 B2 – Každodenní život

Dokáže podrobně popsat denní režim svůj, členů rodiny i osob ve svém okolí (např. doma, v práci, ve škole).

Dokáže podrobně informovat o svém vzdělání, plánech (např. plán změny bydliště, zaměstnání).

Pomocí přesně formulovaných myšlenek dokáže argumentovat, co se mu na denním režimu ne/líbí (např. klouzavá pracovní doba, dostatek času na koníčky a přátele), jaké má ne/výhody (např. vliv převráceného režimu na zdravotní stav, ne/výhody volné pracovní doby), uvádí náležitě doplňující podrobnosti a obhajuje svá stanoviska.

Dokáže podrobně porovnat každodenní život svůj a neslyšícího lektora/přítele/kolegy, případně porovnat život v ČR a v zahraničí (např. z hlediska možností dosažitelného vzdělání, práce, příjmů, služeb pro neslyšící). Dokáže sdělit, co se mu na životě v dané zemi ne/líbí (např. *Skandinávské státy a USA jsou známé tím, že mají hodně kvalitních tlumočnicků znakového jazyka*).

Dokáže vyprávět o každodenním životě v jiných státech (např. *V některých firmách jsou časté úplatky. Na jihu Evropy obědvají později a pak mají siestu. Mladí lidé v některých afrických a asijských státech nemůžou studovat z finančních důvodů*).

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s každodenním životem (např. zážitek v novém zaměstnání, výluka tramvaje při cestě do školy, změna režimu o prázdninách), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku.

Dokáže podrobně popsat, jak se lidé v různých místech světa starají o přírodu a jak mohou být ve svém každodenním životě k životnímu prostředí ohleduplnější (např. *šetřit vodou, třídit odpad, neplytvat potravinami*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.4 B2 – Volný čas a zábava

Dokáže podrobně informovat o tom, kdy má volno a co ve svém volném čase dělá (např. jaké má koníčky, zájmy, záliby z oblasti kultury či sportu, jakou zábavu preferuje), dokáže shrnout výhody a nevýhody různých koníčků a vysvětlit/argumentovat, proč si je vybral (např. *Akrobatické létání se někomu může zdát nebezpečné, ale mně se líbí adrenalin, který při něm cítím. Nevýhodou může být finanční náročnost, špatný výhled a občasná žaludeční nevolnost pilota*).

Dokáže pojmenovat různé druhy sportů, včetně těch adrenalinových (např. *bungee jumping, akrobatické sporty, paragliding*), popsat různá sportoviště, jejich povrch a vybavení (např. *Ve sportovní hale určené na florbal je výborný tartanový povrch, dvě florbalové branky, mantinely a lavičky. Tenisté hrají na antuce, na travnatém povrchu nebo na betonu.*).

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s volným časem (např. pověst, mýtus, zážitek z divadelního představení, průběh sportovního utkání, příběh odehrávající se na dovolené), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku.

Dokáže porovnat způsob trávení volného času slyšících a neslyšících (např. oblíbené sportovní disciplíny, kultura, příběhy a filmy s neslyšícím hrdinou), sdělit a odůvodnit odlišnosti, zkušenosti, zážitky, argumentovat, co se mu ne/líbí, jaké jsou ne/výhody (např. omezené možnosti realizace v oblasti sportu, přístupu k filmové, televizní a divadelní tvorbě z důvodu absence titulků a omezený výběr tlumočených představení).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.5 B2 – Cestování a doprava

Dokáže podrobně informovat o různých variantách dopravy a o cestování různými dopravními prostředky v rámci studijních/pracovních pobytů nebo rekreace (např. způsob a podmínky prodeje jízdenek, tarify jízdného, zlevněné/zvýhodněné sazby), sdělí postup zajištění ubytování, informuje o nutnosti předložení konkrétních cestovních dokladů.

Pomocí přesně formulovaných myšlenek dokáže argumentovat, co se mu na daném způsobu dopravy a ubytování ne/líbí (např. *Cestování letadlem šetří čas, nelíbí se mi ale, že je neekologické. Ubytování v kempu není tak pohodlné jako v apartmánu, zato je mnohem levnější. Ostrov byl dostupný z pevniny lodí, která odjížděla od mola jen dvakrát za den.*), jaké má doprava ne/výhody (např. trvání cesty, přestupy, finanční náklady, kvalita služeb u různých dopravců) a kterému způsobu dopravy dává přednost, uvádí náležité doplňující podrobnosti a obhájí svá stanoviska.

Dokáže sdělit informace o svém automobilu, popsat jeho závadu, poruchu a opravu, informovat o nehodě a o druhu pojištění vozidla.

Dokáže podrobně informovat o nabídce dovolené (např. místo, délka, program pobytu, výlety, typ stravování, cena dovolené a co v ní je/není zahrnuto, jaké jsou storno podmínky).

Dokáže podrobně informovat o globálních světových problémech, o možnostech jejich řešení (např. jak zlepšit životní úroveň, jak zamezit kácení stromů, jak třídit odpad) a o tom, jak ovlivňují každodenní život lidí v různých státech (např. negramotnost, vliv ekonomické krize, vliv chování člověka na přírodu).

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s cestováním (např. zážitek z turistického výletu, příběh odehrávající se během cesty vlakem), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku.

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.6 B2 – Vztahy mezi lidmi

Dokáže podrobně popsat své osobní vztahy (např. *Mít rád sám sebe je důležitým předpokladem psychického zdraví. Začali se hádat, trápil jeden druhého, a tak se rozešli.*).

Dokáže sdělit, kterých organizací (např. profesních, zájmových) je členem, kdy se jím stal, jak často se schází, s kým a jak se v nich seznámil, jaké má s ostatními vztahy.

Dokáže se účastnit společenského života v běžných situacích, jež mohou nastat na místech, kde se užívá český znakový jazyk (např. školy, kluby a spolky, kulturní akce pro neslyšící).

Dokáže vyjádřit oběma způsoby, tj. užitím existujícího znaku i pomocí prstové abecedy, názvy českých i mezinárodních organizací neslyšících (např. *WFD, EUD, EUDY, CDY*) a politických organizací (např. *OSN, UNESCO*), dokáže sdělit jejich celý název a informovat, čím se organizace zabývají (např. *WFD, Světová federace neslyšících, je mezinárodní organizace zastřešující členské organizace neslyšících v jednotlivých státech. Podporuje práva neslyšících a pomáhá jim při zakládání nových organizací.*).

Dokáže se aktivně účastnit porad a svolat je (např. *Svolávám pracovní poradou na pátek od 8:00 do 10:00 hod. Hodí se vám tento termín? Vítám vás na odložené schůzi, v úvodu chci předat slovo našemu výkonnému řediteli.*).

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s mezilidskými vztahy (např. psychologický film, příběh popisující manželskou krizi, válečný konflikt, soudní proces), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku (např. porušení práv, zmanipulování voleb, úplatky, spolupráce).

Dokáže pojmenovat různé formy vlády a státního zřízení (např. *republika, království, diktatura, totalita, tyranie*) a podle svých znalostí informovat o vybraných státech, případně jejich aktuální situaci (např. fungování státu, politická situace, nerovnost ve společnosti).

Pomocí přesně formulovaných myšlenek dokáže vysvětlit a odůvodnit svůj názor na soudnictví, kriminalitu, právo a na celospolečenské problémy (např. *Z mého pohledu je užívání měkkých drog nepřijatelné, protože i tyto drogy vytvářejí závislost. Audismus se silně projevuje například v oblasti pracovního trhu.*), argumentovat, co se mu na něčem nelíbí, jaké má ne/výhody (např. *Podle mého názoru bylo postavení žen v dřívějších dobách horší než dnes, protože ženy neměly volební právo, nemohly se uplatnit v zaměstnání stejně jako muži, takže zůstávaly doma a věnovaly se výchově dětí a chodu domácnosti.*), uvádí náležitě doplňující podrobnosti a obhájí svá stanoviska.

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.7 B2 – Zdraví a péče o tělo

Dokáže podrobně informovat o svém zdravotním stavu, o tom, jak se cítí (např. *Byl jsem velmi rozčilený, potřeboval jsem se uklidnit, ale nedařilo se mi to. Musel jsem si proto vzít lék na uklidnění.*).

Dokáže podrobně popsat, jak pečuje o své zdraví a hygienu (např. *Otužování studenou vodou a saunování jsou dobré preventivní metody, jak si chránit zdraví. V poslední době se cítím být přepracovaná, v práci prožívám velký stres, potřebuju si odpočinout a zajít si na masáž. Jednou za rok jezdím relaxovat s přáteli do lázní.*).

Dokáže podrobně popsat lidské tělo, pojmenovat jednotlivé orgánové soustavy (např. oběhová soustava, nervová soustava, dýchací soustava) a jejich hlavní součásti (např. *Trávicí systém se podílí na příjmu, zpracování a vylučování zbytku nestrávené potravy. Močový měchýř je součástí vylučovací soustavy.*).

Dokáže popsat příznaky, délku inkubační doby a průběh nemoci, případně její typická stadia (např. *Inkubační doba neštovic je 10 až 14 dní. Mám rakovinu v počátečním stádiu, objevili mi zhoubný nádor na slinivce, budou mě operovat a ozařovat.*).

Dokáže popsat, jak zmírnit bolest a horečku, jak podpořit urychlení léčby a rekonvalescenci, jak se zachovat při různých zdravotních komplikacích (např. při epileptickém záchvatu).

Pomocí přesně formulovaných myšlenek dokáže argumentovat, co se mu na konkrétní léčbě ne/líbí (např. etické problémy při užití některých metod, riziko odebrání plodové vody v těhotenství, umělé oplodnění), jaké má léčba ne/výhody (např. vedlejší účinky léků, přístup lékaře k pacientovi, riziko očkování), uvádí náležité doplňující podrobnosti a obhájí svá stanoviska.

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s péčí o zdraví a s léčbou nemoci (např. průběh léčby ekzému, příběh popisující projevy fobie, zkušenosti s léčbou nádoru nebo zánětu šlach), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku (např. popis průběhu nehody, ošetření v nemocnici během dovolené, řešení úrazu v zahraničí v případě chybějícího pojištění).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.8 B2 – Vzdělání a vzdělávání

Dokáže sdělit, kde studuje/pracuje (např. *institút, katedra, fakulta, výzkumný ústav, laboratoř*), jaké úkoly zde plní, které předměty a činnosti ne/má v oblibě (např. *V letním semestru budu učit na katedře speciální pedagogiky. V tomto školním roce vedu kurz českého znakového jazyka. Neslyšící student studuje v integraci se slyšícími studenty, je to pro něj náročné, hlavně při hodinách českého jazyka.*).

Dokáže podrobně popsat svá přání a plány spojené se vzděláním a vzděláváním (např. *Plánuju si psát podrobné poznámky, nechci zase dělat reparát. Chci udělat státnice hned po dokončení 3. ročníku bakalářského studia. Přihlásil jsem se na konkurz na vyšší pracovní pozici, proto dnes plánuju napsat motivační dopis.*).

Dokáže informovat o studijních záležitostech, o studiu, obsahu jednotlivých vyučovacích předmětů (např. *V chemii jsme se letos učili o kyselinách, ve fyzice o atomech a v matematice jsme probírali zlomky.*) a o výuce vůbec, o pomůckách a vybavení, společenském programu, ubytování, stravování v jídelně/menze, o finančních záležitostech a organizačních otázkách.

Dokáže si dojednat zkoušky a zkušební termíny, přihlásit se na ně (např. *Ze tří nabízených termínů jsem si vybral druhý. Původně jsem chtěl jít na první termín, ale nemohu. Mám v tuto dobu jinou zkoušku.*) a podrobně popsat organizační plán spojený se studiem (např. popis výběrů termínů přes studijní systém na vysoké škole).

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený se vzděláváním (např. zážitek z předávání vysvědčení, událost z hodiny chemie, průběh získání kvalifikace, nesplnění povinné docházky na vysoké škole), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku.

Pomocí přesně formulovaných myšlenek dokáže argumentovat, co se mu na konkrétním způsobu vzdělávání (např. *státním, soukromém, distančním, orálním, bilingválním*) ne/líbí, jaké má ne/výhody (např. *Při orálním vzdělávání se nepoužívá znakový jazyk, žák musí odezírat, což je velmi namáhavé pro oči i na soustředění. Výhodou dálkového studia je, že můžu chodit do zaměstnání. Nevýhodou inkluze je, že není dost tlumočnicků a učitelé neumí znakový jazyk.*), uvádí náležité doplňující podrobnosti a obhájí svá stanoviska.

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.9 B2 – Obchody a nakupování

Dokáže informovat o podmínkách prodeje daného zboží (např. dojednat cenu, vyžádat si vrácení peněz, náhradu škody).

Dokáže popsat, v jaké podobě a kvalitě zboží zakoupil (např. *sušené ovoce, trvanlivý salám, kondenzované mléko, zkažený jogurt*), jak bylo balené (např. *v plastovém kelímku, v papírové krabici, v igelitovém sáčku, ekologicky*), jaké má datum spotřeby, zda na něj dostal slevu (např. *Mixér byl zlevněný o 30 % původní ceny, po 5 měsících používání jsem ho ale musel reklamovat, protože byl poruchový.*).

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s nakupováním (např. vyprávění popisující reklamaci zboží, zážitek při zkoušení nebo testování zboží, příběh o smlouvání na trhu), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku.

Dokáže sdělit, jaké má plány v souvislosti s nakupováním při různých příležitostech (např. narozeniny, svátky, svatební dar, zařizování bytu).

Pomocí přesně formulovaných myšlenek dokáže argumentovat, co se mu na určitém způsobu nákupu/prodeje a platby nelíbí (např. *Zlevněné zboží je výhodnější, ale někdy i méně kvalitní. Výhodou internetového obchodu je, že si můžu zboží objednat kdykoli a doručí mi ho poštou. Při placení mi byla platební karta zamítnuta. Neměl jsem drobné, a tak jsem si musel rozměnit bankovky na mince.*), jaké má ne/výhody konkrétní zboží (např. koupě ojetého auta v zahraničí a nutnost následných oprav), uvádí náležitě doplňující podrobnosti a obhájí svá stanoviska.

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.10 B2 – Jídlo a pití

Dokáže pojmenovat různé druhy potravin, nápojů a pokrmů, sdělit, které jsou zdravé a které nezdravé, a odůvodnit proč (např. *Tučná jídla v kombinaci s množstvím sacharidů jsou nezdravá. Mořské ryby jsou bohaté na vitamíny a minerály, proto jsou zdraví prospěšné.*).

Dokáže informovat, jaké jsou jeho stravovací návyky (např. *vegetariánství, veganství, raw strava, bezlepková strava, bezlaktózová strava, nepravidelná strava*), jak velké porce jí, jaké je složení jeho jídelníčku (např. *kolik konzumuje denně ovoce a zeleniny*) a co chce změnit (např. *Plánuju změnit své stravovací návyky a přejít na bezlepkovou stravu. Kvůli nadváze chci navštívit výživového poradce, aby mi pomohl sestavit ideální jídelníček, pohybový režim a nastavit zdravý životní styl.*).

Dokáže popsat přípravu tradičních českých jídel (např. *španělský ptáček s rýží, segedínský guláš s houskovým knedlíkem*) a sdělit, jaká jídla jsou typická v jiných kulturách (např. *sushi, čínské nudle, mořské plody, kebab*).

Dokáže si objednat jídlo a nápoj na místech, kde se užívá český znakový jazyk (např. kluby a spolky, kulturní akce pro neslyšící, Tichá kavárna), dokáže diskutovat o ceně a kvalitě jídel a nápojů.

Pomocí přesně formulovaných myšlenek dokáže argumentovat, co se mu na konkrétním pokrmu, způsobu stravování a stolování nelíbí (např. *přesolené jídlo, malá obloha, příliš velké porce, nehygienické prostředí, stravování pomocí jídelních hůlek*), jaké mají různé způsoby stravování ne/výhody (např. *rychle stravitelná, ne/zdravá, tučná, sladká, příliš kalorická, lehká jídla*), uvádí náležitě doplňující podrobnosti a obhájí svá stanoviska.

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s přípravou jídla a stravováním či stolováním doma i v cizině (např. *zážitek při stolování v asijských zemích, stížnost na pomalou obsluhu, nekvalitní jídlo, předraženou cenu*), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku (např. *rozdíly mezi asijskou a českou kuchyní, prevence a léčba střevních potíží při cestování*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.11 B2 – Instituce a služby

Dokáže pojmenovat jednotlivé bankovní domy v ČR (např. *Česká spořitelna, Komerční banka, Raiffeisenbank, UniCredit Bank*).

Dokáže informovat o druzích a typech pojištění (např. *pojištění osob – zdravotní, sociální, úrazové, životní, cestovní; pojištění majetku – domácnosti, vozidla, nemovitosti*).

Dokáže pojmenovat jednotlivé soudy a právní odvětví (např. *nejvyšší/vrchní/okresní soud, obchodní/trestní/občanské/rodinné právo, zákoník práce*) a sdělit informace o probíhajícím trestním řízení (např. *Právní zástupce obžalovaného se na místě odvolal. Poškozený bude vymáhat na dlužníkovi zaplacení alimentů a podá návrh na střídavou péči o děti.*).

Dokáže pojmenovat různé druhy tlumočení, vysvětlit jejich rozdíly (např. *simultánní, umělecké, statické, zónové, stínové*), informovat o etickém kodexu tlumočnicků, sdělit své zkušenosti spojené s tlumočením (např. vlastní zkušenost v roli mediátora/tlumočnicka na akci pro neslyšící).

Dokáže pojmenovat jednotlivé policejní a diplomatické služby a sdělit aktivity a činnosti, které vykonávají (např. *dopravní policie, cizinecká policie, kriminální policie, velvyslanectví/konzulát, setkání na nejvyšší úrovni, summit, žádost o udělení víza, informace o imigraci a clech*).

Dokáže sdělit podrobnosti o ztracených či odcizených věcech, popsat své úmysly a důvody svého chování, sdělit podrobnosti nehody, přepadení, okradení.

Dokáže sdělit, jaké služby a produkty si lze objednat při zařizování pohřbu (např. *vytisknout parte, objednat kremaci, smuteční proslov, rakev, zaplatit hrob*).

Pomocí přesně formulovaných myšlenek dokáže argumentovat, co se mu na konkrétní službě či jejím produktu ne/líbí, jaké má ne/výhody (např. finanční, časová nebo personální náročnost), uvádí náležité doplňující podrobnosti a obhájí svá stanoviska.

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s využíváním různých typů/druhů služeb (např. zážitek z tlumočení v servisu, nahlášení ztráty dokladů na policii, průběh přepadení), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku.

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.12 B2 – Jazyk a komunikace

Dokáže podrobně popsat český znakový jazyk (např. *klasifikátor, specifikační veličnosti a tvaru, simultánnost*) a svůj vztah k němu (např. *Český znakový jazyk je můj druhý jazyk. Znakuju plynule, zřetelně a srozumitelně.*).

Dokáže informovat o existenci regionálních a generačních variet českého znakového jazyka.

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s výukou, osvojováním a používáním cizích jazyků v komunikaci se zkušenými uživateli, vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku.

Dokáže podrobně popsat svá přání a plány spojené s učení se a s používáním cizího jazyka (např. *Přeju si, abych uměl používat český znakový jazyk plynule. Plánuju učit se moravské varianty znaků. Pokročilá znalost angličtiny mi umožní pracovat jako tlumočnick.*).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.13 B2 – Popis cesty a místa

Dokáže podrobně popsat konkrétní místo, sdělit zajímavosti, které se na něm nacházejí (např. *termální lázně s aquaparkem, veletrh, safari*).

Dokáže podrobně popsat složitou cestu odněkud někam (např. do konkrétní místnosti v budově soudu, z domu do klubu neslyšících).

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s popisem cesty a místa (např. příběh z nočního putování na táboře, vyprávění o několikátýdenní cestě po Střední a Jižní Americe), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku.

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

5.5.14 B2 – Počasí a klima

Dokáže sdělit podrobnou předpověď počasí, informovat o podnebí, povětrnostních podmínkách, viditelnosti, tlakové níži/výši, pylové situaci, míře znečištění ovzduší (např. *smog, emise*).

Dokáže pojmenovat astronomické objekty a jevy (např. *kometa, vesmír, zatmění Slunce/Měsíce, polární záře*).

Dokáže porovnat počasí a klima v různých částech světa, popsat vliv počasí na lidský organismus (např. *bolest hlavy před bouřkou, bolest kloubů nebo nízký/vysoký tlak při změně počasí*).

Dokáže informovat o současných změnách klimatu, popsat příčiny a důsledky (např. *globální oteplování, ozonová vrstva, tání ledovců, zvyšování hladiny moří, extrémní jevy jako přívalové deště, sucha, povodně*).

Dokáže vyprávět nebo podrobně reprodukovat příběh, událost, zážitek spojený s počasím (např. zážitek při náhlých změnách počasí v horách, chování zvířat před blížící se bouřkou nebo zemětřesením), vyprávění dokáže obohatit o podrobnosti a rozvinout myšlenky nebo dějovou linku (např. zkušenosti se systémem varovné signalizace před blížícím se požárem, nebezpečím živelní pohromy, při úniku jedovaté látky do ovzduší).

Uživatel jazyka, který dokáže tyto jazykové prostředky artikulovat a produkovat v samostatné produkci nebo v interakci, dokáže těmto prostředkům také porozumět. Je pravděpodobné, že porozumění určitým jevům (lexikálním nebo gramatickým) může při učení se českému znakovému jazyku předcházet jejich použití v produkci nebo interakci.

Vokabulář (příloha)

Poznámky k systému zápisu hesel

- hesla v jednotlivých tematických okruzích jsou řazena abecedně
- hesla v jednotlivých tematických okruzích se vztahují k danému tematickému okruhu (např. v tematickém okruhu č. 13: *Popis cesty a místa* se heslo *stát* váže k označení území, země)
- některá hesla jsou zapsaná ve dvou a více tematických okruzích, např.
  - *nemocný* – zařazeno do tematického okruhu *Já a moje rodina* a do tematického okruhu *Zdraví a péče o tělo*
- znaky mající v češtině ekvivalent v různých slovních druzích jsou zapsány zpravidla ve tvaru podstatného jména, v některých případech za lomítkem také ve tvaru slovesa, přídavného jména, výjimečně příslovce
- zápis hesel např. *být* (*bylo, bude*), *dopadnout* (*dopadlo*), *pověst se* (*povedlo*), *jet* (*jede, jedu, pojedě, pojedu*), *jít* (*jde, jdu, půjde, půjdu*) apod. se řídí slovníkovým tvarem českého slova, daný znak ale musí být doprovázen příslušným mluvnickým komponentem
- zápis hesel pro zvrtná slovesa v češtině je trojí:
  - vždy zvrtná slovesa jsou uvedena včetně morfému *se/si*, např. *bát se, líbit se*
  - slovesa, u nichž morfém *se/si* zásadně mění podobu znaku, jsou často uvedena v obou tvarech, někdy se specifikací významu v závorce, např. *umýt* (nádobí) – *umýt se*
  - slovesa, u nichž morfém *se/si* zásadně nemění podobu znaku, ale např. jen směr, jsou uvedena bez morfému *se/si*, např. *vrátit*
- některá hesla jsou zapsána jako ustálená slovní spojení, fráze v češtině, např.
  - dva znaky ZÁKLADNÍ + ŠKOLA → *základní škola*
  - jeden znak OBÝVACÍ-POKOJ → *obývací pokoj*
  - jeden znak JAK SE MÁŠ? → *Jak se máš/máte?*
- pokud je znak stejný pro různá slova v češtině, někdy pro slova různých slovních druhů, jsou tato slova zapsána s lomítkem, např.
  - *přijít / přijet*
  - *keramika / porcelán*
  - *oprava / opravit*
  - *zpěvák / zpívat*
  - *letuška / stevardka*
  - *číšník / servírka*
  - *ženatý / vdaná*
- znak je stejný pro slova v mužském a ženském rodě, např. *švagr/švagrová*, učitel/učitelka zapisujeme pouze v jednom rodě (většinou mužském), např.
  - *švagr* (nikoli *švagrová*)
  - *rád* (nikoli *ráda*)
  - *sám* (nikoli *sama*)
- jako samostatná hesla (podle abecedy) jsou řazeny rozdílné znaky pro vyjádření kladného a záporného tvaru slovesa, např.
  - *neumět, umět*
- jako samostatná hesla (podle abecedy) jsou řazeny rozdílné znaky pro vyjádření opozit, např.
  - *nepořádný, pořádný*
- v případě odlišného znaku pro slova s homonymním významem v češtině je v závorce za slovem význam blíže specifikován, např.
  - *kolej* (vlaková), *kolej* (studentská ubytovna)
  - *malovat* (obrázek), *malovat* (pokoj)
- v případě několika existujících znaků pro jedno české slovo je v závorce význam blíže specifikován příkladovou větou nebo konkretizován doplňujícím slovem, např.
  - *sám* (Byl jsem sám v kině.)
  - *umýt* (nádobí)
  - *umýt* (vanu)

- *volno* (žádná práce)
- *vrátit se* (Vrátil jsem se domů.)
- hesla zapsaná verzálkami se zkratkou NP v závorce vyjadřují tzv. nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce, např.
  - *NEMOC* (NP)
  - *HOTOVO V TOM* (NP)
- hesla uvozená zkratkou SZ a zapsaná v uvozovkách vyjadřují tzv. specifické znaky v českém znakovém jazyce, např.
  - *SZ „štitit se“*
  - *SZ „nedostatek, bída“*
- hesla se zkratkou OK v závorce vyjadřují znak nesoucí více významů a doprovázený orálním komponentem, jenž význam pomáhá specifikovat, např.
  - *oblíbený* (OK) – znak doprovázený orálním komponentem UUU (např. *Mám rád modrou barvu.* → přepis znaků: BARVA MODRÝ OBLÍBENÝ-UUU)
- hesla se zkratkou MK v závorce vyjadřují znak nesoucí více významů a doprovázený mluvním komponentem, jenž význam pomáhá specifikovat, např.
  - *oblíbený* (MK) – znak doprovázený mluvním komponentem OBLÍBENÝ (např. *Nováková je moje oblíbená učitelka.* → přepis znaků: UČITELKA NOVÁKOVÁ OBLÍBENÝ)
- na konci některých tematických okruhů jsou zařazeny skupiny názvů, např.
  - *názvy tlumočnických služeb*: *Centrum zprostředkování tlumočení neslyšícím (CZTN), Tichá linka...*
  - *názvy supermarketů/hypermarketů*: *Albert, Billa, Globus, Kaufland, Lidl, OBI, Tesco...*
  - *názvy politických stran*: *ANO, ČSSD, KSČM, ODS, Piráti...*
- některá hesla – v češtině zkratky či zkratková slova – se v českém znakovém jazyce vyjadřují pomocí prstové abecedy či inicializovaných znaků, např.
  - *JIP, ODS, ČSSD*
  - *WIFI, ASNEP, CDY, CZTN*

A1 1. Já a moje rodina

ano
babička
bratr
bratranec
dcera
dědeček
děti
dítě
dobrý
druh
dvojčata
gay / homosexuál
hezký
hloupý
hodný
holka / dívka
hubený / štíhlý
chytrý
jedináček
jiný
jméno
kluk / chlapec
lesba
líný
malý
maminka
manžel
milénec
miminko
mladší
mladý
muž
nálada / náladový
narozeniny / narodit se
ne
nedoslýchavý
nemocný
nepořádek / nepořádný
neslyšící
neteř
nevlastní
odvážný
optimistický
ošklivý
pečlivý
pesimistický
pěkný
pilný
plnoštíhlý

pocitivý
pořádek / pořádný
povaha
protivný
příjemný
příjmení
rodiče (máma + táta)
rodina
rok
rozvod / rozvedený
sestra
sestřenice
silný
skromný
slabý
slušný
slyšící
smutný
sobecký
starší
starý
statečný
stejný
strýc
střední
svobodný
sympatický
syn
synovec
šikovný
špatný
švagr
tatínek
teta
tlustý
tvrdohlavý
umřít
úspěšný
vdovec
velký
veselý
vysoký
zamračený
zasnoubený
zdravý
zlý
žena
ženatý / vdaná

A1 2. Dům, domácnost a nejbližší okolí

adresa	místnost
barva / barevný	mít (OK)
bílý	mobil
bydlet	modrý
byt	morče
být přítomen	myš
černobílý	nábytek
černý	nájem
červený	najít
čistý	nebýt přítomen
čtverec	nemít (OK)
dětský pokoj	notebook
domáci	nový
dřevo	obdélník
dům	obraz
dveře	obývací pokoj
fialový	okno
gauč	oranžový
had	otevřít
hnědý	oválný
hory	padat (věc)
hrábě / hrabat	panelový dům / panelák
hrnek	papír
hřiště	papoušek
chalupa	park
chata	pes
chodba / předsíň	plast / umělý
jezero	počítač
keramika / porcelán	podlaha
klíč	pokoj
kniha	postel
koberec	povrch
kočka	prát
kolej (studentská ubytovna)	pronájem / podnájem
kostkovaný	pruhovaný
koš / odpadky	příroda
koupelna	rezavý
kov	roh
kruh	různý
křeček	růžový
kulatý	rybičky
kuchyň	řeka
květina	sklo
láhev	skříň
látka	spokojený
lehký	starý
les	stěhovat / přestěhovat
list	stěna / zeď
ložnice	strom
malovat (pokoj)	studený
malý	stůl
materiál	světlo / lampa

světlý
šedý
špinavý
televize
teplý
těžký
tma
tmavý
tráva
trojúhelník
tužka
tvar
uklízet
vařit
věc
velký

voda
vzor
zahrada
záchod
zalévat
zavřít
zelený
zoologická zahrada / zoo
zvířata
žehlit
želva
židle
žít
živý
žlutý

A1 3. Každodenní život

brzy (Brzy budou Vánoce.)
březen
být (bylo, bude)
cvičit
červen
červenec
česat
číst
čistit si (zuby)
čtvrtek
datum / termín
dělat
den
dívat se (Dívám se na televizi.)
dlouhý (doba)
dnes
doma
domů
dopoledne
dřív
duben
důvod
hledat
hlídat
hodina (Čekám tady už hodinu.)
hodina (Kolik je hodin? V kolik?)
chodit (Chodím do práce.)
jet (jede, jedu, pojede, pojedou)
jídlo / jíst
jít (jde, jdu, půjde, půjdu)
každý den
končit
koupat
krátký (doba)

květen
leden
ležet
líčit
listopad
měsíc
minule
mocht
muset
najít
neděle
někdy
nemocht
nemuset
nesmět
nikdy
noc
občas
oblékat
odjet / odejít
odpočívát / relaxovat
odpoledne
oprava / opravit
pátek
plavat
podívat se (Podívám se na e-mail.)
poledne
pomáhat
pondělí
potřebovat
pozdě
pozítří
popozítří
práce / pracovat

prát
probudit
prosinec
předevčím
přijet / přijít
příprava / připravit
příště
příští rok
příští týden
psát
půlnoc
ráno
rok
říjen
sedět
smět
sobota
spát
sprcha / sprchovat
srpen
středa

svlékat
SZ „pravidelně“
škola
teď
učit
uklízet
umýt (nádobí)
umýt se
únor
usnout
úterý
vařit
včera
večer
víkend
vrátit (Vrátil jsem se z dovolené.)
vstávat
začít
září
zítra
zůstat

A1 4. Volný čas

aerobik
akce
balkon
bavit (Baví mě ruční práce.)
bavit se (S kamarády se bavíme o fotbalu.)
bazén
běh / běhat
boby / bobovat
brusle / bruslit
cesta
cestovat
cvičit
číst
diskotéka
divadlo
dívat se (Dívám se na televizi.)
e-mail
festival
film
fotbal
galerie
házet
herec
hra / hrát
hřiště
hudba
chtít
internet
jeviště

kamera
kapela
karty (hrací)
kino
koncert
koníček
kopie / kopírovat
koulovat
lyže / lyžovat
malovat (obraz)
míč
muzeum
natočit
nechtít
neslyšet
neumět
normálně / normální
noviny
nuda
oblíbený (OK)
odpočívát
opalovat se
oprava / opravit
ping pong
plavat
plést
počítač
podívat se (Podívám se na e-mail.)
pohádka

poslouchat (rádio)
prázdniny
program
prohlídka
procházka
představení
rezervovat
ruční práce
řada
sáně / sáňkovat
sběr / sbírat
seriál
skupina
slyšet
sport
šachy
šatna
šít
tablet
tanec
tečka

televize
tělocvična
tenis
tenisový kurt
tisk / tisknout
titulky
turistika
umět
vidět
víkend
volejbal
volno (žádná práce)
vstupenka
výlet
výstava
vystoupení / přehlídka
webkamera
zábava
zavináč (@)
zpěvák / zpívat
zprávy

A1 5. Cestování a doprava

auto
autobus
bát se
batoh
bourat (autem)
centrum
cesta
cestovat
cestovní pas
dálnice
doklad
doprava
jet (jede, jedu, pojedě, pojedu)
jízdenka
kabelka
kolej (vlaková)
kolo (jízdní)
koloběžka
kolona
kostel
křižovatka
kufr
letadlo
letět / létat
letuška / stevardka
lod'
metro
místenka
místo

most
motorka
nádraží
náměstí
nástup / nastoupit
občanský průkaz
obchod
odjet / odejít
odlet / odletět
odtah
oprava / opravit
osobní vlak
park
pěšky
pilot
pomalý / pomalu
průkaz
průvodčí
přestup / přestoupit
přijet / přijít
přilet / přiletět
rychle / rychlý
rychlík
řeka
řidič
řidičský průkaz
řít (auto)
semafor
silnice

spoj
taška
tramvaj
trolejbus
ulice
vlak
vrátit (Vrátil jsem se domů.)
vrtulník

výpravčí
výstup / vystoupit
zastávka / zastavit

názvy autobusových a vlakových dopravců:

České dráhy, Flixbus, RegioJet...

názvy označení pro kategorii vlaků vyšší kvality:

EuroCity / EC, SuperCity / SC...

A1 6. Vztahy mezi lidmi

ahoj
anděl
bavit se (S kamarády se bavíme o fotbalu.)
bůh
čekat
čert
dárek
děkuji
dobrý den
chodit (Petr chodí s Evou.)
Jak se máš/máte?
kamarád / přítel
klid / klidný
kolega
líbit se (Modré tričko se mi líbí.)
Mikuláš
na shledanou
narozeniny / narodit se
návštěva
navštívit (jít k vám)
nepřítel
nesnášet
nevlastní
neznat
normálně / normální
odmalička
ochotný
omluva / omluvit
oslava / oslavit
poslat
potkat

pozdávka
pozvat
prosím
přání / přát
příbuzný
přítel
pyšný
rád
rozchod / rozejít se
rozvod / rozvedený
sám (Šel jsem do kina sám.)
silvestr
soused
spolu
spolužák
sraz / sejít se
šťastný
svatba
svátek
těšit se
unavený
Vánoce
večírek / party
Velikonoce
vítat
vlastní
volat (telefonem)
výborný
znát
život

A1 7. Zdraví a péče o tělo

angína
bolet (Bolí mě hlava.)
brýle
břicho
cítit se
česat

čistit (zuby)
dobře (Je mi dobře.)
dýchat
hlava
holit
horečka

hřeben
karta pojištěnce
kašel
kontrola / kontrolovat
koupat
krém
krk
lék
lékař
ležet
líčit
mýdlo
nemocnice
nemocný
noha
nos
objednávka / objednat
oblékat
oči
pohotovost
pojišťovna
příprava / připravit
ručník
ruka

rýma
sprchovat
sprchový gel
svlékat
šampon
špatně (Je mi špatně.)
tělo / postava
teploměr
teplota (měřit teplotu)
toaletní papír
umýt se
unavený
ústa / pusa
váha (údaj)
vlasy
vousy
výška (údaj)
záda
zdravý
zlomený / zlomit
zubař
zubní kartáček
zubní pasta
zuby

A1 8. Vzdělání a vzdělávání

certifikát
další
hotovo
chodit (Chodím do školy.)
knihovna
kontrola / kontrolovat
kurz
lektor
malovat / kreslit
písemný
počítat
povést se (povedlo)
pozor
přestávka
přihlásit
půjčit

spoluzák
střední škola
student
studium / studovat
škola
test
učit
učit se
učitel
úkol
ústní
výsledek
vysoká škola
základní škola
zkouška

A1 9. Obchody a nakupování

balzám na rty
batoh
bazar
bota
brýle

bunda
cena
centrum
cigareta / kouřit
děkuji

dohromady
domácí potřeby
drahý
elektronika
fix
fotoaparát
fronta
guma
hrnec
hrnek
chtít
kabelka
kalhoty
kelímek
kniha
knihkupectví
koupit
kufr
levný
lžíce
mikina
mísa
místo
mobil
mýdlo
nábytek
nákup / nakoupit
nechtít
noviny
nůž
obchod
obchodní dům / obchodní centrum
objednávka / objednat
oblečení
obuv
otevřeno
pánev
papír
papírnictví

pečivo
peníze
pero
platební karta
potraviny
potřebovat
prodej / prodat
propiska
prosím
přístroje
rádio
restaurace
rozbitý
samoobsluha
sešit
sklenice
stánek
sukně
svetr
šampon
talíř
taška
televize
toaletní papír
trafika / tabák
trh
tričko
tužka
učebnice
video
vidlička
výběr / vybrat
zápalky / zapálit
zapalovač
zaplatit
zaplatit hotově
zaplatit kartou
zavřeno
zvlášť

A1 10. Jídlo a pití

alkohol
banán
brambory
citron
cukr
cukroví
čaj
dobrou chuť
dort
džus
hamburger

hlad
hořký
hospoda
houska
chléb
chlebíčky
chutnat
jablko
jahody
jídlní lístek
jídlo / jíst

jogurt
kakao
kapr
káva
koláč
kyselý
led
limonáda
málo
máslo
maso
mazanec
mléko
moc / mnoho
neperlivá voda
oběd
objednávka / objednat
okurka
ovoce
paprika
párek
péct
pečivo
perlivá voda
pití / pít
pivo
pizza
polévka

pomeranč
přidat
příloha
rajče
restaurace
rohlík
ryba
salám
salát
sladký
slaný
smažit
snídaně
sůl
sýr
špagety
trochu
třešeň
vánočka
vařit
večeře
voda
výběr / vybrat
vzít
zaplatit
zelenina
zmrzlina
žízeň

A1 11. Instituce a služby

balík
banka
bankomat
číslo
dlouhý (vlasy)
dopis
holičství / holič
kadeřnictví / kadeřnice
krátký (vlasy)
krejčovství
mobil
nahlásit
najít
občanský průkaz
obsazeno
platební karta
pohlednice
policie / policista
poslat
pošta
pošťák / listonoš

prozvonit
služba
stříhat (vlasy)
galanterie
telefon
tlumočník / tlumočit
účet
úřad
vložit
vrátit (Vrátil jsem mu půjčenou knihu.)
vyzvednout (dopis, objednávku)
vzít
zaplatit
záznamník
zkrátit (vlasy)
ztratit

názvy tlumočnických služeb: Centrum
zprostředkování tlumočení neslyšícím (CZTN),
Tichá linka...

A1 12. Jazyk a komunikace

číst
jazyk
komunikovat
mimika
mluvený jazyk
mluvit
nevědět
neznat
odpovědět
opakovat
otázka
pamatovat
povídat / říkat
prstová abeceda
psát
ptát se
rozumět
říct
slovo

správný
špatný
text
tlumočit / tlumočník
vědět
věta
vnímat (zrakem)
vyprávět
zapomenout
zeptat se
znak
znakovat
znakový jazyk
znát

názvy mluvených jazyků: anglický, český, německý, slovenský...

názvy znakových jazyků: britský, český, německý, slovenský...

A1 13. Popis cesty a místa

adresa
blízko
Brno
centrum
Čechy
Česká republika
České Budějovice
daleko
dole
doma
domů
hlavní
hora
Hradec Králové
jet (jede, jedu, pojedě, pojedu)
jezdit
jih
Jihlava
jít (jde, jdu, půjde, půjdu)
Karlovy Vary
kilometr
Liberec
město
metr
mimo
místo
Morava
nahore
náměstí
naproti

Německo
Olomouc
Ostrava
Pardubice
Plzeň
Polsko
Praha
prohlídka
Rakousko
řeka
sever
Slezsko
Slovensko
stát
tady
tam
ulice
Ústí nad Labem
vedle
ven
venkov / vesnice
venku
vlevo
vpravo
vpředu
východ
vzadu
západ
Zlín

A1 14. Počasí a klima

bouřka
bude
být (bude, bylo)
déšť
horko
chladno
jaro
jasno
krásně
léto
minus
mlha
mráz
mrholení
náledí
oblačno
ošklivý
počasí

podzim
polojasno
pršet
roční období
slunce
sněžit
sníh
stupeň
světlo
svítit (slunce)
teplo
tma
vedro
venku
vítr / foukat
zataženo
zima

A2 1. Já a moje rodina

adopce
Asiat
běloch
buddhista / budhismus
cizí
černoch
čestný
dospělý
důchod
důležitý
heterosexuál
křesťan / křesťanství
mateřská dovolená
milý
muslim / islám
náboženství
národ

nevidomý
odkud
ohluchlý
pán
paní
pěstounská péče
pocházet (odkud)
povolání
představit
rodné příjmení
Rom
sirotek
věřící
vozíčkař
vypadat (jak)
zodpovědný
zvláštní / divný (Jeho chování je zvláštní.)

A2 2. Dům, domácnost a nejbližší okolí

automaticky
balit
balkon
baterie na vodu
beran
béžový
bojler
bronz

cihla
čalouník
demonťáž
družstevní
držet
dřez
elektřina / elektrikář
garáž

garsonka
 hadr
 hlásit
 hořet
 husa
 hypotéka
 chovat (Chovám kočku a psa.)
 inkaso
 jednoduchý
 kachna
 kamna
 kbelík
 keř
 kladivo
 kohout
 kohoutek (vodovodní)
 komoda
 komora
 kopec
 koza
 krabice
 krajina
 králík
 kráva
 krmit
 krocán
 křeslo
 kuchyňská linka
 kůň
 kuře
 květináč
 lavice
 lednička
 lepší
 linoleum
 louka
 lustr
 luxus
 majitel
 malíř
 měřit (velikost)
 mikrovlnná trouba
 mixér / mixovat
 mokrý
 montáž
 nádherný
 natírat
 noční stolek
 novostavba
 oheň
 ostrý
 ovce
 odemykat
 osobní vlastnictví
 patřit

pevný
 plot
 plovoucí podlaha
 plyn
 podkroví
 pole
 police
 poplatek
 patro
 posuvný
 posypat
 potok
 pověsit / viset
 pracovna
 pračka
 prádlo
 prase
 pryč
 průhledný
 průmysl / továrna
 přinést / přivést
 přízemí
 půda (podkroví)
 pustit
 rekonstrukce
 rozbalit
 rozkládací
 rozsvítit
 rybník
 schody
 skládat
 sklep
 slepice
 smeták / zametat
 splácet
 sporák
 správce
 sprchový kout
 státní byt
 stavět
 strop
 stříbro
 suchý
 sušička
 SZ „už bylo“
 šetřit
 škrábat (stěnu)
 špíz
 šroub
 šroubovák
 štětec
 tenký
 topení / topit
 trouba
 truhlář

tupý
údržbář
ukázat
uklízet
umýt (vanu)
umyvadlo
úspora
ustlat
utírat
váleček
vana
vaříč
vila
vrata
vrtačka / vrtat
vyhodit

vyměnit
vypínat
vysavač / vysávat
výtah
vytírat
wifi
záhon
zámečník
zamykat
zapínat
zbourat (dům)
zemědělství
zhasínat
zlato
žehlicí prkno
železo

A2 3. Každodenní život

brigáda
brzo (Brzo vstávám.)
další
daň
doba neurčitá
doba určitá
dohoda
dostat
dovolená
faktura
firma
flám / flámovat
hospodařit
hrůza / hrozný
chvilka / moment
kancelář
každý (osoba)
let (doba)
málo peněz (výše výplaty)
moc peněz (výše výplaty)
mzda / výplata
nechat (něco leží)
neschopenka
odměna
perfektní
plán / plánovat
plný
podpis
pohovor
pokračování / pokračovat
polovina / poloviční
položít
pospíchat
pravidelně

propouštění / propustit
průmysl / továrna
přesčas
přestat
schůze
signalizace (klepání na dveře / plač dítěte)
smlouva
splnit (úkol)
stát (Člověk stojí u dveří.)
stravenka
strhávat
světelný budík
světelný zvonek
SZ „nejde“
SZ „nemoc“
tento (týden, měsíc...)
trvalý
uprostřed
úvazek
vibrace
vibrační budík
volno (čas, místo)
všední den
vydělat
výpověď
zájem (Mám zájem o práci.)
zákaz / zakázat
zaměstnání / zaměstnaný
zvonek
zvyk
životopis

názvy pracovních smluv: DPČ, DPP...

A2 4. Volný čas

architektura / architekt
ateliér / studio
basketbal
běh na lyžích
bowling
CD
drobný (maličkost)
DVD
fitness / posilovna
fotografie
golf
grafika
háčkování
hala
házená
historie
hokej
horolezectví
hráč
chat / chatovat
jóga
klávesnice
krasobruslení
kroužek
kutil
modem
monitor
myslivec
myš (počítač)
nohejbal
paličkování

plán / plánovat
ples
prohlédnout
prohrát
router
rybaření
rychlubruslení
skener / skenovat
socha
soutěž
squash
stadion
šipky
tábor
technika
tombola
trenér
trénink / trénovat
tým
uložit
umění / umělecký
věnovat
vyhrát
vyšívání
vytvořit
využít
webová stránka (www)

názvy plaveckých stylů: kraul, motýlek, prsa, znak...
názvy televizních stanic apod.: ČT1, ČT2, Nova, Prima; HBO, Netflix, YouTube...

A2 5. Cestování a doprava

balon
bezpečný
clo
euro
hotel
HOTOVO V TOM (NP)
hrad
hranice
hrůza / hrozný
chodník
jízdní řád
kemp
klikatý (silnice)
kompas
koruna (měna)
kruhový objezd
křivý

kupé
kurz (měna)
letenka
letišťe
libra
mapa
moře
nákladní auto
nástupiště
navigace / GPS
nebezpečný
odbočit
odložit
ostrov
památky
parkoviště
penzion

platnost / platit (platí do kdy)
pláž
pobyt
pokuta / přestupek
průvodce
předjíždět
recepce / recepční
revizor
rovný (jít / jet rovně)
rychlost
směnárna
spát pod širákem
spěšný vlak
stihnout
storno
stvrzenka
taxi / taxikář
trajekt
tunel
typ / typický
ubytování
ujet

úschovna / schovat
utíkat
vagon
větroň
volno (čas, místo)
vybavení
výhled
x-hvězdičkový (hotel)
zácpa
zajímavý (místo)
zákaz / zakázat
zámek (historická budova)
zastávka na znamení
zavazadlo
závora
zpáteční (tam a zpět)
zpět
zpoždění
zřícenina

názvy taxikářských společností: Bolt, Uber...

A2 6. Vztahy mezi lidmi

advent
bohatý
člověk
hádat se
chování / chovat se
chudý
falešný
host
hrdý
klub
kontakt / styk
lakomý
láska
lež
lidé
loučení / loučit se
mistr (v práci)
náboženství
naštvaný
názor
nenávist / nenávidět
nevadit
nevěra / nevěrný
novinky (Co je nového?)
oblíbený (MK)
odpovídat (shodovat se)
omyl
opravdu

opilý
organizace
organizovat
osoba
plakat
pocit
podobný
polibek
poslouchat (Poslouchám rodiče.)
posvícení
pozdrav / pozdravit
poznat
prát se (rvačka)
pravda
problém
předseda
překvapení
radost
respekt
seznámit se
souhlas / souhlasit
spolehlivý
spravedlivý
starat se
stydět se
SZ „otrava“
SZ „zaskočený“
šéf

škoda (To je škoda!)
štěstí
tolerantní
trapas
trápit (někoho)
trápit se
uklidnit se
upovídaný
upřímný
urážlivý
užívat si (Užívám si s přítelem.)
v pořádku
vážit si (někoho)
věrný

věřit
všichni
vtip / legrace
výbušný
vychovat (někoho)
vzpomínat
vztah
vzteky
závist / závidět
zlobit (Malý kluk zlobí.)
zlobit se (Učitelka se zlobila na žáka.)
zmizet
žalovat

A2 7. Zdraví a péče o tělo

alergie
ambulance
antibiotika
astma
bok
boule
brada
břítva
čelist
čelo
dermatologie / kožní
dětské lékařství / pediatrie
doporučit
epidemie
fén
gynekologie
hematologie
hltan
holicí strojek
hradit (pojišťovna)
hrtan
hrudník
hygiena
chirurgie
chřipka
infekce
injekce
interna
játra
jazyk
kapky
kardiologie
kleštičky na nehty
kloub
koleno
kontaktní čočky

kost
kotník
krev
krvácení
kůže
kyčelní kloub
laboratoř
lebka
léčit
lék / lékárna
loket
lýtko
masáž
mast
moč
mozek
nachlazení
náplast
nehty
nerv / neurologie
neschopenka
obličej
obvaz
obvodní lékař / praktický lékař
očkování
oddělení
onkologie
operace / operovat
ordinace
ORL (ušní, nosní, krční)
ortéza
ortopedie
otřes mozku
pata
páteř
paže

pilník (na nehty)
 pleť
 plíce
 poliklinika
 porodnictví
 primář
 prohlídka (vyšetření)
 prst
 průdušky
 psychiatrie / blázen
 rameno
 rána
 recept (léky)
 rehabilitace
 rentgen
 rodit
 ruce
 sádra (Mám nohu v sádře.)
 sanitka
 slepé střevo
 sprej (do nosu)
 srdce
 stát se (Co se stalo?)
 stehno
 střevo
 tuberkulóza
 tvář

ucho
 upadnout
 úraz
 urologie
 užívat (léky)
 vrchní sestra
 vymknout
 vyrážka
 výron kotníku
 vyšetřit / vyšetření (u lékaře)
 zadek
 zánět
 zápal plic
 zápěstí
 zdravotní sestra
 zjistit (nějakou nemoc)
 zraněný
 zubní technik
 zvracet
 žádanka
 žaludek
 žebra
 žiletka
 žlučník

názvy zdravotních pojišťoven: OZP, VoZP, VZP...

zkratky: JIP, ARO...

A2 8. Vzdělání a vzdělávání

absolvovat (školu)
 asistent
 dějepis
 docházka
 doprovod / doprovodit
 dramatická výchova
 fakulta
 filozofie
 fyzika
 gymnázium
 hodina (předmět v rozvrhu hodin)
 chemie
 internát
 kabinet
 konzultace
 laboratoř
 literatura
 logopedie
 matematika
 mateřská škola
 maturita
 občanská výchova
 obchodní akademie

obor
 ovládat
 oznámit
 pedagogika
 pololetí
 pomůcky
 porada
 povinný
 pracovní výchova
 propadnout
 prvouka
 přednáška / přednášet
 přírodopis
 psychologie
 ročník
 rozvrh hodin
 ředitel
 slovník
 speciální
 státnice / státní zkouška
 stipendium
 strana (papíru)
 střední odborná škola

střední odborné učiliště / učiliště
školník
tělesná výchova
titul
třída
učebna
udělat (zkoušku)
uklízečka
úloha / cvičení
univerzita
vlastivěda
volitelný
vychovatel
vyloučit
vysvědčení
vyšší odborná škola

výtvarná výchova
výuční list
zástupce ředitele
závěr / závěrečný (zkouška)
zeměpis
žák

názvy vysokých škol: FAMU, JAMU...

názvy vysokoškolských studijních programů:

Jazyky a komunikace neslyšících...

názvy univerzit: Masarykova univerzita, Univerzita Karlova, Univerzita Palackého...

názvy akademických titulů: bakalář (Bc.), magistr (Mgr.), inženýr (Ing.), doktor (Ph.D., PhDr., ...), docent (doc.), profesor (prof.) ...

A2 9. Obchody a nakupování

aktovka
autíčko
aviváž
barva na vlasy
baterie
bavlna
boxerky
časopis
drobné (peníze)
drogerie
druhy (možnosti)
elegantní
farmářský trh
fix
forma (na pečení)
halenka
hračky
jehla
kalhotky
knoflík
kočárek
kosmetika
kostým
košile
kravata
kružítko
kuchyňský robot
kvalita
lak (na nehty, na vlasy)
lego
lék / lékárna
leták
make-up
manažer

mikrovlnná trouba
mixér / mixovat
moderní
motýlek
myčka
naběračka
natáčky
návrh / návrhář
nit
noční košile
nosit
nůžky
obal (na sešit)
oblek
obuvnictví / obuvník
obyčejný
odlakovač
ořezávátko
otvírák
panenka
pásek
pastelka
penál
pěstovat
pláštěnka
plyšové hračky
podkolenky
podnikatel
podprsenka
pokladna / pokladní
poklice
polyester
pomůcky
ponožky

prací prášek
 pračka
 pravítko
 prkno
 prodavač
 přinést / přivést
 pudr
 punčocháče
 pyžamo
 reklama
 rolák
 rozdělit
 rozpárat
 roztrhaný
 rtěnka
 rychlovarná konvice
 řasenka
 sada
 sako
 second hand
 silonky
 sítko
 skladník
 sleva
 slipy
 soukromý
 společnost / společenský
 stavebnice
 struhadlo
 stříhat (látku)

sušička
 svíčka
 šicí stroje
 škrabka
 tepláky
 tílko
 účtenka
 ústní voda
 vata
 vedoucí
 velikost
 vinárna
 vlna (látko)
 voňavka / parfém
 všechno
 výprodej / vyprodat
 vyrábět
 vyrobit
 zadarmo
 záruka
 zboží
 zdarma
 zip
 zmačkaný
 župan

názvy supermarketů / hypermarketů: Albert, BILLA, Globus, Kaufland, Lidl, OBI, Tesco...

názvy telekomunikačních společností: O2, T-Mobile, Vodafone...

A2 10. Jídlo a pití

bábovka
 bageta
 bistro
 bonbon
 broskev
 bufet
 buchta
 bylinky
 celer
 cibule
 cukrárna / cukrář
 čerstvý
 česnek
 číšník / servírka
 čočka
 čokoláda
 dekagram (deko)
 dost (to stačí)
 doporučení / doporučit
 dušený

fast food
 fazole
 gram
 guláš
 hořčice
 hospodář / hospodařit
 hovězí
 hrách
 hranolky
 hroznové víno
 hruška
 chlazený
 jahody
 játra
 jídelna
 kapučíno
 karbanátek
 kaše
 kavárna
 kečup

kedluben
 kilogram (kilo)
 kiwi
 knedlíky
 koření
 kostka
 krájet
 kuchař
 kuřecí
 kus
 kypřicí prášek do pečiva
 langoš
 lečo
 litr
 loupat
 majonéza
 malina
 mandarinka
 med
 měkký
 meloun
 méně
 menu
 meruňka
 míchat
 mletý
 mouka
 mražený
 mrkev
 na zdraví
 nabídka / nabídnout
 naplnit
 nápoj
 NEMOC (NP)
 nudle
 ocet
 olej
 omáčka
 oplatky
 ostružiny
 pečený
 pepř
 petržel
 plesnivý / plísňový
 plnotučné
 pohár
 polotučné
 pomazánka
 pomelo
 postup (vaření)
 posypat
 přidat si

přípitek
 ražniči
 recept (vaření)
 rozpustný (káva)
 rybíz
 rýže
 ředkvička
 řízek
 sekaná
 smetana
 smrdět
 soda
 strouhat
 svažené víno
 syrový
 šéfkuchař
 škoda (To je škoda!)
 škrábat (brambory)
 šlehačka
 špenát
 špetka
 šťáva
 šunka
 švestka
 tatarská omáčka
 těstoviny
 točený
 tvaroh
 tvrdý
 uzený
 váha
 vanilkový cukr
 vařený (brambory)
 vegan
 vegetarián
 veka
 vepřový
 více
 vinárna
 víno
 vodka
 vonět
 vývar
 whisky
 zadarmo
 zákusek
 zdarma
 zelí
 zkažený / zkazit
 zrnkový (káva)
 žvýkačka

A2 11. Instituce a služby

autolékárnička
automechanik
automyčka
autoservis
benzín
brzda / brzdít
čistírna
domov pro seniory
dostat
euro
fungovat
hasič
hypotéka
kapsa
koruna (měna)
kudrnatý
kurz (měna)
libra
límeč
mokrý
motor
nabarvit si (vlasý)
nafta
natankovat
olej (motorový)
pečovatelský dům

plný
pneumatika
poštovní směrovací číslo (PSČ)
prádelna
prázdný
prodloužit (oděv)
překladatel / překládat
příkaz
rovný (vlasý)
rozbitý
rukáv
sekretářka
směnárna
splátky
suchý
světla auta (dálková světla)
trvalý (vlasý)
vlnitý (vlasý)
vyměnit
vyřídit / zařídit
záchranař
založit
zkrátit (oděv)
změna / změnit
zrušit

A2 12. Jazyk a komunikace

gramatika
chápat
chyba
informace
mateřský jazyk
myslet
pochopit
používat
přemýšlet
příklad
sdělit
sloveso
slovník

slovosled / znakový sled
systém
téma
vymyslet
vysvětlit
význam
znakovaná čeština

názvy mluvených jazyků: francouzský, italský, latinský, romský, ruský, španělský...

názvy znakových jazyků: americký, francouzský, italský...

A2 13. Popis cesty a místa

Albánie
Afrika
Amerika (Severní, Jižní a Střední)
Amsterdam

Asie
Athény
Austrálie
Belgie

Berlín
Bosna a Hercegovina
Brusel
Budapešť
Bulharsko
Černá Hora
Dánsko
doleva
dopředu
dovnitř
dozadu
Evropa
Francie
hluboký
Chomutov
Chorvatsko
Irsko
Island
Itálie
Ivančice
Jablonec
jihovýchod
jihozápad
Karviná
Kladno
kontinent
Kosovo
kraj
Kyjev
Kypr
Londýn
Maďarsko
Madrid

Makedonie
Malta
Mladá Boleslav
moře
Moskva
Most
Norsko
ostrov
Paříž
Portugalsko
Rumunsko
Rusko
Řecko
Řím
severovýchod
severozápad
Skotsko
Slovinsko
Srbsko
svět / světový
Španělsko
Švýcarsko
Ukrajina
Valašské Meziříčí
Varšava
Vatikán
Vídeň

názvy míst: Hlavní nádraží, Pražský hrad,
Václavské náměstí, Výstaviště...

názvy řek: Berounka, Labe, Vltava...

názvy pohoří: Beskydy, Jeseníky, Krkonoše,
Krušné hory, Orlické hory, Šumava...

A2 14. Počasí a klima

bahno
bláto
blesk
blížit se
doufat
dusno
hrom
hrozba / hrozit
hrůza / hrozný

kroupy
liják
povodeň / záplava
přeháňka
roztát (Sníh už roztál.)
špatná viditelnost
vlhko / vlhký
vytrvalý déšť (Celou noc pršelo.)
vzduch

B1 1. Osobní údaje

autista
bisexuál
bývalý
dáma
divoký
dokonalý
extrovert (otevřený)
fešák
frajer
fyzický
hluchoslepý
hrubý / surový
indián
introvert (uzavřený)
jemný
judaismus
mulat
náročný (člověk)
nevěsta
ohleduplný
osobnost
postižení

profesionál / profesionální
původ
sebevědomý
slečna
špičkový
takový
tichý
transsexuál
trpělivý
VRABEC (NP)
vyrůstat
zklamaný
zkušenost / zkušený
ženich

druhy zdravotního postižení: kombinované, mentální, tělesné...

jména osobností v komunitě neslyšících: Hrubý, Strnadová, Vysuček, Wilczek...

jména českých osobností: Havel, Masaryk...

jména českých sportovců: Jágr, Kvitová...

B1 2. Dům, domácnost a nejbližší okolí

anténa
bagr
bažant
beton
biofarma
bobr
borovice
bruska
bříza
buldozer
býk
býložravec
cement
čáp
dědictví
delfín
dělník
divoký
dláto
dlažba
dodávka
doplatek / doplatit
dovolit si
dub
dvůr
exotický (zvíře)

fialka
gorila
hadice
hladítko
hlemýžď
hluk
hmyz
hnůj / hnojivo
hoblík
holub
hrob
hroch
hřbitov
chlup
chobotnice
izolační materiál
jedovatý
jelen
jeřáb
ještěrka
ježek
klec
klempíř
klíště
klokan
kly (sloní)

koala
kolečko
komár
kombajn
konev
kopyto
kořen
krab
krmelec
krocan
krokodýl
krov
krtek
křídlo
kuchat
kůlna
kůra
kůže
lešení
lev
lopata
lov / lovit
majetek
markýza
měď
medvěd
míchačka
mít (MK)
močál
motýl
moucha
mravenec
načerno
nemít (MK)
netopýr
nezařízený byt (prázdný byt)
nosorožec
obchodovat
obklad / obkladač
ocas
okap
olovo
orat
orel
osel
ošetřovatel
palác
pampeliška
panda
parkety
pavouk
peří
písek
plodit
ploutev

pohládit
pokládka / pokládat
pokrývač
posed
potkan
povolení / povolit
proud
přeplatek / přeplatit
přívěš
pstruh
pštos
puma
rak
rezidence
roh (býčí rohy)
roleta
rostlina / růst
roztomilý
růže
rýč
sádra (Mám doma sádru.)
sádrokarton
safari
samostatný
satelit
sauna
sázet
sedmikráska
sekat
semeno
seno
sídlíště
síto na písek
slon
smrk
sob
součástky
sova
spolupráce
sponzor
srnec
srst
statek
stroj
střecha
střešní taška
sumec
suterén
šimpanz
špachtle
štěrk
štír
štukovat
téct (V koupelně teče voda.)
terasa

tesař
traktor
trhat / česat
truhlík
tučňák
tuleň
tulipán
tvárnice
tygr
ubytovna
úprava / upravit
vápno
včela
velbloud
velryba
venčit
věnec
veterinář
větev
veverka
vilová čtvrť
vířivka
vlk

vodováha
vosa
vrabec
vrána
výběh
vycpaný
vyúčtování
zabít
záclony
zajíc
zařízený byt
závěs
zdobit
zebra
zedník
zemědělec
zmije
zrní
žaluzie
žebřík
žirafa
žralok

B1 3. Každodenní život

aspoň
bohužel
bonus
dodržovat
dosud
dříve
důvod (Mám rodinné důvody.)
invalidní (důchod)
inzerát
jen
kochleární implantát
kvalifikace
leasing
modlitba / modlit se
námaha / namáhavý
náročný (doba, situace)
navíc
nezaměstnanost
odvolání / odvolat
podatelna / podat
podpora / podporovat
požadavek / požádat
právě
pro
prodloužit (čas)
průběh (proces)
představit si

přerušit
přestat
příjem
rekvalifikace
rušit
řešit
sen
slib / slíbit
sluchadlo
směna
stačit
stávka
stížnost / stěžovat si
SZ „nechtěně, omylem“
trest
trvalý (doba)
utratit
uvědomit si
vědět (Chci vědět přesně kdy.)
vhodný
vyloučeno (To není možné.)
vysoký plat (Dostal hodně peněz za práci.)
využívat
vzdělávat
zabránit
záležitost (záleží)
zážitek

zbytečný
zbytek

zkušenost / zkušený
žádost

B1 4. Volný čas

akční (film)
akrobacie
akrobatické lyžování
americký fotbal
atletika
badminton
balet
baroko
baseball
biatlon
boj / bojovat
box / boxovat
branka
cíl
cirkus
curling
čtečka
deaflympiáda
desetiboj
detektivní
diskvalifikace
dobrodružství
drama (film)
editor
emoce
fandit
finále
florbal
formule
frisbee
gól
gymnastika
hod diskem
hod kladivem
hod oštěpem
horor
hostování
instalace / instalovat
judo
kanoistika
karate
kickbox
klip
komedie
konkurz
kulečník
kuličky
kultura

kulturistika
kuželky
lukostřelba
mantinel
maraton
medaile
média
modelování (model letadla)
moderátor
možnost / varianta
nahrávat
nápad
nastavení / nastavit
obří slalom
odpojení
olympiáda
orientace / orientovat se
orientační běh
osvětlovač
penalizace
pétanque
pětiboj
pilates
pískoviště
pohár (cena za výhru)
porazit
porušit
postup / postoupit v pavouku
potápění / potápět se
pravidlo
PRIMA (NP)
prodloužit (zápas)
protáhnout
připojení
putovní pohár
rafting
ragby
rallye
remizovat
reprezentace
režie / režisér
román
rozcvička
rozhodčí
rozhovor
sci-fi
sedmiboj
sestup / sestoupit

set (skóre)
sjezd
skluzavka
skok do dálky
skok do vody
skok do výšky
skok na lyžích
skok o tyči
skutečnost
slalom
snowboarding
sprint
stahovat
start
stativ
strašit
střelba
stříhač / stříhat (video)
sumo
štafeta
thriller
trampolína
trojskok

turnaj
veletrh
veslování
vlajka / prapor
vrh koulí
výkon
vyloučený
vyrovnaný
vývoj
vzpírání
zápas
závod

názvy sociálních sítí apod.: Facebook, Google, Instagram...

názvy pohádkových bytostí: čarodějnice, duch, král, macecha, princ, sluha, strašidlo, šašek, víla, vodník...

názvy pokynů při cvičení: dřep, klek, leh na bok, leh na břicho, leh na záda...

názvy kol sportovní soutěže: osmifinále, čtvrtfinále, semifinále, finále...

B1 5. Cestování a doprava

all inclusive
bez stravy
bezpečnostní pás
brouzdaliště
celník
člun
delegát
existovat
hygienické potřeby
kamion
karavan
karimatka
maximální
minimální
náhrada
nocleh se snídaní
objet
objížďka
odhlásit se
parkovací zóna
plavba / plout
plná penze

polopenze
ponorka
povolení / povolit
poznávací
přístav
rušno
skútr
smyk
stan
stezka
stopovat
ticho
toulat se
trekové hole
upozornění / upozornit
úsek
veřejnost / veřejný
vízum
vzdálenost
značka / symbol

druhy průkazů: ZTP, ZTP/P...

B1 6. Vztahy mezi lidmi

agresivní	litovat
aha	ministr
aktivní	mír
apoštol	místopředseda
armáda	mlčet
azyl	mučit
baptista	nadávat
bezdomevec	námořník
bible	napadení
bída	naposledy
bít / mlátit	náročný (člověk)
boj / bojovat	násilí
bomba	nezaměstnanost
bývat	nutit
citlivý	obava / strach
člen	oběť (zemřelý)
darovat	objetí / obejmout
demokracie	obrana / bránit
demonstrace	obsadit (okupace)
diskriminace	odplata
dobročinnost	odpustit
domluvit si	opíjet se
dost (Mám toho dost!)	ostuda / hanba
dotknout se	pád
dovolit	památka (vzpomínka)
dozvědět se	parlament
drogy / narkoman	partner
drzí	pasivní
důstojník	pastor
důvěra / důvěřovat	pistole / zbraň
dušičky	podpora / podporovat
ekonomika	politická strana
emigrace / uprchlík	politika / politik
hlasovat	ponižovat
hodit se / vyhovovat	poskytovat
hostie	poslanec
charita	posmívat se
chránit	postavit se někomu / něčemu (Nepříteli se postavíme.)
chybět někomu	potvrdit
chytat	pravice
ignorovat	prezident
jednání	pronásledovat
jmenovat (do funkce)	protekce
karneval / masopust	proti
kněz	provokace / provokovat
kolektiv	představa
komise	přehnaný / přehnat
komunita	přesvědčit
křest	zapojit se (Zapojit se do diskuze.)
křičet	přijmout
lákat	přiznat se
levice	půst
líto (Je mi to líto.)	

raketa
 rovnost
 rozhodnutí / rozhodnout
 rozum
 salutovat
 sbohem
 sebevražda
 senát
 smeknout
 sociální
 sociální pracovník
 spása
 spolek
 spor / konflikt
 sprostý
 svatý
 svaz
 svědomí
 SZ „házet na někoho“
 SZ „nedostatek, bída“
 SZ „udiveně, překvapeně“
 špion
 tajemství
 terorista
 trpět
 úcta / uctívat
 urážka / urazit
 urna
 uspořádat
 utéct
 únos
 útok / útočit
 uznat

vadit
 válka
 varování / varovat
 vážný
 vinobraní
 vláda
 vládnout
 voják
 volby / volit
 všímat si
 vyhrožovat
 výkupné
 vzhled
 zabít
 zákon
 zanedbaný / zanedbat
 zásah / zasáhnout
 závislost / závislý
 znásilnit
 znečištěné ovzduší
 zoufalý
 zpověď

názvy politických stran: ANO, Česká pirátská strana, ČSSD, KSČM, ODS...

názvy organizací pro neslyšící: ASNEP, SNN, Tichý svět...

názvy nevládních neziskových organizací: Člověk v tísni, NRZP...

názvy mezinárodních organizací: EU, NATO, OSN...

jména biblických postav: Abrahám, Ježíš, Josef, Mojžíš, Panna Maria...

B1 7. Zdraví a péče o tělo

akné
 anorexie
 berle
 bradavice
 bradavky
 bruska (na paty)
 bulimie
 bušit (srdce)
 céva
 covid-19
 čich
 dezinfekce
 dieta
 fixní rovnátko
 foniatrie
 fyzioterapie
 gáza

genetika
 hůl
 chránit
 intimní
 invalidní vozík
 konečník
 krém / sprej po opalování
 kyselina
 lázeň
 měchýř
 namočit
 nastydlý
 nízký tlak
 odvykat
 opalovací krém / sprej
 opláchnout
 otok / oteklý

patologie
penis
píchat
plomba
pochva
popálenina
pot / potit se
probrat se
protéza (umělá náhrada části těla)
prožívat
prsa
první pomoc
psychika
revma
riziko
rovnováha
říznout se
sex
síla
snímací rovnátka
spálit se
stav
stres

SZ „nechtěně, omylem“
šířit
štípnutí (hmyzem)
tepna
terapie
tréma
tuba
úleva
úzkost
varle
virus
vodol léčba
vydržet (bolest)
vylučovací
vysoký tlak
vytrhnout (zub)
zabránit (ochrana proti nemocem)
zachránit
zavázat (obvaz)
závrať (motání hlavy)
zdatný
žaludeční vřed
žíla

B1 8. Vzdělání a vzdělávání

bilingvální (výchova, metoda)
dálkový
děkan
denní
diplom
dokument
dopadnout (dopadlo)
hodnocení
individuální (výuka)
metoda
motivace
názornost (více ukázek)
obsah / obsahovat
odborný / odborník
online
orální (metoda, výuka)
přerušit
přijímací zkouška

připomenout
semestr
seminář
snažit
soustředit se
stáž
totální komunikace
uvažovat
úvod
vědec
workshop
zabývat se
zapsat

názvy vysokoškolských kvalifikačních prací:
bakalářská, diplomová, disertační...
názvy univerzit: Gallaudetova univerzita

B1 9. Obchody a nakupování

bačkory
bankovka
dovolit
dýmka

holínky
kapuce
kávovar
klimatizace

kozačky
 křížovky
 kulma
 lodičky
 louskáček na ořechy
 mince
 mop
 about
 optika
 pantofle
 papírový drak
 playstation
 polobotky
 popelník
 porucha / vada
 procento
 převléknout
 přezout
 reklamace
 sáček (igelitový)
 sandály

smlouvat (cenu)
 sudoku
 SZ „jistota“
 tác
 tempery
 tenisky
 tržba
 ventilátor
 verze (typ starý, typ nový)
 vložka do bot
 vložky (dámské)
 voskovky
 zastřihovač
 zdražit (cena)
 zout
 zverimex
 žabky

názvy supermarketů / hypermarketů: ASKO, Bauhaus, Baumax, IKEA, Kaufland, Makro...

B1 10. Jídlo a pití

avokádo
 bar
 bílkoviny / proteiny
 celý
 cuketa
 část
 čtvrtka (rozdělení celku)
 gril / grilovat
 jehněčí
 kobliha
 koktejl
 kompot
 konzerva
 krupicová kaše
 lilek
 lívanec
 mastný
 menza
 mořské plody
 MRTVÝ (NP)
 oliva
 omeleta
 omezení / omezit
 palačinky
 pálivý

porce
 pohoštění / raut
 polykat
 prošlý
 puding
 půlka
 roláda
 sacharidy
 spousta (bohatý výběr)
 spropitné
 stačit
 surovina / ingredience
 sushi
 sušenka
 sušený
 SZ „náhrada“
 šlehat
 topinka
 trvanlivý (jídlo dlouho vydrží)
 třičtvrtě
 tučný (maso)
 tuk
 vynechat
 vzít s sebou
 zahuštěný / zahustit

B1 11. Instituce a služby

advokát
agent
atentát
blok / blokovat
bodyguard
čin / činnost
detektiv
diagnostika
disk
dokument
dostavit se
dotace
důkaz
elektronická dálniční známka
finance
fixace
formulář
grant
jistota
kanystr
kapota
klesat
krádež / loupež
kriminalita
magistrát
matrika
melír
místostarosta
nevina / nevinný
obviněný
obžalovaný
odsouzený
odvolání / odvolat
ověřování / ověřit
pachatel / zločin
paruka
pistole / zbraň
pobočka
podezření / podezřelý
podmínka
podpora / podporovat
podrážka
podrobnost
podvod
právo / právník
předvolání
překupník
přepadení
přepážka

případ
půjčka
radnice
rakev
registrace / registrovat
sebeobrana
sociální dávka
soud / soudce
spoření / spořit
spořitelna
starosta
stěrač
stoupat
suchý zip
svědek
terč
tkanička
trest
trezor
ublížit
úrok
útok / útočit
úvěr
vazba (zatím vězení)
vězení
vina / vinný
vklad
vrakoviště
vražda / vrah
výbuch
výhoda
výpis z účtu
vyplnit
výslech (vyšetřování)
zabít
zajistit (tlumočníka)
zatčení / zatknout
žádost
životenský list

druhy tlumočení: ambulantní, komunitní...

názvy odborů: odbor bezpečnosti, odbor sociálních věcí, odbor správní, odbor životenský...

druhy pojištění: havarijní, úrazové, životní...

druhy úřadů: městský, úřad práce...

názvy policejních útvarů: dopravní, protidrogový, pyrotechnická služba...

zkratky: LPG, STK...

B1 12. Jazyk a komunikace

argument
diskuse
gesto
jasný (zřetelný)
klasifikátor
lingvista / jazykovědec
mezinárodní znakový systém
nedorozumění
nepřímé pojmenování
odborný / odborník
odezírat
pokročilý
prostor (znakovací prostor)
přesně (ostrý, znakuje bezchybně)

přirozený
publicistický
specifické znaky
spisovný
střídání rolí
vyjádřit
znalost jazyka
způsob
zvládnout

názvy mluvených jazyků: arabský, čínský, hebrejský, japonský...

názvy znakových jazyků: australský, čínský, mexický...

B1 13. Popis cesty a místa

Antarktida
Argentina
Arktida
Austrálie
bloudění / bloudit
Brazílie
Čína
čtvrť (čtvrť města)
Dubaj
Egypt
hlediště
Indie
Istanbul
Japonsko
Jihoafrická republika
Kanada
kaple
kašna
Krym
Kuvajt
Maroko
Mexiko
MRTVÝ (NP)
New York
Nový Zéland

obyvatel
orientace / orientovat
Peking
překročení / překročit
Rio de Janeiro
rozhledna
Skandinávie
srub
Sydney
Sýrie
SZ „objev“
Thajsko
Tokio
Tunisko
Turecko
USA
úsek
věž
Vietnam
VRABEC (NP)
vrstevnice
Washington

názvy pohoří a hor: Alpy, Praděd, Sněžka...

B1 14. Počasí a klima

apokalypsa
buráčet
dobrovolník
humanitární pomoc

hurikán
krupobíť
lavina
meteorolog

monzun
pomocť
poskytovat
požár
předpověď / předpovídat
přecházení fronty (studená, teplá)
přechod
přírodní katastrofa
psod
sesuv půdy
sopka
souvislost / souviset

stín
sutina
teplotní výkyv
tornádo
tropický
tsunami
varování / varovat
vážný (situace)
zachránit
zemětřesení
zničit

B2 1. Osobní údaje

adventista
církve
CODA
horoskop
katolík
svědkové Jehovovi
štědrý (vlastnost)
víra

názvy znamení zvěrokruhu: Beran, Kozoroh, Lev, Střelec, Vodnář...
druhy církví: pravoslavná, řeckokatolická, římskokatolická...
jména neslyšících osobností ve světě: Giuranna, Matlin, Murray...
jména světových osobností: Alžběta II., Macron, Schwarzenegger, Trump...

B2 2. Dům, domácnost a nejbližší okolí

deka
dvoupatrový dům
jednopatrový dům
matrace
mrakodrap
náklady na bydlení
oblast
peřina
podpěra
pohovka

polštář
potrubí
povlečení
prostěradlo
prostředí (místo)
pružné těsnění
pružný
skluz
spací pytel
věžový dům / věžák

B2 3. Každodenní život

absence
flexibilní
plýtvat (potravinami)
poradna / poradit

převrácený (režim)
přízpůsobit
stereotypní
SZ „váhat“

B2 4. Volný čas

adrenalin
aktivita
aplikace
bradla
bungee jumping
činky
domino
extrém
hlavolam
kaskadér
mikádo
padák
paragliding
pexeso
podložka
posilovací válec
prak
puzzle

samopal
SPÁT (NP)
střelnice
švédská bedna
tank
utkání
voucher
zaváží
žíněnka
žonglování

názvy operačních systémů: Android, iOS...

názvy mediálních aktivit v komunitě neslyšících:

MTD / Multimediální tvůrčí dílna, Tiché zprávy,
Webličko...

druhy povrchů: antuka, tartan (gumový povrch)...

názvy stolních a karetních her: Joker, Prší, šachy,
Člověče, nezlob se!, UNO...

B2 5. Cestování a doprava

apartmán
bungalov
dotknout se nohou země
málem (o fous)
molo

rekreace
velvyslanectví
VÍCE BODŮ (NP)
výluka

B2 6. Vztahy mezi lidmi

asociace / sdružení
audismus
bohoslužba
daňový únik
diktatura
divit se
dohadovat se
etika
hodit se / vyhovovat
hřích
chrám
kandidát / kandidovat
kodex
komunismus
království
krize
manipulace / manipulovat
mše
nadřazený
nařít / přikázat

odporný
podřízený / podřít se
pohled / postoj
prostitutka
předsudek
přístup
přivítat
působný
rozčilený
řízení / řídit
spekulace
stopa
svátost
svolat
SZ „odpustit“
šikana
totalita
tyranie / týrat
úroveň
vliv / ovlivnit

vůle
zákonný zástupce
zrada / zradit

názvy organizací neslyšících: CDY, EKOTN,
EKOVO, WFD...
zkratky institucí a organizací: MMF, UNESCO,
WHO...

B2 7. Zdraví a péče o tělo

AIDS
Alzheimerova choroba
antikoncepce
cukrovka
deprese
ekzém
epilepsie
fáze / stadium
fobie
HIV
chemoterapie
cholesterol
imunita
infarkt
inkubační doba
inzulin
kondom
lupénka
manikúra
mrtvice
nádor
neštovice
nezhoubný
oběh
obratel
oplození
otuzování
ozáření
Parkinsonova choroba

pedikúra
plodová voda
pozorování (být v nemocnici na...)
prevence
průběh
přepřacovaný
příušnice
příznak (příznak nemoci)
rakovina
rytmus
schizofrenie
skleróza
slinivka
soustava
spalnice
srdeční choroba
svědit
šlachy
tenké střevo
tlusté střevo
záchvat
zdravotní komplikace
zhoubný
zimnice
zmírnit (bolest)
zpracovat

zkratky: OČR

B2 8. Vzdělání a vzdělávání

atom
distanční
inkluze
institut
integrace
katedra
podrobný
posluchárna
poznámka

praxe
shrnutí
stručný
teorie
ústav
věda
výzkum
zadání
zlomky

B2 9. Obchody a nakupování

digestoř
komiks
množství
ojetý (auto)
přijatelný (cena)
smlouvat (dohadovat se o slevě)

smuteční kondolence
testování zboží
varná deska
vestavná trouba
výloha

B2 10. Jídlo a pití

aspik
bok
boršč
bůček
drobek
energie
jídlníček
jitrnice
kalorie
kebab
klobása
krkovička
laktóza
ledvinka
lepek
metabolismus
minerál
mýtus
nadváha
obezita

podvýživa
pohyb
prejt
příbrat
příjem (jídlo)
raw strava
režim
sestavit
stehno
SZ „štítit se“
tlačenka
vitamin
vláknina
vnitřnost
výdej
vyvážený
výživový poradce / nutriční poradce
zhubnout
životní styl

B2 11. Instituce a služby

airbag
alimenty
autobaterie
dluh
exekuce
hrdina
imigrace
investice
klient
kolek
krach / bankrot
kremace
nadace
nemovitost
obhájce / obhájit
oficiální

parte
penále
poškozený
povinné ručení
projekt
proslov
pružina
převod
rozsudek
sabotáž
startér
střídavá péče
summit
svoboda (být na svobodě)
šek
škoda (ztráta)

šrot
úplatek
velvyslanectví
vyhláška / novela
vymáhat
zamítnutí
zmocněnec
žaloba

názvy bank: Air Bank, Česká spořitelna, Raiffeisenbank, UniCredit Bank...
názvy typů divadelního tlumočení: balkonové, statické, stínové, umělecké, zónové...
názvy úřadů: ČSSZ, OSSZ, PSSZ...
druhy soudů: krajský, městský, nejvyšší, obvodní, okresní...
druhy práv: rodinné, trestní, občanské...

B2 12. Jazyk a komunikace

báseň
dialekt / nářečí
formální
fráze
generace
hymna
plynulý
poezie
pověst

schopnost / schopný
simultánnost
slovní druh
specifikátor velikosti a tvaru
storytelling
ustálené spojení
varianta
varieta
Visual Vernacular (VV)

B2 13. Popis cesty a místa

aquapark
Florida
klidná čtvrť
Los Angeles
nížina
pobřeží

poloostrov
prales
přehlédnout
region
rušná čtvrť
termální (lázeň)

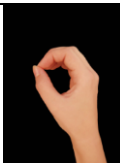
B2 14. Počasí a klima

ekologie
emise
globální oteplování
invaze
kácet (strom)
kometa
nízký tlak vzduchu
ozonová vrstva
planeta
polární záře
prales
proměnlivo
půda

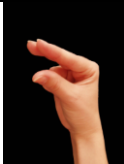
pyl
smog
smršť
třídění odpadu
vánice (sněhová bouře)
vesmír
větrno
vichřice
vliv / ovlivnit
vysoký tlak vzduchu
zamořená půda
zatmění
znečištění přírody

Přehled tvarů ruky českého znakového jazyka

(Publikováno s laskavým svolením autorky L. Okrouhlíkové.)

základní tvar ruky	a) °	b) 1	c) ^	d) "	e) "'	f) =	g)	h)
zavřená ruka								
A	A ₀		Â					sA
skrčená ruka								
O								tO
C	C ₀	C ₁						
ruka s prsty u sebe								
B	B ₀	B ₁	Â	B̂ ₁	B̂ ₁	B̄	B̄ ₀	tÂ
ruka s prsty od sebe								
5					5			
γ			γ					
prsty vztyčené ze zavřené dlaně								
D	D ₀		Â	D̂	D̂	D̄	D̄ ₀	

V	V ₀				Ṿ		Ṿ ₀	
P			P̂	P̂̇	P̣̂	P̂̄	P̣̂ ₀	
I								
Y								
R								

Seznam zkratk, užití symbolů a poznámek k zápisu znaků

Užití symbolů a poznámky k zápisu znaků

AR – aktivní ruka např. ve spojení KLF se spojovníkem – př. AR-KLF: popis

AR1 – aktivní ruka jedna

AR2 – aktivní ruka dvě

GESTO: popis = gesto s popisem podoby gesta

(GLOSA) = glosa v závorce, není povinné produkovat tento znak, možnost vypuštění znaku

i – inkorporace objektu do slovesa, např. SVi

INDEX – tvar ruky Y + v závorce určit kdo komu (vztah podmětu a předmětu), př. INDEX (on-ji)

KLF: popis = klasifikátor s popisem podoby klasifikátoru

MK – mluvní komponent

NMS – nemanuální složka

NP – nepřímé pojmenování

O – objekt (předmět)

OK: popis – orální komponent s popisem podoby orálního komponentu

plus (+) – složený znak, inkorporace

PR – pasivní ruka např. ve spojení KLF s pomlčkou – př. PR-KLF: popis

S – subjekt (předmět)

STV: popis – specifikační tvaru a velikosti s popisem podoby

SZ „slovo“ – specifický znak s daným významem

V – verbum (sloveso)

- za glosou závorka = upřesňující informace, např. u prostoru nebo typu plurálu inkluzivní vs. exkluzivní nebo u sloves MÍT, pokud není vyjádřen podmět

- u simultánních konstrukcí, v nichž jsou aktivní obě ruce je použita zkratka AR = aktivní ruka výjimka (NE)BUDE, (NE)BYLO, který není ve slovníkovém tvaru

Zkratky dokumentů

CEFR – Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment

CEFR CV – Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors

Popisy ČZJ – Popisy referenčních úrovní A1–B2 pro český znakový jazyk

PRO-Sign – Sign languages and the Common European Framework of Reference for Languages: Descriptors and approaches to assessment

RRZJ – Referenční rámec pro znakové jazyky – opora pro tvorbu referenčních popisů českého znakového jazyka

SERRJ – Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme

Zkratky organizací, spolků, hnutí a dobrovolných aktivit osob se sluchovým postižením

ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel

CDY – Czech Deaf Youth

CODA – Children of Deaf Adults

ČUN – Česká unie neslyšících

De`VIA – Deaf View / Image Art

EKOTN – Expertní komise pro řešení otázek tlumočení pro neslyšící

EKOVA – Expertní komise pro otázky vzdělávání

EUD – European Union of the Deaf

EUDY – European Union of the Deaf Youth

MTD – Multimediální tvůrčí dílna

SNN v ČR – Svaz neslyšících a nedoslýchavých osob v České republice

WFD – World Federation of the Deaf

Zkratky mezinárodních organizací a společenství

EU – Evropská unie

MMF – Mezinárodní měnový fond

NATO – North Atlantic Treaty Organization

OSN – Organizace spojených národů, United Nations Organization

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

WHO – World Health Organization

Zkratky českých institucí

MŠMT – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

NPI – Národní pedagogický institut

NRZP – Národní rada zdravotně postižených

NÚV – Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

Zkratky škol

FAMU – Filmová akademie múzických umění

FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

JAMU – Janáčkova akademie múzických umění

MŠ – mateřská škola

OU – odborné učiliště

SOU – střední odborné učiliště

SŠ – střední škola

VŠ – vysoká škola

ZŠ – základní škola

Zkratky akademických, akademicko-vědeckých a vědecko-pedagogických titulů

Bc. – bakalář, akademický titul

doc. – docent, akademická hodnost

Ing. – inženýr, akademický titul

Mgr. – magistr, akademický titul

Ph.D. – doktor, akademický titul

PhDr. – doktor, akademický titul

prof. – profesor, akademická hodnost

Zkratky úřadů sociálního zabezpečení

ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

OSSZ – Okresní správa sociálního zabezpečení

PSSZ – Pražská správa sociálního zabezpečení

Zkratky zdravotních pojišťoven

OZP – Oborová zdravotní pojišťovna

VoZP – Vojenská zdravotní pojišťovna

VZP – Všeobecná zdravotní pojišťovna

Zkratky politických stran

ANO – Akce nespokojených občanů

ODS – Občanská demokratická strana

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

Další nezařazené zkratky

APIV A – Akční plán inkluzivního vzdělávání – metodická podpora

ARO – anesteziologicko-resuscitační oddělení, resp. anesteziologické a resuscitační oddělení

ASL – American Sign Language

ČR – Česká republika
DPČ – dohoda o pracovní činnosti
DPP – dohoda o provedení práce
GPS – Global Positioning System
JIP – jednotka intenzivní péče
LGBT – hnutí leseb, gayů, bisexuálů a transgender lidí
LPG – Liquified Petroleum Gas
OČR – ošetřování člena rodiny
SMS – Short Message Service
STK – stanice technické kontroly
ZTP – zvlášť těžké postižení
ZTP/P – zvlášť těžké postižení / průvodce

Seznam obrázků a tabulek

Není-li uvedeno jinak, obrázky a tabulky vytvořil kolektiv autorů NPI ČR pro účely této publikace.

Seznam obrázků

- Obrázek 1: *Vztah dokumentů RRZJ a Popisy ČZJ k dalším materiálům.*
Obrázek 2: *Hierarchie stupnic v RRZJ (2022, kap. 2.3).*
Obrázek 3: *Úrovně jazykové způsobilosti Pre-A1–C2 ve vztahu ke studentovi jazyka (RRZJ, 2022, kap. 2.1).*
Obrázek 4: *Znázornění znakovacího prostoru.*
Obrázek 5: *Ilustrace časové linie A, B, C.*
Obrázek 6: *Trajektorie alfa pohybu.*

Seznam tabulek

- Tabulka 1: *Ilustrace prezentovaných jevů.*
Tabulka 2: *Ilustrace využití symbolu spojovník (-).*
Tabulka 3: *Ilustrace využití symbolu plus (+).*
Tabulka 4: *Příklady aspektuální modifikace.*
Tabulka 5: *Příklady deiktických prostředků.*
Tabulka 6: *Příklady užití klasifikátorových tvarů ruky celého předmětu.*
Tabulka 7: *Příklady užití klasifikátorových tvarů ruky držení.*
Tabulka 8: *Příklady užití specifikačních tvarů a velikosti.*
Tabulka 9: *Příklady nemanuálních prostředků, které nesou jazykový (verbální) význam.*
Tabulka 10: *Příklady nemanuálních prostředků, prostřednictvím kterých se vyjadřují určité komunikační funkce.*
Tabulka 11: *Příklady výpovědí s užitím orálních komponentů.*
Tabulka 12: *Příklady výpovědí s užitím mluvních komponentů.*
Tabulka 13: *Příklady nemanuálních prostředků vyskytujících se v otázkách.*
Tabulka 14: *Příklady tázacích výrazů a jejich umístění ve výpovědi.*
Tabulka 15: *Příklady prostředků označujících vlastnosti entit (a jejich přivlastnění).*
Tabulka 16: *Příklady výpovědí s užitím manuálních prostředků pro vyjadřování času.*
Tabulka 17: *Příklady výpovědí s užitím nemanuálních prostředků pro vyjadřování času.*
Tabulka 18: *Příklady prostředků pro vyjadřování počtu odvozených od základních prostředků se změnou určitých parametrů znaku.*
Tabulka 19: *Příklady prostředků pro vyjadřování počtu inkorporovaných do znaku.*
Tabulka 20: *Příklady prostředků pro vyjadřování mnohosti.*
Tabulka 21: *Příklady výpovědí s užitím nemanuálního záporu.*
Tabulka 22: *Příklady výpovědí s užitím manuálního záporu.*
Tabulka 23: *Příklady prostředků pro zdůraznění záporu.*
Tabulka 24: *Příklady základních typů simultánních konstrukcí.*
Tabulka 25: *Příklady výpovědí s užitím prostých sloves.*
Tabulka 26: *Příklady výpovědí s užitím shodových sloves.*
Tabulka 27: *Příklady výpovědí s užitím prostorových sloves.*
Tabulka 28: *Příklady prostředků pro střídání rolí (konstruovaný akt).*
Tabulka 29: *Příklady pro pořadí znaků ve výpovědi.*
Tabulka 30: *Příklady výpovědí s užitím nepřímých pojmenování – pojmenování lidí.*
Tabulka 31: *Příklady výpovědí s užitím nepřímých pojmenování – pojmenování činností, popř. jejich charakteristik.*
Tabulka 32: *Příklady výpovědí s užitím nepřímých pojmenování – pojmenování neživých jevů (předmětů, neživé přírody), popř. jejich vlastností.*
Tabulka 33: *Příklady výpovědí s užitím specifických znaků.*
Tabulka 34: *Příklady výpovědí s užitím prstové abecedy.*
Tabulka 35: *Příklady výpovědí s užitím inicializovaných znaků.*
Tabulka 36: *Příklady výpovědí s užitím kalků.*
Tabulka 37: *Příklad výpovědi s užitím složeného znaku.*

Tabulka 38: *Příklady výpovědí s užitím produktivních znaků.*

Tabulka 39: *Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby na úrovni A1.*

Tabulka 40: *Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby na úrovni A2.*

Tabulka 41: *Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby na úrovni B1.*

Tabulka 42: *Charakteristika znalostí a dovedností v oblasti gramatických prostředků a znakové zásoby na úrovni B2.*

Tabulka 43: *Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností na úrovni A1.*

Tabulka 44: *Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností na úrovni A2.*

Tabulka 45: *Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností na úrovni B1.*

Tabulka 46: *Charakteristika sociokulturních znalostí a dovedností na úrovni B2.*

Seznam použité literatury

Bible bez hranic [online]. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <http://www.biblebezhranic.cz>.

Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. ISBN 978-052-100-531-9.

Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2018. [cit. 2022-04-04]. ISBN neuvedeno. Dostupné z: <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>.

Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2020. [cit. 2022-04-04]. ISBN 978-92-871-8621-8. Dostupné z: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>.

ČADSKÁ, M., V. BIDLAS, H. CONFORTIOVÁ a M. TURZÍKOVÁ. *Čeština jako cizí jazyk: úroveň A2*. Praha: MŠMT, 2005. ISBN neuvedeno. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/referencni-urovne-pro-cestinu-jako-cizi-jazyk>.

ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, K. Svět neslyšících. Část II. *Knihovnický zpravodaj Vysočina*, 2003, roč. 3, č. 3. ISSN 1213-82311. Dostupné také z: <http://ruce.cz/clanky/1/2-svet-neslysicich>.

HÁDKOVÁ, M., J. LÍNEK a K. VLASÁKOVÁ. *Čeština jako cizí jazyk: úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005. ISBN neuvedeno. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/referencni-urovne-pro-cestinu-jako-cizi-jazyk>.

HAVELKOVÁ, P. *Identita nedoslýchavých lidí*. Praha, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/154055/>.

HOLUB, J., A. ADAMOVIČOVÁ, J. BISCHOFOVÁ, J. CVEJNOVÁ, H. GLADKOVA, M. HRDLÍČKA, P. MAREŠ, J. NEKVAPIL, Z. PALKOVÁ a M. ŠÁRA. *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň B2*. Praha: MŠMT, 2005. ISBN neuvedeno. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/referencni-urovne-pro-cestinu-jako-cizi-jazyk>.

HRONOVÁ, A. Poznáváme český znakový jazyk III. (Tvoření tázacích vět). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2002, roč. 12, č. 2, s. 113–123. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/702>.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. 1. díl. 2. vyd.* Praha: FRPSP, 1999. ISBN 80-7216-096-6.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. 2. díl.* Praha: FRPSP, 1998. ISBN 80-7216-075-3.

HUDÁKOVÁ, A. Jazykové vzdělávání dětí a žáků se sluchovým postižením: Koncepce. In: CÍCHOVÁ HRONOVÁ, A. a R. ZBOŘILOVÁ, eds. *Výuka českého jazyka pro žáky se sluchovým postižením: čeština jako druhý jazyk, 1. část. Metodická podpora pro učitele*. Praha: NÚV, 2018. Dostupné také z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?t=r4kZ2CsNhZDVfXpUwdbT>.

Infolinka s online přepisem nejen pro neslyšící. *T-mobile* [online]. Praha: T-Mobile Czech Republic, c2004-2022 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.t-mobile.cz/infolinka-pro-neslysici>.

- KALOUSOVÁ, J. *Identita českých neslyšících Romů*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/40251>.
- KLIMA, E. and U. BELLUGI. *The Signs of Language*. Cambridge, MA: Harvard University Press. 1979. ISBN neuvedeno.
- KOMORNÁ, M. Sociolingvistické a pragmatické aspekty výuky češtiny jako cizího jazyka pro české neslyšící. *Info-Zpravodaj*, 2008, roč. 16, č. 2, s. 16–18. ISSN neuvedeno. Dostupné také z: <http://ruce.cz/clanky/537-sociolingvisticke-a-pragmaticke-aspekty-vyuky-cestiny-jako-ciziho-jazyka>.
- KUBIŠTOVÁ, J. *Výzkum slovosledných tendencí v českém znakovém jazyce*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/59036>.
- KUCHAŘOVÁ, L., ed. *Jazyk neslyšících: Co víme, co nevíme a co bychom měli vědět o českém znakovém jazyce*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2005. ISBN neuvedeno. Dostupné také z: http://ruce.cz/clanky/_588.pdf.
- LACHMANOVÁ, D. *Střídání rolí v českém znakovém jazyce*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/72574>.
- LEESON, L., B. VAN DEN BOGAERDE, CH. RATHMANN and T. HAUG. *Sign languages and the Common European Framework of Reference for Languages. Common Reference Level Descriptors* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2016. [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <http://www.ecml.at/Portals/1/mtp4/pro-sign/documents/Common-Reference-Level-Descriptors-EN.pdf>.
- LEESON, L., B. VAN DEN BOGAERDE, CH. RATHMANN a T. HAUG. *Znakové jazyky a Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Deskriptory pro společné referenční úrovně* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2016. [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/znakove-jazyky-a-spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro>.
- MACUROVÁ, A. a J. PETŘÍČKOVÁ. Poznáváme český znakový jazyk. Poznámky k vyjadřování mnohosti. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2004, roč. 14, č. 2, s. 107–126. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/543>.
- MACUROVÁ, A. a P. BÍMOVÁ. Poznáváme český znakový jazyk II. (Slovesa a jejich typy). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2001, roč. 11, č. 5, s. 285–304. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/670>.
- MACUROVÁ, A. a P. VYSUČEK. Poznáváme český znakový jazyk. Klasifikátorové tvary ruky. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2005, roč. 15, č. 4, s. 262–275. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/904>.
- MACUROVÁ, A. a R. NOVÁKOVÁ. Český znakový jazyk v kontaktu. In: MACUROVÁ, A., R. ZBOŘILOVÁ, et al. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 127–136. ISBN 978-80-246-3412-8.
- MACUROVÁ, A. *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. 2. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87218-00-6.
- MACUROVÁ, A. Poznáváme český znakový jazyk (Úvodní poznámky). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2001, roč. 11, č. 2, s. 69–75. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/621>.
- MACUROVÁ, A. Poznáváme český znakový jazyk IV. (Vyjadřování času). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2003, roč. 13, č. 2, s. 89–98. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/473>.

- MACUROVÁ, A., R. ZBOŘILOVÁ, et al. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-802-463-412-8.
- MAREŠ, J. *Orální komponenty v českém znakovém jazyce*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/50230>.
- MAREŠOVÁ, P. a J. MOTEJZÍKOVÁ. Reflexe výuky českého znakového jazyka na základních školách pro žáky se sluchovým postižením v České republice. In: MOTEJZÍKOVÁ, J., ed. *Výuka českého znakového jazyka pro žáky se sluchovým postižením, 1. část* [online]. Praha: NÚV, 2019, s. 72–77. [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?t=UdkNnEFEOazjC0Xgsym3#nadpis-0>.
- MOTEJZÍKOVÁ, J. Poznáváme český znakový jazyk V. (Specifické znaky). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2003, roč. 13, č. 3, s. 218–226. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/496>.
- Multimediální cvičebnice pro předmět Český znakový jazyk* [DVD-ROM]. Praha: FF UK, 2011. ISBN neuvedeno.
- NEDBALOVÁ, Ž. *Tabu a eufemizace v komunikaci českých Neslyšících*. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/100248>.
- Neslyšící katolíci* [online]. Praha: Římskokatolická farnost pro neslyšící, c2022 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <http://neslysicikatolici.cz>.
- NOVÁKOVÁ, R. a H. ŠEBKOVÁ. *Číslovky v českém znakovém jazyce: praktická cvičení* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-04-8.
- NOVÁKOVÁ, R. a L. TIKOVSKÁ. *Vizualizace prostoru a klasifikátory v českém znakovém jazyce – praktická cvičení* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-76-5.
- NOVÁKOVÁ, R. *Kultura neslyšících* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008a. ISBN 978-80-87153-08-6.
- NOVÁKOVÁ, R. *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008b. ISBN 978-80-87153-18-5.
- NOVÁKOVÁ, R. *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/30311>.
- O2 Linka pro neslyšící a nevidomé* [online]. Praha: Nadace O2, c2008–2022 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.o2linkaproneslysici.cz>.
- OKROUHLÍKOVÁ L. a L. HENDRYCHOVÁ. Zápor v českém znakovém jazyce. In: MACUROVÁ, A., R. ZBOŘILOVÁ, et al. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 35–51. ISBN 978-80-246-3412-8.
- PROCHÁZKOVÁ, V. Identita – jak ji prožívají nedoslýchaví lidé. *Info-Zpravodaj*, 2006, roč. 14, č. 2, s. 22–23. ISSN neuvedeno. Dostupné také z: <http://ruce.cz/clanky/123-identita-jak-ji-prozivaji-nedoslýchaví-lidé>.
- Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0404-4.
- Tichá linka* [online]. Praha: Tichý svět [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.tichalinka.cz>.
- ŠÁRA, M., J. BISCHOFOVÁ, H. CONFORTIOVÁ, J. CVEJNOVÁ, M. ČADSKÁ, J. HOLUB, L. LÁNSKÁ, Z. PALKOVÁ a M. TURZÍKOVÁ. *Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk*. Strasbourg: Council of Europe 2001. ISBN: 92-871-4761-2.

- ŠEBKOVÁ, H. *Číslovky v českém znakovém jazyce*. Praha, 2005. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- ŠIMKOVÁ, K. *Aspekt v českém znakovém jazyce*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/110768>.
- ŠŮCHOVÁ, L. a R. NOVÁKOVÁ. *Slovosled a střídání rolí v českém znakovém jazyce: praktická cvičení* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-49-9.
- TETAUEROVÁ, I. *Mezinárodní znakový systém*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-13-0.
- TUČKOVÁ, D. *Deixe a prostor v českém znakovém jazyce*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/60263>.
- Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225526/Umluva_o_pravech_osob_se_ZP.pdf/1e95a34b-cbdf-0829-3da2-148865b8a4a8.
- VLKOVÁ, J. *Mluvní komponenty v českém znakovém jazyce*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/100627>.
- VYSUČEK, P. Poznáváme český znakový jazyk VI. (Specifické znaky). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2004, roč. 14, č. 1, s. 16–27. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/476>.
- VYSUČEK, P. *Prstová abeceda v českém znakovém jazyce: praktická cvičení* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008a. ISBN 978-80-87153-39-0.
- VYSUČEK, P. *Specifické znaky v českém znakovém jazyce* [DVD-ROM]. 2. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008b. ISBN 978-80-87153-53-6.
- Výuka českého znakového jazyka pro žáky se sluchovým postižením. 1. část. Metodická podpora pro učitele*. Praha: NÚV, 2019. ISBN 978-80-7481-248-4. Dostupné také z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=87808&view=16167>.
- Výuka českého znakového jazyka pro žáky se sluchovým postižením. 2. část. Metodická podpora pro učitele*. NPI, 2022. ISBN 978-80-7578-089-8 (v tisku).
- ZAHUMENSKÁ, J. Adjektiva v českém znakovém jazyce? In: MACUROVÁ, A., R. ZBOŘILOVÁ, et al. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 69–82. ISBN 978-80-246-3412-8.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1257–1289. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>.
- Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2001, částka 87, s. 5038–5064. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3665>.
- Zákon č. 354/2019 Sb., o soudních tlumočnících a soudních překladatelích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2019, částka 148, s. 3592–3607. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=64439>.

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2008, částka 138, s. 6980–6982. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=5379>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190, s. 10262–10324. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4494>.

Seznam doporučené literatury (dle témat)

1. Aspektuální modifikace

ŠIMKOVÁ, K. *Aspekt v českém znakovém jazyce*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/110768>.

2. Deiktické prostředky

MACUROVÁ, A. a P. BÍMOVÁ. Poznáváme český znakový jazyk II. (Slovesa a jejich typy). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2001, roč. 11, č. 5, s. 285–304. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/670>.

TUČKOVÁ, D. *Deixe a prostor v českém znakovém jazyce*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/60263>.

3. Klasifikátory

MACUROVÁ, A. a P. VYSUČEK. Poznáváme český znakový jazyk. Klasifikátorové tvary ruky. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2005, roč. 15, č. 4, s. 262–275. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/904>.

NOVÁKOVÁ, R. a L. TIKOVSKÁ. *Vizualizace prostoru a klasifikátory v českém znakovém jazyce – praktická cvičení* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-76-5.

TIKOVSKÁ, L. *Klasifikátory českého znakového jazyka*. Praha, 2006. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/7063>.

4. Nemanuální prostředky

MACUROVÁ, A. Nemanuální prostředky ve znakových jazycích: Stručné slovo úvodem. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2012, roč. 22, č. 1, s. 13–19. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/148>.

MAREŠ, J. *Orální komponenty v českém znakovém jazyce*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/50230>.

VLKOVÁ, J. *Mluvní komponenty v českém znakovém jazyce*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/100627>.

5. Otázky

HRONOVÁ, A. Poznáváme český znakový jazyk III. (Tvoření tázacích vět). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2002, roč. 12, č. 2, s. 113–123. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/702>.

POSPÍŠILOVÁ, M. *Tázací výrazy v českém znakovém jazyce*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/40296>.

6. Prostředky označující vlastnosti entit (a jejich přivlastnění)

ZAHUMENSKÁ, J. Adjektiva v českém znakovém jazyce? In: MACUROVÁ, A., R. ZBOŘILOVÁ, et al. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 69–82. ISBN 978-80-246-3412-8.

ZAHUMESKÁ, J. Adjektiva v českém znakovém jazyce? Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/21648>.

7. Prostředky vyjadřování času

MACUROVÁ, A. Poznáváme český znakový jazyk IV. (Vyjadřování času). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2003, roč. 13, č. 2, s. 89–98. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/473>.

8. Prostředky vyjadřující počet

MACUROVÁ, A. a J. PETŘÍČKOVÁ. Poznáváme český znakový jazyk. Poznámky k vyjadřování mnohosti. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2004, roč. 14, č. 2, s. 107–126. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/543>.

MACUROVÁ, A., J. PETŘÍČKOVÁ. a R. NOVÁKOVÁ. K vyjadřování mnohosti v českém znakovém jazyce. In: MACUROVÁ, A., R. ZBOŘILOVÁ, et al. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 53–67. ISBN 978-80-246-3412-8.

NOVÁKOVÁ, R. a H. ŠEBKOVÁ. *Číslovky v českém znakovém jazyce: praktická cvičení* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-04-8.

ŠEBKOVÁ, H. *Číslovky v českém znakovém jazyce*. Praha, 2005. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

9. Prostředky vyjadřování záporu

OKROUHLÍKOVÁ L. a L. HENDRYCHOVÁ. Zápor v českém znakovém jazyce. In: MACUROVÁ, A., R. ZBOŘILOVÁ, et al. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 35–51. ISBN 978-80-246-3412-8.

HENDRYCHOVÁ, L. *Vyjádření záporu v českém znakovém jazyce*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/37664>.

10. Simultánní konstrukce

LACHMANOVÁ, D. *Střídání rolí v českém znakovém jazyce*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/72574>.

MOTEJZÍKOVÁ, J. Simultánnost v českém znakovém jazyce. In: MACUROVÁ, A., R. ZBOŘILOVÁ, et al. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 27–33. ISBN 978-80-246-3412-8.

MOTEJZÍKOVÁ, J. *Simultánnost v českém znakovém jazyce*. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/10225>.

NOVÁKOVÁ, R. a L. TIKOVSKÁ. *Vizualizace prostoru a klasifikátory v českém znakovém jazyce – praktická cvičení* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-76-5.

11. Slovesa

LIŠKOVÁ, K. *Rozlišování substantiv a sloves v českém znakovém jazyce*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/117203>.

MACUROVÁ, A. a P. BÍMOVÁ. Poznáváme český znakový jazyk II. (Slovesa a jejich typy). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2001, roč. 11, č. 5, s. 285–304. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/670>.

12. Střídání rolí (konstruovaný akt)

LACHMANOVÁ, D. *Střídání rolí v českém znakovém jazyce*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/72574>.

ŠŮCHOVÁ, L. a R. NOVÁKOVÁ. *Slovosled a střídání rolí v českém znakovém jazyce: praktická cvičení* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-49-9.

13. Znakosled

KUBIŠTOVÁ, J. *Výzkum slovosledných tendencí v českém znakovém jazyce*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/59036>.

ŠŮCHOVÁ, L. a R. NOVÁKOVÁ. *Slovosled a střídání rolí v českém znakovém jazyce: praktická cvičení* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-49-9.

14. Znaková zásoba (typy znaků, rozvrstvenost)

MACUROVÁ, A. a R. NOVÁKOVÁ. Český znakový jazyk v kontaktu. In: MACUROVÁ, A., R. ZBOŘILOVÁ, et al. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 127–136. ISBN 978-80-246-3412-8.

Moravské varianty znaků českého znakového jazyka. 1. a 2. díl [8 DVD]. Brno: Trojrozměr – 3Dimenze, 2009.

MOTEJZÍKOVÁ, J. Poznáváme český znakový jazyk V. (Specifické znaky). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2003, roč. 13, č. 3, s. 218–226. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/496>.

MOTEJZÍKOVÁ, J. Specifické znaky českého znakového jazyka. In: MACUROVÁ, A., R. ZBOŘILOVÁ, et al. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 83–90. ISBN 978-80-246-3412-8.

NOVÁKOVÁ, R. *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-18-5.

NOVÁKOVÁ, R. *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/30311>.

KARLÍK, P., M. NEKULA, Z. RUSÍNOVÁ a M. GREPL, eds. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd., opravené. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

PŮLPÁNOVÁ, L. *Kategorizace v českém znakovém jazyce*. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/13566>.

ŠESTÁKOVÁ, M. *Principy inicializace u antroponym v českém znakovém jazyce*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/100656>.

VYSUČEK, P. Poznáváme český znakový jazyk VI. (Specifické znaky). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2004, roč. 14, č. 1, s. 16–27. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/476>.

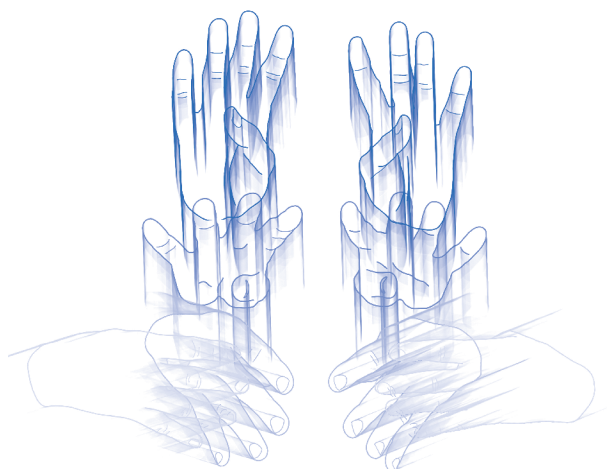
VYSUČEK, P. *Prstová abeceda v českém znakovém jazyce: praktická cvičení* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008a. ISBN 978-80-87153-39-0.

VYSUČEK, P. *Specifické znaky v českém znakovém jazyce* [DVD-ROM]. 2. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008b. ISBN 978-80-87153-53-6.

15. Ikoničnost

PETŘÍČKOVÁ, J. *Vizuální motivovanost ve slovní zásobě českého znakového jazyka*. Praha, 2006. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/7068>.

TŘÍSKOVÁ, P. *Ikonicita ve slovní zásobě znakových jazyků*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/95483>.

Popisy referenčních úrovní A1–B2 pro český znakový jazyk

Zpracoval kolektiv autorů NPI ČR:

Radka Nováková, Romana Petrářová, Lucie Štádlerová,
Marie Boccou Kestřánková, Milena Čiháková, Martina Hulešová,
Denisa Lachmanová, Jitka Schormová, Vladimír Šimon

Editorské a korektorské práce:

Jan Andrejsek, Anna Cíchová Hronová, Marie Komorná,
Petra Slánská Bímová, Radka Zbořilová

Grafický návrh titulní strany:

Šimon Sedláček

Grafická úprava a sazba:

Hedvika Marešová, Petr Mareš

Vydal:

Národní pedagogický institut České republiky
Senovážné náměstí 25, 110 00 Praha 1

Praha 2022

ISBN: 978-80-7578-102-4

Projekt Společné vzdělávání a podpora škol krok za krokem. Implementace Akčního plánu inkluzivního vzdělávání – metodická podpora (APIV A) je spolufinancován Evropskou unií.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Společné vzdělávání
a podpora škol krok za krokem

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je kolektiv autorů NPI ČR.
Dílo podléhá licenci Creative Commons CC BY SA 4.0 – Uveďte původ – Zachovejte
licenci 4.0 Mezinárodní.

